

№1 2021 (103)

Видається з жовтня 1999 року
Реєстраційне свідоцтво:
серія KB №23669-13509 PR
від 9 листопада 2018 року
ISSN 1562-529X
Передплатний індекс: 22863

ЗАСНОВНИКИ:

Харківський національний
університет радіоелектроніки

Харківський національний
педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

Харківський регіональний інститут
державного управління Національної
академії державного управління
при Президентові України
Приватна фірма «Колегіум»

РЕДАКЦІЯ

Ю. Д. БОЙЧУК,
головний редактор
Л. О. БЕЛОВА,
заступник головного редактора
О. П. КОТУХ,
відповідальний редактор

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

Україна, 61166, Харків,
просп. Науки, 14. ХНУРЕ

тел.: +38 (093) 688-43-30,
+38 (057) 702-08-30

E-mail: newcollegium.journal@gmail.com

Затверджено вченою радою
ХНПУ ім. Г. С. Сковороди,
протокол № 3 від 29.03.2021

**Журнал внесено до переліку
наукових фахових видань України
з педагогічних наук, категорія "Б"**

**Видається за сприяння
Ради ректорів вищих навчальних
закладів Харківської області
та Харківського університетського
консорціуму,
за підтримки Департаменту науки
і освіти Харківської обласної
державної адміністрації**

НОВИЙ Колегіум

НАУКОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖУРНАЛ

ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РЕДАКЦІЙНА РАДА

В. І. АСТАХОВА, доктор історичних наук, професор, Україна
В. С. БАКІРОВ, доктор соціологічних наук, професор, академік НАН
України, член-кореспондент НАПН України, Україна
Л. О. БЕЛОВА, доктор соціологічних наук, професор, Україна
Ю. Д. БОЙЧУК, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України, Україна
Т. О. ДОВЖЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна
В. А. КАПУСТНИК, доктор медичних наук, професор, Україна
О. Е. КОВАЛЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна
Т. В. КРУТСЬКИХ, доктор фармацевтичних наук, професор, Україна
А. І. КУЗЬМІНСЬКИЙ, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, дійсний член Міжнародної
слов'янської академії освіти імені Я. А. Коменського, Україна
С. Е. ЛУПАРЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, Україна
О. О. МАТВЕСЬВА, доктор педагогічних наук, доцент, Україна
О. В. НАНКА, кандидат технічних наук, професор, академік Інженерної
академії України, Україна
С. В. ПАНЧЕНКО, доктор технічних наук, професор, Україна
Л. Є. ПЕРЕТЯГА, доктор педагогічних наук, професор, Україна
В. С. ПОНОМАРЕНКО, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, Україна
Н. О. ПОНОМАРЬОВА, доктор педагогічних наук, професор, Україна
І. Ф. ПРОКОПЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, академік
НАПН України, Україна
В. П. САДКОВИЙ, доктор наук з державного управління, професор,
Україна
В. В. СЕМЕНЕЦЬ, доктор технічних наук, професор, Україна
Є. І. СОКОЛ, доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАН
України, Україна
В. В. СОКУРЕНКО, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України, Україна
Г. І. ТОХТАР, кандидат технічних наук, доцент, Україна
О. І. ЧЕРЕВКО, доктор технічних наук, професор, академік
Української академії наук, академік Міжнародної академії холоду, академік
Інженерної академії України, Україна
Д. Л. ЧЕРЕДНИК, кандидат технічних наук, доцент, Україна
МАРК БРАУН, професор, директор Національного інституту цифрового
навчання, Дублінський міський університет, Ірландія
ТЕРЕЗА ЯНИЦКА-ПАНЕК, професор PUSB, Державний університет
Стефан Баторій в Скерневице, Польща

ЗМІСТ

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО

Юрій Бойчук Івану Федоровичу Прокопенку — 85!	3
Звернення ректора Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка	11
Черкасова К. Науково-практичні аспекти збереження архітектурно-містобудівної спадщини в розвитку сучасної архітектурно-реставраційної освіти	13
Семенець В., Салєєва А., Аврунін О., Грищенко В., Карпенко І., Солнцева І. Досвід організації в Україні системи підготовки фахівців для протезної промисловості за міжнародними стандартами	19
Рязанцев О., Шилін В. Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології: деякі питання сучасності та підготовки фахівців	29

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Капустник В., М'ясоедов В., Стащак А. Академічна мобільність як один із вимірів інтернаціоналізації: досвід Харківського національного медичного університету	35
Даньшева С., Дитюк С., Ігнатова В., Тесаловська О. Аналіз проблем адаптації здобувачів ЗВО до on-line навчання	41
Солошенко О. Виховна робота як провідна компонента діяльності кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін	46
Капустник В., Летік І. Деякі аспекти волонтерської діяльності у виховній роботі зі студентами-медиками	54
Каменев О., Лисечко В. Шляхи підвищення ефективності підготовки здобувачів вищої освіти в сучасних умовах	58
Попова Л. Напрями розвитку освіти і науки в Україні в умовах сучасності	62
Могильна Ю. Стан професійної орієнтації школярів в сучасній українській школі	67

МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

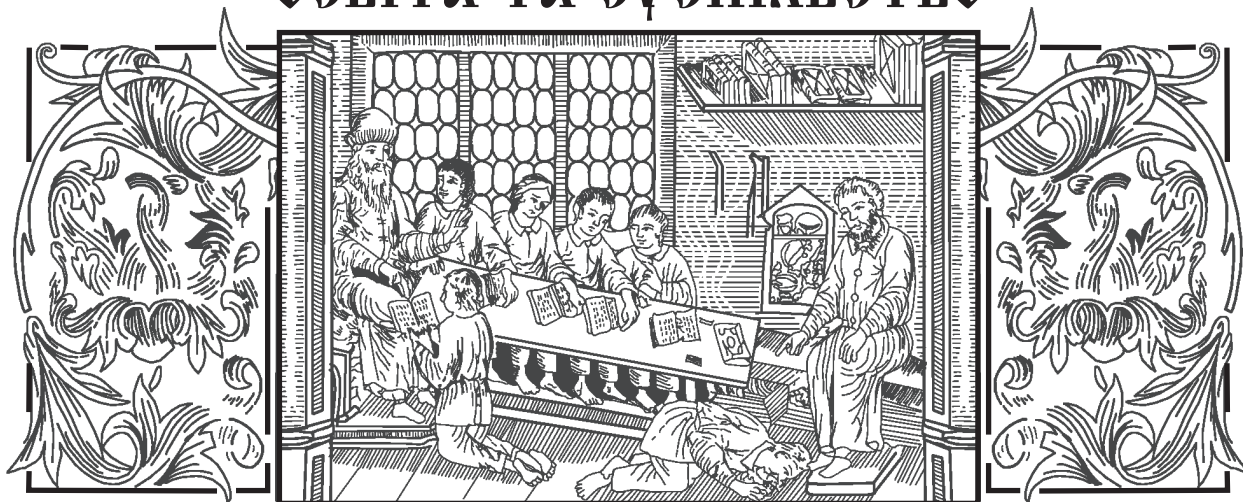
Бойчук Ю., Опанасенко Я. Технологічні та педагогічні вимоги до функціонування системи змішаного навчання у сфері вищої освіти в Україні	71
Спольнік О., Гайдусь А., Каміберда Л. Сучасні методи викладання фізики у закладах вищої освіти (рос.)	77
Бакай С. Педагогіка партнерства з соціальними інституціями як вагомий чинник взаємодії учасників освітнього процесу між ВНЗ та ЗДО при підготовці майбутніх вихователів	84
Зміївський Г., Петрук О., Пугач В. Деякі аспекти використання інфографіки для підвищення ефективності онлайн-тестування з тактичних дисциплін	90
Дорожко І., Малихіна О., Туріщева Л. Використання Lego-технології при корекції мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку	95
Дементьєва Т. Використання навчально-мовленнєвих ситуацій на етапах навчання наукового стилю мовлення	100
Носатова В. М. Формування мотивації до самостійного учіння як чинник успішності навчання студентів в університеті	105
Лагута Т., Вержанська О. Особливості етноорієнтованого мовного навчання	109
Северин Н., Чернявська С. Умови успішної адаптації іноземних студентів в Україні	114

ЛІТОПИС

Мокроменко О. З практики елементарної освіти Великої Британії ІХ ст. (просвітницька діяльність Р. Оуена)	119
Анотації	123

Мова видання — українська, російська, англійська.
Художник обкладинки О. Дербілова.
Виконавець комп'ютерної верстки В. Тарасенко.
При використанні матеріалів журналу посилання на «НК» обов'язкове.
Точка зору редакції може не співпадати з точкою зору авторів.
Підп. до друку 30.03.2021. Формат 84×108/8. Папір офсетний.
Друк на ризографії. Умов. друк. арк. 9,7. Облік-вид. арк. 9,2.
Тираж 300 прим. Зам. № 145. Ціна договірна.
Частина тиражу розповсюджується безкоштовно.

Адреса редакції: Україна, 61166, Харків, просп. Науки, 14, Харківський національний університет радіоелектроніки.
Тел. (057) 702-08-30. E-mail: newcollegium.journal@gmail.com
Оригінал-макет підготовлено і тираж надруковано в ПФ «Колегіум», 61093, Харків, вул. Іллінська, 57/121, тел. (057) 703-53-74. Свідоцтво про держреєстрацію: серія КВ № 16592-5064ПР від 23.04.2010.

УДК 001.89-051(477.54)“19/20“:378

DOI:10.30837/nc.2021.1.03

Івану Федоровичу Прокопенку — 85!

Юрій Бойчук,

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, ректор,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Івану Федоровичу Прокопенку — авторитетному громадському діячу, видатному вченому, знаному фахівцю у галузі нових педагогічних технологій навчання та виховання, економічної теорії, філософії освіти, який чотири десятиліття очолював Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 10 червня 2021 року виповнюється 85 років!

Народився І. Ф. Прокопенко в мальовничому селі Васильки над тихою рікою Сулою, притокою Дніпра, у Лохвицькому районі на Полтавщині. Місце, де народився і провів нелегкі дитячі роки Іван Федорович, — це історично козацький край, а його «життєва річка» має глибинні історичні джерела, котрими міг би пишатися кожен українець. Іван Федорович рано розпочав свій трудовий шлях, працював у колгоспі, на будівництві й експлуатації шахт на Донбасі, у громадських організаціях [2].

Свою трудову діяльність Іван Федорович розпочав у 1953 році в колгоспі імені Т.Г. Шевченка Лохвицького району Полтавської області. З 1955 по 1956 рік працював інструктором Лохвицького райкому комсомолу. З 1956 по 1959 роки був теслярем, вибійником шахти «Полтавська-комсомольська № 2» у місті Єнакієве на Донеччині. З 1959 по 1960 рік обіймав посаду 2-го секретаря Лохвицького райкому комсомолу.

Але найбільша частина життя Івана Федоровича пов'язана з педагогічною діяльністю. У 1964 році він закінчив Харківський юридичний інститут (нині Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого), де згодом (1965 — 1980 рр.) пройшов усі сходинки кар'єри в закладі вищої освіти: викладач, доцент, завідувач кафедри політичної економії.

У 1970 — 1973 роках навчався в аспірантурі при кафедрі політичної економії Харківського державного універ-

ситету імені О. М. Горького (нині Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна). Після закінчення аспірантури захистив кандидатську дисертацію «Экономические закономерности управления общественным производством» (1973). У 1985 році отримав учене звання професора. У 1996 році захистив докторську дисертацію «Теоретичні та методологічні основи економічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах».

Із 1980 до 2020 року І. Ф. Прокопенко очолював Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

За 40 років ректорської діяльності І. Ф. Прокопенка університет змінював свої назви, відбувалися структурні пере-

будови, проходили покоління викладачів і студентів, але незмінним залишалося одне — виконання історичної місії підготовки педагогічних кадрів.

У різні часи, стабільності чи кризи, та попри різні події університет не зраджував своєму основному покликанню: допомогти тим, хто обрав педагогічний фах, опанувати особливе мистецтво навчати і виховувати інших і самонавчатися впродовж життя. Університет зберіг і продовжує розвивати свої традиції — формування національної гідності і свідомості, повагу до історичного минулого, шанобливе ставлення до національних надбань [3].

Цінності, що сповідують у Сковородинівському університеті, пов'язані з основоположними загальнолюдськими і загальнопедагогічними принципами, які всім добре відомі. Вони викристалізовувалися впродовж віків, беручи початок із української народної педагогіки.

Завдяки невтомній діяльності Івана Федоровича Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди перетворився на справжній центр формування інтелектуальної еліти як в межах Слобожанщини, так і в масштабах всієї України. Іван Федорович може пишатися досягненнями випускників університету, серед яких Герої України, відомі політики, громадські діячі, вчені зі світовим ім'ям, видатні спортсмени, художники, музиканти. Їхній професіоналізм, наполегливість і відданість своїй справі завжди задовольняли потреби та вимоги часу [2].

Підвищення якості й ефективності освіти, розроблення програм подвійних дипломів, розвиток науково-інноваційної діяльності та комерціалізація результатів наукових досліджень, співпраця з вітчизняними та зарубіжними науково-освіт-

німи центрами — основні пріоритети, які були визначальними в діяльності Івана Федоровича як ректора Сковородинівського університету, який по праву набув статусу класичного центру підготовки вчителів.

У незалежній Україні університет, очолюваний Іваном Федоровичем, став першим у регіоні україномовним закладом вищої освіти. Його вихованці працюють у ближньому і далекому зарубіжжі, у кожному регіоні України, у кожній школі Харківщині.

З моменту проголошення незалежності України в університеті почався якісно новий етап розвитку. Завдяки успішній акредитації в 1992 році він отримав новий статус — університету. А з 2004 року він стає національним.

Під керівництвом І. Ф. Прокопенка значно зріс якісний рівень науково-педагогічних працівників, було розбудовано сучасну матеріально-технічну базу та спортивну інфраструктуру університету (сім навчальних корпусів, сучасні лекційні аудиторії, лінгафонні кабінети, ботанічний сад, оранжерея, гербарій, навчально-спортивний комплекс імені Ю. М. Пояркова, лижна база зі стадіоном, площинні споруди, спортзали), відкрито нові факультети, кафедри, музейний комплекс, культурні центри, навчально-польовий табір «Гайдари». Для вшанування воїнів-захисників, які віддали своє життя на Донбасі у боротьбі за незалежність України, встановлено Меморіальний хрест та відкрито Меморіальну аудиторію.

За ініціативою І. Ф. Прокопенка адміністрація, професори, викладачі, співробітники і студенти університету на добровільні кошти спорудили пам'ятник Григорію Савичу Сковороді. На виконання рішення III з'їзду працівників освіти України, у жовтні 2002 року на території університету відкрито перший в державі пам'ятник Учителю.

І. Ф. Прокопенко завжди вважав пріоритетним напрямом роботи університету підготовку компетентної, усебічно

розвиненої, духовно багаті особистості вчителя, який є патріотом і свідомим громадянином України. Це сформульовано і в сучасній місії університету.

Виховна робота в університеті спрямована на систематичну і цілеспрямовану підготовку нової генерації педагогічної еліти, формування інтелектуального генофонду нації, примноження професійного та культурного потенціалу особистості, набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних здобутків українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування головних цінностей громадянина незалежної європейської держави, відчуття самодостатності.

Іваном Федоровичем було створено унікальну систему виховної роботи в університеті, яка здійснюється через: заступників деканів із виховної роботи, кураторів академічних груп, художню раду, команду КВК, регіональні культурні центри (ізраїльський; іранський; турецький; китайський; японської культури і освіти; польської мови, культури і освіти; український культурний центр), волонтерську роботу, професійні, дебатні, дискусійні клуби.

У створеному, за пропозицією І. Ф. Прокопенка, культурно-мистецькому центрі до сьогодні працюють 76 творчих колективів, добре знаних у Харкові й Україні, серед яких інструментальні, вокально-хорові, хореографічні (сучасні, народні, бальні танці), а також оркестри та ансамблі. Шість колективів мають звання «Народний самодіяльний колектив профспілок України».

І. Ф. Прокопенко завжди опікувався збереженням і розвитком славетних спортивних традицій і досягнень. При університеті було створено спортивний клуб та олімпійську спілку, які займаються проведенням масових фізкультурно-оздоровчих заходів і підтримкою спортсменів високого рівня. Щорічно в університеті проводиться Спартакіада із 15 видів спорту. Уже понад 20 років існує волейбольний клуб «ХНПУ-Харків'янка», учасниці якого змагаються у вищій лізі України.

І. Ф. Прокопенком запроваджено реалізацію парадигми студентоцентричного навчання і виховання, створено умови для самореалізації особистості кожного здобувача освіти, використання різних форм їхньої соціальної активності і громадської ініціативи. Із 1996 року у тісній співпраці з адміністрацією університету функціонує Спілка студентів і молоді, яка має вагоме значення для формування громадянської позиції студентів.

За ініціативою І. Ф. Прокопенка у 2002 році було засновано перший в Україні Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г. С. Сковороди. Завданням центру стало втілення в життя найкращих надбань українського народу серед учнівської та студентської молоді на засадах козацьких звичаїв і традицій за такими напрямками: національно-патріотичним, науково-пошуковим, культурно-просвітницьким, волонтерським, краєзнавчо-туристичним, спортивним.

З появою центру в університеті Іваном Федоровичем започаткована прекрасна традиція — 14 жовтня в День Українського козацтва всіх першокурсників висвячувати в козаки та березині. Щороку в козачата та джури висвячуються понад 300 учнів із різних шкіл м. Харкова та Харківської області.

Про високе визнання заслуг І. Ф. Прокопенка в цій сфері національно-патріотичного виховання свідчить той факт, що йому присвоєне звання генерал-отамана Українського козацтва. Він є Польовим Гетьманом Слобідського козацького округу, Отаманом громадської організації «Окремий науково-освітній центр Українського козацтва імені Г. С. Сковороди».

Іван Федорович завжди глибоко переконаний у тому, що саме в активному молодіжному середовищі мають бути створені умови для інтелектуального, творчого, фізичного і духовного розвитку людини як патріота і громадянина, професіонала, морально зрілої особистості майбутнього вчителя, який здатний критично мислити, приймати відповідальні

рішення, бути успішним і будувати процвітаючу країну.

Під керівництвом Івана Федоровича університет досяг значних успіхів у підготовці кваліфікованих педагогічних кадрів, розвитку науково-дослідної роботи, створенні відповідних умов для навчання і виховання здобувачів освіти.

Іван Федорович особисто розробив та впровадив у практику нову концепцію інтенсифікації освітньої діяльності студентів, на базі якої ним розроблено варіанти нових педагогічних технологій, альтернативних до традиційних технологій навчання. Характерною відмінністю розробленої І. Ф. Прокопенком освітньої системи є розвиток особистості студента, його творчого потенціалу. Нові технології навчання привернули увагу педагогічної громадськості і поширилися в багатьох закладах вищої освіти України.

Іван Федорович вважає, що гордістю та надзвичайним надбанням університету є наукові школи, якими керують провідні вчені України, відомі далеко за її межами. Саме вони забезпечують розвиток наукових досліджень, долучаючи українську науку до європейського і світового освітньо-наукового простору.

За 216-літню історію свого існування університет підготував понад 220 тисяч висококваліфікованих учителів, 130 тисяч з яких оволоділи професією вже за роки незалежності. Своім основним завданням Іван Федорович увесь період перебування на посаді ректора вважав збереження в університеті кращих традицій освітництва, приділяв значну увагу модернізації освітнього процесу й упровадженню європейських і світових педагогічних технологій задля підвищення рівня навчальної, наукової й виховної роботи.

В одному з інтерв'ю Іван Федорович зазначив: «Усі ці роки, від перших кроків коридорами й аудиторіями університету до сьогодні, відлунюються щасливіми миттєвостями і стуканням сердець десятків тисяч студентів, професорів, співробітників, колег. Стуканням, яке завжди наповнювало мене енергією і по-

чуттям відповідальності перед кожним, а також дозволяло поспішати на роботу як на свято».

Наукова робота була завжди невід’ємним складником професійної діяльності І. Ф. Прокопенка на посаді ректора. Основні напрями його наукових розвідок — економічна теорія та історія економічної думки в Україні, економічна освіта, педагогічні технології навчання та виховання, філософія освіти.

Власні наукові здобутки Івана Федоровича відображені в понад 700 наукових та науково-методичних працях, серед яких: «Людина у світі економіки та бізнесу: експериментальний підручник для середньої загальноосвітньої школи», «Основи економіки. Елементарна мікроекономіка: підручник для X класу загальноосвітньої школи», «Основи економіки. Елементарна макроекономіка: підручник для XI класу загальноосвітньої школи», навчальні посібники «Методика і методологія економічного аналізу», «Комп’ютеризація економічного аналізу», «Сучасні педагогічні технології в підготовці вчителів», «Курс з основ економічної теорії для студентів університетів».

За редакцією І. Ф. Прокопенка видано базовий підручник для студентів закладів вищої освіти «Педагогіка», навчальний посібник з народознавства «Рідний край», довідник «Педагогічна Харківщина», монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку» та багато інших.

Під керівництвом І. Ф. Прокопенка захищено 12 докторських і 25 кандидатських дисертацій. Іван Федорович активно виступає офіційним опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій, до його мудрих порад уважно прислухаються його учні — молоді й досвідчені науковці, усі, хто пов’язує своє життя з педагогічною наукою [1].

Він продовжує активно і досить конструктивно брати участь в дискусіях із соціально-економічних і політичних проблем розвитку сучасного суспільства,

а також проблем реформування і модернізації вітчизняної системи освіти.

Упродовж багатьох років І. Ф. Прокопенко був головою спеціалізованої ученої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій з педагогічних наук в університеті, а також незмінним головним редактором фахових видань «Економіка», «Педагогіка та психологія», «Новий Колегіум»; членом редакційної колегії наукового журналу «Економічна теорія» та теоретико-методологічного журналу «Слобожанщина».

Проголошення незалежної Української держави стимулювало розвиток педагогічної творчості, активізувало пошуки нових організаційних і технологічних моделей навчально-виховного процесу. Почали виникати нові навчальні заклади, авторські та альтернативні школи, оригінальні концепції навчання й виховання. З’явилася потреба в глибокому вивченні, науковому осмисленні й виробленні на цій основі стратегії і тактики розвитку української школи. Це активізувало науково-педагогічну громадськість щодо створення власного науково-педагогічного центру. Підтримуючи пропозицію провідних українських учених, Президент України Л. М. Кравчук 4 березня 1992 року підписав Указ про створення Академії педагогічних наук України (АПН України) як вищої галузевої наукової установи. Дійсними членами — засновниками Академії стали 15 відомих в Україні вчених, серед яких був і І. Ф. Прокопенко. У 1992 році він був обраний дійсним членом (академіком) АПН України та членом її Президії.

Вагаторічна сумлінна праця І. Ф. Прокопенка високо відзначена багатьма державними нагородами. Він нагороджений орденами: Дружби народів (1976), Трудового Червоного Прапора (1985), «Святої Софії» (2001); відзнаками Президента України: «За заслуги» III ступеня (1996), II ступеня (2010), I ступеня (2016); нагрудними знаками: «Знак Пошани» (1958), «Відмінник освіти України» (1984), «Василь Сухомлинсь-

кий» (1996); медалями: «А. С. Макаренко» (1978), «Н. К. Крупська» (1983), «Ушинський К. Д.» (2006), «Григорій Сковорода» (2010), «Володимир Мономах» (2016); почесними грамотами: Верховної Ради України (2007), Харківської міської ради (2019), Харківської обласної державної адміністрації (2020).

Іван Федорович удостоєний почесних звань: «Заслужений працівник народної освіти України» (1990), Почесний громадянин міста Лохвиці Полтавської області (1995), Почесний громадянин міста Ємільчине Житомирської області (2000), Почесний громадянин міста Харкова (2009), «Харків'янин року — 2009», «Патріот України» (2010).

Іван Федорович має низку престижних козацьких нагород, а саме: орден «За розбудову України» (2004), орден Архистратига Михаїла (2010); найвищу нагороду Міжнародної Асоціації «Козацтво» — золоту зірку «Герой Козацтва України» (2012), Хрест Українського Козацтва (з мечами) I ступеня (2014).

І. Ф. Прокопенко відзначений десятками рейтингових нагород. Його ім'я внесено до довідково-біографічних видань: «Золотий фонд нації. Національні лідери України», «Лідери XXI століття», «Золота книга української еліти», «500 впливових особистостей України», «Україна наукова», «Науковці України. Еліта держави», «Козацьке братство. Лицарі України», «Енциклопедія педагогічної освіти України», «Флагман сучасної освіти України», «Хто є хто в Україні: біографічний довідник», «Хто є хто на Харківщині. Видатні земляки», «Харків ювілейний. 350 років» та багатьох інших.

Закладені І. Ф. Прокопенком традиції в підготовці майбутніх учителів розвиваються і набувають нового змісту в наші дні. В університеті послідовно впроваджуються сучасні освітні стандарти і педагогічні технології, неперервно вдосконалюється структура організації й управління освітнім процесом, розширюються і зміцнюються міжнародні зв'язки.

Будучи високим професіоналом в теорії навчання і виховання, філософії освіти, Іван Федорович вважає принципово важливим використовувати у змісті підготовки майбутнього вчителя праці нашого патрона — великого сина українського народу, пророка, мислителя, великого педагога Г. С. Сковороди, які сприяють гуманізації процесу виховання національних педагогічних кадрів. Разом з тим академік Прокопенко завжди був і залишається переконаним в тому, що кожний сучасний здобувач освіти має засвоїти новітні досягнення науки, вільно володіти бодай однією іноземною мовою, використовувати сучасні інформаційні технології.

На думку Івана Федоровича, в сучасних умовах пріоритетами розвитку людської цивілізації мають стати: випереджальний розвиток освіти, створення єдиного світового інформаційного простору, використання новітніх досягнень науки і технологій заради миру і добробуту людей. Вирішальна роль у розв'язанні цих завдань належить освітянам та науковцям, чиї творчі пошуки забезпечуватимуть прогрес в усіх сферах життя людської спільноти. І. Ф. Прокопенко глибоко переконаний — освіта збереже Україну!

І. Ф. Прокопенко глибоко переконаний в тому, що за період його перебування на посаді ректора найвищих показників за всіма напрямками роботи університет досяг тільки завдяки сумлінній праці всього професорсько-викладацького складу, а його головне досягнення як ректора — це дружній і відданий професії колектив. Свою власну позицію він формулює так: якщо працювати, то на совість.

Своїм особистим життям Іван Федорович довів, що мрії про професію здійснюються, а успіх приходить до того, хто наполегливо працює й постійно самовдосконалюється. Висока педагогічна майстерність, мислення державного масштабу і почуття відповідальності забезпечили академіку І. Ф. Прокопенку загально визнаний авторитет і повагу в університеті, в Україні та далеко за її межами.

Іван Федорович сьогодні продовжує творчо працювати, віддавати свої знання молоді та колегам, є радником ректора, очолює Раду старійшин університету. Власне, у цьому і є його феномен. У свій ювілейний рік він підсумовує вагомі здобутки, сягаючи нових досягнень на науковій і педагогічній ниві. Бо він творець, працелюб, має добре серце, високий професіоналізм.

Академік І. Ф. Прокопенко бачить свій улюблений Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди самодостатнім і процвітаючим, у якому

студенти і професори щасливі... А ще він залишається закоханим у студентство і вчительську професію. За що і дякує долі!

Івану Федоровичу належать слова: «Я взяв зобов'язання перед собою і перед Богом: народити дітей, побудувати будинок, посадити дерево. Я виконав зобов'язання: народив дітей, саджав дерева, побудував не один будинок. А найбільший побудований мною будинок — наш університет».

Завершуючи свою діяльність на посаді ректора Іван Федорович своїм нащадкам присвятив чудовий вірш-послання «На згадку»:

НА ЗГАДКУ

Я, наче той собі Мойсей,
Водив вас рівно сорок літ.
Збирав до гурту мов гусей,
Аж виступав частенько піт.

Штудіював Сковороду уперто,
Йї думки його пропагував.
Пам'ятник живим і мертвим
Рік за роком будував.

Хвалив студентів повсякчасно,
Що шлях учительський обрали.
Доказував, що все у нас прекрасно,
Коли у танці всі кружляли.

Благословляв стару й нову науку,
Досягнень без ліку було.
А критику сприймав мов муку,
Все, що не так, — скоріш пройшло.

Плили колонами магістри,
Докторів потужний стрій,
Козаки — брати і сестри,
Волонтерів цілий рій.

Планів так було багато,
Та не все встиг збудувати.
Всім я був мов рідний Тато,
Добро робить всіх встиг призвати.

За справу всі мерщій завзято,
Спішіть добудувати рідну хату.
Усе у вас є і вас багато.
Допомагайте браття брату.

З любов'ю, Ів. Власів. 17.06.2020 року, м. Харків

(Іван Власів — так по-вуличному називали Івана Федоровича в дитинстві — на честь його прадіда).

Ці мудрі слова звучать для нас дороговказом як нам треба жити й працювати. Керівництво і колектив університету докладає максимум зусиль, щоб зберегти університет у ці надскладні умови, забезпечити його успішний розвиток і продовжити реалізацію ідей і планів І. Ф. Прокопенка.

У славний День ювілею вельмишановного Івана Федоровича Прокопенка студенти, професори, викладачі і співробітники університету та вся науково-педагогічна спільнота України бажають йому міцного здоров'я, невичерпної енергії та реалізації нових творчих задумок, довгих років активного життя!

Література

1. Гнізділова О. А. Наукова школа академіка І. Ф. Прокопенка як форма активізації інноваційної діяльності науково-педагогічних кадрів // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка ; [голов. ред. М. Степаненко]. Полтава, 2011. Вип. 1. С. 126-133.
2. Прокопенко І. Ф. Шляхами щастя тридцять років (До 30-річчя діяльності І. Ф. Прокопенка на посаді ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди). Харків, 2011. 252 с.
3. Прокопенко І., Бойчук Ю. Харківському національному педагогічному університету імені Г.С. Сковороди — 215 років! // Новий колегіум. 2019. № 4. С. 3-11.

30.03.2021

Звернення ректора Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

ШАНОВНІ ДРУЗИ, КОЛЕГИ!

Від імені колективу Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка щиро вітаю вас й бажаю здійснення ваших найзаповітніших задумів і мрій.

Особисто я найбільше мрію про те, щоб в Україні відродився престиж справжніх знань і освіти, зокрема вищої, а працівники освітянської галузі отримували гідну винагороду за свою працю та мали найкращі умови для реалізації свого потенціалу. Як ректор університету, обраний на цю посаду в 2016 році, разом із своїм колективом я докладаю для цього всіх зусиль, і вони вже дають позитивний результат.

Протягом останніх років ми спостерігаємо стабільне зростання популярності Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка і окремих спеціальностей, за якими

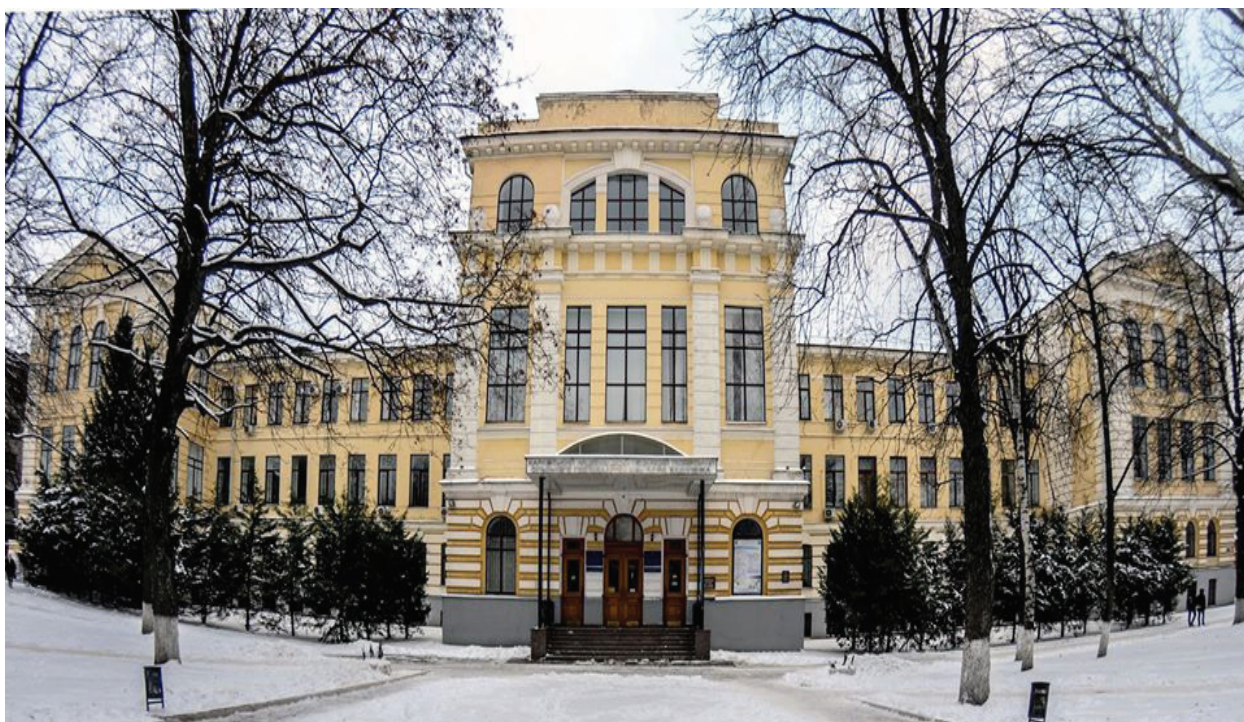
ми готуємо фахівців. Про це свідчать і підсумки минулорічної вступної кампанії, під час якої за кількістю отриманих заяв наш університет посів друге місце серед 22-х аграрних закладів вищої освіти України. Крім того, ХНТУСГ активно розвиває міжнародну діяльність, розширює міжвузівські та партнерські зв'язки, що є дуже важливою умовою для розвитку сучасної освіти, зокрема, дуальної.

Минулого року Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка відзначив 90 років з часу заснування, що стало ще однією знаменною віхою в його біографії. Вона нагадала про те, що університет має величезні освітянські традиції і гарний потенціал для розвитку, який спирається на власні кадрові ресурси та сучасне розуміння освітянського процесу. Тому ми постійно працюємо над його удосконаленням, запроваджуючи інноваційні форми і методи навчання та сучасні технології. При цьому нашою базовою основою залишається студентоцентроване навчання, яке передбачає тісну взаємодію студента і викладача на всіх етапах навчально-виховного процесу. Така взаємодія допомагає формувати у майбутніх фахівців не тільки професійні навички, а й активну життєву позицію, критичне та рефлексивне мислення, що обов'язково знадобиться в дорослому житті. Тому сучасних студентів ми розглядаємо не тільки як здобувачів знань, а як своїх партнерів, котрі мають широкі права та можливість впливати на організацію навчального процесу і зміст навчальних програм, зокрема через органи студентського самоврядування та інші механізми участі.

Сподіваюся, що кращі традиції нашого університету, закладені попередніми поколіннями викладачів і студентів ХНТУСГ (колишнього ХІМЕСГ), будуть збережені

та примножені вже нинішнім поколінням професорів, доцентів, аспірантів і, звичайно ж, студентів. Тому всім їм я бажаю мирного неба і успіхів у професійній та науковій діяльності, а головне — здоров'я, оптимізму і впевненості у завтрашньому дні. Цього ж я бажаю і нашим колегам та партнерам з інших університетів, технікумів і коледжів, які роблять посильний внесок у розвиток освіти і науки Української держави.

*З повагою,
Олександр Нанка, ректор ХНТУСГ*

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка був заснований у 1930 році як Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства (ХІМЕСГ) і з того часу пройшов довгий і складний шлях реорганізації і становлення.

Наразі ХНТУСГ — це єдиний і провідний ЗВО в Україні інженерно-технічного сільськогосподарського профілю, навчально-виробничий комплекс IV рівня акредитації, що є одним з лідерів аграрної освіти.

Підготовка фахівців в університеті здійснюється на 31 кафедрі в 5 навчально-наукових інститутах та 1 факультеті за 24 спеціальностями. Науково-педагогічний колектив університету, який формує якісний та інтелектуальний потенціал майбутніх фахівців складає 327 осіб. Серед них 2 члени-кореспонденти НААН України, 19 академіків інших галузевих академій наук, 73 доктори наук, 55 професорів, 187 кандидатів наук, 155 доцентів, 6 заслужених діячів науки і техніки, 24 відмінники освіти України.

За результатами вступної кампанії 2020 року в університет зараховано за державним замовленням на основі ПЗСО на 25 % більше вступників, ніж попереднього року.

У 2010 році ХНТУСГ впровадив і сертифікував на відповідність міжнародному стандарту ISO 9001:2008 систему менеджменту якості з надання освітніх послуг і наукових розробок, яка у 2020 році була ресертифікована на відповідність міжнародному стандарту ISO 9001:2015.

Про міжнародне визнання Університету свідчить його членство в таких міжнародних об'єднаннях як Велика Хартія Університетів, Євразійська Асоціація Університетів та інші. Крім того, в ХНТУСГ успішно працюють Українсько-Польський аграрно-технічний центр (2016) та Україно-Китайський центр (2019), які сприяють інтеграції університету у світовий освітянський простір.

Детальніше про історію та сучасне життя університету можна довідатись на його офіційному веб-сайті: <http://khntusg.com.ua/>

Науково-практичні аспекти збереження архітектурно-містобудівної спадщини в розвитку сучасної архітектурно-реставраційної освіти

Катерина Черкасова,
доктор архітектури, професор,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Підготовка архітекторів реставраційного профілю на Україні, також як і провідних європейських шкіл, має свої історичні особливості. Проблема збереження архітектурно-містобудівної спадщини стала актуальним напрямком архітектурно-містобудівної діяльності в 1960 — 1970-і роки, в період формування законодавчо-правової бази з охорони культурної спадщини на міжнародному рівні, організації галузевих інститутів з вивчення, охорони та реставрації нерухомої культурної спадщини.

У світовій архітектурно-містобудівній і реставраційній практиці з кінця ХХ століття до сьогодні розвиваються дві протилежні тенденції освоєння спадщини. Перша тенденція простежується у взаємному проникненні охоронного та розвиваючого напрямків перетворення історичного міського середовища з об'єктами спадщини, у результаті чого поступово втрачається історична автентичність і міське середовище набуває все більш універсальний та інтернаціональний характер. Друга тенденція полягає у збереженні первинної унікальності пам'ятки, оскільки дозволяє перетворити архітектурні традиції та неповторність міст, країн, історичних регіонів у цінний товар туристичної галузі.

Сучасні концепції збереження культурної спадщини історичних міст засновані на європейській системі охорони та використанні спадщини, яка існує вже понад століття. Протягом усього цього часу в ній домінували охоронні концепції. Вони зосереджуються на будівлях і спорудах як пам'ятках, що відібрані на основі виразного та чіткого набору об'єктивних і очевидних критеріїв унікальної історичної, естетичної, архітектурно-художньої цінності. Перехід від охорони до збереження культурної спадщини, який зміщує акцент на використання пам'ятки, розширив його межі від окремих об'єктів до ансамблів і територій. Визначення функціонального використання території як адміністративного утворення призвело до розуміння збереження спадщини як процесу з пошуку якісно нових функцій цих адміністративних утворень на основі врахування критеріїв відбору та оцінки історичної спадщини, а також з урахуванням збереження традиційного просторового середовища. Розробці перспективних планів і програм збереження спадщини передуює процес вивчення спадщини в усій повноті культурно-історичних, природно-кліматичних, соціальних, ідеологічних і низки інших факторів, під впливом яких формувалася традиційна архітектура

регіону. Не менш важливу роль відіграє природне середовище, яке спонукає людину використовувати наявний будівельний матеріал і пристосовуватися до умов місцевого ландшафту.

В сучасній архітектурно-реставраційній практиці пріоритетними напрямками збереження культурної спадщини є розвиток охоронних практик відповідно до регламенту збереження цінних територій з об'єктами культурної спадщини: містобудівної регенерації архітектурних ансамблів і комплексів, реновації історичних об'єктів, які втратили первісну функцію, реабілітації історичного середовища на основі виявлення допустимих включень. Стратегічні завдання збереження спадщини спрямовані на забезпечення високих естетичних якостей і ступеня збереження історичного середовища, і як наслідок, — підвищення інвестиційної привабливості територій. Це має виражатися не тільки в негайній економічній віддачі і зростанні зайнятості населення в різних областях діяльності, але і в отриманні непрямих вигод, які стануть надбанням всього міського співтовариства (доходи від управління спадщиною і науково-виробничою діяльністю з реконструкції історичних об'єктів і реставрації пам'яток архітектури, розвиток туризму та його інфраструктури).

Умовами реалізації державних програм по збереженню спадщини є створення системи інститутів, що забезпечують діяльність з відтворення професійних кадрів галузі; відновлення роботи науково-проектних організацій і створення матеріально-технічної бази реставраційного виробництва; сертифікація фахівців в галузі реставрації пам'яток, розробка відповідного юридичного супроводу та сучасної нормативної бази проектування; реорганізація системи управління спадщиною з урахуванням уточнення і поділу відповідальності власника і державних органів з охорони спадщини. Підготовка фахівців реставраційного профілю в даний час здійснюється в національному університеті «Львівська

політехніка» (з 1992 р. по кафедрі реставрації і реконструкції архітектурних комплексів) і в Харківському національному університеті будівництва та архітектури (з 1995/1996 навчального року по кафедрі реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів). [6]. З виходом нового «Закону про освіту» в 2017 р. навчання продовжено по спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» професійного спрямування «Реставрація пам'яток архітектури та містобудування и реконструкція об'єктів архітектури» по програмах спеціального циклу дисциплін 1, 2 і 3 рівнів акредитації.

Традиції ставлення до спадщини архітектури в Харкові були сформовані за роки викладання курсів історії архітектури в Харківському інженерно-будівельному інституті академіком архітектури, заслуженим діячем мистецтв А.М. Бекетовим (1862 — 1941), доктором мистецтвознавства, професором О.О. Тицем (1916 — 1988). Завдяки краєзнавчим пошукам архітектора А.Ю. Лейбфрейда (1910 — 2003), в 1990-і роки було розпочато формування колекції архівних документів з історії Харкова та випущено ряд довідкових видань [1–5]. У 1987 р. в Харкові була утворена комплексна архітектурно-реставраційна майстерня Всеукраїнського інституту «Укрпроектреставрація» (директор — В.С. Усік, ГАП — В.Є. Новгородов), що поклала початок плановим роботам з вивчення і реставрації архітектурно-містобудівної спадщини на Лівобережній Україні (Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька області, крім Сумської та Чернігівської областей). З 1992 р. майстерня існує як самостійний підрозділ (Харківська філія) інституту «УкрНДІпроектреставрація» під керівництвом архітектора В.Є. Новгородова. Напрямки діяльності фахівців Харківської філії були пов'язані з комплексом досліджень та розробкою науково-проектної документації з реставрації пам'яток культової архітектури і громадських будівель, складання перших проектів історико-архітектурних опорних

планів Харкова, Донецька, Луганська та малих історичних міст регіону.

Утворена на початку 1996 р. кафедра реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів об'єднала в своєму колективі архітекторів і науковців, хто має досвід наукової та практичної діяльності у напрямках: містобудівної реставрації, науково-проектної та практичної діяльності з реставрації пам'яток архітектури, архітектурної археології, реконструкції історичних об'єктів. На кафедрі у різні роки викладали доцент ХНУ ім. В.Н. Каразіна С.В. Д'ячков, архітектор О.Є. Колесников, доцент ХНАМГ В.О. Кодін, доцент ХДАК В.М. Ряполов, архітектор А.М. Момот. Базовими організаціями для наукової роботи і навчання студентів основам науково-проектних досліджень були установи і організації наукового профілю: головний інститут «УкрНДІпроектреставрація» та його Харківська філія (до 2008 р.), відділ реставрації пам'яток архітектури інституту «Укрдержбудпроект» (м. Харків, до 2014 р.), національний історико-археологічний заповідник «Херсонес Таврійський» (м. Севастополь, АР Крим, до 2014 р.), історико-меморіальний музей-усадьба А. М. Бекетова (м. Алушта, АР Крим, 2010 — 2012 рр.), історико-меморіальний музей-садиба І.Ю. Репіна (м. Чугуїв Харківської області, з 2003 р.), державний історико-архітектурний заповідник в м. Кам'янець-Подільський (2010 — 2012 рр.), національний історико-археологічний заповідник «Більськ» Полтавської області (з 2014 р.), державний історико-культурний заповідник «Меджибіж» Тернопільської області (з 2018 р.).

Впродовж періоду існування кафедри наукова тематика розроблялась у відповідності до створення освітніх програм, спрямованих на вирішення сучасних проблем адаптації спадщини до умов розвитку історичного міського середовища, методологічних аспектів виявлення, оцінювання, документування, комплексного дослідження і реставрації пам'яток архітектури, в т.ч. з використанням методів інструментальної фіксації пам'яток з по-

дальшою обробкою результатів засобами комп'ютерного моделювання, створення графічних реконструкцій.

В методології реставрації пам'яток архітектури на відміну від традиційних методів архітектурно-містобудівного проектування наукова складова заснована на застосуванні міждисциплінарних методів дослідження об'єктів спадщини: історико-ретроспективного, аксіологічного, комплексного, соціологічного, що обґрунтовують критерії оцінки спадщини і творчий підхід до вибору напрямку сучасного використання. У питаннях навчання архітекторів реставраційного профілю експерти ІКОМОС наполягають на тому, що основні підходи по збереженню спадщини досягаються в площині об'єднаної проектної роботи. Зміни сучасного підходу до збереження спадщини спрямовані на пошук оптимального використання із застосуванням неруйнівних методів, пов'язані з необхідністю освоєння професійних компетентностей, що визначають взаємодію історичних та сучасних методів архітектурного формотворення, освоєння традиційних і сучасних будівельних технологій, розуміння економічних механізмів збереження спадщини в умовах формування ринкових відносин.

Сучасна ситуація в області збереження архітектурно-містобудівної спадщини характеризується нестабільністю. Стан економіки та формування ринкових відносин призвело до зміни форм роботи з об'єктами культурної спадщини. Після розпаду системи науково-дослідних і проектних інститутів в Україні, функції теоретичного і науково-методичного забезпечення сфери охорони культурної спадщини інституційно не визначені. Відсутність сертифікації архітекторів, які працюють в галузі реставрації пам'яток, стали причиною відтоку кадрів і переходу підготовлених фахівців в інші сфери архітектурної діяльності. Результат цієї ситуації — численні випадки порушення пам'яткоохоронного законодавства: заміна технології реставраційних робіт на

загальнобудівельні роботи, ігнорування обов'язкового застосування на пам'ятках норм використання традиційних будівельних матеріалів, підміна реставраційних понять (реставрація, консервація, ремонтно-реставраційні роботи) на загальнобудівельні (реконструкція, капітальний ремонт). Ситуація кризи у діяльності реставраційного виробництва простежується у зміні взаємовідносин і ролі замовника, дослідника і проектувальника, реставратора і підрядника на етапах виконання дослідницьких, проектних, виробничих робіт. У основі цих взаємовідносин не останню роль відіграє громадська думка і місцеві ініціативи, що визначають, у ряді випадків, долю пам'ятки шляхом реалізації планів збереження спадщини і підтримки історичного контексту міського середовища. Культурні норми сучасного відношення до спадщини, що відображають основні положення закону "Про охорону культурної спадщини", по відношенню до пам'яток місцевого значення є сферою перетину інтересів різних соціальних шарів, груп, співтовариств, приватних осіб, представників адміністрації і комерційних компаній. У ситуації пошуку засобів для збереження і реабілітації пам'яток, у більшості випадків, перевагою стають комерційні проекти, спрямовані на отримання максимальної вигоди від використання пам'ятки або його земельної ділянки. В професійній сфері, що об'єднує область освіти і архітектурно-реставраційну практику, ситуація складається не менш драматично. Незважаючи на наявні ресурси в області вищої освіти, практично відсутня ланка підготовки майстрів-реставраторів ліпного декору, мулярів, теслярів, ознайомих із специфікою робіт на пам'ятках, від яких залежить рівень якості виробничих робіт у сфері реставрації.

На даний час завдання збереження культурної спадщини багато в чому обумовлено збереженням системних зв'язків у сфері освіти, архітектурно-містобудівної і управлінської діяльності; гнучкою політикою центральних органів охорони спадщини, побудованою у напрямку вдо-

сконалення законодавчої і правової бази збереження спадщини.

Напрямом науково-дослідної роботи кафедри «Теоретичні та науково-практичні дослідження зі збереження архітектурно-містобудівної спадщини» включає розділи: методології комплексних досліджень архітектурно-містобудівної спадщини; розробки науково-методичних рекомендацій з реставрації пам'яток архітектури; формування репрезентативних якостей об'єктів нерухомої культурної спадщини в умовах історико-археологічних заповідників [7–10]. Всі розділи наукової тематики спрямовані на вирішення актуальних завдань у відповідності з планами реалізації регіональних та національних програм: Українського осередку ДОКОМОМО по збереженню спадщини ХХ ст., обласної програми «Збереження архітектурної спадщини в Харківській області на 2018 — 2023 рр.», програми створення інформаційної бази даних з об'єктів культурної спадщини України, комплексної програми музеєфікації об'єктів НІАЗ «Бельськ», стратегії сталого розвитку — «Україна — 2020» [11, 12].

Апробація результатів досліджень здійснюється при розробці науково-проектної документації, як для окремих об'єктів реставрації, так і містобудівної документації в складі генеральних планів історичних міст регіону, а саме, при складанні історико-архітектурних опорних планів, меж історичних ареалів і проектних пропозицій режимів використання зон охорони об'єктів культурної спадщини. Прогнозні припущення щодо збереження об'єктів культурної спадщини і традиційного середовища вирішують питання раціонального використання нерухомої культурної спадщини шляхом обмеження архітектурно-будівельної діяльності в зонах композиційного впливу пам'яток архітектури. Розроблені наукові пропозиції реалізовані в проектах історико-архітектурних опорних планів м. Харків та історичних міст Харківської області (Мерефа, Люботин, Чугуїв). Результати

науково-дослідної роботи застосовуються в темах дисертаційних робіт аспірантів, в лекційних курсах дисциплін спеціалізації, в курсовому та дипломному проектуванні. Результати впровадження наукових досліджень кафедри за останні роки:

- натурні дослідження для підготовки номінаційної форми з включення Будинку Держпрому в попередній перелік пам'яток всесвітньої спадщини;
- дослідження та паспортизація пам'яток нерухомої культурної спадщини;
- наукове керівництво робіт з реставрації та реабілітації пам'яток архітектури (ККЗ «Україна», палацовий комплекс «Шарівка», Будинок Штабів військового поселення, музей-садиба І.Ю. Репіна в м. Чугуїві Харківської області та ін.);
- дослідження, консервація та музеефікація елементів оборонних споруд (ДИКЗ «Меджибіж», Тернопільська область).

Формування реставраційної освіти в Україні пов'язане з прийняттям низки нових законодавчо-правових актів з охоро-

ни нерухомої культурної спадщини, поява системи галузевих інститутів з вивчення спадщини і розробці науково-проектної документації, проведенням планових досліджень з технологічних питань реставраційного виробництва.

Сучасні напрямки розвитку архітектурно-реставраційної освіти відповідають завданням збільшення кадрового потенціалу фахівців архітектурного та інженерного профілю в галузі реставрації спадщини, створення при університетах курсів підвищення кваліфікацій, відновлення навчання кадрів середньої ланки, організації дослідних центрів реставраційних технологій.

Найбільш перспективним для розвитку реставраційного виробництва є поступовий перехід до створення спеціальності в рамках галузі «Архітектура і будівництво», сертифікація фахівців архітектурно-реставраційного профілю, подальший розвиток дистанційних навчальних програм, популяризації питань охорони культурної спадщини.

Литература:

1. Бондаренко Б.А. Градостроительство Харьковщины. (Очерки планировки и застройки городов XVII — I половины XIX вв.) : автореф. дис. ... канд. архит.: 18.00. 01. Харків : ХИСИ, 1954. 22 с.
2. Тиц А.А., Шпара П.Е. Харьков. Историко-архитектурный очерк. Киев : Будивельник, 1983. 232 с.
3. Лейбфрейд А.Ю., Полякова Ю.Ю. Харьков. От крепости до столицы. Харьков : Фолио, 1998. 333 с.
4. Кодин В.О. Основы реконструкции исторических мест : навч. посібник. Харків : ХНАМГ, 2009. 172 с.
5. Мироненко В.П., Шкодовський Ю.М. Проблема реконструкции исторических центров (на примере м. Харкова) // Наук. вісник будівництва. Харків : ХДТУБА ; ХОТВ АБУ, 1998. №2. С. 81–85.
6. Прибега Л.В. Концептуальні засади підготовки фахівців з охорони архітектурно-містобудівної спадщини // Проблеми теорії та історії архітектури України. Одеса : Астропринт, 2003. Вип 4. С. 178–187.
7. Прилуцкий В.А. Аспект аутентичности в определении предмета охраны памятника // Наук. вісник будівництва. Харків : ХДТУБА ; ХОТВ АБУ, 2010. Вип. 57. С. 10–13.
8. Черкасова Е.Т., Буряк А.П., Челонтьковская Р. Дом Госпромышленности в Харькове (1925 — 1929 гг., архитекторы С. Серафимов, С. Кравец, М. Фельгер) // Материалы ИКОМОС: консервация и реставрация. Межрегиональный проект сохранения памятников истории и культуры советского авангарда : науч.-информ. сб. Вып.4. М., 2006. С. 73–78.
9. Швиденко О.А. Историография и иконография Госпрома // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній ос-

віті. Харків : ХДАДМ, 2005. № 6. С. 96–101.

10. Черкасова Е.Т., Лопатъко В.М., Ломбардини Н. Реновация и ревалоризация объектов архитектуры : учебное пособие. Харьков : Оперативная полиграфия, 2015. 120 с.

11. Снитко І.А., Мартинов Д.О. Характер використання інноваційних технологій при реконструкції житла масових

серій // Інноваційні технології в архітектурі і дизайні : колективна монографія. Харків : ХНУБА, 2018. С. 68–72.

12. Снитко І.А., Веприцкая Е.Д. Лазерное сканирование и фотограмметрия в реставрации памятников архитектуры // Інноваційні технології в архітектурі та дизайні : колективна монографія. Харків : ХНУБА, 2017. С. 649–653.

07.11.2020

Відомості про автора

Черкасова Катерина Тимофіївна — доктор архітектури, професор, завідувач кафедри реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів; Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна; e-mail: cherkasova168@gmail.com; orcid 0000-0003-2098-6420; Google Scholar.

Досвід організації в Україні системи підготовки фахівців для протезної промисловості за міжнародними стандартами

Валерій Семенець,
доктор технічних наук, професор, ректор,

Антоніна Салєєва
кандидат технічних наук, доцент,

Олег Аврунін,
доктор технічних наук, професор,

Володимир Грищенко,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,

Ігор Карпенко,
старший науковий співробітник,

Ірина Солнцева,
кандидат технічних наук

 днією з особливостей останніх десятиліть є тісне співробітництво освіти, науки та виробництва у багатьох сферах діяльності суспільства. Їх об'єднує необхідність вирішення науково-виробничих задач і задач цільової підготовки кадрів. Особливо актуальною є проблема підготовки кадрів для суміжних областей в системі виробництва, експлуатації виробів та надання послуг [1]. Це характерно для медицини і тих суміжних галузей, які займаються виробництвом і експлуатацією біотехнічних пристроїв та пристроїв, електронних засобів медичного призначення та наданням реабілітаційних послуг в системах охорони здоров'я та соціального захисту населення [1, 2]. Як правило, робота фахівців у суміжних га-

лузях організована у форматі мультидисциплінарної бригади фахівців. Прикладом може бути мультидисциплінарна бригада надання реабілітаційних послуг особам з патологіями опорно-рухового апарату, до складу якої залучаються лікарі-ортопеди, фахівці з фізичної та медичної реабілітації і фахівці з протезування та ортезування. На цій підставі виникає проблема підготовки фахівців медико-технічного профілю (протезистів та ортезистів), які б на високому професійному рівні паралельно з лікарями-ортопедами та фахівцями з фізичної реабілітації в складі мультидисциплінарної бригади брали участь у визначенні клінічного стану опорно-рухового апарату пацієнта, виборі та призначенні протезно-ортопедичного

виробу, особливостей його конструювання та технології виготовлення, плануванні заходів фізичної реабілітації та навчанні користуванню протезами та ортезами для первинних пацієнтів.

До недавнього часу в системі професійно-технічного навчання і в системі вищої освіти програми підготовки протезистів та ортезистів були відсутні. Практична підготовка фахівців з протезування та ортезування в Україні здійснювалась на робочих місцях протезно-ортопедичних підприємств через систему учнівства при досвідчених майстрах з протезування та ортезування, де формувалися чисто практичні вміння із виготовлення виробу. В подальшому навчання продовжувалось на курсах підвищення кваліфікації або навчально-практичних семінарах на базі установ Міністерства соціальної політики України (в тому числі і на базі Українського науково-дослідного інституту протезування, протезобудування та відновлення працездатності (УкрНДІпротезування)) за окремими програмами, які не охоплювали необхідний обсяг теоретичної і практичної підготовки фахівців відповідної кваліфікації. Підготовка таких фахівців в університетах надає можливість суттєво розширити наукову тематику та ознайомитись з сучасним обладнанням в галузі протезування та ортезування.

Підготовка спеціалістів для протезної галузі в Україні як система освіти розпочата в 2001 р. на базі співпраці Харківського національного університету радіоелектроніки (ХНУРЕ) та УкрНДІпротезування в рамках спеціальності 7.091002 — "Біотехнічні і медичні апарати і системи" (БТМАС) за спеціалізацією (освітньою програмою) "Біотехнічні апарати в протезуванні" (БТАП) за заочною формою навчання. Здобувачами вищої освіти були практикуючі фахівці протезно-ортопедичних підприємств. Вибір кафедри Біотехнічних електронних пристроїв та систем (з 2013 р. — Біомедичної інженерії) в якості навчальної бази був обґрунтованим — колектив кафедри має багаторічний досвід щодо підготовки

фахівців за спеціальностями "Фізична та біомедична електроніка" та "Біотехнічні та медичні апарати та системи". На кафедрі проводяться наукові дослідження в галузі біомедичного приладобудування та обробки медичних сигналів [2–4], розробляються перші в Україні засоби для дистанційного навчання та комп'ютерного тестування [5, 6] та віртуальні системи медичної візуалізації [7, 8]. Перший робочий навчальний план підготовки бакалаврів з протезування та ортезування за напрямком "Електронні апарати" (спеціальність "Біотехнічні і медичні апарати і системи") за спеціалізацією "Біотехнічні апарати в протезуванні" було розглянуто Вченою радою ХНУРЕ і затверджено ректором ХНУРЕ 07.06.2001 р. з подальшим узгодженням Головою Науково-методичної комісії навчального напрямку "Електронні апарати" при МОН України 12.06.2001 р. Університет здійснював планування навчального процесу, проведення установчих занять, семестровий контроль та державну атестацію; організовував і проводив заняття з дисциплін, які відносяться до нормативної частини навчального плану. Професійно-практичну підготовку бакалавра складали такі дисципліни:

- Медико-соціальна реабілітація інвалідів;
- Анатомія та фізіологія опорно-рухового апарату;
- Травми та хвороби опорно-рухового апарату;
- Біомеханічні основи протезування та ортезування;
- Методика підготовки інвалідів до протезування;
- Матеріали для протезно-ортопедичних виробів;
- Конструкція ортезів та ортезування верхніх кінцівок, нижніх кінцівок та хребта;
- Технологія виготовлення ортезів;
- Конструкція протезів та протезування верхніх кінцівок;
- Технологія виготовлення протезів верхніх кінцівок;
- Конструкція протезів та протез-

- ування нижніх кінцівок;
- Технологія виготовлення протезів нижніх кінцівок;
- Конструювання та технологія виготовлення ортопедичного взуття;
- Стандартизація, ліцензування та сертифікація в протезобудуванні;
- Організація виробництва продукції на протезно-ортопедичному підприємстві;
- Курсова робота (за змістом медичних дисциплін);
- Комплексний курсовий проект.

Підготовку фахівців до освітнього рівня "спеціаліст" на базі бакалаврської підготовки за спеціалізацією БТАП склали дисципліни:

- Охорона праці в галузі;
- Клінічна оцінка результатів протезування;
- Біомеханічні дослідження системи "людина — протез";
- Конструювання деталей та вузлів протезів верхніх і нижніх кінцівок;
- Порядок постановки на виробництві випуску технічних засобів реабілітації;
- Випробування технічних засобів реабілітації осіб з дефектами опорно-рухового апарату.

Спеціалізацію утворювали дисципліни з загальним обсягом 2500 навчальних годин, що складало більше 30 % бюджету навчального плану підготовки бакалавра та спеціаліста. Заняття проводили наукові співробітники та лікарі УкрНДПротезування на базі клініки та спеціалізованих технологічних лабораторій інституту.

Для забезпечення аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти фахівцями УкрНДПротезування у співпраці з професорсько-викладацьким складом кафедри Біомедичних електронних пристроїв та систем ХНУРЕ були розроблені, розглянуті на засіданні кафедри і затверджені програми дисциплін, плани лекцій, методичні рекомендації з самостійного вивчення дисциплін, методичні вказівки із різних видів занять, виконання курсової роботи та комплексного курсового проекту.

Вперше в Україні підбір спеціальної літератури, складання програм дисциплін спеціалізації, узагальнення практичного досвіду з протезування та ортезування і на цій підставі написання текстів лекцій, методичних розробок з різних видів занять та курсових робіт виконано науковими співробітниками та лікарями УкрНДПротезування разом з викладачами та науковими співробітниками кафедри ХНУРЕ, які мали досвід розробки та викладання сучасних біотехнічних систем, зокрема при дослідженнях опорно-рухового апарату [9–14], дрібної моторики [15, 16], електростимуляції м'язів [17, 18], плануванні хірургічних втручань в оториноларингології [19, 20] та нейрохірургії [21, 22], реконструктивній медицині [23, 24], функціональній діагностиці [25–28] та їх впровадження при дистанційній [29, 30] та інклюзивній освіті [31, 32] з можливостями тестування стресостійкості [33–35] та впровадження технологій стимуляційного [36] та натурального 3D моделювання [37].

Таким чином, починаючи з 2001 р. в Україні була створена і діяла система підготовки фахівців з протезування та ортезування за освітніми рівнями "бакалавр" і "спеціаліст" для протезної галузі. З 2001 по 2012 рр. за цією програмою пройшли навчання п'ять груп здобувачів вищої освіти первинної підготовки бакалаврів і спеціалістів загальною кількістю 72 випускники. Крім первинної підготовки фахівців в період 2004 — 2010 рр. проходили перепідготовку (здобуття другої вищої освіти) з протезування та ортезування на базі центру післядипломної освіти ХНУРЕ чотири групи здобувачів вищої освіти загальною кількістю 65 випускників. Перепідготовку пройшли майже усі керівники державних протезно-ортопедичних підприємств (директори підприємств, головні інженери та керівники підрозділів підприємств).

Об'єм виконаної навчально-методичної роботи можна охарактеризувати як перший етап в створенні та реалізації системи медико-технічної підготовки фахівців з протезування та ортезування,

яка базувалась на конструкціях та технологіях виготовлення протезно-ортопедичних виробів рівня 2000 р.

Мета роботи — висвітлити досвід щодо основних етапів підготовки сучасних фахівців для протезної промисловості за міжнародними стандартами. Для цього потрібно розглянути основні підходи до формування навчальних планів, організації практичної підготовки та наукової складової програми підготовки фахівців з протезування та ортезування.

В Україні, відповідно до Постанови Кабінету міністрів №1686 від 08.12.2006 р. із змінами (№157 від 31.03.2015 р. та №421 від 13.07.2016 р.), виконується Державна типова програма реабілітації осіб з інвалідністю, яка спрямована на забезпечення системного підходу до організації реабілітації, послідовності в проведенні багатопрофільних реабілітаційних заходів і установленні контролю за якістю реабілітаційних послуг. Основна мета програми — відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи з інвалідністю, сприяння її інтеграції в суспільство. Успіх цієї роботи значною мірою залежить від наявності фахівців, які володіють відповідними компетенціями. УкрНДІпротезування вже багато років займається вирішенням медико-технічних проблем реабілітації і соціальної адаптації осіб з інвалідністю, розробкою та удосконаленням протезно-ортопедичних виробів і технологій їх виготовлення, удосконаленням допоміжних засобів реабілітації, розробкою форм і методів медико-соціальної реабілітації осіб з патологіями опорно-рухового апарату. Інститут вивчає і удосконалює досягнення вітчизняної та світової науки в протезно-ортопедичній галузі і сприяє впровадженню їх в роботу підприємств та установ України, які зайняті протезуванням, протезобудуванням та реабілітацією осіб з інвалідністю.

Впровадження в практику роботи клініки УкрНДІпротезування нового обладнання (відділ комплексної ре-

абілітації), а саме: роботизованих систем (ЛОКОМАТ, GEO); систем нейрореабілітації з біологічним зворотнім зв'язком (Nirvana, Амбліокор); тренажерів для механотерапії (Motomed, Terraband, атлетична стійка, блочний тренажер та багатофункціональний тренажер для верхніх кінцівок); кімнати для побутової адаптації — підвищує ефективність реабілітаційних заходів і сприяє більш повному відновленню функціональності опорно-рухового апарату і мобільності осіб з інвалідністю в цілому.

В 2017 — 2018 рр. для фахівців протезно-ортопедичних підприємств УкрНДІпротезування проведено навчальні семінари за участю фахівців провідних іноземних фірм, в тому числі:

- застосування поліцентричних колінних механізмів з електронним керуванням фази переносу (компанія Tehlin) при протезуванні нижніх кінцівок (14.06.2017 р.);
- застосування кисті з міотичним керуванням (компанія Tehlin) при протезуванні верхніх кінцівок (15.06.2017 р.);
- особливості навчання ходьбі пацієнтів з ампутаціями на рівні стегна за методиками фірми Otto Bock (25-27.04.2017 р., 24-26.10.2017 р.);
- виготовлення протезів нижніх кінцівок для занять спортом за технологіями фірми Otto Bock, застосування комплексувальних виробів компанії Ossür в протезах нижніх кінцівок для занять спортом (27-29.03.2018 р.).

Гвітова тенденція щодо розвитку допоміжних засобів для осіб з обмеженням життєдіяльності індивідуального виготовлення, пов'язаних з появою нових матеріалів, технологій і нових конструкцій, обумовила потребу в більш глибоких і детальних знаннях технічних і суміжних з ними наук з медицини і охорони здоров'я, що відносяться до реабілітації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату.

Міжнародна організація з протезування та ортезування (ISPO) і Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)

дослідили системи підготовки фахівців з протезування та ортезування в Європі, США та Канаді і запровадили стандарти підготовки фахівців за трьома категоріями (Міжнародний стандарт професійного навчання в області протезування/ортезування, жовтень 2017 р):

- категорія ISPO I — Протезист/ортезист;
- категорія ISPO II — Асоціат протезист/ортезист;
- категорія ISPO III — Протезний/ортезний технік.

Для цих категорій міжнародними організаціями ISPO і ВООЗ були сформовані кваліфікаційні вимоги до їх практичної діяльності, а на підставі цих вимог — програми підготовки фахівців відповідних категорій. ISPO і ВООЗ акредитовано освітній заклад — Школа реабілітаційних наук (Human Study e. v., Німеччина, Нюрнберґ) (HS), який спеціалізується на організації дистанційного навчання в галузі протезування та ортезування для практикуючих протезистів та ортезистів. Освітній заклад представляє виконавчий директор Крістіан Шлірф.

Згідно з даними ВООЗ у країнах з низьким рівнем доходів населення із числа людей, які потребують протезно-ортопедичної допомоги, в середньому тільки 1 із 10 має доступ до протезування та ортезування. Враховуючи зростання кількості населення похилого віку в світі і, відповідно, зростання кількості осіб з захворюваннями опорно-рухового апарату, а також осіб, що мають поранення та важкі травми внаслідок військових конфліктів, дефіцит фахівців з протезування та ортезування постійно зростає. Виходячи з цього, ВООЗ закликає уряди держав до розширення системи освітньої та професійної підготовки протезистів та ортезистів для забезпечення населення якісним обслуговуванням та більш широким доступом до протезно-ортопедичних послуг.

Аналіз, проведений експертами ISPO в рамках проекту НАТО з підтримки та постачання у сфері медичної реабілітації, показав, що на сьогодні в Україні необ-

хідність в протезах та ортезах складає більше 100000 одиниць на рік. Крім того за останні роки додатково з'явилося близько сім тисяч осіб, які потребують протезно-ортопедичного забезпечення. Їх поява обумовлена як зростанням кількості захворювань опорно-рухового апарату, так і чисельними пораненнями серед військових та цивільного населення за період бойових дій на сході України. Послуги з надання протезно-ортопедичної допомоги в Україні сьогодні здійснюють біля 80 підприємств різної форми власності, на яких працюють більше 300 фахівців, що дуже мало для виготовлення необхідної кількості протезно-ортопедичних виробів на рік. Враховуючи рекомендації ВООЗ для обслуговування зазначеної кількості пацієнтів в Україні необхідно підготувати 1000 — 1500 спеціалістів.

Гучасна тенденція щодо інтеграції України до міжнародної спільноти протезистів/ортезистів робить надзвичайно актуальним введення нових освітніх стандартів ISPO (2017 р.) в галузі підготовки кваліфікованих фахівців з протезування та ортезування. Вирішення цього питання підтримано Урядом України та міжнародними організаціями, що підтверджено документами:

1. Імплементативна угода між Кабінетом Міністрів України та агенцією НАТО щодо підтримки та постачання (АНПП) про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації від 12.12.2017 р., де в статті 4, п. В.3 сформульовано заходи, які відносяться до сфери діяльності Мінсоцполітики, Міносвіти та Міністерства охорони здоров'я України щодо надання допомоги у розробці та запровадженні міжнародно визнаної навчальної програми, яку створено ISPO для різних категорій персоналу, безпосередньо залученого до надання послуг з протезування та ортезування;

2. Засідання Координаційної ради Трастового фонду НАТО з фізичної реабілітації (протезування) військовослужбовців, поранених внаслідок проведення антитерористичної операції (20.06.2017 р., протокол № 7), де по четвертому питанню

порядку денного було ухвалено підтримати пропозицію щодо впровадження навчання протезистів/ортезистів за стандартами ISPO категорії II в УкрНДІпротезування, здійснити підбір кандидатів на підготовку викладачів та підтримувати співпрацю з компанією Human Study e. v. (HS) для швидшого впровадження зазначеного заходу в Україні;

3. Меморандум про взаєморозуміння між УкрНДІпротезування і Школою реабілітаційних наук Human Study e. v. (HS) щодо виконання проекту "Навчання викладачів з наук протезування та ортезування з метою підвищення якості послуг з медичної/фізичної реабілітації в Україні" (12.12.2017 р., додаток № 1 до цього Меморандуму). Пропозиція Проекту "Створення протезної та ортопедичної освіти в Україні" і додаток № 2 до цього Меморандуму "Навчальна програма на отримання Категорії ISPO-II (Асоціат протезист/ортезист)".

З метою реалізації Проекту "Створення протезної та ортопедичної освіти в Україні", започаткованого Агенством НАТО з підтримки та постачання, Міністерством соціальної політики України і Школою реабілітаційних наук HS, на основі міжнародної угоди між УкрНДІпротезування, ХНУРЕ і Школою реабілітаційних наук (HS) з січня 2018 р. почала діяти програма підготовки викладачів-тренерів (за термінологією HS) з протезування та ортезування за освітньою програмою

"Ортопедичні технології та інженерія" (спеціальність 163 — "Біомедична інженерія"), розробленою відповідно до міжнародного стандарту ISPO категорії II (Асоціат протезист/ортезист). З цією метою університетом та УкрНДІпротезування розроблені освітньо-професійна програма та навчальний план підготовки магістра обсягом 120 кредитів ЄКТС за зазначеними вище спеціальністю та освітньою програмою за заочною (дистанційною) формою навчання.

Професійна підготовка здобувачів з протезування та ортезування сформована на основі програми Школи реабілітаційних наук на отримання категорії ISPO-II і включає:

- модуль 1 — Протезування нижніх кінцівок;
- модуль 2 — Ортезування нижніх кінцівок;
- модуль 3 — Протезування верхніх кінцівок;
- модуль 4 — Ортезування верхніх кінцівок та хребта.

На базі програм навчання Школи реабілітаційних наук для отримання категорії ISPO-II було сформовано програми навчальних дисциплін циклу професійної підготовки магістра (таблиця).

Загальний обсяг дисциплін професійно-практичної підготовки освітньої програми "Ортопедичні технології та інженерія" складає 72 кредити ЄКТС із загальних 120 кредитів підготовки магістра.

Навчальні дисципліни та кредити циклу професійної підготовки

Навчальна дисципліна	Кількість кредитів
Функціональна анатомія ОРА	4
Ортопедичні патології ОРА	4
Клінічні та функціональні дослідження і моделювання протезних систем	8
Клінічні та функціональні дослідження і моделювання ортезних систем	6
Технології протезування нижніх кінцівок	8
Технології ортезування нижніх кінцівок	6
Біомеханічні дослідження в протезуванні та ортезуванні	6
Конструювання та технології виготовлення протезів верхніх кінцівок	7
Конструювання та технології виготовлення ортезів верхніх кінцівок	5
Конструювання та технології виготовлення ортезів на хребет	5
Комплексна реабілітація пацієнтів з патологіями опорно-рухового апарату	3
Професійна практика	4
Передатестаційна практика	4

Особливістю планування та організації навчального процесу є те, що навчання здобувачів вищої освіти з нормативних дисциплін та дисциплін професійно-практичної підготовки освітньої програми "Ортопедичні технології та інженерія" за навчальним планом проводилось на базі ХНУРЕ та УкрНДІпротезування за заочною формою навчання. Професійно-практична підготовка з протезування та ортезування здійснювалась експертами Школи реабілітаційних наук НС в рамках самостійної роботи здобувача між заліково-екзаменаційними сесіями за дистанційною формою навчання на «робочому місці» протезно-ортопедичного підприємства в форматі on-line освіти, а практичні семінари та іспити — очно, на базі УкрНДІпротезування.

В січні 2020 р. завершено магістерську підготовку дев'яти спеціалістів з протезування та ортезування, які одержали диплом магістра з кваліфікацією «Магістр, Біомедична інженерія, Ортопедичні технології та інженерія». Успішно освоєна професійна програма з протезування та ортезування, Школою реабілітаційних наук НС випускникам присвоєно міжнародну кваліфікацію — категорія ISPO-II (Асоціат протезист/ортезист) і видано сертифікати ISPO.

За 2018 — 2019 рр. здобувачами магістерського ступеня (викладачами-тренерами) за програмами презентацій, семінарів та іспитів професійної підготовки, а також за планами протезно-ортопедичного забезпечення осіб з інвалідністю на протезно-ортопедичних підприємствах, де вони працюють, виготовлено більше 300 зразків протезно-ортопедичних виробів за стандартами ISPO.

Використання сучасного обладнання, новітніх методів та технологій дозволило суттєво підвищити рівень наукових досліджень та коло розв'язаних дослідних завдань. Так, атестаційні роботи безпосередньо впроваджуються в протезну промисловість, або реалізуються у вигляді дослідних зразків. Тематику досліджень пов'язано із розробками технічних засобів

для лікування контрактур колінних суглобів у дітей; CAD-CAM технологій щодо виготовлення ортезів при сколіозі, балансувальних платформ для об'єктивного контролю процесу протезування; математичним моделюванням та швидким прототипуванням за допомогою 3D-друку черепних імплантів; технологіями протезування пацієнтів з куксами нижніх кінцівок, які змінюють об'ємні розміри; виготовленням складових при протезуванні стегна; виготовленням ортезних систем на верхні кінцівки для пацієнтів з порушеннями функцій рук при неврологічних захворюваннях та з іншими напрямками.

В роботі висвітлено досвід щодо основних етапів підготовки сучасних фахівців для протезної промисловості за міжнародними стандартами, розглянуто основні підходи до формування навчальних планів, організації практичної підготовки та наукової складової програми підготовки фахівців з протезування та ортезування. Використання сучасного обладнання, новітніх методів та технологій дозволило суттєво підвищити рівень наукових досліджень та коло розв'язаних дослідних завдань. Багато розробок, які реалізовано при виконанні атестаційних робіт магістрів, безпосередньо впроваджено в протезну промисловість, або реалізуються у вигляді експериментальних та дослідних зразків.

О триманий досвід використання сучасного обладнання, впровадження розробок та якісної підготовки фахівців є першим, але суттєвим кроком для оновлення вітчизняної протезної промисловості та біомедичної інженерії в цілому. Фахівці з такого напрямку підготовки будуть корисними для спортивної та реабілітаційної медицини. Починаючи з 2018 р. новітні технології за стандартами Міжнародної організації з протезування та ортезування впроваджуються на протезно-ортопедичних підприємствах Києва, Полтави та Харкова. В Україні створена і діє система підготовки фахівців з протезування та ортезування, протезобудування та відновлення працездатності

за міжнародними стандартами на базі співпраці ХНУРЕ, УкрНДІпротезування і Школи реабілітаційних наук Human Study e.v. (Німеччина, Нюрнберг). Перспективою роботи є розробка сучасного навчального контенту для реалізації навчально-наукового потенціалу та подальшої плідної співпраці для підготовки висококваліфікованих фахівців різних рівнів освіти за спеціалізацією «Ортопедичні технології та інженерія» за сучасними світовими стандартами.

Література:

1. Аврун О.Г. Співробітництво між Харківським національним університетом радіоелектроніки та УкрНДІпротезування з підготовки фахівців з вищою освітою для протезної галузі // Зб. наук. праць за матеріалами наук.-техн. конф. "Досягнення та перспективи реабілітації, підвищення функціональних можливостей і якості життя осіб з ураженнями опорно-рухової системи". Харків : УкрНДІпротезування, 2017. С. 101–104.
2. Дацок О. М., Жолонский Е. Н., Кизилова Н. Н. Двухфазная модель оседания эритроцитов в неоднородном поле сил // Вестник нац. техн. ун-та "ХПИ". 2002. Т. 7, № 9. С. 61–66.
3. Bykh A., Visotska E., Kobzev V., Analysis of Dermatoglyphic Signs for Definition Psychic Function-al State of Human's Organism // Information Science and Computing. Book 7 Artificial Intelligence and Decision Making. 2008. P. 49–52.
4. Аврун О.Г., Семенец В.В., Щербакова А.Б. Методы визуализации внутримозговых структур на современном этапе // Радиоэлектроника и информатика. 1999. № 4(9). С. 107–108.
5. Бондаренко М.Ф., Семенец В.В., Белоус Н.В., Куцевич И.В., Белоус И.А. Оценивание тестовых заданий разных типов и определение их уровня сложности // Искусственный интеллект. 2009. №4. С. 322–329.
6. Аврун О.Г., Масловский С.Ю., Шеститко И.И. Опыт создания обучающего-контролирующего комплекса по курсу гистология, цитология и эмбриология // Медицина сьогодні і завтра. 1999. № 3-4. С. 133–135.
7. Аврун О.Г., Аверьянова Л.А., Бых А.И., Головенко В.М., Скляр О.И. Методика создания виртуальных средств имитации работы рентгеновского компьютерного томографа // Техническая электродинамика. Киев, 2007. Т. 5. С.105–110.
8. Носова Я.В. Использование информационных моделей при разработке виртуальных обучающих систем // Медицинские приборы и технологии. Тула : ТулГУ, 2013. С. 23–25.
9. Носова Т.В., Жемчужкина Т.В., Радченко В.И. К вопросу моделирования электромиографического процесса // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. 2008. Вып. 5/5 (35). С. 33–36.
10. Бых А.И., Жемчужкина Т.В., Носова Т.В. Поиск информативных количественных показателей электромиографического сигнала. Сообщение 1 // Бионика интеллекта. 2007. Т. 1 (66). С. 118–125.
11. Статистичний аналіз спектральних характеристик ЕМГ-сигнала з ціллю диференціювання поперекових болей / Т.В. Жемчужкіна, Т.В. Носова, Я.В. Носова, О.В. Губанов, Д.Р. Дуплій, І.В. Котульський // Біоніка інтелекту. 2015. № 2 (85). С. 105–108.
12. Чумак В.С., Чугуй Е.А., Носова Т.В., Жемчужкина Т.В. Анализ электромиографического сигнала для контроля усталости мышц в режиме реального времени // Матеріали 23-го Міжнар. молодіжного форуму. Т.1. Харків : ХНУРЕ, 2019. С. 24–244.
13. Топчий В.С., Жемчужкина Т.В., Носова Т.В. Компьютерная система анализа состояния опорно-двигательного аппарата на основе фазовых портретов ЭМГ // Физические процессы и поля технических и биологических объектов : материалы XVI Междунар. науч.-техн. конф., 3-5 ноября 2017 г. Кременчуг : КрНУ, 2017. С. 87–89.

14. *Tatyana V. Zhemchuzhkina, Sergii M. Zlepko, Tatyana V. Nosova, Valerii V. Semenets, Oleksii V. Kirichek, Marcin Maciejewski and Ainur Ormanbekova.* Application of EMG-signal phase portraits for differentiation of musculoskeletal system diseases // Proc. SPIE 11176, Photonics Applications in Astronomy, Communications, Industry, and High-Energy Physics Experiments. 2019, 1117632 (6 November 2019).
15. *Selivanova K.G. et all.* Computer-aided system for interactive psychomotor // Photonics Applications in Astronomy, Communications, Industry, and High Energy Physics Experiments. Proc. of SPIE — Proceedings Volume 10445, 2017. 104453B.
16. *Селиванова К.Г.* Компьютерная система интерактивного тестирования психомоторики // Полиграфические, мультимедийные и webтехнологии. Т.1. Тез. докл. 1-й Междунар. науч.-техн. конф. Харьков : ХНУРЭ, 2016. С. 81–82.
17. *Ерошенко О.А., Прасол И.В.* Информационные технологии определения параметров стимулов систем электромиостимуляции // Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 бер. 2018 р. Харків, 2018. С. 122–124.
18. *Дацок О. М., Прасол И.В., Ерошенко О. А.* Побудова біотехнічної системи м'язової електростимуляції // Вісник НТУ "ХПІ". Серія: Інформатика та моделювання. Харків : НТУ "ХПІ", 2019. № 13 (1338). С. 165–175.
19. *Інтелектуальні технології моделювання хірургічних втручань / О.Г. Аврунін, С.Б. Безшапочний, Є.В. Бодянський, В.В. Семенець, В.О. Філатов.* Харків : ХНУРЕ, 2018. 224 с.
20. *Інформаційні технології підтримки прийняття рішень при визначенні порушень носового дихання: монографія / О.Г. Аврунін, Є.В. Бодянський, В.В. Семенець, В.О. Філатов, Н.О. Шушляпіна.* Харків : ХНУРЕ, 2018. 125 с.
21. *Комп'ютерне планування малоінвазивних втручань в офтальмології та нейрохірургії / О.Г. Аврунін, Д.В. Кухаренко, В.О. П'ятикоп, В.В. Семенець, М.Ю. Тимкович, В.О. Філатов.* Харків : ХНУРЕ, 2020. 160 с.
22. *Avrunin O.G. Tymkovych M. Y., Moskovko S. P.* Using a priori data for segmentation anatomical structures of the brain // Przegląd Elektrotechniczny: doi:10.15199/48.2017.05.20. V. 93-5. 2017. P. 102–105.
23. *Бажан О.В., Аврунін О.Г., Тимкович М.Ю.* Використання технологій віртуальної реальності в пластичній хірургії // I Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів "Авіація, промисловість, суспільство", Кременчук, 2018. С. 184.
24. *Аврунин О.Г., Шамраева Е.О.* Реконструкция объемных моделей черепа и имплантата по томографическим снимкам // Системы обработки информации : зб. наук. пр. Харків : ХУПС, 2007. Вип. 9 (67). С. 137–140.
25. *Аврунин О.Г., Томашевский Р.С., Фарук Х.И.* Методы и средства функциональной диагностики внешнего дыхания. Харьков : ХНАДУ, 2015. 208 с.
26. *Носова Я.В., Шушляпина Н.О., Носова Т.В.* Визуализация обонятельной щели // Зб. наук. пр. Серія: Нові рішення в сучасних технологіях. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. №39 (1148). С. 73–77.
27. *Сучасні інтелектуальні технології функціональної медичної діагностики / О.Г. Аврунін, Є.В. Бодянський, М.В. Калашник, В.В. Семенець, В.О. Філатов.* Харків : ХНУРЕ, 2018. 248 с.
28. *Баган С.А., Мустецов Н.П.* Возможности диагностики гестоза беременных с использованием нейросетевых технологий // Интернаука. 2017. №10. С. 46–48.
29. *Семенець В., Каук В., Аврунін О.* Впровадження технологій дистанційного навчання у навчальний процес // Вища школа. 2009. № 5. С. 40–51.
30. *Avrunin O., Nosova Ya., Khudaieva S.* Features of creation technologies for educational panoramic video content // Modern approaches to the introduction of science into practice: Abstracts of X

International Scientific and Practical Conference. San Francisco, USA 2020. Pp.256–259.

31. *Повышение образовательного потенциала обучающих материалов при использовании видео с эффектом присутствия* / О.Г. Аврунин, В.В. Семенец, Я.В. Носова, С.А. Худаева // Матеріали Х міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції "Сучасний рух науки". Дніпро, 2020. Т.1. С. 8–13.

32. *Проблемы инклюзивного образования* / В.В. Семенец, О.Г. Аврунин, Т.В. Носова, Я.В. Носова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2014. № 1143 (6). С. 23–27.

33. *Селиванова К.Г.* Возможности исследования тонкой моторики рук в динамике с помощью графического планшета // Сборник материалов докладов "Биотехнические, медицинские и экологические системы и комплексы", 2012. С. 164–166.

34. *Селиванова К.Г.* Экспериментальное исследование тонкой моторики рук с помощью цифрового графического планшета // Вестник Нац. техн. ун-та "ХПИ" :

сб. науч. тр. Темат. вып. : Новые решения в современных технологиях. Харьков : НТУ "ХПИ", 2013. № 18 (991). С. 137–143.

35. *Капля М.А. Костин Д.А., Тымкович М.Ю.* Возможности применение гироскопа для оценки тремора конечностей // XVII Міжнар. наук.-техн. конф. "Фізичні процеси та поля технічних і біологічних об'єктів. Кременчук : КрНУ, 2018. С. 215–216.

36. *Журавлев А.С. Шушляпина Н.О., Демина Е.В., Носова Я.В.* Симуляционные подходы в системе обучения оториноларингологии // Спеціальний випуск "Журналу вушних, носових і горлових хвороб" присвячено роботі Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства лікарів-оториноларингологів з міжнародною участю "Сучасні досягнення в оториноларингології" (1–2 жовтня 2018р.). 2018. № 5. Т. 2. С. 32.

37. *Селезнев И.С. Тымкович М.Ю., Костин Д.А.* Разработка структурной схемы 3D-биопринтера с обратной связью // Матеріали 23-го Міжнар. молодіжного форуму. Т. 1. Харків : ХНУРЕ, 2019. С. 227–228.

04.01.2021

Відомості про авторів

Семенец Валерій Васильович — доктор технічних наук, професор, Харківський національний університет радіоелектроніки, ректор, Харків, Україна, email: valery.semenets@nure.ua; ORCID: 0000-0001-8969-2143.

Салеева Антоніна Денисівна — кандидат технічних наук, доцент, Український науково-дослідний інститут протезування, протезобудування та відновлення працездатності, директор УкрНДІ протезування, Харків, Україна; email: saleeva@ukr.net; ORCID: 0000-0002-2057-1017.

Аврунин Олег Григорович — доктор технічних наук, професор, Харківський національний університет радіоелектроніки, завідувач кафедри біомедичної інженерії, Харків, Україна; email: oleh.avrunin@nure.ua; ORCID: 0000-0002-6312-687X.

Грищенко Володимир Семенович — кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, Український науково-дослідний інститут протезування, протезобудування та відновлення працездатності, завідувач сектором організаційно-методичної роботи, Харків, Україна; email: risp.ukrniiprotez@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8410-2811.

Карпенко Ігор Валентинович — Український науково-дослідний інститут протезування, протезобудування та відновлення працездатності, старший науковий співробітник, Харків, Україна; email: igorkarpenko68@ukr.net; ORCID: 0000-0002-8410-0011

Солнцева Ірина Леонардівна — кандидат технічних наук, Український науково-дослідний інститут протезування, протезобудування та відновлення працездатності, вчений секретар, Харків, Україна; email: irensun78@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8517-9120.

Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології: деякі питання сучасності та підготовки фахівців

Олексій Рязанцев,

кандидат технічних наук, доцент,

Віктор Шилін,

кандидат технічних наук, доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

*Земля є основним національним багатством,
що перебуває під особливою охороною держави.*

*(Стаття 1. Глава 1. Роздел 1.
Земельный кодекс Украины)*

*«Вода! У тебе нет ни вкуса, ни цвета, ни запаха.
Тебя не опишешь, тобой наслаждаешься,
не понимая, что ты такое.
Ты не просто необходима для жизни, ты и есть
жизнь»*

Антуан де Сент-Экзюпери

станніми роками усі ми є постійними свідками суттєвих змін в світі, суспільстві та державі. Не минула змін й освіта. Сучасні тенденції розвитку суспільства та технологій спонукало шукати нові підходи та прийоми у галузі підготовки майбутніх фахівців. Ті здобувачі вищої освіти, які зараз навчаються у вишах, через кілька років набувши певного досвіду роботи, стануть фахівцями, проекти та рішення яких докорінно змінять на краще подальше життя в країні та світі. Багато проблем сьогодення, які потребують негайного розв'язання, можуть затуляти більш масштабні проблеми майбутнього, вирішення яких відкладаються на потім — на нащадків. Але ці нащадки

повинні бути в змозі розв'язати задачі, що постануть перед ними.

Людство не може обходитись без води як ресурсу. Незважаючи на те, що вода є найпоширенішою речовиною на Землі, вона розподілена дуже нерівномірно. Людина використовує воду не тільки для пиття та задоволення побутових потреб. Більше половини усієї прісної води витрачається на зрошення полів, значну частку води забирає промисловість. Багато регіонів Землі відчувають нестачу прісної води. Тому непростою є задача оптимального її розподілення між водоспоживачами та раціонального використання в різних регіонах та територіях.

Земля є важливим ресурсом. З таким твердженням погодиться, безумовно, кожний з нас, але кожен розуміє цю цінність по-своєму: для когось земля — це життєвий простір, для когось — ділянка під будівництво, джерело сільгосппродукції, а для когось й багатства. Тим більша її цінність, чим більше масштаби. Але без раціонального використання земель, яке є важливим аспектом землекористування, неможливе їх збереження.

Гідротехніка є об'єднуючим та розмежувальним моментом на стику таких факторів, як вода, земля та люди зі своїми потребами у воді, землі та енергії. Останні сто років людство інтенсивно змінювало оточуюче середовище під свої потреби, в тому числі й водні об'єкти, зводячи гідроелектростанції — для задоволення потреби в енергії, водосховища та канали — для постачання води у мало-водні регіони, зрошення богарних земель, забезпечення водою населених пунктів та промислових підприємств. Як відомо, гідротехнічні споруди відрізняються від інших об'єктів, які зводить людина, своєю значною дією на оточуюче середовище. Вони змінюють не тільки гідрологічний режим ріки та ґрунтових вод, але також затоплюють значні території суші, викликають змінення клімату, флори та фауни. Ряд водосховищ через їх значні розміри називають морями (наприклад Київське, Каховське).

Гідроенергетика дає можливість отримувати дешеву електроенергію, але на сьогодні вона не є єдиною альтернативою тепловій та атомній енергіям. Збільшення числа мешканців планети, змінення клімату, наявні земельні ресурси та їх стан спонукають інакше дивитись на можливість використання енергії води. Особливо це стосується рівнинних територій, де для отримання потрібного напору ГЕС водосховища, які створюються, поглинають значні площі орних земель, лісних угідь та територій, придатних для життя та господарської діяльності людини. До речі, й дешевизна кіловата енергії, що виробляється гідроелектростанція-

ми, в багатьох випадках виявляється знівельованою суттєвими капітальними затратами на будівництво та «побічними ефектами», такими як затоплення великих територій водосховищами, які утворюються греблями ГЕС. Греблі та водосховища спричиняють зміни навколишнього середовища та призводять до його змін [1].

Прагнення отримати від однієї ріки як найбільшого призвело до появи таких комплексів, як каскади гідровузлів, які розташовуються послідовно і перетворюють ріку на низку водойм — водосховищ. При цьому ріка як така або припиняє існування, або її режим докорінно змінюється. В якості приклада звернемо увагу на Дніпровський каскад.

Останніми роками все частіше згадується Дніпровський каскад як об'єкт інфраструктури, що вичерпав себе й на теперішній час не дає ніякої користі. Дніпровський каскад з його шістьма ГЕС порівнюють з найбільшими гідроенергетичними об'єктами світу (див. таблицю). Для порівняння ГЕС «Три ущелини» на річці Янцзи у Китаї, яка у 10 разів потужніше усіх ГЕС Дніпровського каскаду, задовольняється водосховищами, площа яких складає лише 9 % від площі дніпровських «морів». При цьому вклад дніпровських ГЕС до загальної кількості виробленої в Україні електроенергії — лише 5 %! Ці цифри є дуже показовими, що говорять не на користь функціонування гігантського, але малопродуктивного комплексу гідротехнічних споруд. Є ще багато недоліків каскаду: мілина водосховищ, зменшення швидкості течії води, відсутність рибопропускних споруд і т. ін.

Порівняння не на користь Дніпра — питомий обсяг Кват на площу затоплених територій суттєво менший ніж у опонентів. Крім того, близько 20 % сумарного об'єму водосховищ — це водойми з глибиною менше 2 м — що є марнотратним відношенням до землі.

Показник	Дніпровський каскад	Три ущелини	Итайпу
Встановлена потужність ГЭС, МВт	3757,4 (6 ГЕС)	22 500	14 000
Об'єм водосховищ, км ³	43,8	39,3	29
Затоплена площа, км ²	6 979	1 045	1350

Однак не слід оцінювати Дніпровський каскад тільки з точки зору енергетики, оскільки водосховища виконують ще й регулятивну функцію захищаючи території від затоплення. Але це один бік медалі, інший — ті ж водосховища за рахунок зміни рівня ґрунтових вод викликають підтоплення прилеглих земель та територій, значно віддалених від водосховищ.

Зарегульовані ріки не мають тієї здатності до самоочищення, що була притаманна їм раніше, та не можуть впоратись з тією кількістю забруднень, що до них потрапляє. Ситуацію ускладнює незадовільний стан (або взагалі відсутність) очисних споруд у ряді населених пунктів.

Потреба розв'язання зазначених проблем спонукала до прийняття організаційних системних рішень.

У 2015 р. Кабінетом Міністрів України було здійснено перехід до укрупненого переліку галузей знань і спеціальностей, що відповідає світовій практиці [2]. Даний перехід гармонізував український Перелік з переліками, що діють в країнах Європи та світу, що дозволило спростити процедури визнання дипломів та створення програм подвійних дипломів у співпраці українських університетів з міжнародними партнерами. Водночас, Перелік потребував змін та доповнення, що, власне, й було здійснено відносно деяких спеціальностей.

Тому у 2016 р. була відкрита спеціальність «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології», яка об'єднала в собі «гідротехнічне будівництво» з «водними технологіями та водною інженерією» (до недавнього часу спеціальність «Гідротехнічне будівництво» входила до напрямку «Будівництво»

і окремо існував напрямок підготовки «Водні ресурси (гідротехніка)»). Для неї з цього року почав діяти Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки фахівців галузі знань 19 Архітектура та будівництво спеціальності 194 «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології», розроблений та затверджений Міністерством освіти та науки України, в якому зазначені такі фахові компетентності та результати навчання [3]:

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

ФК1. Здатність застосовувати фізико-математичний апарат, теоретичні, розрахункові та експериментальні методи і моделі досліджень у сфері професійної діяльності.

ФК2. Здатність застосовувати у професійній діяльності досягнення науки, інноваційні та комп'ютерні технології, сучасні машини, обладнання, матеріали і конструкції.

ФК3. Здатність використовувати геодезичні прилади та картографічні матеріали при проектуванні, винесенні проектів в натуру і проведенні інструментального контролю якості при зведенні та реконструкції об'єктів професійної діяльності.

ФК4. Здатність оцінювати потреби споживачів у водних ресурсах та антропогенного навантаження на водні об'єкти.

ФК5. Здатність виконувати інженерні розрахунки параметрів водних потоків та конструктивних елементів об'єктів професійної діяльності.

ФК6. Здатність ефективно використовувати сучасні будівельні матеріали, вирази і конструкції у водній інженерії при проектуванні, зведенні та реконструкції об'єктів професійної діяльності.

ФК7. Здатність розроблювати ландшафтно-планувальні та конструктивні рішення об'єктів.

ФК8. Здатність визначати та оцінювати навантаження і напружено-деформовані стани ґрунтових основ та інженерних споруд.

ФК9. Здатність здійснювати інженерні вишукування, розрахунки та проектування об'єктів професійної діяльності.

ФК10. Здатність розробляти технологічні процеси виконання будівельних робіт з їх реалізацією у будівельному виробництві сучасними способами та засобами.

ФК11. Здатність оцінювати існуючу сировинну та виробничу базу будівельної індустрії та здійснювати розрахунки їх потреби.

ФК12. Здатність розробляти інженерні та організаційні заходи щодо забезпечення доброго стану масивів поверхневих і ґрунтових вод на основі сучасних систем

Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання

РН1. Формулювати задачі з вирішення проблемних ситуацій у професійній та/або академічній діяльності.

РН2. Визначати шляхи розв'язання інженерно-технічних задач у професійній діяльності, аргументовано інтерпретувати їх результати.

РН3. Виконувати експериментальні дослідження руху водних потоків, оцінювати і аргументувати значимість їх результатів при проектуванні об'єктів професійної діяльності.

РН4. Описувати будову об'єктів професійної діяльності, пояснювати їх призначення, принципи та режими роботи.

РН5. Знати технологічні процеси виготовлення та області застосування будівельних матеріалів, виробів та конструкцій.

РН6. Визначати і враховувати кліматичні, інженерно-геологічні, гідрологічні, гідрологічні та екологічні особливості територій при проектуванні, будівництві та експлуатації об'єктів професійної діяльності.

РН7. Виконувати інженерні розрахунки ґрунтових основ та конструкцій об'єктів професійної діяльності.

РН8. Розв'язувати якісні та кількісні задачі з видобування, підготовки та розподілу води, очищення та відведення стічних вод.

РН9. Знаходити оптимальні інженерні рішення при виборі водних технологій, конструкцій об'єктів, енергоощадних заходів у сфері професійної діяльності.

РН10. Використовувати сучасні інформаційні технології при проектуванні, будівництві та експлуатації об'єктів професійної діяльності.

РН11. Виконувати техніко-економічне обґрунтування конструктивних рішень, інженерних заходів, технологічних процесів.

РН12. Організовувати та управляти технологічними процесами будівництва, експлуатації, ремонту й реконструкції об'єктів професійної діяльності, згідно з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності та захисту довкілля.

РН13. Здійснювати технічну експлуатацію, обстеження, нагляд та догляд за станом об'єктів професійної діяльності.

РН14. Визначати заходи з раціонального використання, охорони та відтворення водних і земельних ресурсів, поліпшення гідрологічного та екологічного стану масивів поверхневих і ґрунтових вод, природних ландшафтів.

РН15. Здійснювати гідрологічні, гідравлічні та гідротехнічні розрахунки з використанням сучасних програмних комплексів та спеціалізованих баз даних.

РН16. Виявляти, узагальнювати та вирішувати проблеми, що виникають у процесі професійної діяльності, відповідати за роботу, що виконується.

РН17. Оцінювати екологічні наслідки техногенної діяльності з дотриманням правових та соціальних норм.

РН18. Застосовувати технічні регламенти та правові норми при експлуатації гідротехнічних об'єктів.

РН19. Визначати показники природних та техногенних умов території, об'єкту, робочої зони, а також будівельних матеріалів та якості готової продукції із застосуванням спеціалізованих інструментів, приладів та обладнання відповідно до стандартів і вимог метрологічної служби України.

Компетентності та результати навчання, які зазначені у Стандарті, охоплюють усі можливі аспекти професійної діяльності майбутнього фахівця-гідротехніка. Однак остаточно це визначається набором компонентів освітньої програми.

У фаховій компетентності ФК4 зазначено: «Здатність оцінювати потреби споживачів у водних ресурсах та антропогенного навантаження на водні об'єкти». Але, на нашу думку, слід розуміти антропогенне навантаження у більш широкому сенсі, тобто враховувати вплив на навколишнє середовище в цілому, включно із зміненням стану земель, змінення клімату, флори та фауни. Багато наслідків будівництва гідротехнічних об'єктів можуть стати помітними та суттєвими лише після певного періоду часу їх використання та експлуатації, економічні переваги будівництва у теперішньому обертаються катастрофічними наслідками у майбутньому. Звісно, не завжди є можливість усе передбачити заздалегідь. Але потрібно більше уваги приділяти не лише наявним техніко-економічним показникам, а й можливим наслідкам. Крупні гідровузли є об'єктами підвищеної небезпеки з огляду на те, що наслідки їх руйнування або порушення нормальної роботи призводять до значних негативних наслідків. Це потребує при їх експлуатації дотримання відповідних правил безпеки та охорони при постійному контролі за навколишнім середовищем.

Геред сучасних термінів поки що не дуже часто зустрічається нове словосполучення «міська гідротехніка». Проте все частіше доводиться фіксувати випадки затоплення та підтоплення урбанізованих територій. І це відбувається не тільки через неналежну експлуатацію систем водовідведення та їх незадовільний стан. Вирішити подібні проблеми неможливо простим збільшенням, це потребує концептуально інших підходів. Можливим прикладом розв'язання зазначених проблем та забезпечення набуття компетентностей ФК6, ФК7, які пов'язані з більш ефективним вико-

ристанням наявних споруд та їх реконструкції, пошуком нових креативних рішень сучасних питань у водній інженерії, є досить багато робіт, які опубліковані в останній час, наприклад [4].

Звісно неможливо за відведений проміжок часу підготовки бакалавра (магістра) виховати фахівця, який здатен передбачити усе. Головним завданням є формування фахівця, який здатен оцінити можливі наслідки та ризики, яким чином будь-яке рішення відгукнеться у всіх спільних сферах життя. Так, для забезпечення набуття певних компетентностей здобувачами вищої освіти будь-якої технічної спеціальності потрібно приділяти значну увагу міждисциплінарним зв'язкам [5].

Крім того, принципово змінюються підходи до розв'язання існуючих задач. Останнім часом все більше «голосів» ми чуємо за відмову від гігантських споруд, незважаючи на те, що у випадку крупних ГЕС ціна кіловата енергії менша. Проте капітальні затрати, ризики та можливі негативні наслідки надто великі. Тому більше уваги слід приділяти будівництву малих об'єктів гідротехніки та гідроенергетики, реконструкції та перебудові існуючих, особливо ті, що майже вичерпали строки експлуатації.

Уряди Європи та США поступово відмовляються від використання крупних гідроелектростанцій, оскільки ті спричиняють значну шкоду екології та економічно недоцільні, як стверджують американські вчені. В ряді країн йдуть шляхом ліквідації існуючих водосховищ, які осушують та рекультивують (так США за 50 років вивели з експлуатації понад 250 нерентабельних ГЕС). Однак це не завжди є можливим. За роки існування створених водосховищ змінюються режими рік та ґрунтових вод, змінюється флора та фауна — навколишнє середовище приходить до нового стану рівноваги й спроба повернути все до стану «як було» до створення штучної водойми може привести до ще гірших наслідків, ніж створення водосховища.

Як вже зазначалось, гідроенергетика не є єдиною альтернативною тепловою та атомній енергетиці. Все більше знаходять застосування енергогенеруючі установки, які використовують енергію вітру та сонця. Альтернативним рішенням проблеми регулювання стока може стати, наприклад, застосування ловильних водосховищ [6], які можуть бути розташовані на значній площі водозбору, а головне — розташовані на невіддях. Водосховища того ж Дніпровського каскаду також є джерелами систем водопостачання та зрошення. Потреби споживачів у водних ресурсах — це також сфера діяльності фахівця спеціальності «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології» — можуть бути знижені за рахунок впровадження новітніх досягнень науки та технологій у даній спеціальності. Тому підходи до розв'язання існуючих проблем повинні враховувати усі позитивні та негативні сторони, отриманий ефект та можливі наслідки.

З огляду на все згадане, можна зробити висновок, що майбутні фахівці, які обериуть для себе підготовку за спеціальністю 194 «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології», знайдуть безліч можливостей для застосування набутих компетентностей, навичок та знань як в Україні, так й за її межами.

Література:

1. *Гідроенергетика* и окружающая среда ; под общ. ред. Ю. Ландау и Л.А. Си-ренко. К. : Либра, 2004. 484 с.
2. *Наказ* МОН України від 06.11.2015 № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-01-18/4636/nmo-1151>.
3. *Стандарт* вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки фахівців галузі знань 19 Архітектура та будівництво спеціальності 194 Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології. Стандарт затверджено та введено в дію Наказом МОН України від 04.03.2020 р. № 374.
4. *Ткачук С.Г., Жук В.М.* Регулювання дощового стоку в системах водовідведення: монографія. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2012. 216 с.
5. *Онята Ю.О.* Деякі аспекти вдосконалення методики викладання технічних дисциплін. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj8jue226npAhUFXpoKHfQUdMQQFjAiegQICRAB&url=http%3A%2F%2Fspace.ltsu.org%2Fbitstream%2F123456789%2F3087%2F2%2FSerdukova1.pdf&usg=AOvVaw3tfWFKMWOEk4UU4xCEG9DD>
6. *Водохранилища* — «ловушки» для защиты от наводнений) // Наука и жизнь. 2020. №4.

13.05.2020

Відомості про авторів

Рязанцев Олексій Іванович — кандидат технічних наук, доцент кафедри водопостачання, каналізації і гідравліки; Харківський національний університет будівництва та архітектури, Україна; ORCID; Scopus; GoogleScholar

Шилін Віктор Володимирович — кандидат технічних наук, доцент, декан санітарно-технічного факультету, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Україна; ORCID; Scopus; GoogleScholar

УДК 378.091.212.74 — 027.543: 378.6: 61(477.54 — 25)ХНМУ

DOI:10.30837/nc.2021.1.35

Академічна мобільність як один із вимірів інтернаціоналізації: досвід Харківського національного медичного університету

Валерій Капустник,
доктор медичних наук, професор, ректор,

Валерій М'ясоєдов,
доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи,

Ангела Стащак,
кандидат юридичних наук, начальник відділу міжнародних зв'язків,
Харківський національний медичний університет

Явище інтернаціоналізації усіх сфер життя, у тому числі і освіти, стало абсолютною нормою сьогодення. Цьому сприяють глобалізація світу, процеси спрощення пересування та перетину кордонів і, звичайно, розвиток технологій передачі даних та спілкування. Завданням інтернаціоналізації у сфері вищої освіти є спрощення взаємодії між освітніми, науковими колами, окремими учасниками освітнього процесу, персоналом, який забезпечує діяльність ЗВО для досягнення однієї спільної мети — обміну досвідом

для зростання ефективності та забезпечення якості вищої освіти.

Формування єдиного світового освітнього простору відбувається через зближення підходів різних країн до організації освіти, а також через визнання документів про освіту інших країн. Досить активно проходить утворення регіональних освітніх просторів. Загальноєвропейський простір вищої освіти (ЕНЕА) й загальноєвропейський дослідницький простір (ERA) утворюють сучасне європейське суспільство знань. Спільний євро-

пейський освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, а з іншого — академічна мобільність є необхідною умовою формування самого спільного освітнього простору [1].

Академічна мобільність часто розглядається як результат інтернаціоналізації закладу вищої освіти, є одним із її індикаторів. Також вказаний процес є однією з форм розвитку інтелектуально-професійного потенціалу, що відображає реалізацію внутрішньої потреби у цьому потенціалі у просторі соціальних, економічних, культурних та політичних відносин та взаємозв'язків. На думку дослідників питань інтернаціоналізації та академічної мобільності, орієнтація саме на показники академічної мобільності провідних світових та національних рейтингів ще раз підкреслює важливе значення фактору її наявності у ЗВО з позиції інтернаціоналізації та інтеграції закладів вищої освіти у світовий та національний науково-освітній простір.

Погоджуючись із вказаним, слід також зазначити, що сама академічна мобільність часто стає інструментом для подальшої інтернаціоналізації ЗВО, закладає підвалини для встановлення більш широкої взаємодії із закладом-партнером, дає змогу дослідити «на місці» поле майбутньої спільної діяльності. Часто особисті відносини, які складаються між учасниками академічної мобільності з обох боків, стають підґрунтям для проектів, спільних досліджень, інтегрованої професійної діяльності у майбутньому.

Досвід Харківського національного медичного університету у налагодженні системи академічної мобільності розпочався у 2016 р. із систематизації нормативного підґрунтя такої діяльності, приведення його у відповідність із основними положеннями Болонської декларації, Законів України «Про вищу освіту» [2], Про наукову і науково-технічну діяльність [3], Положень про порядок реалізації права на академічну мобільність [4], про навчання студентів та аспірантів, стажування

наукових та науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном [5], затверджених Постановами Кабінету Міністрів України. Таким чином, уперше на рівні університету питання участі студентів у програмах академічної мобільності було урегульовано у «Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність» [6]. Разом з тим, активно розпочався процес фактичної участі студентів у таких програмах.

Основними етапами становлення у ХНМУ системи академічної мобільності студентів стали залучення до вказаного процесу партнерських установ та детальне опрацювання конкурсної процедури і процедури перезарахування результатів навчання за кордоном.

Відділом міжнародних зв'язків — основною структурою, яка відповідає за організацію академічної мобільності студентів, велася кропітка робота з налагодження партнерських відносин із закордонними навчальними закладами та практичними клінічними установами. З досвіду такої взаємодії можемо резюмувати, що навіть попри відсутність між партнерськими інституціями проектних зобов'язань чи грантових інституційних угод (напр., ЕРАЗМУС+ КА1 та інші програми, які організаційно та фінансово підтримують студентську мобільність) можливе встановлення на взаємних договірних засадах таких умов, які повністю задовольняють вимогам організації різних видів студентської мобільності. Так, із понад 25 закладами було досягнуто домовленостей про такі види студентської мобільності, як літні школи (програми виробничої практики), семестрове навчання, короткострокові курси (стажування для набуття вузьких профільних навичок) тощо.

Слід вказати також на характерну особливість такої співпраці — можливість взаємодії у питаннях мобільності не тільки із закордонними ЗВО, але й з клінічними установами. Так, студенти мають змогу через таку мобільність опанувати

практичні навички та формуватися професійно під впливом іноземних фахівців та з використанням новітніх технологій на практиці.

2019 року була прийнята Стратегія інтернаціоналізації Харківського національного медичного університету на 2019 — 2025 рр. [7]. У ній було взято до уваги досвід, накопичений за чотири роки участі у програмах академічної мобільності. Основними положеннями такої Стратегії у розрізі академічної мобільності стали: розробка університетських навчальних планів і програм з урахуванням міжнародних стандартів і рекомендацій у галузі медичної освіти; забезпечення обміну студентами та викладачами із зарубіжними ЗВО, що сприятиме більшому кількісному охопленню студентів, які направляються за кордон для навчання в університетах-партнерах (інтегрований семестр / навчальний рік / виробнича практика / стажування тощо); співпраця із закордонними освітніми, практичними, державними та недержавними організаціями і закладами у доменах освіти, науки, практичної медичної діяльності та культури.

Протягом 2016 — 2020 рр. Харківським національним медичним університетом було організовано понад 25 програм студентської академічної мобільності, у яких взяли участь близько 300 студентів, що становить 2,95 % від загальної кількості здобувачів освіти, які беруть участь у програмах академічної мобільності, та випереджає загальнонаціональні показники [8, с. 305].

Таким чином, за досить короткий проміжок часу у Харківському національному медичному університеті вдалося налагодити процес академічної мобільності на систематичній основі.

Однак, слід враховувати, що цей процес є динамічним, таким, що несе в собі ризики налагодження та управління, вимагає постійного вдосконалення та поглиблення. Крім того, варто пам'ятати, що академічна мобільність є невід'ємною інтегрованою частиною навчального про-

цесу студента. А отже піддається впливу багатьох факторів, які і формують індивідуальну освітню траєкторію учасника навчального процесу.

Враховуючи динамічність змін у системі освіти України, відповідаючи на виклики у сфері управління процесом мобільності та зважаючи на накопичений за попередні роки досвід, відділом міжнародних зв'язків Харківського національного медичного університету було розроблено нову редакцію «Положення про академічну мобільність у ХНМУ» у 2020 р. Порівняно із попередньою редакцією, вказане положення більш розгорнуто фокусується на процедурі конкурсного відбору учасників мобільності, розширює коло самих учасників мобільності, є більш гнучким у виборі учасником навчального процесу програми академічної мобільності та розширює коло самих видів академічної мобільності. Таким чином, досвід ХНМУ у сфері управління процесами академічної мобільності свідчить, що необхідно бути гнучким та швидко реагувати на зміни і виклики у вказаній сфері.

До ризиків та викликів налагодження процесу академічної мобільності М. Дебич відносить наступні: недостатнє / відсутнє фінансування; невизнання ступенів / дипломів; незадовільний рівень володіння іноземною мовою; невідповідні освітні програми / організація навчання; правові питання; відсутність інформації та заохочення; особисті проблеми студентів [8, с.305].

До вказаних ризиків також додамо геополітичну ситуацію, яка склалася в Україні з 2014 р. та географічну близькість Харківської області до зони конфлікту. Окремо також, на жаль, слід виділити фактор іміджевих ризиків на рівні країни, оскільки Україна лише починає активно доводити, що її науковий та освітній простір цілком відповідають європейським та світовим стандартам. Такі фактори не є безпосередніми ризиками самого процесу академічної мобільності, однак напряду впливають на його налагодження з партнерськими установами

ще на етапі формування потенційних партнерських відносин. Тобто, потенційні партнери, оцінюючи можливості взаємодії із українським (вузько — харківським) ЗВО, орієнтуються не тільки на його освітні, наукові досягнення, але й на імідж країни та регіону.

Наразі відділом міжнародних зв'язків проводиться дослідження серед студентів з метою визначення рівня їх залученості до інтернаціоналізації та, зокрема, до академічної мобільності. Дослідження триває, однак можна зробити деякі прелімінарні висновки. На основі обробки більше 200 анкет анонімного опитування було отримано дані, що характеризують ризики студентської мобільності у ХНМУ. Характерно, що попри достатньо високий відсоток залученості студентів до академічної мобільності, досі найбільшою проблемою студенти вважають низьку поінформованість (51,9 % респондентів). При цьому більшість учасників опитування (80,7 %) готові брати участь у інформаційних заходах, присвячених мобільності. 14,2 % респондентів вказують на недостатній рівень володіння іноземною мовою як на перешкоду участі у програмах мобільності. Деяких опитуваних турбують питання перезарахування результатів мобільності, фінансова складова, тощо. Проте відсоток таких відповідей незначний.

Це в цілому підтверджує тезу М. Дебич про ризики та виклики в академічній мобільності.

У процесі подолання викликів відділом міжнародних зв'язків ХНМУ було розроблено низку заходів, які постійно комплексно використовуються, узагальнюється досвід їх використання та формуються рекомендації щодо доцільності таких заходів.

Для подолання фінансових ризиків при участі у програмах, які не підтримуються грантами, ХНМУ домовляється на взаємних засадах із закладами-партнерами про надання трансферу/проживання/харчування учасникам академічної мобільності. Також університет має право покривати

витрати переможцям конкурсних відборів за окремими програмами академічної мобільності. Окремо розробляються критерії для заохочення студентів, які мають найвищі досягнення в освіті та науці.

Щодо визнання результатів навчання у закордонному ЗВО, зауважимо, що вказаний ризик у ХНМУ було подолано, оскільки гнучка система перезарахування кредитів, індивідуальна освітня траєкторія учасника освітнього процесу та документальне забезпечення мобільності убезпечують учасника, який належним чином бере участь у програмі мобільності, від невизнання її результатів у домашньому університеті.

Дотепер досить гостро стоїть проблема володіння іноземною мовою як фактор, що впливає на участь у програмах мобільності, оскільки це є одним із критеріїв участі у конкурсі на програми. Хоча зазначимо, що у ХНМУ є програми і для здобувачів освіти, які не володіють іноземними мовами. Наразі, такі особи можуть брати участь у програмах обміну з країнами, у яких другою мовою спілкування є російська (наприклад, Казахстан, Узбекистан та ін.). Крім того, університет активно розвиває програми внутрішньої мобільності з клініками та ЗВО в Україні. Така регіональна мобільність також позитивно впливає на досвід, практичні навички, соціокультурну взаємодію між здобувачами освіти. І, понад це, демонструє учасникам мобільності, як можливо отримувати новий досвід, знання та інтерперсональну професійну комунікацію, спонукає до нових активностей у сфері мобільності, в тому числі, і до вивчення мови та прагнення розширити географію фахового розвитку.

Відділ міжнародних зв'язків ХНМУ постійно зосереджений на подоланні такого виклику, як відсутність інформації. Відділом було створено та ведеться постійний менеджмент соціальних мереж (Facebook, Instagram, Telegram, Viber), а також передається інформація через офіційний сайт університету. Для студентів та викладачів щороку проводяться ін-

формаційні тижні, так звані IROInfoDays, де у інтерактивній формі доноситься інформація про можливості участі у міжнародних заходах, у тому числі, в академічній мобільності; запрошуються спікери — представники грантових програм, які фінансують мобільність. Такі зустрічі є орієнтованими на аудиторію та на безпосереднє спілкування між спікерами та слухачами, допомагаючи тим самим виявити певні потреби, побажання та проблеми, пов'язані з участю у програмах мобільності серед академічної спільноти ХНМУ. Також проводяться анкетування співробітників та студентів щодо найбільш актуальних тематик та сфер зацікавленості. За результатами опитувань відділом міжнародних зв'язків ведеться постійна робота щодо взаємодії з зарубіжними партнерами, міжнародними організаціями, посольствами зарубіжних держав з питань реалізації міжнародних можливостей університету, оновлюється проєктна база даних, ведеться постійний моніторинг можливостей отримання

грантів для участі студентів і викладачів у міжнародних освітніх програмах. Враховуючи епідеміологічний стан країни та світу, велику кількість іноземних студентів, а також позитивну тенденцію щодо залучення іноземних фахівців до роботи у ХНМУ, планується створення Youtube-каналу для забезпечення постійного доступу до актуальної інформації в будь-який час та з будь-якої точки світу.

Таким чином, процеси глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти відіграють важливу роль в сучасному соціально-економічному контексті освітніх систем, що постійно розвиваються. Саме тому академічна мобільність стає важливим інструментом інтеграції України в міжнародний науково-освітній, економічний, політичний та соціокультурний простір. Харківський національний медичний університет постійно веде роботу із удосконалення напрацьованої системи академічної мобільності та залучення якомога ширшого кола учасників таких програм.

Література

1. *Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір* : Аналітична записка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/akademichna-mobilnist-yak-faktor-integracii-ukraini-u-svitoviy>

2. *Про вищу освіту* : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII. Редакція від 25.09.2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#>

3. *Про наукову і науково-технічну діяльність* : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. [Електронний ресурс] : Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

4. *Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність* : Постанова Кабінету Міністрів від 12.08.2015

№ 579. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npras/248409199>

5. *Положення про навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном*: Постанова Кабінету Міністрів від 13.04.2011 № 411. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2011-%D0%BF#Text>

6. *Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у Харківському національному медичному університеті*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1226%3A2013-03-25-12-07-55&catid=4%3A2011-05-04-07-20-12&Itemid=19&lang=uk

7. *Стратегія інтернаціоналізації Харківського національного медичного*

університету на 2019 — 2025 рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://knmu.kharkov.ua/attachments/5691_str-intern.pdf

8. Дебич М. А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід : монографія. Ніжин : ПП Лисенко, 2019. 408 с.

04.11.2020

Відомості про авторів

Капустник Валерій Андрійович — доктор медичних наук, професор, ректор; кафедра внутрішніх та професійних хвороб, завідувач кафедри; Харківський національний медичний університет, Харків, Україна; email: kapustnik.valerij@ukr.net ; ORCID: 0000-0002-4543-8343 Scopus; Google Scholar.

М'ясоєдов Валерій Васильович — доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи; кафедра медичної біології, завідувач кафедри; Харківський національний медичний університет, Харків, Україна; email: vv.miasoiedov.knmu.edu.ua ; ORCID: 0000-0001-7135-4672 Scopus; Google Scholar.

Стащак Анжела Юріївна — кандидат юридичних наук, начальник відділу міжнародних зв'язків; кафедра судової медицини, медичного права імені заслуженого професора М.С. Бокаріуса, доцент кафедри; Харківський національний медичний університет, Харків, Україна; email: khnmu_stashchak@ukr.net ; ORCID: 0000-0003-2854-4520 Scopus; Google Scholar.

Аналіз проблем адаптації здобувачів ЗВО до on-line навчання

Світлана Даньшева,
кандидат педагогічних наук, доцент,

Світлана Дитюк,
старший викладач,

Валентина Ігнатова,
старший викладач

Ольга Тесаловська,
старший викладач,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Розвиток сучасного суспільства відбувається на тлі глобальних процесів, які є причиною появи нових вимог до вищої освіти, до вдосконалення сучасних освітніх технологій. Одним з видів таких сучасних освітніх технологій є електронні навчальні курси та дистанційні освітні технології.

Криза, що виникла у зв'язку з пандемією, відкрила шлях для переосмислення практик освіти: дистанційне і змішане навчання є перспективною сферою розвитку освіти.

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності вивчення та виявлення труднощів здобувачів закладу вищої освіти під час онлайн навчання із використанням дистанційних освітніх технологій в процесі впровадження нових вимог і стандартів навчання.

Питання про ефективність дистанційного або змішаного навчання та ролі особистісних якостей викладача в освітньому процесі визначається першорядною важливістю проблем виховання та навчання на даному етапі розвитку сучасної України.

Метою дослідження було виявлення труднощів, які виникають у здобувачів під час онлайн навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень наукової літератури показав, що на сьогодні накопичено певний обсяг знань, важливих для постановки і вирішення проблеми адаптації здобувачів закладу вищої освіти під час онлайн навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій. Так, впровадження електронного навчання в освітній процес ЗВО розглядається в роботах Е. А. Буденкова [1], О. Н. Кучер [3], Т. С. Лебедевої, Н. В. Охотникової, Е. А. Потапової [4] та ін.

Проблеми адаптації здобувачів до навчальної діяльності та освітнього середовища закладу вищої освіти розглядаються в роботах Е. С. Новікової [5], Н. Н. Ткаченко [8], В. М. Токар, А. М. Насретдінова [10] та ін.

Роль особистості викладача, його професійно-значущих якостей, які впливають на адаптацію здобувачів та ефективність освітнього процесу, досліджується в роботах Т. І. Рудневої [7], Т. М. Ткачової

[9] та ін. «Професійні та особистісні якості викладача впливають на ефективність освітнього процесу: перш за все вони визначають ставлення студентів до викладача і, як наслідок, ставлення до предмета, який вивчається. В процесі навчання та виховання відбувається безперервне й безпосереднє спілкування, взаємодія викладача зі студентами»[2]. Ця взаємодія є важливим засобом ефективного адаптаційного процесу до навчальної діяльності та освітнього середовища.

Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [6].

Особливої актуальності в наші дні набуває змішане навчання.

Змішане навчання — це поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології. Навчальний процес при змішаному навчанні представляє собою послідовність фаз традиційного та електронного навчання, які чергуються в часі.

Констатуючи активну розробку різних аспектів проблеми, що нами досліджується, можна зробити висновок, що проблема адаптації здобувачів ЗВО до онлайн навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій і труднощі, які виникають при цьому, поки не стала предметом спеціального дослідження.

Усвідомлюючи факт багатоаспектності процесу навчання здобувачів ЗВО у дистанційному форматі, нам було важливо визначити проблеми, які виникають у здобувачів під час онлайн навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій.

Для реалізації нашого дослідження ми розробили анкету, використовуючи

Google Forms. Анкета поширювалася електронною поштою. У дослідженні взяли участь 271 здобувачів нашого університету.

За результатами анкетування з'ясувалося, що у здобувачів виникали проблеми у зв'язку з переходом на онлайн навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій. Були названі такі причини, що спричиняли проблем:

1) вхід на освітні платформи для роботи на лекціях або практичних заняттях у 28 % здобувачів;

2) проблеми з Інтернетом у 48,7 % здобувачів;

3) відсутність комп'ютера або ноутбука у 13,3 % здобувачів.

Під час виникнення проблем у навчанні зверталися за допомогою:

1) до одногрупників — 83 % здобувачів;

2) до викладача дисципліни — 72,7 % здобувачів;

3) до куратора групи — 22,9 % здобувачів.

При цьому 84,5 % здобувачів вважають, що викладачі університету під час навчання в дистанційному форматі готові прийти студенту на допомогу; 73 % здобувачів вважають, що викладачі розуміють проблеми своїх студентів; 13 % здобувачів зазначають, що викладачі виявляють грубість, ображають гідність студента; 17 % здобувачів зауважують, що викладачі необґрунтовано занижують оцінки (рис. 1).

Аналіз психо-емоційного стану здобувачів під час карантинних обмежень засвідчив, що в цей час здобувачі відчували такі емоції (рис. 2):

52,4 % — нудьгу, 49,4 % — смуток; 54,8 % — гнів; 50,6 % — розгубленість; 44 % — тривогу; 42 % — апатію.

На лекційних онлайн заняттях 77,1 % здобувачів відчували себе впевнено й комфортно. На практичних онлайн заняттях відчували себе впевнено і комфортно 65 % здобувачів; 66,4 % здобувачів зауважили, що їм була потрібна допомога та додаткові консультації викладачів.

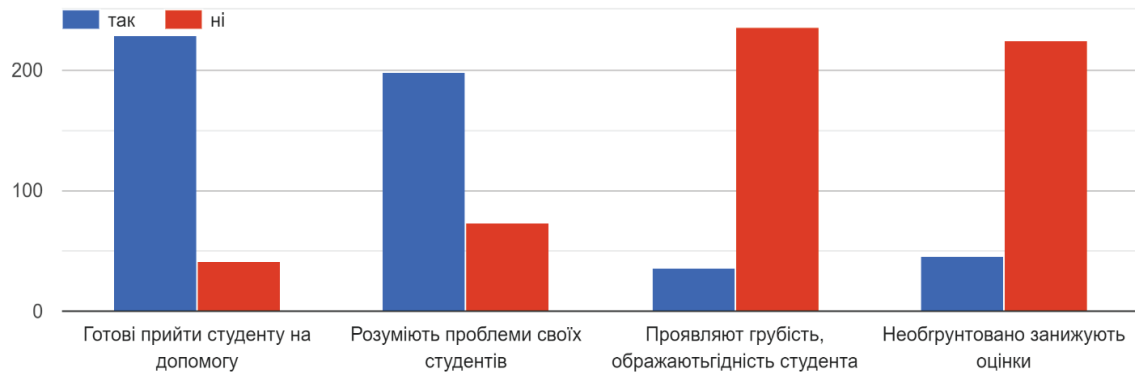

Рис. 1. Особливості взаємодії здобувачів і викладачів під час дистанційного навчання

Аналізуючи отримані результати, важливо приділяти увагу вирішенню таких завдань: технічна готовність здобувачів до навчання в дистанційному форматі, а саме: вивчення питань технічної готовності здобувача (наявність ПК, камери, мікрофона, інтернету); допомога здобувачам в усуненні труднощів, що виникають під час використання того чи іншого інформаційного ресурсу під час онлайн спілкування.

Особливу увагу викликає психо-емоційний стан здобувачів. Ізольованість здобувача при дистанційному навчанні від інших учасників навчального процесу (що іноді відносять до переваг дистанційного навчання) є серйозною проблемою. Здобувачі та викладачі при дистанційному навчанні нерідко стикаються з труднощами психологічного порядку. До числа подібних труднощів можна віднести, наприклад, невміння вести себе на мережеві дискусії — це мовчання, агресивна поведінка, невміння відстоювати свою думку, лаконічно і впевнено виступати та

ін.; складності в особистому спілкуванні з викладачем електронною поштою, невміння організуватися і раціонально спланувати самостійну роботу з навчальними матеріалами.

Тому, у період дистанційного або змішаного навчання вирішальне значення має підтримка, допомога, увага з боку куратора, викладачів та психолога університету, а саме:

- поради з питань організації навчальної роботи;
- поради щодо встановлення режиму праці і відпочинку;
- поради як уникнути стресу під час дистанційного навчання;
- допомога в пізнанні однокласників, становленні ділових і дружніх стосунків.

Іншим важливим завданням, що вимагає особливої уваги, є посилення ролі викладачів і кураторів груп. Викладач, який працює з конкретною групою в рамках своєї дисципліни, повинен бути готовий не тільки до того, щоб забезпечити електронну взаємодію з кожним студентом

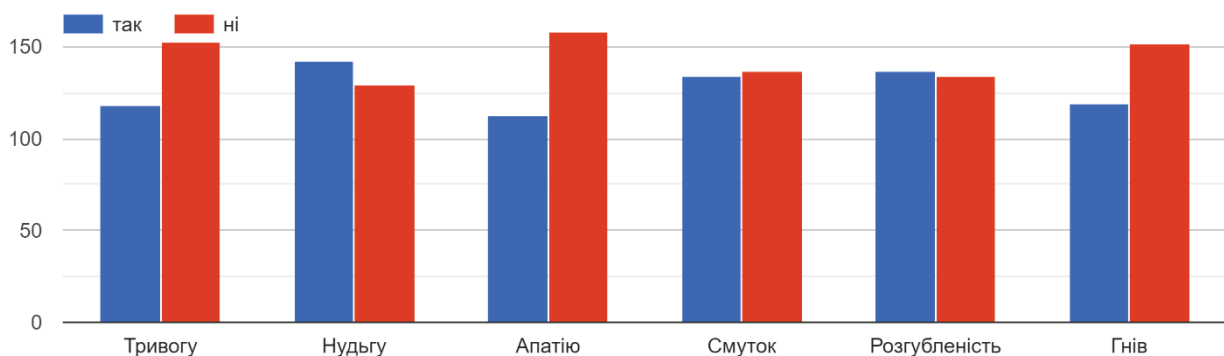

Рис. 2. Психо-емоційний стан здобувачів під час карантинних обмежень

групи, але і вплинути на урівноваження соціально-психологічного стану кожного здобувача (пояснити свої вимоги, заспокоїти, підбадьорити). Особлива роль в цьому процесі відводиться куратору групи. Саме він повинен перебувати в режимі постійної взаємодії зі своїми студентами: це і соціальні мережі, і кураторські години онлайн, телефоний зв'язок і ін. Ці заходи дозволяють здобувачам компенсувати дефіцит очного спілкування, відчутти підтримку з боку викладацького складу ЗВО, а також, що дуже важливо, зняти рівень їх соціальної напруженості, мінімізувати їх страхи, вплинути на формування або відновлення комфортного психо-емоційного стану.

Таким чином, викладене дозволяє зробити такі висновки:

- студенти не в повній мірі адаптувалися до дистанційного навчання;
- у студентів виникали проблеми з переходом на онлайн навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій;
- студенти не завжди можуть забезпечити себе достатнім технічним обладнанням — мати комп'ютер та постійний вихід у Інтернет;
- при виникненні проблем дистанційного навчання на допомогу приходять в першу чергу одногрупники;
- під час карантину багато хто із студентів відчували увесь спектр невідомих раніше емоцій: тривогу, нудьгу, апатію, смуток, гнів та почуття розгубленості;
- у період дистанційного або змішаного навчання вирішальне значення має підтримка, допомога, увага з боку куратора, викладачів та психолога університету.

Але, незважаючи на труднощі та проблеми, технології дистанційного навчання є могутнім засобом пізнання. Щоб підвищити ефективність нових інформаційних технологій у навчанні, слід сформувати певну систему, яка передбачає інше розуміння сутності навчання, ролі викладача і студентів у цьому процесі, взаємовідносин викладача і студентів, оснащення робочих місць викладача і студентів.

Література

1. Буденкова Е.А. К вопросу о формировании общекультурных компетенций студентов-бакалавров средствами электронного обучения в вузе: теоретические и практические аспекты // Мир науки. 2016. Т. 4. № 3. С. 41.
2. Дитюк С.О., Тесаловська О.Б. Особистість викладача як фактор оптимізації навчально — виховного процесу у ВНЗ // Новий колегіум. — Х., 2018. №3. С.85–89
3. Кучер О. Н. Варианты включения дистанционных образовательных технологий, электронного обучения в учебный процесс вуза // Современные проблемы науки и образования. 2017. № 5. С. 311.
4. Лебедева Т.Е., Охотникова Н. В., Потапова Е. А. Электронная образовательная среда вуза: требования, возможности, опыт и перспективы использования // Мир науки. 2016. Т. 4. № 2. С. 22.
5. Новикова Е. С. Социальная адаптация студентов: психологические аспекты и особенности // Современное образование: содержание, технологии, качество. 2018. Т. 2. С. 277–278.
6. Положення про дистанційне навчання № 703/23235 від 30.04.13 р.
7. Руднева Т.І. Основи педагогічного професіоналізму. Самара, 2008
8. Ткаченко Н. Н. Социально-психологическая адаптация студентов в образовательной среде среднего типа // Азимут научных исследований: педагогика и психология. 2018. Т. 7. № 4 (25). С. 358–360.
9. Ткачева Т.М. Роль личности в обеспечении качества профессиональной подготовки выпускников вуза: учебное пособие. Москва : МАДИ, 2015.
10. Токарь В.М., Насретдинов А. М. Адаптация студентов к обучению в вузе // Управление устойчивым развитием. 2017. № 6 (13). С. 115–118.

12.01.2021

Відомості про авторів

Даньшева Світлана Олеговна — кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри фізики; Харківський національний університет будівництва та архітектури; Харків, Україна; email: sdasheva@ukr.net; ORCID 0000-0002-9934-7797; Scopus; GoogleScholar.

Дитюк Світлана Олексіївна — старший викладач, кафедра української мови та мовної підготовки іноземних громадян; Харківський національний університет будівництва та архітектури; Харків, Україна; email: svetlanadytiuk@gmail.com; ORCID: 0000-0002-1025-2071; GoogleScholar.

Ігнатова Валентина Володимирівна — старший викладач, кафедра української мови та мовної підготовки іноземних громадян; Харківський національний університет будівництва та архітектури; Харків, Україна; email: vignatova594@gmail.com; ORCID: 0000-0002-5071-471X; GoogleScholar.

Тесаловська Ольга Борисівна — старший викладач, кафедра української мови та мовної підготовки іноземних громадян; Харківський національний університет будівництва та архітектури; Харків, Україна; email: olga.tesalovskaja@ukr.net; ORCID: 0000-0002-9453-5182; GoogleScholar.

Виховна робота як провідна компонента діяльності кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін

Олена Солошенко,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

До 90-річного ювілею ХНУБА

Ювілей університету — це можливість згадати та подякувати всім, хто зробив внесок у становлення, розвиток та процвітання ХІБІ-ХДТУБА-ХНУБА протягом 90-років його історії. Історія університету — це життя його студентів, викладачів, співробітників та випускників — це історія кожного факультету, кожної кафедри, кожного підрозділу.

Кафедра суспільно-гуманітарних дисциплін наймолодша в університеті: вона була створена в березні 2018 р. шляхом об'єднання кафедри філософії та кафедри українознавства та євроінтеграції. Втім її історія має багатий досвід та нараховує значні досягнення наукової, методичної, педагогічної та виховної роботи за всі роки існування університету.

Кафедрам суспільно-гуманітарного циклу в закладах вищої освіти відводиться особливе місце. Саме такі кафедри найбільш залежні від політичних та соціальних змін в суспільстві. За радянські часи — це кафедри ідеологічного спрямування: перед викладачами ставилися завдання пояснювати та аргументувати наукові засади та правильність політичного курсу радянського керівництва, важливість марксистсько-ленінського вчення про світ та відповідні соціальні та політичні процеси.

Кафедра філософії майже є ровесником університету. Базові навчальні дисципліни, які викладались, були пов'язані з головними сферами філософського знання: історичний та діалектичний матеріалізм, етика, естетика, історія філософської думки, а також логіка, соціологія, правознавство, психологія. У повоєнний час кафедру очолювали: до 1977 р. доцент Д.І. Маріненко, в 1977 — 1993 рр. професор Д.С. Черкашин, в 1993 — 2008 рр. — доцент Л.А. Маленкова, в 2009 — 2018 рр. кафедру очолювала професор, доктор філософських наук О.П. Проценко.

Історія кафедри українознавства та євроінтеграції бере свій початок з 2015 р. Її попередницею вважається кафедра історії КПРС, що була заснована в 1978 р. Після розпаду СРСР та утворення незалежної української держави, кафедра цілком змінила спрямування та зміст своєї освітньої діяльності. Змінювалась і назва кафедри — кафедра українознавства (1993), згодом — кафедра українознавства та політології (1998). Беззмінним керівником цих кафедр був доцент М.В. Корогодов. В 2014 р. керівництво перейшло до О.М. Солошенко, в 2015 р., враховуючи сучасні тенденції вищої освіти та актуальність сьогодення, кафедра отримала назву українознавства та євроінтеграції. В 2018 р. відбулось

об'єднання кафедри філософії та українознавства та євроінтеграції.

В статті зроблена спроба проаналізувати виховний вектор роботи кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, яка має багаторічний досвід поєднання освітньої та виховної діяльності.

Вища освіта сьогодення призначена не лише надавати певний обсяг знань, навичок та умінь, а перш за все виховувати креативну особистість, здатну критично мислити, постійно навчатися та розвиватися. Вимога часу для ЗВО — підготовка висококваліфікованих, інтелектуально розвинених, конкурентоздатних фахівців, гідних громадян української держави. В статті 26 Закону «Про Вищу освіту» наголошено, що серед інших основних завдань вищого навчального закладу є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства [2].

На всіх етапах історії кафедра суспільно-гуманітарних дисциплін завжди була і залишається флагманом організації виховної роботи в ХНУБА. Варто зазначити, що всі навчальні дисципліни, які викладаються на кафедрі, а їх близько 20, мають виховну компоненту, реалізують загальні компетентності, навички *soft skills*.

Зазначимо, що в умовах глобалізації сучасний ринок праці вимагає не тільки висококваліфікованих професійних фахівців, а і високоерудованих випускників. Сучасний динамічний розвиток науки і техніки, активні політичні та соціально-економічні процеси в суспільстві обумовлюють формування спеціаліста нової формації, який відтворює знання не тільки на репродуктивному рівні, а вміє незалежно мислити, приймати альтернативні рішення, творчо діяти, мати, таким чином, широкий спектр загальних та універсальних компетентностей, без

реалізації яких він не зможе в повній мірі бути конкурентоздатним на ринку праці.

Велика кількість компетентностей сучасного фахівця — випускника ЗВО — є комплексне, органічне поєднання професійних знань, достатнього інтелектуального рівня, соціалізації молоді людини в суспільстві, наявності правових, етичних та моральних норм поведінки тощо.

Саме соціокультурні, комунікативні, громадянські компетентності в різних проявах забезпечують комфортне функціонування в соціумі. Сформуванню, вихованню відповідний «технічний талант» без гуманітарної освіти неможливо. Саме тому важливим напрямом розвитку сучасної вищої освіти в технічному університеті є гуманізація освітнього процесу.

Гуманітарна складова є важливим і необхідним елементом сучасного освітнього процесу в технічних ЗВО: у статті 47 Закону України «Про вищу освіту» зазначається: «освітній процес — це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі ... та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» [2].

Підкреслимо, що не ретрансляція гуманітарних знань, а саме формування вмінь самостійно аналізувати та мислити — ось надскладне завдання для освіти, яке набагато важче реалізувати, ніж підготувати гарного фахівця своєї справи. Сучасний світ потребує фахівців, які можуть дивитися в майбутнє, вільно спілкуватися та працювати з іншими людьми. Гуманітарна підготовка сприяє асоціативному мисленню, формує інтелект, психологічні навички роботи в команді, спілкуванні, плекає творчість, знайомить із шкалою цінностей тощо. Сучасні роботодавці орієнтуються на те, що кандидат матиме десятки різноманітних вмінь: здатність креативно мислити й управляти часом, працювати в команді, володіти адаптивними програмами, уміння прогнозувати та інше. Такі

вміння у країнах Європейського Союзу називають м'якими навичками (soft skills). Часто м'які навички називають також універсальними або функціональними компетентностями. Soft skills мають достатнє широке коло: мовні, громадські, підприємницькі, комунікативні, життєві когнітивні та інформаційні та інші.

Навчальні дисципліни, які викладаються на кафедрі, цілком забезпечують формування навичок soft skills. Наприклад, мовна компетентність, зокрема володіння рідною мовою, закріплюється на практичних заняттях, засіданнях наукового гуртка кафедри, круглих столах, освітньо-виховних заходах тощо. Студенти висловлюють власні думки, доводять власну точку зору, вчать дискутувати. Також реалізуються технічні та медіа soft skills: студенти готують презентації, медіа- та відеороботи, аудіоесе, розвивають письменницькі навички. При створенні студентами відеоконференцій в zoom при дистанційному навчанні закріплюються організаційні навички.

Навчальні дисципліни «Народна психологія та суспільні комунікації» та «Духовні цінності людини інформаційного суспільства», «Соціальні інститути» напряду пов'язані із комунікативними, інформаційними та життєвими компетентностями. «Філософія і логіка» — розвиває когнітивні soft skills. Громадські універсальні компетентності забезпечуються всіма навчальними дисциплінами кафедри, зокрема правовими — «Правознавство», «Конституційне право та врядування», «Соціальна відповідальність» та інші.

Дисципліни політологічного («Політологія», «Політичні процеси та інститути», «Глобальні проблеми сучасної цивілізації»), історичного («Україна в Європі та світі», «Націогенез та державотворення українців» «Україна в сучасному світі»), культурологічного («Культура України») спрямування також розвивають та закріплюють різноманітні громадські soft skills здобувачів вищої освіти.

Сьогодні в процесі поширення системи європейських цінностей конче важливо

зберігати українські традиції, культурні та історичні надбання, спадщину минулих поколінь. Сучасна молодь повинна знати закономірності культурного, політичного, економічного розвитку, вміти їх застосувати у повсякденні.

Студентський вік — це період становлення особистості, активної громадянської позиції, обґрунтування віри у власні сили, формування суспільної свідомості, комунікативної взаємодії, засвоєння моральних та гуманістичних цінностей людства. І саме професійні викладачі соціально-гуманітарних дисциплін, користуючись науковим підґрунтям, повинні нетенденційно, врівноважено пояснити та допомогти сформуванню соціальних та суспільних орієнтирів, власний погляд студентів на події, що відбуваються поряд з нами. Важливо показати студентам механізми сталого розвитку демократичного суспільства з проблемами та досягненнями сьогодення і перспективами на майбутнє. Сучасний педагог вищої школи — висококваліфікований фахівець, науковець та методист, компетентний, толерантний, креативний інтелектуал.

Отже, кафедра суспільно-гуманітарних дисциплін, виходячи із специфіки навчальних дисциплін та високого фахового рівня її викладачів, успішно вирішує задачі як ґрунтовної гуманітарної підготовки студентів, забезпечення формування загальних та універсальних компетентностей випускників, так і результативно реалізує виховну складову освітнього процесу в університеті.

У ЗВО система виховання студентів має розгалужену структуру і охоплює такі основні напрями: національно-патріотичне виховання (формування національної свідомості і відповідальності за долю України; виховання любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті; виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій); інтелектуально-духовне виховання (розвиток пізнавального інтересу, творчої активності; виховання потреби самостійно здобувати знання; ре-

алізація особистісного життєвого вибору та побудова професійної кар'єри на основі здібностей і знань, умінь і навичок; виховання здатності формувати та відстоювати власну позицію); громадянсько-правове виховання (прищеплення поваги до прав і свобод людини та громадянина; виховання поваги до Конституції, законів України, державних символів України; виховання громадянського обов'язку перед Україною, суспільством; формування політичної та правової культури особистості; залучення студентської молоді до участі у добровільних акціях і розвитку волонтерського руху); моральне виховання (формування почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни; засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань; становлення етики міжнетнічних відносин та культури міжнаціональних стосунків); екологічне виховання; естетичне виховання (розвиток естетичних потреб і почуттів; формування у молоді естетичних поглядів, смаків, які ґрунтуються на українських народних традиціях та кращих надбаннях світової культури); трудове виховання; фізичне виховання та утвердження здорового способу життя [3, с. 7, 10].

Як бачимо, реалізація більшості напрямів безпосередньо пов'язана із соціально-гуманітарним циклом підготовки здобувачів вищої освіти. В сучасних умовах особливе місце відводиться національно-патріотичному вихованню студентства. Серед принципів патріотичного виховання варто окремо звернути увагу на принцип історичної і соціальної пам'яті, спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців.

В Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді визначена мета патріотичного виховання, яка серед інших складових передбачає утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України.

Вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу в загальній системі вищої технічної освіти забезпечує формування особистості із сталою громадянською позицією, усвідомленням своєї належності до українського народу, наявністю національної самосвідомості, орієнтацією на цінності європейської цивілізації, що є важливою складовою реалізації «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді». В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Духовна сила нації, її міць, морально-патріотичний потенціал народу залежать від того, наскільки збережені, глибоко усвідомлені й відчуті всі культурні, духовні, державницькі традиції та здобутки минулих століть [6].

Викладачі кафедри тісно співпрацюють з Музейно-виставочним комплексом ХНУБА (директор М.О. Білостоцький), до складу якого ввійшов Центр військово-патріотичного виховання ХНУБА. Центр було утворено з метою виховання громадянина — патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України як з історичного минулого, так і захисників, які сьогодні відстоюють суверенітет та територіальну цілісність держави у боротьбі із зовнішньою агресією, а також визначення ефективних механізмів системної взаємодії Центру, як осередку громадянського суспільства, з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, організаціями, установами, закладами, у питаннях національно-патріотичного виховання із залученням для цих завдань представників громадськості [4, с. 3]. Щорічно на базі Музейно-виставочного комплексу та Центру військово-патріотичного виховання ХНУБА відбуваються заходи до

Дня захисника України (14 жовтня), Дня Гідності та Свободи (21 листопада), Дня Українського добровольця (14 березня) та інших важливих дат.

Наприклад, до Дня Гідності та Свободи, в листопаді 2018 р. було організовано персональну художню виставку ветерана АТО Сергія Миколайовича Пущенко під назвою «Портрети добровольців на війні». В межах даного заходу, за ініціативою Я.М. Кунденко, доцента кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін — керівника Кіноклубу ХНУБА, було проведено студентський круглий стіл «Особистість в граничному стані війни». До Дня українського добровольця в березні 2019 р. Музей історії ХНУБА та кіноклуб ХНУБА у взаємодії з Харківською громадською організацією з захисту тварин «Разом» (викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА, голова ГО «Зоозахисне об'єднання «Разом» — О.В. Кравченко) розпочали серію фотовиставок. Відкриття виставки мало своє продовження у зацікавленому обговоренні проблем, пов'язаних з участю тварин у війні: на засіданні кіноклубу ХНУБА було проведено міжвузівський круглий стіл «Брати по війні». В жовтні 2019 р. до Дня захисника України студенти відвідали виставку художника — захисника Вітчизни Ю. Нерослика: підготували доповіді-презентації, виступили з медіа-проектами. В лютому 2020 р. М.О. Білостоцький та Я.М. Кунденко презентували аналогічну виставку у приміщенні Верховної Ради України.

Ознайомлення студентів із важливими історичними датами, подіями та персоналіями світу та України у вигляді тематичних занять, проблематики для наукових досліджень чи інформаційних повідомлень, відвідування музеїв та виставок вже давно увійшли до освітнього процесу при викладанні дисциплін гуманітарного циклу нашою кафедрою.

З метою формування в студентів історичної пам'яті, національної свідомості і самосвідомості, національної гідності, глибоких патріотичних почуттів, в межах науково-дослідницької діяльності сту-

дентів кафедрою успішно опрацьована методика студентських наукових досліджень засобами «усної історії». Актуальну методикку опису подій очима очевидців, їх спогадами, враженнями, емоціями широко використовують у новітніх дослідженнях сучасні гуманітарні науки. Відновлення та збереження сторінок родинної історії на пряму пов'язане спадкоємністю поколінь.

Зауважимо, що провідні напрямки виховної роботи кафедри ґрунтуються на основних положеннях нормативних документів та щорічного Плану виховної роботи ХНУБА і передбачають: формування громадянської позиції та патріотизму, культивування кращих рис української ментальності, прищеплення поваги до прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, честі, свободи, працелюбності, становлення етики міжжетнічних та міжнаціональних відносин, виховання любові до рідної історії, відновлення і збереження історичної пам'яті та культури тощо.

Соціально-гуманітарні дисципліни достатньо «мобільні»: в межах робочих програм є можливість коригувати або уточнювати змістовну частину курсів у відповідності до актуальності сьогодення, зокрема, розширеного або поглибленого висвітлення питань щодо вшанування ювілейних та важливих подій, особистостей, періодів чи дат з української та світової історії. Так, щорічно відбувається коригування тематики навчальних дисциплін щодо вшанування Днів партизанської слави, українського козацтва, Соборності України, пам'яті жертв Голокосту, пам'яті героїв Крут, Дня Європи тощо. Студентам пропонується відповідна проблематика для обговорення на семінарах, оновлюється та доповнюється тематика їх науководослідної роботи, проводяться тематичні засідання Студентського наукового товариства кафедри тощо.

План виховної роботи університету враховує рекомендації щодо виконання листів, постанов та розпоряджень про проведення заходів для відзначення

ювілейних та пам'ятних дат, важливих подій в Україні та світі. Кафедра суспільно-гуманітарних дисциплін бере найактивнішу участь у організації та проведенні відповідних заходів. Традиційно у листопаді дри проводяться тематичні бесіди з нагоди вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932 — 1933 рр. за темами: «Скорботна пам'ять поколінь», «Правда про ті роки», «Геноцид українського народу», «Голодомор та його наслідки для українського суспільства», «Голодомор на Слобожанщині». На відзначення 100-річчя утворення української Центральної Ради та подій Української революції 1917 — 1921 рр. в межах роботи Студентського наукового товариства кафедри «Кліо» була створена студентська проблемна наукова група під керівництвом старшого викладача С.С. Романової. Учасники групи досліджують таку проблематику: розвиток культури на українських землях в добу революції; Українська державність в історичній ретроспективі: від незалежності до нації; державна символіка України часів Української революції 1917 — 1921 рр. та сучасні державні символи України; Українська революція 1917 — 1921 рр.

Традиційно у грудні 2019 р. у ХНУБА проводиться «Тиждень права» (керівник та організатор доцент Л.А. Касинюк). Серед багаточисельних заходів найбільшу зацікавленість студентів мають вирішення практичних юридичних завдань та засідання студентської наукової групи (гуртка «Право»). Тема обговорення в 2019 р.: «Загальна декларація прав людини і її історичне значення».

Участь студентів у відповідних заходах має як освітнє, так і велике виховне значення: формуються власна думка, толерантність, правова культура тощо.

Кафедра розробляє комплексну проблематику національного державотворення, етнонаціональних відносин, євроінтеграційних процесів, формування та розвиток соціально-культурних, освітніх, правових, конституційних, політичних процесів української історії та сучасності через призму виховної роботи у ЗВО.

Актуальною складовою сучасного виховного процесу у закладах вищої освіти є висвітлення процесу євроінтеграції як цивілізаційного вибору України з метою формування європейських цінностей, досягнення стабільності демократичної політичної системи, поглиблення культури демократії, поваги до прав людини; гармонізація законодавства України до стандартів ЄС тощо. Це вдало реалізується при викладанні навчальних дисциплін (спецкурсів) відповідної проблематики: «Україна в Європі та світі», «Глобальні проблеми сучасності» та інші. У 2019/2020 навчальному році кафедра отримала перший позитивний досвід викладання нової дисципліни «Європейська та євроатлантична інтеграція України» студентам механіко-технологічного факультету.

Викладачі кафедри проводять інформаційні заходи щодо європейської інтеграції України, приділяють увагу виникненню та розвитку євроінтеграційних процесів в економіці, політиці, гуманітарній сфері тощо. У гуртожитку № 4 санітарно-технічного факультету проводяться круглі столи за участю викладачів кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін та студентів факультету (організатор заходів — відповідальний секретар Ради з організації виховної діяльності ХНУБА Ю.В. Зайончковський). В травні-червні 2020 р. викладачі кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін в дистанційному режимі з використанням комунікаційного програмного забезпечення Zoom організували обговорення актуальних питань історії та сьогодення Об'єднаної Європи: досягнень, проблем та перспектив євроатлантичної інтеграції України, присвячених Дню Європи в Україні.

Важливим завданням університетської освіти є виховання фахівця, що відрізняється толерантністю і терпимістю до різних думок, поглядів і переконань, неупередженістю у ставленні до оточуючих і подій. Виховання толерантності у студентів є важливою умовою для подальшої гуманізації й демократизації суспільства. Сучасне студентство як майбутня інте-

лектуальна еліта країни може і повинне стати активним провідником ідей толерантності, гарантуючи цим стабільний розвиток суспільства. Адже коректність і толерантність не лише запобігають соціальним конфліктам — вони сприяють гармонійності міжособистісних стосунків, пошуку діалогу з релігійних, національних, мовних, статусних питань [5].

Не менше уваги у виховній роботі варто приділяти протидії расизму, ксенофобії та екстремізму. Освітньо-виховні заходи кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін спрямовані на формування системи поглиблених знань, вмінь та навичок щодо форм і методів протидії ксенофобії, расизму та екстремізму як соціальним проблемам, притаманним сучасному суспільству, усвідомлення необхідності формування толерантного ставлення до представників інших культур.

Проблема гендерної рівності розглядається в контексті прав людини і є однією із провідних напрямків виховної роботи у ЗВО. З метою практичної допомоги викладачам та студентам щодо впровадження ідей гендерної рівності у освітньо-виховний процес в листопаді 2011 р. було створено Центр гендерної освіти ХНУБА (керівник кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Т.В. Арзуманова). Центр спрямовує свою роботу на організацію популяризації ідей гендерної рівності, підтримку громадських та державних просвітницьких гендерних ініціатив.

Основним напрямком роботи Центру визначена організація студентської наукової роботи за гендерною проблематикою. Щорічно проводиться низка заходів (круглих столів, семінарів, дискусійних клубів, студентських конференцій). Традиційно ЦГО ХНУБА бере участь у заходах Всесвітньої акції «16 днів проти насильства», зокрема проводяться студентські наукові читання — «Гендерні проблеми в сучасній Україні: історичний, соціальний та культурологічний аспекти»; диспути по проблемах: «Протидія

насильству в родині», «Подолання гендерних стереотипів — крок до європейських цінностей», «Скажи «ні» дискримінації в суспільстві», «Боротьба із СНІДом в українському суспільстві».

Вмежах роботи ЦГО проводяться засідання круглих столів «Європейський досвід та перспективи розвитку України: політичний, історичний, гендерний аспекти дослідження», «Жіноча історія українського суспільства», «Вивчення історії радянського суспільства методами усної історії» та інші. Значну роль в організації виховної роботи ЦГО мають гендерні кінозали та обговорення кінострічок. Таким чином, Центр гендерної освіти ХНУБА орієнтований на організацію наукової та виховної роботи в студентському середовищі.

Зрозуміло, що освітньо-виховний процес України спрямовано на інтелектуальний, всебічний розвиток сучасної молоді, розширення її світогляду, вдосконалення відповідних особистісних та професійних якостей. Проте не меншої уваги потребує становлення духовної та естетичної сфери майбутніх фахівців: формування естетичних понять, смаків та ідеалів, ставлення до природи, мистецтва, суспільства, побуту, спілкування, взаємовідносин. При вивченні дисциплін культурологічного спрямування викладачі кафедри традиційно організовують відвідування студентами музеїв та виставок міста: Харківський художній музей, Харківський історичний музей ім. М. Сумцова, Будинок народної творчості, муніципальну галерею та інші та відвідування театрів: ХНАТОБ ім. М. Лисенка, ХДАРДТ ім. О.С. Пушкіна, ХУДТ ім. Т.Г. Шевченка, Ляльковий театр. Обговорення вражень та обмін думками після відвідування культурних закладів доводить, що музеї та театри є одним із чинників, які формують особистість: живе слово акторів надихає глядача, змушує замислитись над важливими проблемами суспільства, дарує незабутні миті прекрасного, життєву енергію і натхнення, сприяє формуванню у молоді моральних та духовних цінностей, розуміння місця

та ролі української культури в світовій системі [1].

Значну виховну роботу зі студентами проводять куратори академічних груп. В останні роки в систему роботи зі студентами були введені куратори-наставники. Куратори академічних груп на зустрічах зі студентами завжди розглядають питання, які стосуються освітнього процесу: аналіз відвідуваності і якість навчання, шляхи його поліпшення; умови проживання в гуртожитку, виконання правил внутрішнього розпорядку в університеті та гуртожитку; профорієнтаційна робота; інформування про накази ректора і розпорядження деканату тощо. Куратори-наставники зосереджують увагу на національно-патріотичному, естетичному, духовному вихованні студентської молоді.

В роботі кураторам допомагає Рада організації виховної діяльності, яка координує та вирішує нагальні виховні проблеми, що розглядаються на університетському семінарі кураторів. Викладачі кафедри доповнюють та розширюють тематику інформаційно-довідкових матеріалів, які щорічно видаються в університеті на допомогу кураторів.

Таким чином, виховна робота кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін є багатовекторною та відіграє важливу роль в освітньому процесі. Кафедра проводить різнопланові освітньо-виховні заходи, які здійснюються викладачами у відповідності до Плану виховної роботи ХНУБА та призвані сприяти формуванню свідомого громадянина-патріота сучасної держави та своєї Alma Mater, толерантної, суспільної людини, компетентного фахівця, естетично і духовно розвиненої особистості.

Література

1. *Виховна система ХНУБА: нові підходи та технології реалізації*. Інформаційно-довідкові матеріали ; за ред. Д.Л. Чередніка [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://kstuca.kharkov.ua/normatyvni_documenty_universytetu/191-zagalni-dokumenti.html

2. *Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII / Сайт Міністерства освіти та науки України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.

3. *Організація виховної роботи у вищих навчальних закладах: посібник з нормативно-правових документів ; за ред. М.П. Хоменка*. Київ : Аграрна освіта, 2009. 88 с.

4. *Положення про Центр військово-патріотичного виховання Харк. нац. ун-ту будівництва та архітектури*. Харків : ХНУБА, 2019. 9 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://kstuca.kharkov.ua/wp-content/uploads/2019/normatyvni_documenty_universytetu/191-zagalni-dokumenti/polozhennia_pro_cvpv.pdf

5. *Прибиткова Н. О. Виховання толерантності у студентської молоді в умовах соціально-економічних перетворень*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <file:///C:/Users/Downloads/PvtREAJNKQRlhG3r8J-f152bPMtMrqk.pdf>

6. *Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді : наказ МОН № 641 від 16.06.15 р.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS24863>

04.09.2020

Відомості про автора

Солошенко Олена Михайлівна — кандидат історичних наук, доцент, завідувачка кафедри суспільно-гуманітарних наук, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна; e-mail: soloshenkoelena@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2877-0237>; Google Scholar

Деякі аспекти волонтерської діяльності в виховній роботі зі студентами-медиками

Валерій Капустник,

доктор медичних наук, професор, ректор,

Іван Летік,

кандидат медичних наук, професор,

проректор з науково-педагогічної роботи,

Харківський національний медичний університет

Проблеми виховання студентської молоді за всіх часів були і сьогодні залишаються в центрі уваги керівників навчальних закладів, професорсько-викладацького складу. Формування молодої людини, виховання в неї свідомого, творчого, активного відношення до своєї діяльності — одна із головних цілей і соціальних функцій виховної роботи у виші.

Навчально-виховний процес в університеті відбувається відповідно до розробленої Концепції виховної роботи в ХНМУ, що ґрунтується на ряді концептуальних положень Конституції України [1], Закону України «Про освіту» [2], Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») [3], Указу Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 — 2020 роки» [4] та проводиться у таких напрямках: національно-патріотичне, філософсько-світоглядне, діяльність органів студентського самоврядування, виховна робота з іноземними студентами, фізкультурно-оздоровча діяльність, естетичне виховання та творча активність студентів.

Найбільш головними компонентами процесу підготовки молодої людини до життя, активної і громадської діяльності є формування моральної культури та

активної життєвої позиції як форми її прояву. Виховання соціально-активної позиції відображає політичну і моральну культуру молоді, постійно знаходиться в центрі виховної роботи ЗВО.

Одним з найбільш діючих факторів впливу на навчально-виховний процес в університеті є студентське самоврядування [5], серед основних напрямків роботи якого є волонтерський рух [6]. Напрямки волонтерської діяльності змінюються та доповнюються у відповідності до сучасності. Основним із яких є: паліативна та хоспісна допомога [7]. Молодіжна університетська волонтерська служба «Ера милосердя» згуртувала понад 2500 студентів університету. Основним відділенням волонтерської служби є паліативна та хоспісна допомога, студенти якої пройшли курс теоретичної й практичної підготовки та доглядають за тяжкохворими, надають психологічну допомогу та емоційну підтримку пацієнтам у Харківському обласному центрі паліативної медицини «Хоспіс» та у відділенні хоспісної допомоги на базі Харківської міської клінічної багатопрофільної лікарні № 17. Окрім того пацієнтам передаються продуктові набори, організовуються акції-привітання, зокрема з Новим Роком та Різдом Христовим, зі святом 8 Березня, Великоднем тощо. Такий досвід вчить людяності, милосердю, толерантності.

Перш за все, слід зазначити, що молодіжна організація тісно співпрацює з Навчально-науковим інститутом післядипломної освіти на базі кафедри екстреної та невідкладної допомоги, ортопедії та травматології, які проводили навчальні курси та майстер-класи з надання першої медичної допомоги не тільки для студентів 1-го курсу, а також для окремих частин Національної гвардії України та Збройних сил України, надавали медичну допомогу військовослужбовцям, які постраждали під час проведення АТО, чергували у відділеннях Військово-медичного клінічного центру Північного регіону.

Реалізація програми «Медичний волонтер» відбувається на базі Навчально-наукового інституту післядипломної освіти за 48-годинною програмою «Початкова професійна підтримка життя». Медичні волонтери проводять для студентів 1-го курсу навчальні курси та майстер-класи з надання першої медичної допомоги, серед волонтерів учасники VI Харківського Міжнародного марафону-2020, здійснюють інструктаж для абітурієнтів у щорічній виставці «Освіта Слобожанщини». Свої уміння та навички волонтери перевіряли під час проведення козацьких ігор на базі спортивно-оздоровчого табору «Медик» (с. Есхар Харківської області).

Важливим вектором роботи волонтерів є боротьба з актуальними захворюваннями. Активісти Студентської ради щорічно проводять широкомасштабні акції:

- до Всесвітнього дня боротьби з туберкульозом у ХНМУ проведено інформаційно-просвітницькі заходи та відбувся благодійний збір коштів для закупівлі необхідних препаратів та обладнання, що передаються до Обласного клінічного протитуберкульозного диспансеру № 7;
- до Всесвітнього дня боротьби зі СНІДом відбуваються інформаційні акції, організовані Студентською радою та студентами VI та VII факультетів з підготовки іноземних студентів і представниками Європейської студентської організації EMSA. У рамках цього захо-

ду студенти провели майстер-класи з демонстрації профілактичних заходів, методів лікування ВІЛ, спілкувалися зі студентами, відповідали на їхні запитання, демонстрували презентації, присвячені публічним особам (актори, співаки, політики, спортсмени), які померли від СНІД або сьогодні продовжують боротьбу з цим захворюванням;

- проведення заходів до Всесвітнього Дня боротьби з раком молочної залози та до Дня боротьби з діабетом, метою яких стало привернути увагу до цієї проблеми та важливості діагностики на початкових стадіях для належного лікування;
- традиційно в університеті організовуються двічі на рік Дні донора. Більше 500 осіб здають кров, яку передають до фонду КЗОЗ Харківської міської клінічної дитячої лікарні № 16.

Студенти університету — активні учасники добродійної акції «Серце до серця». Представники ГО «Студентська рада ХНМУ» та профспілкової організації студентів, аспірантів та клінічних ординаторів ХНМУ організовують волонтерів для проведення семінарів-тренінгів, різноманітні інформаційні і творчі заходи для широкого кола студентської молоді університету. Усі ці заходи проходили з метою поширення інформації щодо благодійної акції, спрямованої на збір коштів з метою придбання медичного обладнання у дитячі лікарні України. Студентською спільнотою вищу зібрано та перераховано понад 30 000 грн. Активну участь у проведенні цієї акції беруть студенти-іноземці.

Велика робота проводиться студентами з Харківською обласною організацією Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, перш за все щодо відновлення та збереження історичних пам'ятників Харківщини.

Регулярно беруть участь в акціях зі вшанування пам'яті видатних постатей. На цей час взято під опіку понад 70 місць поховання видатних учених-медиків, які працювали в харківській вищій медичній школі.

Регулярно організуються заходи, направлені на збереження і збагачення національної ідентичності, у відповідності до народного календаря, запроваджено проєкт «Шануємо українські традиції». У такому форматі відбувається святкування Масляної — давньої та доброї традиції проведів зими, у вишиванковій ході від Національного академічного театру опери і балету імені М.В. Лисенка до площі Свободи. До Троїстої Вишиванкової феєрії активно долучилися студенти факультетів з підготовки іноземних громадян та провели етно-квест «Vyshyvanka Day».

Г студенти університету завжди виявляють свою громадянську позицію, висловлюють свої погляди на історичні процеси, сучасне суспільно-політичне становище в Україні. Низка інформаційно-просвітницьких заходів організовується Студентською радою ХНМУ та проводяться згідно з національним календарем. Відбуваються флешмоби, різноманітні акції до Дня Незалежності України та Дня Прапора України, дня Соборності України та Дня пам'яті Героїв Крут, Героїв Небесної Сотні. Організовано вшанування пам'яті та покладання квітів до пам'ятника воїнам-інтернаціоналістам, що загинули в Афганістані, та з нагоди Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав, до Пам'ятного знаку жертвам нацистських переслідувань. Студенти університету щорічно беруть участь в урочисто-траурній церемонії покладання квітів до Меморіалу Слави у Лісопарку та у церемонії покладання квітів біля меморіалу «Висота маршала І.С. Конєва».

Організований постійний зв'язок з вихованцями загальноосвітньої школи-інтернату для розумово відсталих дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у м. Куп'янську Харківської області. Традиційно на День Святого Миколая, свята першого та останнього дзвоника дітям передається набір гуманітарної допомоги за замовленням для проведення занять відповідно до профілю їх навчання. Для вихованців підготовлені

різноманітні курси, квест-ігри, інформаційно-просвітницькі заходи з питань здорового способу життя. Разом з дітьми учасники Молодіжного центру університету та Лялькового театру «Дивосвіт» готуються святкові та творчі концерти і конкурси, діти запрошуються до ХНМУ з метою відвідування Музейного комплексу університету, екскурсій по м. Харкову, для участі в святкових заходах університету, де діти виступають з номерами художньої самодіяльності. На знак дружби між університетом та Куп'янською школою-інтернатом в 2018 році на території інтернату були посаджені дерева «Алея дружби».

Волонтерами продовжено реалізацію благодійного проєкту «Світ у дитячих долоньках», мета якого — надання допомоги в організації дозвілля дітей, які потребують особливої уваги, у першу чергу, пацієнтів онковідділень 1-ї та 16-ї дитячих лікарень, педіатричного відділення ХМКБЛ №17, КЗОЗ ОДКЛ № 1 дитячого будинку № 3. Щомісяця волонтери приходять до маленьких пацієнтів з подарунками, розвивають різноманітні творчі здібності спілкуються з ними, читають оповідання тощо.

Ш ефський напрямок діяльності волонтерів університету ґрунтовно підтримує Наукова бібліотека. Співробітники бібліотеки — активні учасники та помічники студентів-волонтерів у реалізації методик арт-терапії, бібліотерапії для психологічної допомоги не тільки дітям, а також їхнім батькам або родичам. Допмагають студентам-волонтерам у реалізації цього напрямку роботи Народний музей історії ХНМУ, кафедри української мови, основ психології та педагогіки, суспільних наук, філософії тощо.

Активна громадянська позиція студентів університету, зокрема їх волонтерська діяльність, була високо відзначена громадськістю міста. Координатору волонтерського руху ХНМУ Анастасії Рождественській було вручено медаль Української Православної Церкви

Київського Патріархату «За жертівність і любов до України». На міжнародній виставці «Освіта та кар'єра — 2015» ХНМУ отримав Гран-прі за роботу з волонтерського руху серед студентів-медиків як фундаменту громадянської позиції студентства.

Таким чином, виховна робота в університеті націлена на поліпшення особистісних якостей студентської молоді, що передбачає в першу чергу створення умов для зацікавленого ставлення до навчання, орієнтацію на моральні та етичні цінності, творчу активність, самостійність студентів. А волонтерський рух студентів-медиків виховує почуття самосвідомості, громадянської відповідальності небайдужого ставлення до проблем суспільного життя і толерантного ставлення до людей, зміцнення позитивного іміджу ХНМУ серед ЗВО міста та країни.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] : редакція від 01.01.2020 / Верховна Рада України. Київ, 1996. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.09.2020).

2. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 2145-VIII від 29 берез. 2011 р. : редакція від 24.06.2020 / Верховна Рада України. Київ, 2017. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 09.09.2020).

3. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 3 груд. 1993 р. : редакція від 29.05.1996. Київ, 1993. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 09.09.2020).

4. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 580/2015 від 13 жовт. 2015 р. / Президент України. Київ, 2015. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> (дата звернення: 09.09.2020).

5. Стаття 40. Студентське самоврядування [Електронний ресурс] // Закон України про вищу освіту від 1 липня 2014 р. № 1556-VII : редакція від 24.07.2020 / Верховна Рада України. Київ, 2014. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 09.09.2020).

6. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3236-VI [Електронний ресурс] : редакція від 03.07.2020 / Верховна Рада України. Київ, 2011. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 09.09.2020).

7. Гойда Н. Г., Губський Ю. І., Царенко А. В. Соціально-медичні аспекти розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні в умовах реформування системи охорони здоров'я. Реабілітація та паліативна медицина. 2015. № 2. С. 23–30.

10.09.2020

Відомості про авторів

Капустник Валерій Андрійович — доктор медичних наук, професор, ректор; кафедра внутрішніх та професійних хвороб, завідувач кафедри; Харківський національний медичний університет, Харків, Україна; email: kapustnik.valerij@ukr.net; ORCID: 0000-0002-4543-8343; Scopus; Google Scholar.

Летік Іван Васильович, кандидат медичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи, заслужений лікар України, Харківський національний медичний університет, Україна, email: iv.letik@knmu.edu.ua; ORCID; Scopus; Google Scholar.

Шляхи підвищення ефективності підготовки здобувачів вищої освіти в сучасних умовах

Олександр Каменєв,

кандидат технічних наук, доцент,

Володимир Лисечко,

кандидат технічних наук, доцент,

Український державний університет залізничного транспорту, Харків

Сучасні тенденції розвитку освітньої галузі потребують суттєвих змін в підходах, методах, методиках та задачах підготовки фахівців, вирішення яких дасть можливість для підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти (ЗВО), як наслідок, — покращити конкурентоспроможність самого ЗВО. Такими задачами є:

Зміна в підході до навчального процесу науково-педагогічних працівників, який має полягати в зацікавленості самих викладачів до підвищення якості освітніх послуг, які вони надають.

Зміна в підході до навчального процесу тих, хто навчається — студентів, слухачів, курсантів, тощо. Тобто, необхідно трансформувати тих, кого навчають в тих, хто навчається.

Визначення критеріїв ефективності освіти, які полягають не тільки в обсязі та міцності знань та навичок.

Вирішення першої задачі лежить в кількох площинах:

- модернізація самого процесу навчання в умовах зменшення частки аудиторних занять в освітньому процесі;
- адаптація освітніх програм навчальних програм дисциплін до умов зменшення частки аудиторних занять;

Переорієнтування здобувачів вищої освіти до збільшення частки самостійної роботи в навчальному процесі.

Зміна в підході до начального процесу самих здобувачів лежить у психологічній та ментальній площинах. І, звичайно, заклад вищої освіти не в змозі самостійно впоратись із цією задачею без участі родини та середньої школи. Тому шляхи вирішення цієї задачі тут не розглядатимемо. Хоча, необхідно зазначити, що викликати зацікавленість в отриманні освіти — одна із задач науково-педагогічних працівників на перехідному етапі.

Нарешті, визначення критеріїв ефективності освіти. Цими критеріями не є тільки обсяг та міцність знань та навичок, компетенцій та програмних результатів навчання. Звертаючись лише до таких критеріїв, неможливо в повному обсязі оцінити сучасні вимоги до ефективності освіти. В умовах ринкових відносин, економічної кризи, глобальної ментальної перебудови головним критерієм ефективності підготовки фахівця є спроможність його працевлаштування на різних посадах після випуску, а можливо, і під час навчання. Причому, більше значення має спроможність пошукача роботи до самовдосконалення та опановування ним різних

компетенцій при зміні функціональних обов'язків. Тобто здобувач вищої освіти мусить володіти досить широким спектром компетенцій, які дадуть йому можливість до розвитку за даних певних умов при виконанні функціональних обов'язків.

Дослідження ще 60-х років ХХ сторіччя дають повне уявлення про результативність різних видів занять — діаграма Дейла (рис. 1) [1]. Видно, що лекція в тому вигляді та обсязі, який зараз існує, обмежує можливості для розвитку та підвищення рівня знань та навичок для здобувачів вищої освіти.

Також необхідно зазначити, що рівень підготовки абітурієнтів знижується, однак за рахунок індивідуалізації роботи із вже здобувачами вищої освіти можна його підвищити. Такими шляхами є:

Обов'язкове залучення здобувачів до наукової роботи, яка проводиться кафедрами, мотивування і студентів, і викладачів.

Забезпечення освіти рівневими блоками. Так, для отримання заліку (базового оцінювання) з дисципліни достатньо засвоїти матеріал обов'язкових блоків дисципліни, які можна отримати на аудиторних заняттях, а для підвищення рівнів оцінки необхідно самостійно опанувати певні модулі/кластери/блоки дисципліни, що включають виконання індивідуальних чи колективних завдань, підготовку та напи-

сання наукових статей, участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах тощо. Це буде вмотивовувати студентів до роботи, змусить індивідуалізувати її, підвищить конкуренцію в групах.

Підвищення рівня компетенцій забезпечує виконання підсумкової кваліфікаційної роботи за освітнім рівнем та індивідуальних завдань. Досвід провідних вишів України та світу це доводить. Також необхідно враховувати те, що студенти, які беруть участь у науковій або індивідуальній роботі, за рахунок цього можуть підвищити особисто свої навички, що також підвищить їх конкурентоспроможність.

Ефективність освітньої діяльності можна забезпечити застосуванням елементів дуальної освіти, дистанційних технологій із використанням сучасних рішень та мотивації учасників освітнього процесу до саморозвитку.

Крім того необхідно враховувати реалії сьогодення — працевлаштування майбутнього випускника ЗВО відбувається вже з третього, а іноді і з меншого курсів. Часто такі студенти мають більш високі здібності до навчання та вмотивовані до самостійної роботи. Але вимоги до обов'язкового відвідування великої кількості аудиторних занять, насамперед теоретизованого вмісту, не лише зменшують їх працездатність, але й не сприяють

Рис. 1. Діаграма Дейла

їх особистому самовдосконаленню. Також низький рівень випускників шкіл не дає можливості підвищувати якість навчання. Замкнуте коло, яке призводить до відмирання спеціальностей, галузей, цілих закладів вищої освіти.

Вирішити посталі проблеми (і поставити нові виклики) дає можливість застосування технологій дистанційної освіти, що є дієвим інструментом реалізації інноваційної форми здобуття освіти — дуальної, яка формально є окремим підвидом денної форми навчання [2].

Активні дискусії про впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти на рівні закладів вищої освіти, провідних роботодавців, МОН України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти точаться з 2018 р., коли було затверджено відповідну державну стратегію [3, 4]. Проте належний рівень її легітимізації у вищій школі було забезпечено із настанням двох важливих в правовому сенсі подій:

- внесенням змін до Закону України «Про вищу освіту», а саме — доповненням статті 49 частиною 6, яка визначає загальні засади провадження вищої освіти за дуальною формою та надає їм відповідного юридичного статусу;
- укладанням наказу МОН України від 15.10.2019 р. № 1296 «Про запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», яким регламентовано основний перелік ЗВО, роботодавців і основи взаємовідносин між ними в рамках дуального процесу.

Основним покликанням дуальної форми здобуття вищої освіти є покращення рівня практичної підготовки здобувачів та поглиблення рівнів інтеграції між вищою освітою та виробництвом. Таким чином, вирішується ряд освітніх і соціальних задач, зокрема — збільшення конкурентоздатності українських випускників на ринку праці.

Головною проблемою провадження освітньої діяльності за дуальною формою є розподіл навчального навантаження

між навчанням у ЗВО та на виробництві, зокрема — розумного визначення часових рамок знаходження здобувачів на базах суб'єктів господарювання та ЗВО. Використання сучасних технологій дистанційного навчання вирішує цю проблему, передусім — шляхом забезпечення здобувачам освіти можливості надолужувати теоретичний матеріал навіть поза закладом, у тому числі під час надання відповідних технологічних «вікон» на виробництві, які мають бути зазначені в двосторонніх та/або тристоронніх угодах між здобувачами, закладами освіти та суб'єктами господарювання.

Реалізація способу дуального навчання має відбуватися за ступінчастим принципом і включати етапи попереднього відбору перспективних студентів для їх задіяння в цьому процесі, формування груп дуального навчання, реалізації дуальних технологій на суб'єктах господарювання (рис. 2) [2].

Наведена на рис. 2 діаграма послідовної підготовки фахівців рівня «бакалавр», «магістр» передбачає всі етапи підготовки, проте в загальному випадку процес може реалізовуватися частково або із прискореним проходженням окремих етапів (зокрема, для студентів, які залучилися до дуального процесу на старших курсах).

Діаграма на рис. 2 побудована з такими урахуваннями:

- повна тривалість підготовки фахівця з повноцінною вищою освітою складає 330 навчальних кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), із застосуванням якої проваджується освітня діяльність у ЗВО України;
- один кредит ЄКТС відповідає 30 навчальним годинам, в межах яких аудиторна робота та СРС у середньому розподіляється відповідно до рис. 2;
- в межах обсягу повного циклу підготовки фахівця 240 кредитів ЄКТС відводиться на підготовку бакалавра, 90 кредитів — на підготовку магістра, з яких 25 — 30 кредитів відводяться на написання випускної кваліфікаційної роботи (дипломне проектування);

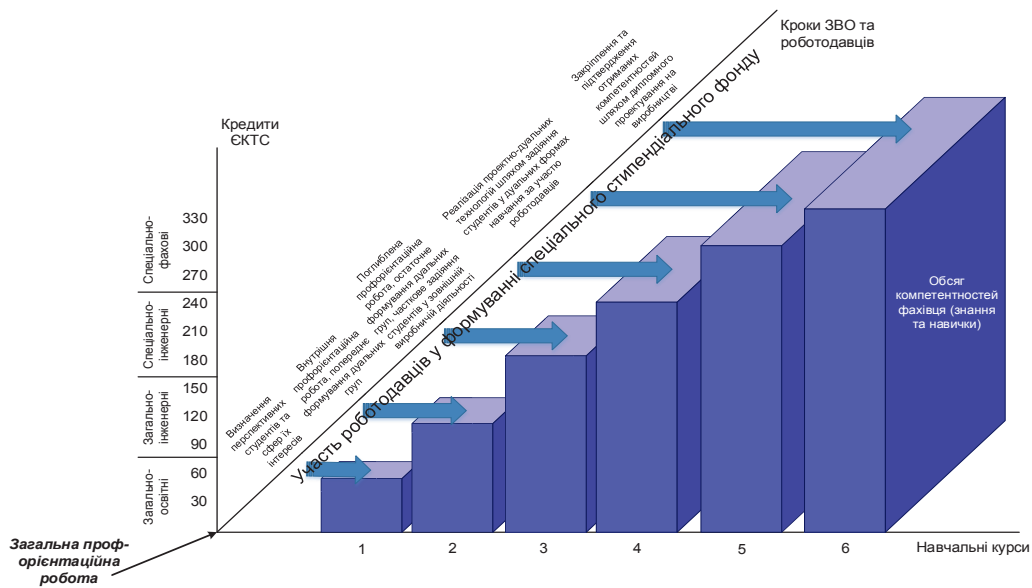

Рис. 2. Ступінчата діаграма підготовки фахівців рівня «магістр» за дуальним принципом

• після здобуття першого рівня вищої освіти (бакалавр) по закінченні умовного четвертого курсу ЗВО (засвоєння 240 кредитів ЄКТС) студент офіційно може займати посади, які відповідають 7-му рівню Національної рамки кваліфікацій.

Таким чином, комбінація дуальної освіти із дистанційними технологіями навчання в кінцевому результаті має вирішити актуальні задачі підготовки досвідченого фахівця з високим рівнем компетентності, який зможе виконувати виробничі завдання без додаткового стажування або навчання після закінчення ЗВО.

Література

1. Лисечко В.П. Методи підвищення ефективності підготовки фахівців в умовах зменшення частки аудиторних занять // Проблеми організації та впровадження освітнього процесу в університеті за від-

повідними рівнями та ступенями : тези наук.-метод. конф. кафедр Українського державного університету залізничного транспорту. Харків, 2015. С. 79–80

2. Панченко С.В. Перспективи розвитку дуальної освіти при підготовці висококваліфікованих фахівців залізничного транспорту / С.В. Панченко, С.І. Приходько та ін. // Новий Колегіум. 2020. № 1. С. 36–47.

3. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Схвалено розпорядженням КМУ від 19.09.2018 р. № 660-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>.

4. План заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Схвалено розпорядженням КМУ від 03.04.2019 р. № 214-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019-%D1%80>.

08.12.2020

Відомості про авторів:

Каменєв Олександр Юрійович — кандидат технічних наук, доцент, кафедра «Автоматика та комп'ютерне телекерування рухом поїздів», Український державний університет залізничного транспорту, Харків, Україна; e-mail: alexstein@kart.edu.ua; ORCID ID: 0000-0001-5372-5628; Scopus; GoogleScholar

Лисечко Володимир Петрович — кандидат технічних наук, доцент, кафедра «Транспортний зв'язок», Український державний університет залізничного транспорту, Харків, Україна; e-mail: lysechko@kart.edu.ua; ORCID; GoogleScholar.

Напрями розвитку освіти і науки в Україні в умовах сучасності

Лілія Попова,

доктор юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет
будівництва та архітектури

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні, прийнятій ще у 2002 р., зазначено, що освіта є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства; відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Крім того зазначено, що освіта має стати стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [1]. Особливого значення має дане твердження в контексті вищої освіти та її синергії з наукою на сучасному етапі розвитку суспільства, його масової диджиталізації та кардинальних змін в усіх сферах розвитку країн світу.

Дослідженню розвитку вищої освіти і науки в Україні присвятили свої наукові праці В. Андрущенко, В. Бондаренко, Н. Воєвутко, Ю. Грищук, Л. Губерський, В. Кремень, В. Луговий, Л. Овсянкін, О. Поступна, В. Рябченко, Є. Сірий, Н. Сидорчук, О. Чвириова, Р. Шаповал, В. Шинкарук та інші учені. Автори аналізували напрями політичного, соціально-економічного і культурного розвитку державної освіти і наукової політики, визначали найбільш важливі проблеми, а також основні напрями розвитку освітньої і наукової сфер в Україні. Однак в сучасних умовах наближення України до Європейського

Союзу, нового витку економічної кризи виникають нові питання в сфері розвитку вищої освіти і науки, що потребують свого вирішення.

Метою статті є розкриття основних причин, що гальмують розвиток вищої освіти і науки в Україні, а також знаходження напрямів розвитку вищої освіти і науки в Україні в умовах сучасності.

Нині в Україні існує величезний розрив між середньою та вищою освітою, а також вищою освітою і науково-технічною сферою. Так, середня освіта розвивається відособленим шляхом, не відповідаючи потребам закладів вищої освіти (ЗВО), та не забезпечує учнів систематичними знаннями в повному обсязі, у результаті чого після навчання у загальноосвітній школі знань учнів недостатньо для здачі іспитів для вступу до ЗВО. У свою чергу вища освіта не задовольняє потреби розвитку високих технологій, трансферу технологій, інноваційної інфраструктури тощо. І хоча у преамбулі Закону України «Про вищу освіту» [2] вказано про поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях, заклади вищої освіти поки що не стали центрами наукової діяльності, а навпаки наукові установи все більше

відокремлюються від освітньої сфери, зокрема, в частині підготовки висококваліфікованих кадрів [3, с. 31–33].

У зв'язку в високим відсотком міграції населення України до інших країн (про що наголосив Президент України Володимир Зеленський на інавгурації 20.05.2019 р.) існує необхідність у розробці відповідних Програм щодо формування патріотичної молоді нової формації. Вказані програми повинні бути направлені на те, щоб посилювати дух патріотизму серед школярів та молоді до рідної країни, бажання жити в Україні та зацікавленість у впровадженні змін в житті українців та країни на краще. Вказані програми повинні бути направлені на підвищення рівня політичної грамотності, більше уваги приділяти вивченню державного устрою та історії України, її культурі тощо [3, с. 31–33]. Крім того, важливо забезпечити фінансування наукових досліджень наших співвітчизників, а особливо молодих кадрів, що від'їжджають до інших країн зі своїми сім'ями. Таке фінансування доцільно проводити на достатньому рівні відповідно до світових стандартів з метою уникнення масової міграції науковців за кордон. Тому існує необхідність у розробці відповідних Програм фінансування наукових досліджень молодих кадрів в найближчій перспективі.

Крім того, існує необхідність у розробці Стратегії взаємодії закладів вищої освіти та бізнес-середовища задля досягнення відповідності кваліфікації випускників закладів вищої освіти потребам роботодавців. Адже з роками змінюється бізнес-середовище та з'являються нові професії, що диктують нові вимоги до вмінь та навичок працівників, їхньої освіти та професійного досвіду. Нині абітурієнти обирають освіту за певними параметрами, що не мають нічого спільного з майбутньою професією та її запитом на національному ринку, а кваліфікація сьогоденних випускників закладів вищої освіти не задовольняє потреби роботодавців через відсутність партнерських відносин між бізнесом та

зкладами вищої освіти, що в результаті сприяє утворенню дисбалансу попиту та пропозиції на ринку праці [3, с. 31–33].

У сучасних умовах розвитку суспільства існує необхідність впорядкування реалізації державної політики у сфері освіти та науки щодо забезпечення умов універсального дизайну в освіті і науці для маломобільних груп населення, зокрема людей з інвалідністю, а також забезпечення умов доступності до об'єктів соціальної інфраструктури (зокрема, закладів освіти і науки).

Ще з проголошенням Конституції України було зазначено, що кожна людина має право на вільний та всебічний розвиток своєї особистості, а також що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (статті 23–24 Конституції України). І тільки останнім часом в Україні набуває розповсюдження «Реформа інклюзії» та йде мова про необхідність допомоги маломобільним групам населення у різних сферах життєдіяльності, зокрема в сфері освіти і науки.

 Однак в Україні хоча й відбувається поступова розбудова інклюзивно-ресурсних центрів (за даними єдиного веб-порталу органів виконавчої влади України станом на 2018 рік побудовано 326 інклюзивно-ресурсних центрів) [4], однак для радикального вирішення проблем у сфері освіти і науки для людей з інвалідністю та інших представників маломобільних груп населення доцільно впроваджувати більш дієві заходи, які відповідали б потребам сучасності.

Захисту маломобільних груп населення та створенню певних умов для покращення їх життєдіяльності в Україні приділяється мало уваги. Так, хоча в усьому світі поняття «інваліди» змінено на «людина з інвалідністю», в нашій країні лише у грудні 2017 р. внесено зміни до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів України» та зроблено відповідні зміни. А набрання чинності Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від-

булося лише у 2018 р. [5]. При цьому досі у чинному законодавстві нашої країни, зокрема у Податковому кодексі України поняття «інваліди» не замінено на «люди з інвалідністю», що потребує негайного моніторингу чинного законодавства та внесення відповідних поправок.

Маломобільні групи населення, до яких відносяться не тільки люди з інвалідністю (тобто особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями), а й люди з тимчасовим порушенням здоров'я, люди похилого віку, вагітні жінки, батьки, що доглядають за маленькими дітьми тощо, потребують державної допомоги в різних сферах життєдіяльності, та особливо при здобутті освіти, чи науковій або науково-технічній діяльності. Особи, що відносяться до людей з інвалідністю, та представники інших маломобільних груп населення при взаємодії з різними перешкодами не можуть на повну силу та ефективно брати участь у житті суспільства на рівні з іншими, тому існує нагальна необхідність у розробці певних заходів щодо забезпечення належних умов у сфері освіти і науки. Перш за все, це стосується умов доступності до об'єктів соціальної інфраструктури, до яких відносяться заклади освіти і науки.

На сьогодні сформована законодавча та нормативна база, що регламентує вигоди створення безперешкодного доступу соціальної інфраструктури для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення. Це — Конвенція Організації Об'єднаних Націй (ООН) про права людей з інвалідністю; Конституція України; Закони України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»; «Про соціальні послуги»; «Про регулювання містобудівної діяльності»; «Про будівельні норми»; «Про архітектурну діяльність»; «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності»; Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеже-

ними фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009 — 2015 рр. «Безбар'єрна Україна»; «Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» на період до 2020 р.; Укази Президента України «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями»; «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями»; «Про першочергові заходи щодо поліпшення становища осіб з вадами зору»; «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями»; «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» тощо. Нормативна база створення безперешкодного доступу до об'єктів соціальної інфраструктури для маломобільних груп населення доповнюється також низкою Державних будівельних норм.

За даними Міністерства освіти і науки України серед факторів, що уповільнюють впровадження інклюзії, вказано: відсутність у навчальних закладах архітектурної доступності, брак сучасного корекційно-реабілітаційного обладнання, невизначеність із заробітною платою корекційних педагогів, недостатня кількість спеціальних автобусів, пристосованих для перевезення учнів з фізичними обмеженнями тощо [6].

Однією з найважливіших проблем сьогодення на шляху розбудови та впровадження якісної освіти і науки існує проблема архітектурної доступності до об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема, закладів освіти і науки. Не зважаючи на те, що будівництво в Україні здійснюється досить активно (за даними міжнародного рейтингу Світового банку «Doing Business» Україна продемонструвала найбільше зростання показників за компонентом «отримання дозволів на будівництво»: у 2018 р. Україна отримала +105 позицій зі

140 на 35, що є найбільшим показником зростання за цим компонентом серед всіх інших країн [7], у 2019 р. Україна піднялася за вказаним компонентом ще на п'ять позицій у порівнянні з рейтингом 2018 року та посіла за оцінками Світового банку 71 сходинку серед 190 країн світу [8]), однак вимоги щодо забезпечення безперешкодного доступу до об'єктів соціальної інфраструктури для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення не дотримуються.

Умовами доступності для маломобільних груп населення є наступні: 1) фізична можливість потрапляння на об'єкт та пересування у ньому й на прилеглій території; 2) фізична безпека при потраплянні на об'єкт, пересуванні у ньому й на прилеглій території та при отриманні послуг; 3) фізична можливість отримання послуг маломобільними групами населення; 4) можливість вільного отримання інформації про об'єкт та послуги, що надаються; 5) вільна навігація (орієнтування) на об'єкті та на прилеглій території [9, с. 443].

Відповідно до законодавчої та нормативної бази розроблені універсальні ознаки доступності:

- вільне пересування відкритим простором;
- відсутність сходів на тротуарах;
- пониження в місцях перетину пішохідних шляхів / тротуарів з проїжджою частиною;
- тротуари, ширина яких становить не менше 1,50 м — 1,80 м;
- наявність визначених місць для паркування автомобілів осіб з інвалідністю;
- доступна інформація щодо простору, об'єктів та послуг, що надаються;
- доступні входні групи: відсутність сходів, або наявність пандусу (кут нахилу 8 відсотків);
- входи / виходи, двері доступні для проїзду колісного крісла (мінімум 80 см);
- відсутність порогів, широкі двері, широкі коридори;
- доступ до усіх поверхів у приміщенні (через ліфти, ескалатори, пандуси тощо);

- наявність універсальної туалетної kabіни;
- можливість отримання послуг та комунікацій. Висота розташування 90–120 см) [9, с. 439].

В умовах сучасного розвитку цивілізації особлива увага приділяється захисту прав людини і громадянина в усіх сферах життєдіяльності без виключення. У сфері освіти і науки захист прав людини і громадянина також знаходиться на першому місці. Тому Україні як розвинутій європейській країні також необхідно дбати про права кожного та забезпечити доступну освіту і науку, беручи до уваги, перш за все, умови доступності до закладів освіти і науки. У зв'язку з зазначеним в умовах наближення України до Європейського Союзу доцільно вирішити питання доступності до об'єктів соціальної інфраструктури (зокрема закладів освіти і науки), розробити План заходів щодо впровадження в освітній та науковий процес заходів щодо дотримання умов доступності до закладів освіти і науки, на державному рівні забезпечити якісне здійснення аудиту доступності об'єктів ще на етапі проектних робіт щодо створення будинків і споруд, які відносяться до соціальної інфраструктури, і вже побудованих.

Висновки:

1) Існує необхідність у розробленні довгочасної програми вдосконалення середньої та вищої освіти країни та забезпеченні нового її якісного рівня. Середня освіта повинна забезпечити учнів систематичними знаннями основ наук, які б відповідали потребам закладів вищої освіти, а не розвиватися відособленим шляхом.

2) З метою запобігання міграції молодих кадрів до інших країн та збереження наукового потенціалу доцільно розробити відповідні Програми щодо формування патріотичної молоді нової формації, а також фінансування наукових досліджень молодих кадрів в найближчій перспективі.

3) Існує необхідність у розробці Стратегії взаємодії закладів вищої освіти та бізнес-середовища задля досягнення

відповідності кваліфікації випускників закладів вищої освіти потребам роботодавців.

4) Доцільно вирішити питання доступності до об'єктів соціальної інфраструктури (зокрема закладів освіти і науки), розробити План заходів щодо впровадження в освітній та науковий процес заходів щодо дотримання умов доступності до закладів освіти і науки.

Література

1. *Національна доктрина розвитку освіти* : Указ Президента України від 17.04.2002р. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

2. *Про вищу освіту*: Закон України від 01.07.2014р. №2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. *Попова Л.М.* Перспективи та напрями розвитку системи вищої освіти в Україні // Матеріали Всеукр. наук.-метод. інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку системи вищої освіти в Україні», ХНУБА, 17 жовтня 2019 р. С. 31-33.

4. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади «Урядовий портал»*. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/ua/news/u-2018-roci-planuyetsya-vidkriti-500-inklyuzivno-resursnih-centriv>.

5. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України* : Закон України від 19.12.2017 р. № 2249-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2249-19>.

6. *Інклюзивне навчання* / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.

7. *Рейтинг Світового банку Doing Business* / Офіційний вебсайт економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=232ba380-67ec-4689-a90e-f67da7840f9e&title=DoingBusiness>.

8. *Світовий банк* оприлюднив рейтинг Doing Business — 2019. Департамент з підвищення конкурентоспроможності регіону Харківської обласної державної адміністрації. URL: <http://compet.kh.gov.ua/ukr/2117-svitovij-bank-oprilyudniv-rejting-doing-business-2019>.

9. *Попова Л.М.* Адміністративно-правові засади контролю в сфері підприємницької діяльності : монографія. Харків : Майдан, 2018. 536 с.

07.11.2020

Відомості про автора

Попова Лілія Миколаївна — доктор юридичних наук, професор кафедри фінансів та кредиту, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна, ORCID : 0000-0001-8255-8363; <https://scholar.google.com.ua/citations?user=JARKpD8AAAAJ&hl=ru>

Стан професійної орієнтації школярів в сучасній українській школі

Юлія Могильна,

аспірант,

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник — доктор педагогічних наук, професор *Ю.Д.Бойчук*

Профорієнтаційна робота у школі спрямована на реалізацію психологічних потреб особистості та економічних потреб країни. Саме якісна, цілеспрямована професійна орієнтація школярів забезпечує потреби ринку праці та знижує рівень безробіття. Однією з основних потреб школяра є його професійне самовизначення, така потреба може бути задовільнена шляхом професійної орієнтації, в особливості під час її реалізації шляхом заходів з неформальної освіти та робочих практик. На сьогодні в сучасній українській школі професійна орієнтація має формальний характер та її реалізація зводиться до психологічних тестів. Вчителі-предметники не включають у зміст уроків інформацію про професії, неформальні заходи не проводяться, а навчально-робочої практики в системі загальної середньої освіти в Україні не існує. Результатом такого стану професійної орієнтації є високий рівень безробіття, не пропорційне співвідношення пропозиції та попиту на ринку праці та несвідомий вибір майбутньої професії випускниками шкіл.

Різноманітні проблеми професійної орієнтації як засобу забезпечення трудової соціалізації школярів висвітлено в працях таких науковців: А. Асмолова, М. Бруєнко, А. Голомшток, М. Захарова, В. Корнещук, О. Купревича, Т. Пазючен-

ко, В. Симоненко, Л. Старікової, Л. Турчіної, Б. Федоришина, Д. Швець.

Професійне самовизначення особистості — головна мета професійної орієнтації. Це поняття розуміє під собою вдалий вибір професії з урахуванням професійних особливостей особистості та їх відповідності до вимог обраної професії. Проблематику професійного самовизначення досліджували Л. Божович, Д. Закатнов, Є. Клімов, А. Конончук, О. Леонт'єв, Н. Пряжников.

Питання взаємозв'язку професійної орієнтації школярів із соціальною, економічною та культурно-просвітницькою сферами життя суспільства досліджував Л. Дунець.

Одним із суперечливих питань серед науковців є класифікація форм і методів профорієнтації. Так, наприклад, Н. Верзілін розробив бінарну систему методів профорієнтації, яка ґрунтується на поєднанні наочного, словесного та практичного методів навчання, індуктивного та дедуктивного шляхів пізнання.

Питанням професійної спрямованості присвячені дослідження учених: М. Андерсона, Ю. Борко, Б. Вульфсона, Л. Глухарєва, Л. Пуховської, Ю. Шишкова.

Мета та завдання дослідження полягають у виявленні ефективності професійної орієнтації школярів та рівня сформованості в учнів 9-11 класів професійної спрямованості.

В умовах становлення України самостійною, незалежною державою перед освітнім процесом у школах постала важлива мета — підготовка учнів до професійної діяльності в умовах життя в країні, що йде шляхом розвитку. Звісно, умовою розвитку кожної країни є населення, що працює та своєю працею досягає успіхів, створює конкурентоспроможний продукт, виводячи таким чином країну на верхівки міжнародного ринку.

В далим прикладом розвитку економіки шляхом професійної орієнтації у школах є США. В цій країні, під керівництвом Міністерства праці, діють центри професійної орієнтації та професійного відбору, які допомагають підліткам обрати майбутню професію. Завдяки діяльності цих центрів рівень «переобрання» професії студентами знизився з 30–40 % до 5–8 %, рівень аварійності на виробництвах, спричиненої роботою персоналу, зменшився на 70 %, ефективність управлінської діяльності підвищилась на 10–25 %. Таким чином, гроші, що витрачає країна на професійну орієнтацію, економлять для країни значно більші суми [1, с. 65–72].

Окрім того, через високий стрибок інформаційної доступності, професійна орієнтація школярів набула ще більшої значущості. Адже мотиваційний аспект у виборі професії є найважливішим. Чому саме випускник школи обирає професію? Чи має він правдиву інформацію? Чи провів аналітику вимог до цієї професії та своїх здібностей? На жаль, подібні аналізи не проводяться, а мотиваційна сфера зводиться до розміру заробітної платні, вибору сім'ї, заохоченню від друзів. В результаті випускник закладу вищої освіти, розуміючи, що зробив невдалий вибір професії, починає пошуки себе, не має змоги потрапити на достойну роботу, тому й продуктивність його для країни падає. Звідси й витікає повільність економічного розвитку країни.

Про це свідчить статистика, яку надано Державним Центром Зайнятості за період січень — листопад 2020 р. За цими

даними 32 % безробітних є молодь віком до 35 років, а 52 % мають вищу освіту [2].

Для подолання безробіття та збалансування попиту та пропозиції на ринку праці професійна орієнтація у школах повинна проводитись згідно з потребами країни. Саме таким чином реалізується професійне самовизначення школярів у Білорусії шляхом залучення роботодавців до системи професійної орієнтації у школах. Зацікавлені підприємства ознайомлюють учнів шкіл із професіями, організовують екскурсії на виробництва, надаючи таким чином підліткам на практиці випробувати себе за їх співпрацівника. Така система заходів формує у школярів стійкі інтереси до професії, мотивації до навчання у ЗВО, що своєю чергою перетворює випускника ЗВО на ефективного працівника [3, с. 16–17].

Г аме тому, важливою складовою професійної орієнтації школярів є момент усвідомлення учнем сутності професії та чи підходить вона йому. Таке усвідомлення є повністю вірогідним лише при глибокому теоретичному вивченні професії та наявності практичного досвіду. На сьогодні в системі шкільної освіти України практичний шлях реалізації професійної орієнтації відсутній. Гарним прикладом є система професійної орієнтації школярів в Німеччині, яка поєднує в собі теоретичну та практичну складові. Саме практична частина полягає в тому, що учні старшої школи мають змогу працювати за обраною професією, набувати необхідного досвіду та таким чином отримують можливість зробити кінцевий вибір майбутньої професії повністю усвідомлюючи та розуміючи особливості обраної спеціальності [4, с. 298–304].

Професійна орієнтація — це спрямованість навчально-виховної роботи на засвоєння учнями знань про умови правильного вибору професії, формування уміння аналізу особливостей різних професій та своїх особистих професійних якостей з подальшим їх розвитком [5, с. 26]. Головною метою професійної орієнтації в школі є свідоме професійне самовизначення

випускника школи та вдалий вибір ним професії. Досягти професійного самовизначення школяра можливо завдяки реалізації основних шляхів профорієнтації:

1. Інформаційний (теоретичне ознайомлення з особливостями професій).

2. Професіографічний (аналіз діяльності представників різних професій та вимог до них).

3. Консультаційний (індивідуальні та групові консультації з приводу особливостей професій).

4. Діагностичний (допомога спеціалістів у виборі майбутньої професії шляхом використання відповідних психологічних методик).

5. Практичний (практична допомога учням шкіл, участь учнів у трудовій діяльності обраних професій, участь у профорієнтаційних заходах).

6. Завершальний (допомога в остаточному виборі майбутньої професії) [6, с. 203].

Для виявлення шляхів професійної орієнтації, які реалізуються в загальноосвітніх школах м. Харкова, у 2019 р. було проведено анкетування серед 213 учнів 9–11 класів. В ході дослідження було отримано наступні результати: 77 % учнів не відвідували заходів з професійної орієнтації, 13 % відвідували екскурсії до університетів або зустрічі з представниками вищих навчальних закладів, 2 % відвідували зустрічі з представниками професій, 2,5 % брали участь в бесідах щодо професійного самовизначення з класними керівниками, 5,5 % брали участь в тестуванні за методиками з професійної орієнтації. Графічно результати представлено на рис. 1:

Окрім того, аналогічне анкетування було проведено у 2020 р. серед студентів 1–5 років навчання ХНПУ ім. Г.С. Сковороди щодо стану професійної орієнтації в школах, в яких навчалися студенти. В результаті обробки анкетування було отримано наступні результати: 57,5 % не брали участі в профорієнтаційній роботі школи, 2,5 % брали участь в іграх з профорієнтації, 12 % відвідували бесіди з

класними керівниками, 12 % відвідували екскурсії в університети та спілкувались з представниками університетів, 13,5 % проходили тестування з виявлення професійної спрямованості, 3 % відвідували екскурсії на виробництво, 1 % брали участь у бесідах з представниками професій, 4 % відвідували профорієнтаційні заходи. Графічно результати представлено на рис. 2:

Згідно з проведеним дослідженням 67,3 % учнів шкіл України не брали участі в профорієнтаційній діяльності шкіл.

Аналіз дослідження виявив, що найбільш реалізуються теоретичні та діагностичні шляхи профорієнтації, а найменше — практичні.

Таким чином, можна зробити висновок, що профорієнтаційна робота в школах реалізується на низькому рівні.

По-перше, більша частина учнів (67,3 %) взагалі не беруть участі в профорієнтаційних заходах. Це свідчить про те, що в більшості шкіл України профорієнтаційна робота не проводиться або вона є «точковою» та позбавленою системності саме тому й охоплення учнів є вибірковою. Така профорієнтаційна система є недійовою, адже для реалізації її мети необхідна системність та певна спланована послідовність.

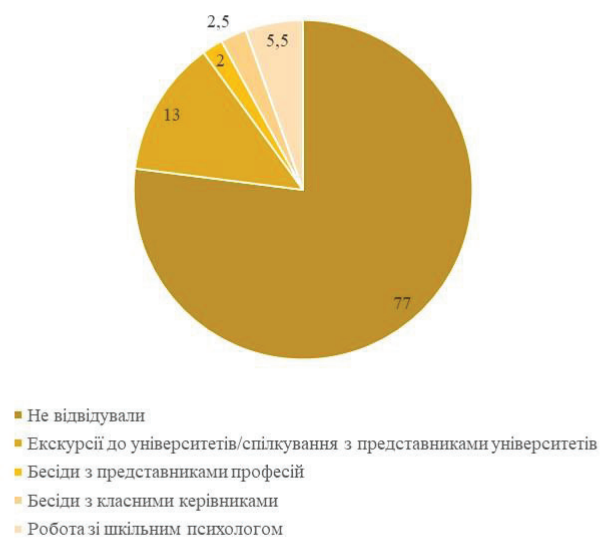

Рис. 1. Відвідуваність учнями шкіл м. Харкова заходів з професійної орієнтації (%)

Рис. 2. Відвідування учнями шкіл України заходів з професійної орієнтації (%)

По-друге, профорієнтаційну діагностику проходили лише 9,5 % опитуваних. Без профдіагностики, аналізу своєї особистості та зіставлення своїх можливостей та вимог до професій профорієнтаційна робота втрачає свій сенс, адже головною метою профорієнтації є професійне самоусвідомлення та вдалий вибір професії випускником школи. Без аналізу своєї особистості та розуміння своїх здатностей неможливо обрати професію, вимоги до якої особистість зможе вдовольнити.

По-третє, найменше реалізуються практичні методи профорієнтації, які є найбільш дієвими в системі профорієнтації школярів. Саме через практичні шляхи реалізації школярі отримують можливість випробувати себе в професіях, наочно побачити робочий процес та вже на практиці зрозуміти чи є їх вибір вдалим.

Отже, проведене дослідження доводить, що профорієнтаційна робота в школах України здебільшого не проводиться або не є дійовою. Це має негативний вплив на суспільно-економічне становище в країні. Тому система профорієнтаційної роботи в школах потребує реформи на усіх її рівнях.

Література:

1. *Гриншпун С.С.* Професійна орієнтація школярів в США // Педагогіка. 2005. №9.
2. *Офіційний сайт* Державного центру зайнятості: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>
3. *Концепція* розвитку професійної орієнтації молоді в республіці Беларусь. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://21vitebsk.schools.by/pages/kontseptsija-razvitija-professionalnoj-orientatsii-molodezhi-v-respublike-belarus>
4. *Кузів М.З.* Особливості профорієнтаційної роботи в Німеччині та Україні в умовах ринку праці // Вісник Львів. ун-ту. Вип. 25. Львів : Видав. центр ЛНУ, 2009.
5. *Закатнов Д.А.* Психолого-педагогічні основи професійного самоопределення школярів // Наук. записки Ніжин. держ. пед. ун-ту ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2001. № 2.
6. *Пряжников Е. Ю.* Игры и методики для професійного самоопределення старшокласників. Москва, 2004.

10.01.2021

Відомості про автора

Могильна Юлія Іванівна — аспірант 3-го року навчання кафедри професійної, початкової та дошкільної освіти; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: 4499.yulaaa@gmail.com; ORCID: 0000-0003-3144-3392.

УДК 378.091.21 — 025.14

DOI:10.30837/nc.2021.1.71

Технологічні та педагогічні вимоги до функціонування системи змішаного навчання у сфері вищої освіти в Україні

Юрій Бойчук,
доктор педагогічних наук, професор, ректор,

Ярослав Опанасенко,
аспірант,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Сучасна світова ситуація створює нові можливості та впливає на вже існуючі напрями в усіх сферах соціального життя. Особливо це стосується сфери освіти, в якій завжди активно використовувались нові технічні здобуття для розширення освітнього інструментарію. Нинішній рівень розвитку технологій дозволяє застосовувати системи змішаної освіти з більшою ефективністю як для студента, так і для викладачів. Проте слід розуміти, що така модель освіти є досить вимогливою як для технологічного забезпечення зі сторони закладу вищої освіти, так і для педагогічної компетентності викладачів. Зміна платформ для забезпечення якісної дистанційної освіти, оновлення існуючих програм та створення

нових вимагають постійного підвищення інформаційної компетентності, а існуючий досвід ведення очних занять у викладачів ускладнює адаптацію до впровадження нових систем змішаної освіти.

Метою статті є виділення основних технічних та педагогічних вимог до ефективного функціонування змішаної освіти та пошук потенційних шляхів їх виконання.

Розробкою проблеми особливостей змішаного навчання у сфері вищої освіти займалися І.П. Воротникова, Л.Р. Данькевич, В.М. Кухаренко, Є.Г. Пьяних, Н.В. Ращевська, В.О. Фандей, Т.С. Шроль та ін., проте в їх роботах недостатньо уваги приділялося виділенню ключових технічних та педагогічних вимог до впровадження

ефективних систем змішаного навчання у сфері вищої освіти.

Термін змішане навчання має цілий перелік визначень, які торкаються різних його аспектів та відображають окремі характеристики. По суті ж змішане навчання представляє собою поєднання традиційної, очної освіти (offline) із дистанційною (online). Основною перевагою змішаної освіти є можливість регулювати пропорції поєднання різних типів освіти для досягнення поставленого результату. Вчені відмічають, що трансформування суміші може відбуватися як на етапі її створення під час проектування освітнього курсу, так і в процесі освіти (виділяють збільшення окремих компонентів або модифікацію суміші, коли завдяки розвитку ІКТ слухачі перетворюються на тих, хто активно вирішує освітні задачі), що є вагомою перевагою як для викладача, так і для студента [1]:

На сьогодні ефективність змішаної освіти поза сумнівами та підтверджується не тільки результатами наукових досліджень та думками респондентів (наприклад, масштабне опитування Стенфордського університету щодо переваг змішаного навчання, яке відбувалося у 1996 р.), а й існуючим практичним досвідом впровадження освіти у провідних закладах вищої освіти. Зазначимо, що впродовж останнього десятиріччя 45,9 % освітніх закладів США почали впроваджувати змішане навчання, а з 2011 р. таке навчання вже стало нормою [2].

Слід наголосити, що змішане навчання не слід сприймати лише як додаткові дистанційні заняття, включені у програму очної освіти. Опитування Стенфордського університету не показало вагомих переваг онлайн навчання перед очними формами, тому ефективність змішаного навчання полягає саме в гнучкому, адаптивному поєднанні цих форм освіти. Змішане навчання інтегрує інструменти очного та дистанційного навчання у тих пропорціях, які найкраще підходять до конкретної ситуації. Традиційне навчання усуває недоліки дистанційних занять, і навпа-

ки, онлайн освіта доповнює та покращує ефективність очної.

Разом із великою кількістю вагомих переваг, змішана освіта має й низку недоліків, серед яких головне місце займає висока вимогливість як до технічного забезпечення, так і до педагогічної компетентності викладачів.

Оскільки одним з головних компонентів змішаного навчання є дистанційне навчання, така система освіти перш за все вимагає особливого науково-методичного та кадрового забезпечення, необхідного для повноцінного функціонування дистанційних навчальних курсів. Науково-методичне забезпечення включає:

- наукові основи дистанційного навчання для всіх освітніх рівнів та напрямів підготовки, перепідготовки та (або) розширення профілю (підвищення кваліфікації);
- критерії, засоби і системи контролю якості дистанційного навчання;
- єдині вимоги до навчальних планів, програм і нормативів дистанційного навчання, які відповідають державним стандартам освіти;
- дидактичне та методичне забезпечення дистанційних курсів;
- методики розроблення, апробації та впровадження дистанційних курсів;
- науково-методичні основи функціонування банку атестованих дистанційних курсів.

Суттєві вимоги висуваються і до кадрового забезпечення, оскільки дистанційне навчання неможливо без налаштування та підтримки з боку компетентних фахівців. До необхідного кадрового забезпечення відносять:

- фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій — інженерів, програмістів, системних адміністраторів дистанційного навчання;
- менеджерів дистанційного навчання;
- методистів дистанційного навчання;
- експертів дистанційного навчання

Проте системи змішаної освіти вимагають високого рівня інформаційної компетентності не тільки від спеціалізованих

фахівців, а і від викладачів. Особливо це стосується існуючого різноманіття платформ дистанційної освіти, які викладач повинен вміти ефективно використовувати. На сьогодні основними платформами є:

- Moodle
- Microsoft Teams
- Google Класс
- ATutor
- Eliademy
- Forma LMS
- Dokeos
- ILIAS
- Opigno
- OLAT

Усі ці програми мають розвинутий функціонал та надають можливості для застосування та проведення різноманітних форм навчання, таких як лекції (у тому числі проблемні та інтерактивні), семінари, практичні заняття тощо. Проте таке різноманіття значно ускладнює діяльність викладача, його адаптацію до системи змішаного навчання та вимагає коригувати процес ведення своєї дисципліни залежно від технічних умов та характеристик платформи.

Зазначимо, що кожна модель має свої переваги та недоліки як у технологічному плані, так і в плані можливості адаптації інструментарію до різних дисциплін, стилю викладання, потреб викладача та студентів, організації ведення статистики, тощо. Особливо слід звернути увагу на процеси автоматизації ведення статистичного звіту у рамках змішаної освіти. Хоча, на перший погляд, це здається суттєвою перевагою, оскільки значно спрощує процес заповнення формальних документів за результатами навчального року, надає нові можливості для аналізу прогресу кожного студента або цілого курсу та забезпечує прозорість та відкритість освіти, яка регулюється статтею 30 закону України Про освіту [3], така функція є вкрай вимогливою до забезпечення інформаційної безпеки. Без достатнього рівня інформаційної безпеки результати студентів та чесність протікання, наприклад, екзаменів та іспитів можуть бути

поставлені під сумнів, а забезпечення безпеки, у свою чергу, ставить вимоги як до надійності технічного забезпечення закладу, так і до компетентності викладача.

Дистанційний компонент змішаного навчання також висуває вимоги щодо ефективного впровадження нового інструментарію, він також зачіпає й вже існуючі традиції та форми навчання. Особливо це стосується оформлення змістової частини навчального курсу. Змістова частина дистанційного курсу має системну структуру. Це означає, що кожний структурний елемент курсу створюється в окремому файлі. Залежно від типу інформації файли можуть надаватися у різних форматах: PDF, Power Point, Open Office, Microsoft Word, Microsoft Excel. Така модель вимагає від викладача створення структурованої системи курсу, яка буде використовувати існуючий мультимедійний інструментарій для вирішення відповідних освітніх задач.

Глід зазначити, що існує безліч файлових форматів для кожного типу інформації (текст, аудіо, відео, презентація, таблиці, тощо). Таким чином, викладач формує навчальний курс з урахуванням розширеного інструментарію, оскільки кожен формат може бути зручнішим або ефективнішим за інші при викладанні окремої теми, формуванні нового вміння або розгляданні певного аспекту навчальної дисципліни. Різні платформи можуть включати різні формати файлів, що значно ускладнює отримання інформації студентом та надання відповіді викладачу. Варто також зауважити, що це вимагає й ідентичності файлової системи та програмного забезпечення на пристроях з боку викладача та з боку студента.

Зважаючи на попередньо перелічені вимоги, можна з впевненістю сказати, що ефективна система змішаної освіти вимагає створення уніфікованої платформи дистанційного навчання для закладів вищої освіти. Така платформа значно покращила б ефективність викладачів у рамках змішаної освіти, спростила доступ до навчального матеріалу зі сторони

студентів, забезпечила безпечність та прозорість результатів освіти, а також зменшила б час адаптації до нових умов навчання у обох сторін. Це також надало б можливість створення уніфікованого посібника для викладачів, оскільки зараз різноманіття платформ унеможлиблює надання таких рекомендацій. Такий посібник значно спростив процес входження до системи змішаної освіти як для викладача, так і для студента.

В ході опитування, проведеного Радою ректорів харківських вишів, були виділені такі параметри оптимальної платформи для проведення змішаної освіти:

- доступ до системи з будь-якого пристрою у будь-який час;
- наявність мобільних приладів для навчання;
- можливість швидко зв'язатися і обговорити питання, в тому числі з викладачами, студентами, адміністрацією;
- зручні інтерфейси курсів, занять, завдань, тестів;
- доступ до даних активності викладачів та студентів;
- доступ до оцінок і статистики з кожного класу;
- формування звітів щодо успішності учнів та активності викладачів та студентів.

Проте, не слід розглядати змішане навчання як сукупність очної та дистанційної форми навчання. Змішане навчання вимагає точного та компетентного вибору необхідної суміші цих форм задля досягнення максимального ефекту. Поєднання очного та дистанційного освітнього інструментарію та створення синергії — головна ціль та задача, яка лежить на плечах викладача.

Сьогодні виділяють ротаційні моделі (серед них і перевернутий клас), гнучку модель, модель самостійного змішування та поглиблену віртуальну модель [4]. Ця класифікація досить умовна, оскільки кожна модель може трансформуватися у залежності від умов, в яких вона застосовується. Ключовими залишаються

фундаментальні підходи до реалізації моделі змішаного навчання, однак специфіка, наприклад навчальної дисципліни, вимагає від викладачів та керівників закладу вищої освіти вносити корективи та створювати свою, адаптивну модель для кожного курсу.

Згідно з рекомендаціями щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти МОН України на вибір оптимальної моделі змішаної освіти впливають наступні фактори:

 особливості контексту в конкретній ситуації. Скільки студентів у групі? На якому році навчання студенти слухають курс? Яка мінімальна та максимальна тривалість і періодичність занять? Де будуть проходити заняття: в аудиторії, в лабораторії, онлайн?

Загальний контекст. Які очікування є до курсу з боку гаранта програми, кафедри, факультету, університету, професійної спільноти, суспільства?

Природа дисципліни. Навчальна дисципліна більш теоретична, практична чи і те й інше? Які важливі зміни та/або протиріччя мають місце в цій сфері?

Характеристики студентів. Які життєві ситуації є у студентів (працюють, мають дітей, особливі освітні потреби)? З якою мотивацією вони приходять на курс, які в них очікування від курсу? Якому стилю навчання віддають перевагу?

Характеристики викладача. Які переконання має викладач щодо процесу викладання? Як він/вона ставиться до предмету? Чи він/вона викладає цю дисципліну вперше, повторно? Який досвід має? Які його/її сильні сторони як викладача [5].

Як бачимо, на вибір моделі змішаної освіти для окремого навчального курсу впливає низка факторів, що вимагає від викладача високого рівня компетентності та розуміння, яка саме суміш є оптимальною для його дисципліни в конкретних умовах.

Окремо також можна сказати про особливості спілкування в моделі змішаної

освіти, адже дистанційне спілкування часто сприймається користувачем як «знеособлене» [6]. Воно стає короткочасним, поверховим, зменшується його емоційний компонент; накопичення інформації починає займати більше часу; знижується культура та рівень усної і письмової мови; зменшуються можливості для прояву індивідуальності студента; збільшується час формального, офіційного спілкування; підвищується рівень конфліктності через неадаптованість до нових умов [7].

Крім того, орієнтованість на технологічні засоби, концентрація на екрані монітора, тривале включення у дистанційне середовище залишає відбиток на внутрішньому стані студента. Існування й успішне функціонування його в новому психологічному середовищі висуває специфічні вимоги: вміння виділити й відфільтрувати інформацію з великого інформаційного потоку, здатність коротко, точно і грамотно формулювати повідомлення або запити, вміння правильно розподіляти навантаження і швидко обробляти одержувану інформацію.

Усі ці обставини висувають вимоги до високого рівня комунікативної компетентності викладача. Важливою задачею є встановлення зворотнього зв'язку між студентом та викладачем, оскільки без нього процес ефективного навчання є неможливим. Він не тільки забезпечує викладачу можливість аналізувати результати пройденого матеріалу під час проведення занять, але й психологічний комфорт студенту. Значення зворотнього зв'язку полягає в тому, що в міжособистому спілкуванні процес обміну несе в собі відомості про те, як студент сприймає і оцінює поведінку викладача [8].

Адекватність сприйняття інформації залежить від багатьох причин, найважливішою з яких є наявність або відсутність у процесі діалогу комунікативних бар'єрів. Комунікативний бар'єр — це психологічна перешкода на шляху адекватної передачі інформації між учасниками спілкування. Комунікативний бар'єр може перерости і в бар'єр відносин. Це суто психологічний

феномен, коли почуття недовіри та ворожості до викладача поширюється і на пропоновану ним інформацію. В окремих випадках комунікативний бар'єр виступає психологічним захистом. Тому особистісні характеристики викладачів у системі змішаної освіти мають важливе значення для забезпечення відповідного психологічного комфорту тим, хто навчається [9].

Змішана освіта є безсумнівно ефективною формою навчання, що неодноразово підтверджувалося у наукових дослідженнях. Серед основних переваг є розширення вже існуючого освітнього інструментарію, покращення процесів контролю та звітності освітнього процесу та можливість поєднати елементи очного та дистанційного навчання для досягнення максимального результату.

Змішана освіта висуває вимоги до технічної, педагогічної, організаційної та комунікативної компетентності викладача. Важливою задачею є встановлення зворотнього зв'язку між студентом та викладачем в нових для обох сторін умовах, оскільки без нього процес ефективного навчання є неможливим. Оскільки інформаційний простір дистанційного навчання, котре у свою чергу являється невід'ємною частиною змішаної освіти, відрізняється від звичної, живої комунікації, це вимагає від викладача перегляду методів донесення матеріалу. Також змішане навчання підвищує роль педагогічного планування у розробці навчального курсу. Зважаючи на малий досвід впровадження змішаного навчання у сферу вищої освіти в Україні, кожен навчальний курс вимагає суттєвої переробки з урахуванням нового інструментарію та існуючих моделей змішаного навчання для досягнення максимального результату.

Література:

1. *Patricia Mc Gee, Abby Reis. Blended Course Design: A Synthesis Of Best Practices // Journal of Asynchronous*

Learning Networks. 2012. Volume 16. Issue 4. p.7 — 22.

2. Porter W. W., Graham C. R., Spring K. A., Welch K. R. Blended learning in higher education: Institutional adoption and implementation // Computers & Education. 2014. Vol. 75. P. 185-195.

3. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1556-VII.

4. Моделі змішаного навчання [Michael B. Blended Learning Definitions [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.christenseninstitute.org/blended-learning-definitions-and-models/>]

5. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenaavchannia-bookletspreads-2.pdf>

6. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю.

Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська ; за ред. В.М. Кухаренка. Харків : Міськдрук, НТУ «ХП», 2016. 284 с

7. Малінко С. Дистанційна освіта: організаційна структура, психолого-педагогічні основи, фінансування і управління // Директор школи, ліцею, гімназії. 2002. №6.

8. Підчасов Є.В. Психологічні особливості побудови освітнього процесу із застосуванням дистанційних освітніх технологій (ДОТ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://2016.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=110>

9. Воронова Т. А. Педагогические условия применения Интернет-технологий в очном обучении [Электронный ресурс] / Т.А. Воронова, И.А. Дельцова, Л.В. Кукина. Иваново : Ивановский гос. ун-т. Режим доступа: http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=229&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

30.11.2020

Відомості про авторів

Бойчук Юрій Дмитрович — доктор педагогічних наук, професор, ректор; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: prorector_boychuk@hnpu.edu.ua; ORCID: 0000-0001-8583-5856; Scopus; Google Scholar.

Опанасенко Ярослав Олегович — аспірант; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: opanasenko.hnpu@gmail.com; ORCID: 0000-0001-5619-6565.

Современные методы преподавания физики в вузах

Александр Спольник,
доктор физико-математических наук, профессор,

Андрей Гайдусь,
кандидат технических наук, доцент,

Любовь Калиберда,
доцент,
Харьковский национальный технический
университет сельского хозяйства имени Петра Василенко

 физика играет особую роль в развитии общества. Без физики невозможен научно-технический прогресс и качественные изменения во многих областях науки и техники. Кроме научно-технического, физика имеет и гуманитарный потенциал, так как формирует мировоззрение человека, его духовный облик. О выдающейся роли физики в современном мире написано много книг и статей, авторами которых являются известные физики. Вопреки этому в обществе произошло отчуждение от физики и естествознания, и этот процесс продолжается. Основными проблемами, с которыми сталкиваются преподаватели физики в вузе, являются низкий уровень знаний по физике в рамках школьной программы и недостаточное количество аудиторных часов, отводимых на изучение предмета [1, с.150; 2, с.82]. Недостаток аудиторных часов сегодня является одной из главных проблем преподавания физики. Этот недостаток можно частично компенсировать предоставлением студентам дополнительной возможности получать образовательные услуги с помощью дистанционного обучения (ДО). Внедрение в очную форму обучения дистанционного

позволяет расширить рамки трудовой недели студентов. Действительно, количество аудиторных часов строго регламентировано учебным планом, но нельзя никому запретить дополнительно, по собственному желанию изучать необходимые предметы, восполняя пробелы в базовых знаниях. Сегодня наличие в вузах развитой системы ДО особенно актуально. Это связано с введенным в образовательных учреждениях многих стран карантином из-за распространения вируса COVID-19. Наличие системы ДО позволяет не прерывать процесс обучения.

Дистанционное обучение полностью основано на применении информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) [3, с.162]. Эти технологии вытесняют устаревшие, делая обучение более персонализированным и удобным. Наличие мощных персональных компьютеров, быстродействующих накопителей большой емкости позволяет использовать новейшие разработки ИКТ, мультимедиа-технологий, технологий виртуальной реальности (Virtual Reality — VR) и смешанной виртуальной реальности (Mixed Reality — MR). Активно обсуждаются проблемы, связанные с геймификацией учебного

процесса, оценивается целесообразность применения игровых технологий в высших учебных заведениях. Современный этап развития ДО характеризуется резким ростом количества и качества различных программных продуктов учебного назначения, появлением интерактивных методов с использованием видео, телеконференций, спутникового телевидения, в мире формируется единое информационно-образовательное пространство. Происходит перенос образовательного процесса в электронную среду. Для ДО появились мобильные приложения, погружившие преподавателей и студентов в столь увлекательный для молодого поколения виртуальный мир. Грядет новый этап развития ДО. Этот этап будет базироваться на еще более революционных технологиях. Трудно предположить, как это скажется на процессе получения знаний, но возможности дистанционных технологий, несомненно, вырастут. Основные направления использования ИКТ при дистанционном обучении это: визуализация знаний с помощью демонстрационно-энциклопедических программ; программы презентаций Power Point, проведение виртуальных лабораторных работ, закрепление и контроль усвояемости изложенного материала, тренинг, разнообразные обучающие программы.

Информационные технологии позволяют осуществлять интерактивные элементы занятий, в частности выполнение лабораторных работ, которое проблематично при дистанционной форме преподавания физики. Традиционными формами интерактивных занятий являются деловые игры, тренинги, мастер-классы, решение ситуативных задач. Одной из форм занятий, которым информационные технологии придали новое наполнение, является симуляция — помещение людей в фиктивные, имитирующие реальные, ситуации для обучения или получения оценки проделанной работы.

Сейчас в тренде адаптивная система обучения (АСО). В настоящее время

большие надежды на повышение уровня образования связывают с применением адаптивных технологий [4, с.155]. Технологии адаптивного обучения показали их эффективность при изучении естественнонаучных дисциплин. Для адаптации на уровне содержания учебного материала необходимо проделать большую работу по формированию учебного контента по дисциплине с возможностью выбора предпочтительной формы представления информации. Данный подход требует серьезных затрат интеллектуального труда, но в результате позволяет получить совершенно новую, высокоэффективную систему обучения. Технологии адаптивного обучения показали их эффективность при изучении естественнонаучных дисциплин, в частности, физики. Компания Knewton известна тем, что одной из первых стала активно применять технологии анализа данных в сфере образования. Методология Knewton строится вокруг двух основных понятий: технологии планирования образовательной траектории и сложной модели оценки студента. Системы, подобные Knewton, сегодня обладают широким набором функций, таких как сложный трекинг развития навыков, мгновенная обратная связь, персонализированные подсказки, а также интерфейс, напоминающий компьютерную игру. Идея в том, чтобы образовательное приложение адаптировалось к уникальной “кривой обучения” студента, обладает большим потенциалом. Современные образовательные технологии, несомненно, способствуют улучшению качества преподавания такой сложной дисциплины как физика.

На наш взгляд, самым слабым местом в условиях дистанционного обучения физике является реализация лабораторных занятий, без которых немислимо изучение этой дисциплины. Объем часов, отводимый на этот вид работы, неуклонно сокращается. В этих условиях виртуальный практикум становится полезной и привлекательной альтернативой реальному. Различные его аспекты достаточно активно обсуждаются педагогами, психо-

логами, специалистами в области информационных технологий у нас в стране и за рубежом. Необходим анализ преимуществ и проблемных сторон использования виртуальных лабораторных работ в процессе преподавания физики, а также реальная апробация этой важной составляющей учебного процесса.

Необходимо проанализировать современное состояние информационных, телекоммуникационных и образовательных технологий, применяемых в преподавании курса физики в вузе. Выявить образовательные ресурсы, находящиеся в открытом доступе и помогающие наиболее эффективно решать основную проблему преподавания физики в дистанционных условиях, в частности реализацию виртуального практикума.

Гложность физики заключается в том, что необходимо правильно понимать процессы, видеть, как работают формулы. Есть базовые законы, которые достаточно один раз увидеть на практике, чтобы пробудить интерес к этой науке в дальнейшем. Сегодня разработано большое количество инструментов для имитации физических процессов и явлений, а также визуализации полученных данных, что является одним из самых эффективных методов представления сложных процессов и связей. Не составляет труда найти бесплатные и в то же время эффективные инструменты, позволяющие реализовать поставленную задачу — создание комплекса виртуальных лабораторных работ по физике для применения в дистанционном образовании. Для моделирования широкого спектра физических процессов хорошо зарекомендовали себя такие 3d-редакторы, как Autodesk Maya, 3dsmax, Blender. Возможности этих редакторов позволяют проводить довольно точное моделирование физических процессов. Внутри любого из этих редакторов заложена возможность проводить расчеты. Из приведенных выше редакторов, Blender, на наш взгляд, наиболее привлекателен. Этот редактор, имея мощную базу, позволяет

моделировать, создавать 3D контент и обеспечивать автономное интерактивное использование. Образовательная технология Smart Sparrow может быть полезна при использовании в системе ДО для реализации виртуального лабораторного практикума по физике. При изучении физики технология виртуальной реальности позволяет студентам оказаться в научных лабораториях, наблюдать и проводить реалистичные виртуальные эксперименты, взаимодействовать с макро- и микрообъектами и т.д. [5, с.376]. В конце 2017 г. корпорация Майкрософт объявила о выпуске новой линейки продуктов (Windows Mixed Reality и HoloLens) для разработки и использования приложений на основе смешанной реальности (MR), которые призваны «открыть новую эру использования цифровых технологий во всех сферах жизни». Новая разработка Майкрософт позволяет создавать и использовать MR-приложения не только индивидуально, но и в группе, позволяя взаимодействовать с этими приложениями всем членам группы. В тренде и геймификация образовательного процесса [6, с.20].

Большую помощь в проведении занятий по физике в дистанционной форме оказывают компьютерные имитации (симуляции) физических процессов с помощью компьютеров. Создание коллекции таких симуляций очень трудоемкий процесс, который далеко не каждый вуз может себе позволить. Бесплатный интернет-ресурс «Интерактивные симуляции» PhET (Physics Education Technology), созданный в 2004 году учеными Университета Колорадо (США), предлагает бесплатные и общедоступные моделирование естественных наук, в частности физических явлений и законов, переведен на украинский язык и адаптирован к требованиям учебных программ и государственных стандартов по физике. Симуляционные модели могут быть использованы при изучении физики в качестве демонстраций во время объяснения нового материала, а также при выполнении ла-

бораторных работ. На сайте содержатся общие методические указания и методические рекомендации по использованию каждой модели. О пользе использования моделей и симуляций при изучении физики свидетельствует не только высокая степень их наглядности, но и то, что в интерактивных моделях студенты могут влиять на ход виртуального эксперимента. Это формирует у студентов интерес к научно-исследовательской работе.

Некоторые давно известные образовательные технологии получают современную модификацию и успешно внедряются в учебный процесс. К таким технологиям относится кейс-технология, которая начала применяться в образовательной системе США в начале прошлого века применительно к юриспруденции и медицине. Кейс-технология — это интерактивная технология для краткосрочного обучения на основе реальных или вымышленных ситуаций [10, с.120]. Ценность этой технологии заключается в том, что в ней гармонично увязаны практическая проблема и комплекс знаний, необходимых для ее решения. Данная технология направлена не столько на освоение знаний, сколько на формирование у учащихся новых качеств и умений. Наиболее распространенными методами кейс-технологии являются ситуационный анализ и его разновидности: анализ конкретных ситуаций, ситуационные задачи и упражнения. Обучение на основе кейс-метода — целенаправленный процесс, построенный на всестороннем анализе представленных ситуаций, обсуждения в форме открытых дискуссий и выработке навыков принятия решений. В свою очередь, кейс является описанием конкретной реальной ситуации, подготовленным по определенному формату и предназначенным для обучения учащихся анализу разных видов информации, ее обобщению, навыкам формулирования проблемы и выработки возможных вариантов ее решения в соответствии с установленными критериями. В сравнении с традиционными методами обучения кейс-метод обла-

дает рядом преимуществ. Установлено, что применение в преподавательской деятельности кейс-технологии способствует развитию у студентов самостоятельного мышления, умения проявлять и совершенствовать аналитические способности, работать в команде, находить наиболее рациональное решение поставленной проблемы. Использование этого метода в преподавании такого сложного предмета как физика принесет несомненную пользу.

Далеко не исчерпала себя образовательная технология адаптивного обучения. Цифровая среда позволила значительно повысить эффективность этой технологии, позволив создавать адаптивные электронные обучающие курсы дисциплины — образовательный ресурс, представленный в электронно-цифровой форме. Он включает в себя структуру и предметное содержание, которое допускает возможность адаптации студентов к изучению предмета в зависимости от их индивидуальных характеристик. Использование в учебном процессе адаптивных электронных обучающих курсов позволяет персонализировать обучение и повысить его результативность. Отметим, что обеспечение персонализации обучения является мировым трендом в современном образовании. Результатом такого подхода является повышение качества и эффективности учебного процесса. Адаптивное обучение должно реагировать в реальном времени на результаты отдельного студента и его действия в системе. Этот подход увеличивает вероятность того, что студент получит правильный образовательный контент в нужный момент и достигнет поставленных перед собой целей. Подобные технологии остаются закрытыми для большинства университетов из-за дороговизны разработки. Элементы адаптивных технологий можно реализовать в системе дистанционного обучения, которое обеспечивает аудиторную и платформенную независимость. Сетевое обучающее программное обеспечение, один раз установленное и обслуживаемое в одном месте, может использоваться в

любое время и по всему миру тысячами учащихся, имеющих любой компьютер, подключенный к Интернету. К сожалению, большинство из них являются не более чем статичными гипертекстовыми страницами. Появившиеся в последнее время адаптивные гипермедиа-системы существенно повышают возможности обучающих систем. Эти системы поддерживают модели своих пользователей и применяют их для адаптации к индивидуальным потребностям. Таким образом, каждый пользователь такой системы имеет свою собственную картину и индивидуальные навигационные возможности для работы с ней. Современные ИКТ позволяют адаптировать учебный процесс к студентам в реальном времени, повысить их активность и, не нарушая логической связи внутрипредметных разделов, провести студентов через весь процесс обучения. Взаимодействие преподавателя со студентом обеспечивается интерактивными технологиями, возможностью использовать социальные сети. Эти технологии обеспечивают студентам гибкость графика обучения, доступность материалов в любое время суток и даже в любых условиях (например, в транспорте). Во многих вузах система ДО используется как дополнение к стационарной или заочной формам обучения, и принцип адаптивности обучения практически не реализован: все студенты получают одинаковый учебный материал без учёта их индивидуальных особенностей. Внедрение в систему ДО адаптивной системы обучения требует решения определенных методических и технических задач. Для адаптации учебного материала к индивидуальным особенностям студента необходим блок коррекции учебного плана. Задачей этого блока является изменение индивидуального учебного плана на любом этапе обучения, которое учитывает результаты промежуточных тестирований студентов. Наполнение этого блока содержанием требует большой методической работы, которая включает организацию учебного процесса, подбор учебных

материалов различного уровня сложности, разработку тестов с заложенными в них критериями оценки. Эта работа находится полностью в компетенции преподавателей. Технические аспекты АСО, к которым относятся алгоритм распределения студентов по уровням в зависимости от результатов тестирования, алгоритмы выбора задач в соответствии с уровнем знаний студентов и оценивания учебных достижений студентов, могут решаться с помощью веб-ресурсов. Разработаны и исследованы такие адаптивные веб-ресурсы, как Cerego, Grockit, Smart Sparrow, а также адаптивные технологии на базе систем дистанционного обучения таких, как BlackBoard, Desire2Learn, ILIAS, Lotus Learning Space, Moodle, которые анализируют уровень усвоения учебного материала студента и способствуют получению максимального результата за минимальное количество времени, то есть нацелены на уменьшение периода подготовки. Lotus Learning Space — одна из нескольких наиболее динамично развивающихся и широко используемых во всем мире систем, относящаяся к системам управления распределенным учебным процессом. Среда Learning Space является современным мощным программным продуктом для дистанционного обучения. Данная программная система использует открытые стандарты и соответствует современным требованиям с точки зрения интегрируемости и масштабируемости. Learning Space может интегрироваться практически с любым типом корпоративной информационной системы. Программу отличает полнота заложенных возможностей, её интерфейс, возможности интеграции новых дополнительных программных модулей, использование ODBC (Open Database Connectivity) — широко принятого интерфейса прикладного программирования для доступа к базе данных. ODBC предназначен для обеспечения максимальной совместимости, то есть возможности одного приложения обращаться к разным системам управления базами данных с помощью одного и того

же исходного кода. ODBC широко используется сегодня, драйверы доступны для большинства платформ и большинства баз данных. Обучающая среда Learning Space предлагает преподавателю и студенту практически неограниченный выбор в средствах и методах обучения, а ее базовая архитектура позволяет не только создавать курсы, но и сопровождать их.

Привлекательна возможность использовать мобильные технологии в ДО, так как их применение значительно повышает интерес студентов к учебе [7, с.43; 8, с.30; 9, с.436]. Сегодня невозможно найти студента без смартфона или другого мобильного устройства. Разработано много приложений на разных платформах, позволяющих использовать эти устройства для обучения. Использование мобильных устройств с доступным высокоскоростным Интернетом в системе ДО возможно при наличии соответствующих приложений. Компании-разработчики программных продуктов быстро отреагировали на это обстоятельство и начали разрабатывать приложения для мобильного обучения. Так, компания Websoft разработала приложение для iOS, позволяющее загрузить из системы ДО любые электронные курсы и изучать их без постоянного подключения к серверу. Кроме этого, приложение собирает и хранит всю информацию о процессе обучения — затраченное время, набранные баллы, комментарии пользователя и т.п. Это позволяет оценивать эффективность онлайн-обучения и качество полученных знаний. При подключении к сети эта информация передается в систему ДО. Отметим, что для пользователей, которые не могут работать в режиме онлайн, разработано приложение iWeb Tutor. Это приложение загружается из iTunes бесплатно. Разработаны аналогичные приложения и на платформе Android.

Влияние науки и техники на образование огромно. В течение нескольких лет технологии в образовательном секторе превратили обучение из скучного предприятія в интерактивное и интересное

занятие. Эта трансформация принесла пользу не только студентам, но и преподавателям физики, так как сделала возможной визуализацию сложных физических процессов. Безусловно, виртуальный лабораторный практикум при многих положительных аспектах его применения не может быть признан полноценной альтернативой реальному практикуму, так как только реальная экспериментальная работа в полной мере активизирует все каналы восприятия студентами объектов изучения физики. Вместе с тем, в случае дистанционной формы занятий, виртуальная модель и работа, на ней базирующаяся, являются достаточно эффективным средством для достижения поставленных образовательных целей.

Нами рассмотрен далеко не полный перечень информационных и образовательных технологий, разработанных для повышения качества преподавательской деятельности. Тем не менее, даже это перечень технологий, находящихся в открытом доступе, значительно улучшает ситуацию с преподаванием физики в вузе, расширяя возможности и повышая качество дистанционной формы обучения как разнообразными программными средствами, так и методами развития творческих способностей обучаемых.

Литература

1. *Спольнік О.І.* Роль фізики в підготовці фахівців агропромислового комплексу: Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти / Олександр Спольнік, Андрій Гайдусь, Любов Каліберда // Зб. наук. праць III міжнар. наук.-метод. конф. ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський, 2019. С.150-153.
2. *Спольнік О.І.* Теоретико-методичні підходи до вивчення фізики у технічних закладах вищої освіти аграрного профілю / О. І. Спольнік, А.Ю. Гайдусь, Л.М. Каліберда // Матеріали IV Всеукр. наук.-метод. конф. «Теоретико-методичні

засади вивчення сучасної фізики та нанотехнологій у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах». Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С. 82-84.

3. *Claro M., Salinas A., Cabello-Hutt T., San Martín E., Preiss D. D., Valenzuela S. and Jara, I.* Teaching in a digital environment (TIDE): defining and measuring teachers' capacity to develop students' digital information and communication skills // *Compt. Educ.* 2018. V.121. P. 162–174. DOI: 10.1016/j.compedu.2018.03.001.

4. *Буторин Ю.В.* Адаптивное обучение, как одно из перспективных направлений в современной информационной обучающей системе / Ю.В. Батурин, О.В. Канищева, М.А. Вовк, И.В. Лютенко // Системи обробки інформації. 2017. №2. С. 155-162.

5. *Strzys, M. P., Kapp, S., Thees, M., Kuhn, J., Lukowicz, P., Knierim, P., and Schmidt, A.* (2017). Augmenting the thermal flux experiment: a mixed reality approach with the HoloLens // *Phys. Teach.* V.55 P.376–377. DOI: 10.1119/1.4999739.

6. *Karmanova E.V., Shelemetyeva V.A.* Hard and light gamification in education: Which one to choose? // *Informatics and education.* 2020. V.1(1). P.20-27. (In Russ.)

7. *Спольник А.И.* О перспективности применения мобильных технологий в дистанционной форме обучения / А.И. Спольник, Л.М. Калиберда // Новый Коллегиум. 2017. №4. С.43-47.

8. *Bano M., Zowghi D., Kearney M., Schuck S. and Aubusson, P.* Mobile learning for science and mathematics school education: a systematic review of empirical evidence // *Comput. Educ.* 2018. V.121. P. 30–58. DOI: 10.1016/j.compedu.2018.02.006.

9. *Thees M., Hochberg K., Kuhn J. and Aeschlimann M.* Adaptation of acoustic model experiments of STM via smartphones and tablets // *Phys. Teach.* 2017. V.55. P.436–437. DOI: 10.1119/1.5003749.

10. *Tsarapkina M.* The use of case technologies in teaching students // *Obrazovanie i Nauka.* 2014. V. 1. № 3. P. 120-129.

17.11.2020

Відомості про авторів

Спольник Олександр Іванович — доктор фізико-математичних наук, професор; кафедра фізики і теоретичної механіки, завідувач кафедри; Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка; Харків, Україна; email: alexsro@ukr.net; ORCID: 0000-0002-4389-8813; Scopus; Google Scholar.

Гайдусь Андрій Юрійович — кандидат технічних наук, доцент, кафедра фізики і теоретичної механіки; Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка; Харків, Україна; email: garmani0604@gmail.com; ORCID: 0000-0001-8414-5765; Google Scholar.

Калиберда Любов Мстиславівна — доцент, кафедра фізики і теоретичної механіки; Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка; Харків, Україна; email: kaliberdalm@gmail.com; ORCID: 0000-0001-8452-3308; Scopus Google; Scholar.

Педагогіка партнерства з соціальними інституціями як вагомий чинник взаємодії учасників освітнього процесу між ВНЗ та ЗДО при підготовці майбутніх вихователів

Світлана Бакай,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

На сьогоднішніх етапах модернізації освіти в Україні одним із напрямків оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин викладача та студента, що відображається в нових підходах до навчання, зокрема створенні сприятливої атмосфери в освітньому процесі, цікавого викладу матеріалу з сучасних джерел, сходинки до діалогізованого спілкування зі студентами в ході навчального процесу, впровадження активних методів навчання, які дають можливості для розкриття творчої особистості, розвитку ініціативи, активізації їх пізнавально-навчальної діяльності. Навчальна дисципліна «Педагогіка партнерства з соціальними інституціями» для здобувачів першого магістерського рівня факультету дошкільної освіти є одним із факторів ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Сучасні науково-літературні джерела свідчать, що поняття «партнерство» здебільш характеризується як:

- система взаємовідносин, які здійснюються у процесі певної сукупної діяльності між учасниками;
- спосіб взаємодіяння і взаємин, організованих на принципах рівноправності,

добровільності та рівнозначності всіх її учасників;

- організаційна форма загальної роботи, що завбачає федерацію осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її здійсненні;
- спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної із сторін, чітко погоджені і гармонійні дії учасників спільної справи, що базуються на засадах взаємовигоди та рівності [6].

Наголосимо, що під час викладання навчальної дисципліни студентам-магістрантам, як майбутнім вихователям закладів дошкільної освіти, я чітко характеризую поняття «педагогіка партнерства» як організовану систему взаємовідносин між учасниками, а саме: викладачами, студентами, вихователями ЗДО, батьками, яка ґрунтується на спільних інтересах, на повазі та рівності, дотриманні визначених норм (права та обов'язки), ціннісних орієнтирах кожної із сторін, а також на активній участі в реалізації спільних поставлених завдань та бажанні брати на себе відповідальність за їх результати [6; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, а також науковця Л. Корінної свідчить, що вперше поняття «педагогіка співробіт-

ництва» виникло у 1986 р. у «Маніфесті» («Учительська газета», 18.10.1986 р.) за авторством педагогів-новаторів: С. Лисенкової, В. Шаталова, І. Волкова, Є. Ільїна, Ш. Амонашвілі, С. Соловейчика та інших. В його основі головна ідея зміни стосунків з учнями (студентами), заснована на повазі вчителя до учня, залучення до навчання, що викликає радісне відчуття успіху, руху вперед, розвитку [4]. Цікаво, що сутність партнерства в освітньому просторі розкрито у дослідженнях О. Коханової (психологія партнерської взаємодії в освіті); В. Моргуна (педагогіка співпраці, психологія толерантності); Г. Татаринцевої (методологічні підходи до визначення поняття «партнерство»); І. Іванова, В. Караковського, М. Щетинина (ідея колективного творчого виховання) та інших науковців з даної тематики [4].

Аспекти даної проблеми були предметом дослідження у працях педагогів та психологів В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, І. Волкова, І. Іванова, А. Макаренка, В. Караковського, С. Лисенкова, В. Шаталова. Вивчали це питання науковці А. Кравченко, О. Савченко, А. Петровський, Д. Фельдштейн, Г. Цукерман, С. Якобсон, Г. Костюк, О. Мороз, Л. Долинська, В. Юрченко та ін. Ідеї педагогічного партнерства як умови інтерактивної навчальної взаємодії викладача та студентів розкривали у наукових працях сучасні українські вчені В. Власенко, С. Золотухіна, Л. Кондрашова, Л. Нечаєва, С. Микитюк, Н. Побірченко, О. Радул та ін. [4; 10].

Мета даної статті — розкрити особливості формування готовності майбутніх вихователів до організації педагогічного партнерства в закладах дошкільної та освіти з різними соціальними інституціями.

Слід зазначити, що педагогіка партнерства — це новаторський напрям у педагогіці, представники якого започаткували й використовували інноваційні системи і методи навчання та виховання. Сьогодні студенти повинні розуміти, що педагогічне партнерство ґрунтується перш за все на принципах поваги до

особистості, доброти та позитивного ставлення один до одного, довіри у стосунках та співпраці, спроможності підтримувати діалог і взаємоповагу і, безумовно, соціального партнерства, тобто рівність сторін, обов'язковість виконання домовленостей тощо. Як викладач ВНЗ, для самореалізації та самовдосконалення кожного студента використовую різні методи спілкування, бо кожен з них — це неповторна індивідуальність, тому пріоритетом в освітньому процесі вважаю виявляти повагу до кожної особистості.

Хочу наголосити, що існують два шляхи до реалізації ідей педагогіки партнерства. По-перше, шлях, який окреслюють багато науковців, — це «романтичний» — тобто «віддавши серце дітям». Справедлива думка вчених, що учитель (викладач) наближується до дитини (студента) за рахунок великої любові і поваги до неї, «схиляється до її рівня». Слідом за українським педагогом В. Сухомлинським цей шлях пропонував і відомий грузинський педагог Ш. Амонашвілі. Нажаль, не всі педагоги готові до такого стилю стосунків, і далеко не всі діти (студенти) зможуть повірити у свою «рівність» з учителем (педагогом).

По-друге, існує шлях розподілу функцій викладача та студента і організація їх співпраці. У функції викладача входить ретельно підготуватися до занять, продумати в деталях хід його проведення. Функція студента — прийняти запропонований викладачем матеріал і самостійно його виконати. У такому випадку обидва учасники освітнього процесу рівноправні, вони — суб'єкти діяльності, ніхто ні над ким не застосовує владу. Так реалізується ідея рівності. Не кожен педагог (учитель, вихователь) має достатній запас любові до дітей (особистості), але кожен може побудувати навчання так, щоб учень (студент) почув себе природно, вільно і впевнено.

На мій погляд, цікаве сучасне ствердження, де основу педагогіки партнерства у співпраці складають стосунки двох суб'єктів. Цей тип взаємин є для навчально-виховного процесу оптимальним, бо, з

одного боку, він зберігає за викладачем функцію керівництва, а з другого, — дає студенту перспективу діяти незалежно. Тому завдання педагогів полягає у створенні атмосфери турботи і підтримки, яка сприяла б розвитку їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби.

Глід зазначити, щоб освітнє середовище сприяло самореалізації кожного студента, освітній процес повинен бути спрямований:

- на розвиток здібностей критичного мислення й незалежного висловлювання;
- поповнення знань у сферах, які цікаві й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;
- розвиток спроможності приймати самостійні рішення;
- оволодіння необхідними навичками з базових та профільних предметів;
- отримання необхідної індивідуальної педагогічної підтримки;
- сприяння взаємоузгодження зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників процесу [9; 11].

Зауважимо, що співпраця між викладачем і студентом, партнерство під час занять, сукупний процес пізнання нового у навчанні і спілкуванні є складовими для майбутньої самореалізації фахівців у подальшій їх професії. Потрібно прагнути, щоб майбутній фахівець не тільки володів широким спектром базових знань, а й досвідом демократичних відносин у колективі, суспільстві, навичками управління собою, вмінням брати відповідальність за свою діяльність, навичками вирішення власних задач, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів і інтересів.

Хочу окреслити, що при підготовці фахівців для ЗДО наголошується на основних критеріях, які визначають ефективність ідеї розвитку стосунків партнерства як найвагомішої системи відносин в умовах педагогічної взаємодії. Сучасні науковці у своїх роботах з цього приводу зазначають такі критерії, як:

- сформована професійно-особистісна готовність педагога до гуманізації освітнього середовища;
- відкритість, тобто практично повна відсутність маніпуляцій за умови ясності цілей дій обох сторін;
- позитивна взаємозалежність суб'єктів міжособистісної взаємодії (усвідомлення спільної мети, наявність загальних ресурсів, докладання спільних зусиль для вирішення проблем);
- право на автентичність кожного учасника педагогічної взаємодії;
- усвідомлення індивідуальної та групової відповідальності (внутрішня і зовнішня мотивація спільної діяльності суб'єктів);
- можливість задовольняти основні міжособистісні потреби в процесі спільної діяльності та спілкування;
- підтримуюча взаємодія, що забезпечує сприятливий психологічний клімат взаємодії;
- високий рівень розвитку соціальних умінь і навичок спілкування;
- рефлексивний аналіз власної поведінки в контексті соціальної поведінки інших суб'єктів та ін. [1; 8].

Урахування зазначених критеріїв сприятиме створенню необхідних умов для формування партнерських відносин між учасниками освітнього процесу, допоможе у визначенні змісту організаційних та просвітницьких заходів щодо підвищення психологічної компетентності з питань упровадження партнерських взаємин.

Зазначимо, що поняття «соціально-педагогічне партнерство» у наукових джерелах розглядається як окрема форма соціальної взаємодії закладу освіти з фізичними або юридичними особами та розгортається на засадах визначальної ролі навчального закладу в реалізації його особистісно-розвивальних функцій. Таке партнерство включає в себе сім'ю, батьків, педагогів, адміністрацію навчального закладу. Слід додати, що метою соціально-педагогічного партнерства, за думкою фахівців, є інтеграція батьків у педагогіч-

ний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини у навчально-виховному процесі. Завданнями партнерства при цьому постають:

- встановлення партнерських відносин з сім'ями дітей;
- визначення ціннісних орієнтирів спільної діяльності та шляхів їх досягнення;
- залучення батьків до організації освітнього процесу;
- науково-методичний та інформаційний супровід психолого-педагогічного навчання батьків з метою підвищення їхньої компетентності [2].

Сучасні наукові джерела окреслюють основні вимоги та правила організації партнерства ЗДО та сім'ї:

- соціально-педагогічне партнерство вихователів і батьків;
- єдність дій педагогів і батьків як основних суб'єктів освітнього процесу;
- зміцнення й розвиток контактів між вихователями і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки;
- постійний діалог як форма відносин між вихователями і батьками, а також поважливе ставлення працівників ЗДО до поглядів і пропозицій батьків;
- гуманізація міжособистісних відносин, попередження конфліктних ситуацій та оптимізація взаємин між вихователями і батьками, в основі яких — толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, здатність до взаємодії;
- постійне, різнобічне і глибоке вивчення сім'ї;
- системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної просвіти [1; 8; 10].

У працях сучасних науковців визначено основні умови успішної організації партнерства закладів освіти та сім'ї: об'єктивні (тип навчального закладу, місце знаходження навчального закладу, кількість та контингент учнів (студентів), батьків тощо) та суб'єктивні (соціально-психологічні), а саме:

- організація соціально-педагогічної просвітницької роботи закладів освіти з сім'ями;
- підготовка педагогів до здійснення діяльності в формі соціально-педагогічного партнерства з сім'ями;
- формування мотиваційної готовності педагогів, сімей до процесу взаємодії у формі соціально-педагогічного партнерства.

Аналізуючи наукові роботи з даної проблематики, фахівці пропонують звернути увагу на виокремлення етапів та змісту процесу взаємодії:

1-й етап. Визначення цільових установок. Співпраця закладів освіти і сім'ї починається з вивчення мікроклімату та умов родинного виховання, виховного потенціалу сім'ї, характеру, типу стосунків між батьками та дітьми, структури спільного дозвілля членів сім'ї, форм і методів, що застосовуються батьками у вихованні дітей, педагогічної культури батьків, батьківського контролю та їх готовності до взаємодії з закладом. При цьому використовується узгоджений комплекс методів: спостереження, бесіда, анкетування, аналіз портфоліо творчих досягнень вихованців, дискусія, інтерв'ю тощо.

2-й етап. Вибір стратегії. Процес вибору стратегії складається з чотирьох чітко визначених і взаємопов'язаних кроків, а саме: аналіз ситуації; розгляд сильних і слабких сторін обраних стратегій; визначення загальної мети, конкретних завдань і пріоритетів, очікуваних результатів; розроблення плану дій із виконання стратегічних завдань і досягнення результатів.

3-й етап. Планування. Розробка моделі «Взаємодія закладу освіти і сім'ї» необхідна для того, щоб на її основі синхронізувати виховні впливи й об'єднати зусилля певного закладу, служб у справах неповнолітніх, правоохоронних органів, закладів позашкільної освіти, культури, охорони здоров'я, громадських організацій у формуванні запобіжного виховного простору задля вирішення проблем психічного, морального, соціального і духовного здоров'я дітей, створення системи

попередження девіантної їх поведінки, підвищення виховного потенціалу сім'ї. На цьому етапі створюється колектив однодумців, які зможуть забезпечити усі вікові групи дітей та їхніх батьків вчасною і коректною психолого-педагогічною допомогою і в подальшому компетентно і професійно працюватимуть із батьківською аудиторією. Відповідно до результатів діагностики розробляється тематика індивідуальних консультацій і тренінгів для батьків, проведення бесід з батьками.

4-й етап. Організація діяльності. Цей етап передбачає впровадження ефективних форм і методів роботи з сім'ями вихованців, що довели свою життєздатність і є доцільними на сучасному етапі, наприклад консультації для батьків «Проблемні питання», надання допомоги дітям у реалізації навчальних і соціальних проектів; участь батьків у створенні портфоліо творчих досягнень дитини; презентації «Традиції і реліквії моєї родини»; реалізація проектів «Соціальне партнерство», «Активізація участі батьків у процесі прийняття рішень на рівні закладу» тощо.

5-й етап. Моніторинг та корекція. Завдання цього етапу — оптимізація процесу партнерської взаємодії, дослідження її ефективності, здійснення необхідного коригування, виправлення можливих помилок. Етап включає такі процедури: діагностування та аналіз результатів та визначення проблемних позицій; обговорення результатів спільної роботи на педагогічній, батьківській раді, раді закладу; окреслення засобів та шляхів усунення недоліків функціонування моделі взаємодії закладу освіти та сім'ї [5].

Глід зазначити, що у процесі викладання курсу з магістрантами як майбутніми вихователями наголошується на важливості показників готовності батьків до взаємодії: позитивне ставлення до педагогічного колективу та своєї участі в освітньому процесі закладу; бажання відвідувати заходи для батьків; зацікавленість у справах дітей; здатність реалізувати конструктивне спілкування

і взаємодію з вихователями і адміністрацією закладу.

Таким чином, структура плідного партнерства і взаємодії між учасниками освітнього процесу має здійснюватися у двох головних напрямках: 1. Підготовка педагогічного колективу закладу освіти до взаємодії з батьками. 2. Залучення батьків до процесу життєдіяльності закладу у різних аспектах. Соціально-педагогічне партнерство як чітко визначена система та модель взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (педагогів, студентів, керівників, батьків), повинна забезпечувати:

На рівні сім'ї: створення духовної та морально-психологічної атмосфери; оволодіння необхідним обсягом психолого-педагогічних знань.

На рівні діяльності педагога: стимулювання до творчого пошуку, вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання; пріоритет відносин співробітництва, співтворчості; нові форми та методи навчання та виховання.

На рівні діяльності адміністрації закладів освіти: підбір педагогічних кадрів гідного рівня, здатних сприяти розвитку особистості; забезпечення умов для самостійної діяльності педагогів (вихователів), підвищення їх загальнокультурного та професійного та духовного рівнів.

Література:

1. *Взаємодія ДНЗ та сім'ї* / уклад. О.А. Рудік, І.В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 222, [2] с. (Серія «ДНЗ. Вихователю»).
2. *Воскобойнікова-Гузєва О.* Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України // *Бібл. вісник.* 2014. № 4. С. 3, 6.
3. *Гаврилук Н.Г.* Використання інноваційних технологій в роботі з батьками : метод. посібник. 2012. С. 35.
4. *Корінна Л.В.* Педагогіка партнерства як основа оновленої системи особистісного та професійного розвитку

учасників освітнього процесу // Матеріали наук.-практ. конф. «Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ», 22 квітня 2019 р.

5. *Корнєв М.Н., Коваленко А.Б.* Соціальна психологія : підручник. Київ, 1995. 304 с.

6. *Кравчинська Т.С.* Педагогіка партнерства — основні ідеї, принципи та сутність. Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/Kravchinska_tezi.pdf.

7. *Люшин М.О.* Моделювання педагогічного середовища. Харків : Видавнича група «Основа», 2012. 22 с.

8. *Організація роботи з батьками дітей дошкільного віку: нормативно-правові документи* // Практика управління дошк. закл. Київ, 2012. № 2. С. 68-75.

9. *Підласий І.П.* Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 360 с.

10. *Поніманська Т.І.* Дошкільна педагогіка : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

11. *Формуємо соціалізуючий простір : метод. рекомендації* / Л.М. Назаренко. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія непервної освіти», 2014.

15.01.2021

Відомості про автора

Бакай Світлана Юріївна — кандидат педагогічних наук, доцент; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, Харків, Україна; email: s.bakay70@ukr.net; ORCID: 0000-0003-0238-0791.

Деякі аспекти використання інфографіки для підвищення ефективності онлайн-тестування з тактичних дисциплін

Геннадій Зміївський,
старший викладач,

Олег Петрук,
старший викладач

Вячеслав Пугач,
викладач,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

З апровадження в Україні обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання поширенню коронавірусу, вимагає пошуку нових форм та способів перевірки ступеня засвоєння навчального матеріалу та набуття освітніх і професійних компетентностей курсантами (студентами) вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України (ВВНЗ) та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ВНП ЗВО).

В умовах дистанційного навчання, не зважаючи на низку недоліків, однією з найефективніших форм контролю є онлайн-тестування (синхронний режим), яке може бути реалізоване на базі платформ Moodle, Googleclassroom, Classmarker та ін.

При традиційній організації тестування використовуються, як правило, тести у формі тексту. Творча ж діяльність при вивченні тактичних дисциплін курсантами (студентами) ВВНЗ (ВНП ЗВО) потребує графічного вираження замислу дій у вигляді певних схем, виконаних у відповідності до Порядку оформлення

оперативних (бойових) документів, що відводить вагому роль при проведенні тестового контролю перевірки ступеня сформованості *інформаційно-графічних компетентностей* (здатність розробляти та оформлювати бойові графічні документи, моделювати тактичні епізоди бою (дій), впевнено працювати з топографічними, спеціальними картами, фотодокументами та ін.). Виходячи з цього, тести для оцінювання навчальних досягнень з тактичних дисциплін окрім тестових завдань у текстовій формі мають містити і тестові завдання на читання та аналіз графічної інформації (*інформаційно-графічні тестові завдання*). Розроблення і застосування таких тестів потребує особливих технологічних і методичних підходів.

Дослідження в галузі проведення онлайн-тестування з використанням графічної інформації [1 — 6] зосереджені на вивченні дидактичних можливостей інформаційних технологій. Проте, питання тестування рівня сформованості інформаційно-графічних компетентностей курсантів (студентів) ВВНЗ (ВНП ЗВО) перебуває поза увагою дослідників, тобто на невірні-

шеному рівні. Тому метою статті є адаптувати загальну систему онлайн-тестування до роботи курсантів (студентів) з інфографікою, на основі аналізу та узагальнення досвіду науково-педагогічних працівників Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (далі інституту) розробити пропозиції щодо методичних підходів до складання та застосування інформаційно-графічних тестових завдань для проведення дистанційного тестового контролю.

Використання інфографіки як нового дидактичного засобу в традиційних системах дистанційного контролю знань забезпечує оптимальну реалізацію їх освітнього потенціалу. Проведення тестового контролю з використанням інфографіки дозволяє: врахувати специфічні особливості навчальної дисципліни; вирішити проблему покращення сприйняття, розуміння і запам'ятовування інформації; компактно надати великі обсяги інформації; посилити мотивацію до вивчення навчальної дисципліни; активізувати процес навчання; реалізувати творчий потенціал курсантів (студентів) та викладача через навчальний матеріал [1, с. 48; 2, с. 15]. Реалізація виділених функцій на практиці робить контроль більш ефективним. З іншого боку, підвищується результативність самого процесу навчання, однак для цього контроль повинен бути цілеспрямованим, об'єктивним, всебічним, регулярним та індивідуальним.

Аналіз та узагальнення досвіду розроблення тестів з інформаційно-графічними завданнями і проведення онлайн-тестування науково-педагогічними працівниками інституту дозволяє виділити наступні *технологічні і методичні рекомендації*.

Одним із шляхів запровадження онлайн-тестування має стати використання платформи Moodle, так як наразі вона реалізує найбільш повні можливості щодо проведення тестового контролю, у тому числі і можливість розміщення питань у текстовому, графічному та аудіовізуальному форматі [3, с. 29; 4, с. 4].

Для більш точного оцінювання ступеня сформованості інформаційно-графічних компетентностей і скорочення часу на тестування рекомендується розробляти *адаптивні тести*, які передбачають декілька рівнів складності. Завдання у тесті розміщуються у порядку зростання їх складності. Той, хто дає правильну відповідь, отримує наступне питання більш складного характеру. Якщо відповідь була неправильною, рівень складності наступного питання буде нижчим. Процес триває доти, доки тестова система не виявить рівень компетентності курсанта (студента).

Тестові завдання для перевірки ступеня сформованості інформаційно-графічних компетентностей можуть містити (як варіант) два рівня складності: перший — тестові завдання на читання схем; другий — тестові завдання на аналіз інформації, яка зображена на схемі (ситуаційні завдання).

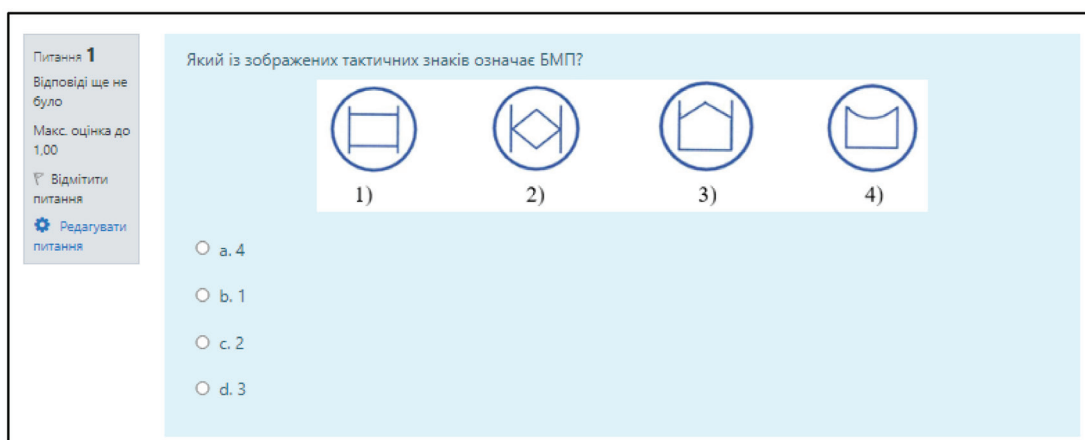

Рис. 1. Тестове завдання на вибір із множини варіантів тактичних умовних знаків правильного варіанту

Тестові завдання на читання схем. Можуть включати три підрівня.

Завдання першого підрівня (множинний вибір) полягають у виборі із множини варіантів тактичних умовних знаків правильного варіанту (рис. 1).

Завдання другого підрівня (альтернативний вибір) полягають у визначенні відповідності словесної характеристики схеми, сформульованої в питанні, графічному зображенню на схемі (правильно чи неправильно) (рис. 2).

Завдання третього підрівня (множинний вибір) полягають у виборі правильного варіанту словесної характеристики схеми із множини варіантів характеристик, сформульованих у відповідях (рис. 3).

Тестові завдання на аналіз інформації, яка зображена на схемі (ситуаційні завдання). Можуть включати три підрівня.

Завдання першого підрівня (альтернативний вибір) полягають у визначенні відповідності тактичних прийомів (дій), які відображені на схемі, вимогам бойових статутів (правильно чи неправильно, так чи ні).

Завдання другого підрівня (множинний вибір) полягають у вивченні вихідної обстановки, зображеної на схемі, її оцінюванні і виборі правильного варіанту рішення із множини рішень, сформульованих у питаннях (рис. 4).

Завдання третього підрівня (на встановлення правильної послідовності) мають бути сформульовані таким чином, щоб курсанту (студенту) на підставі усвідомлення завдання, оцінювання обстановки і прийнятого рішення потрібно було вибрати правильну послідовність дій.

Для більш точної діагностики знань тест може містити і завдання інших видів: на відновлення відповідності, на доповнення та ін.

У тестову систему повинна бути включена оцінка ступеня правильності відповіді на кожне поставлене запитання у відповідності до його складності. Різномірні питання повинні бути типізовані.

Для унеможливлення або ускладнення пошуку відповіді в Інтернеті питання (ілюстрації) не мають бути запозичені з бойового статуту, підручника, навчального посібника, лекції та ін., а мають орієнтуватися на практичну складову отриманих знань. При цьому час на виконання тесту не має перевищувати мінімально необхідного.

Особливу увагу слід звернути на те, що використання тестового контролю при оцінюванні навчальних досягнень курсантів (студентів), особливо тестів закритого типу, має низку недоліків, зокрема він не завжди дозволяє виявити глибину та сис-

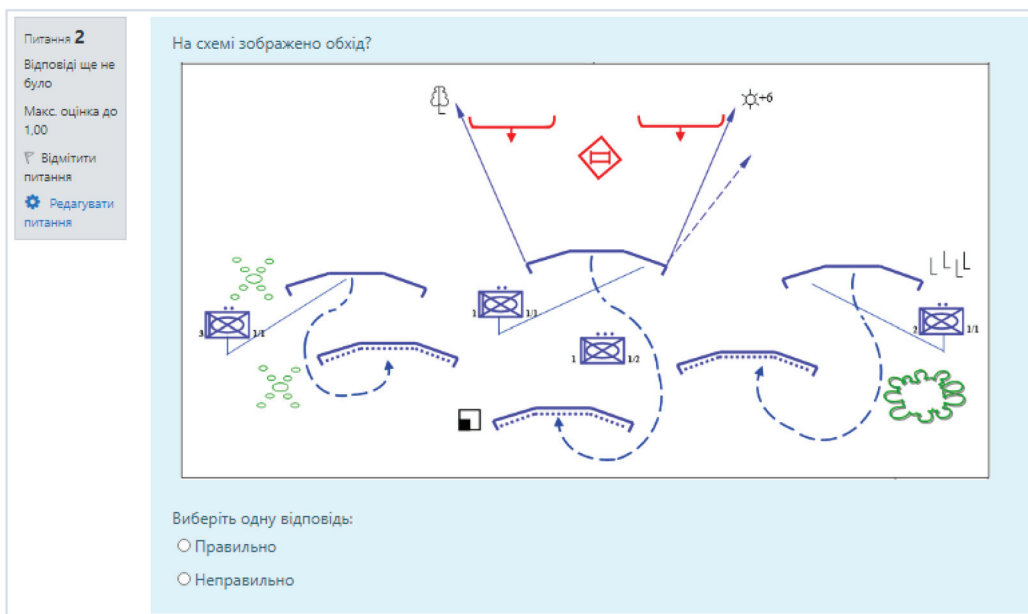
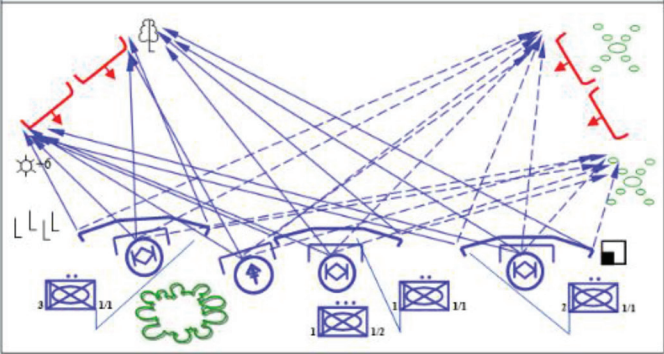

Рис. 2. Тестове завдання на визначення відповідності словесної характеристики схеми, сформульованої в питанні, графічному зображенню на схемі

Питання 3
Відповіді ще не було
Макс. оцінка до 1,00
Відмітити питання
Редагувати питання

Який вид маневру вогнем зображено на схемі?

а. Зосередження вогню;
 б. Перенесення вогню;
 с. Розподілення вогню;

Рис. 3. Тестові завдання на вибір правильного варіанту словесної характеристики схеми із множини варіантів характеристик, сформульованих у відповідях

темність знань [5, с. 83; 6, с. 56]. Вважаємо, що даний вид контролю повинен використовуватись як один з елементів оцінювання і доповнюватися виконанням *практичних завдань*.

Практичні завдання рекомендується ставити у формі тактичної задачі, яка вирішується курсантом (студентом) з графічним оформленням на карті (схемі).

Для забезпечення випадкового дистанційного вибору варіанту завдання може бути використаний вид діяльності системи дистанційного навчання «Вибір», а для розміщення змісту завдання — вид діяльності «Завдання». Для унеможливлення списування вибір варіанту і зміст завдання повинні бути доступними тільки безпосередньо після закінчення тестування і на

Противник у складі танкового взводу вийшов на рубіж БАШТА (15227), ОКРЕМЕ ДЕРЕВО (15217) (2 км від рубежу сторожової застави). 1 мв озброєний БМП-2. Вибрати правильний варіант рішення.

а. Доповісти про появу противника командир батальйонної тактичної групи. У взаємодії з 2 мв у засідці знищити противника вогнем ПТРК бойових машин, зосередивши вогонь по танках на рубіж БАШТА, ОКРЕМЕ ДЕРЕВО.
 б. Знищити противника вогнем з гармат БМП, ПТРК і ручних протитанкових гранатометів взводу. Доповісти про появу противника командир батальйонної тактичної групи.
 с. Доповісти про появу противника командир батальйонної тактичної групи. Знищити противника вогнем з БМП і протитанкових засобів взводу, зосередивши вогонь по танках на рубіж БАШТА, ОКРЕМЕ ДЕРЕВО.
 д. Доповісти про появу противника командир батальйонної тактичної групи. У взаємодії з 2 мв у засідці та

Рис. 4. Тестові завдання на вибір правильного варіанту рішення

час, оптимально необхідний для виконання практичного завдання. Фотокопії виконаних завдань додаються до сторінки «Завдання» шляхом перетягування, при цьому необхідно передбачити кілька хвилин на фотографування та завантаження роботи.

Практика застосування онлайн-тестування з використанням елементів інфографіки показала позитивний вплив не тільки на якість контролю знань, умінь і навичок, а й на формування професійно-етичної культури майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки.

Таким чином, підвищення ефективності онлайн-тестування з тактичних дисциплін можна досягти шляхом: включення до тестів завдань у графічній формі; застосування адаптивних тестів; виключення запозичення схем (ілюстрацій) до завдань з навчальної літератури; орієнтування завдань на практичну складову отриманих знань; використання для онлайн-контролю окрім закритих тестів практичних завдань у відкритій формі та ін.

Література

1. *Борзовець В.В.* Використання елементу «Тест» у дистанційному курсі «Гістологія, цитологія та ембріологія» // Дистанційне навчання — старт із сьогодення в майбутнє : матеріали III всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 19-20 квітня 2018 р., Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 47–48.

разіна, 2018. С. 47–48.

2. *Мельникова О.П.* Застосування інфографіки у дистанційному навчанні // Дистанційне навчання — старт із сьогодення в майбутнє : матеріали III всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 19-20 квітня 2018 р., Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 14 — 16.

3. *Бодненко Д.М.* Тестовий контроль знань студентів у системі Moodle: навчально-методичний посібник / Д.М. Бодненко, Л.О. Варченко, О.Б. Жильцов ; за заг. ред. О.Б. Жильцова. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 112 с.

4. *Сергієнко В.П.* Методичні рекомендації зі створення тестових завдань та тестів у системі управління навчальними матеріалами MOODLE / В.П. Сергієнко, В.М. Франчук, Л.О. Кухар та ін. ; за заг. ред. В.П. Сергієнка. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014 р. 100 с.

5. *Зміївський Г.А.* Теоретико-методологічні та інформаційно-технологічні аспекти впровадження дистанційного навчання тактичних дисциплін на базі платформи Moodle в освітній процес вищого військового навчального закладу / Г.А. Зміївський, Е.О. Кочанов // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. Харків : ХНПУ, 2018. № 1 (50). С. 72–85.

6. *Радченко К.А.* Персональні навчальні системи: використання в дистанційному навчанні у військовій освіті / К.А. Радченко, Г.А. Зміївський // Новий Колегіум. 2018. № 1 (91). С. 53–61.

03.01.2021

Відомості про авторів

Зміївський Геннадій Анатолійович — старший викладач кафедри загально-військових дисциплін Військово-юридичного інституту; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна; e-mail: zmiivskiy@ukr.net; ORCID:0000-0002-6475-4835.

Петрук Олег Васильович — старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін Військово-юридичного інституту; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна; e-mail: opetruk76@ukr.net; ORCID:0000-0002-0668-2984.

Пуґач Вячеслав Вікторович — викладач кафедри загальновійськових дисциплін Військово-юридичного інституту; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна; e-mail: vyach.pugach@ukr.net; ORCID: 0000-0003-4335-7897; Google Scholar.

Використання LEGO-технології при корекції мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку

Ірина Дорошко,
доктор філософських наук, професор,

Олена Малихіна,
кандидат психологічних наук, доцент,

Людмила Туріщева,
кандидат психологічних наук, доцент,
Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

 світа глобалізованого світу має змінюватись з урахуванням змін, які спостерігаються в сучасних умовах. Нова українська школа розв'язує низку питань, які потребують нових поглядів та актуальних змін. Таким, на наш погляд, є питання корекції мислення молодших школярів із затримкою психічного розвитку. А саме, створення у початкових класах умов, які забезпечують повноцінний розвиток молодших школярів, пов'язаний з формуванням стійких пізнавальних процесів, вмінь та навичок розумової діяльності, якостей розуму, творчої ініціативи.

Питання закономірностей нормально-го та аномального розвитку дітей вивчали Л. Виготський, О. Запорожець, Г. Дульнев, О. Леонтєв, О. Лурія, В. Лубовський, М. Певзнер, С. Рубінштейн, Г. Трошин, Ж. Шиф та ін. Особливості розвитку мислення у дітей із нормальним розвитком та аномальним розвитком представлені у роботах Б. Ананьєва, Г. Люблинської, С. Новосолової, Л. Журової, В. Мухіної, Т. Процько.

Вплив конструювання на розвиток дитини вивчали О. Запорожець, О. Леонтєв,

А. Парамонова, М. Поддяков, Н. Сакуліна, К. Ушинський, Д. Ельконін. Використання LEGO-технологій у роботі з молодшими школярами аналізували О. Міхеєва, Пейперт, П. Якушкін.

На нашу думку, використання LEGO-технологій істотно змінює способи орієнтування дитини у навколишньому світі, навчає виділяти істотні зв'язки та відношення між об'єктами, що приводить до росту його інтелектуальних можливостей. Школярі починають орієнтуватися не тільки на мету, а й на засоби її досягнення. А це змінює їх ставлення до задачі, веде до оцінки власних дій. У молодшого школяра формується більш узагальнене сприйняття навколишньої дійсності, він починає осмислювати власні дії, прогнозувати хід простих явищ, розуміти прості тимчасові та причинні залежності.

Мета дослідження — проаналізувати особливості застосування LEGO-технологій як засобу корекції мислення учнів молодших класів із затримкою психічного розвитку.

Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання:

1) проаналізувати проблему розвитку мислення у дітей із затримкою психічного розвитку у психолого-педагогічній літературі;

2) розглянути роль конструювання у розвитку мислення дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку;

3) спробувати програму корекції мислення учнів із затримкою психічного розвитку із використанням LEGO-технологій;

4) визначити зміни в мисленні молодших школярів після формувального експерименту та узагальнити результати дослідження.

Дослідженням особливостей дітей із затримкою психічного розвитку, зокрема, займалися Б. Ананьєв, Ю. Дем'янов, І. Марковська, Г. Сухарева, У. Ульяновка, Т. Єгорова, Т. Стрекалова та ін.

У науковій літературі затримку психічного розвитку визначають як найбільш поширене відхилення у психофізичному розвитку. При ЗПР недостатність мислення виявляється, в першу чергу, у слабкості аналітико-синтетичної діяльності, в низькій здатності до відволікання та узагальнення, у важкості розуміння змістовної сторони будь-якого явища. Темп мислення уповільнений, туго піддається, страждає переключенням з одного виду розумової діяльності на інший. Недорозвиненість мислення знаходиться у прямому зв'язку із загальним порушенням мовлення, тому словесні визначення, які не пов'язані з конкретною ситуацією, встановлюються дітьми з великою працею.

Великий інтерес викликає аналіз розвитку різних видів мислення у дітей із ЗПР [1, 5].

Рівень розвитку наочно-дієвого мислення у цих дітей у більшості такий, як і у нормі, виняток складають діти з вираженою затримкою психічного розвитку. Більшість дітей правильно та добре виконують усі завдання, але комусь з них потрібна допомога, що стимулює, а іншим потрібно просто повторити завдання та

дати установку зосередитися. Загалом же розвиток цього рівня мислення йде на рівні з однолітками, що нормально розвиваються.

Аналіз рівня розвитку наочно-образного мислення, як найвищого ступеня прояву, вказує на неоднорідні результати. Але при появі моментів, що відволікають, або сторонніх предметів рівень виконання завдань різко знижується.

Словесно-логічне мислення — найвищий рівень розумового процесу. Утруднення, які відчували діти, були пов'язані, у першу чергу, з тим, що до початку навчання у школі вони ще не володіють повною мірою тими інтелектуальними операціями, які є необхідним компонентом розумової діяльності. Мова йде про аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та абстрагування. Найчастішими помилками дітей із затримкою психічного розвитку є підміна порівняння одного об'єкта з усіма іншими, попарним порівнянням або узагальненням за неістотними ознаками.

Таким чином, у більшості дітей із ЗПР рівень розвитку наочно-дієвого мислення в нормі. Вони правильно виконують завдання, але деяким потрібно стимулююче завдання. Наочно-образне мислення: більшості потрібно багатократне повторення завдання і надання деяких видів допомоги, але є такі, які зазнають труднощів. Словесно-логічне мислення у більшості не розвинене.

Питання корекції затримки психічного розвитку дітей розглядалися багатьма вченими (І. Агафонова, М. Безруких, С. Громбах, І. Дубровіна, С. Єфімова, Б. Круглов, О. Рацул, Т. Сак, В. Синьов, В. Степанов, А. Фурман, С. Шевченко та ін.). Усі науковці зосереджувались на пізнавальній діяльності особистості — її свідомій діяльності, спрямованій на пізнання навколишньої дійсності за допомогою таких психічних процесів: як сприйняття, мислення, пам'ять, увага, мовлення.

Метою констатувального етапу було виявлення рівня розвитку мислення учнів із ЗПР. Досліджуваними були молодші

школярі першого класу Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 7» Харківської обласної ради. Всього 10 учнів із загальним діагнозом «затримка психічного розвитку». Констатувальний експеримент проходив у жовтні 2019 року.

Підібрані методики відповідали поставленому завданню констатуючого експерименту, віковим особливостям дітей.

Діагностичний комплекс складався з чотирьох методик: «Поштова скринька», «Розрізні картинки», «Виключення предметів», «Класифікація предметів».

Методика «Поштова скринька» (автори А. А. Венгер, Т.Л. Виготський, Е.І. Леонгардт) дозволяє встановити рівень розвитку розумової операції порівняння.

Методика «Розрізні картинки» (модифікація Л.І. Переслені) виявляє здатність до аналітико-синтетичної діяльності, мислення.

Методика «Виключення предметів» (автор Н.Л.Белопольська). Методика спрямована на вивчення параметрів формування процесів узагальнення і класифікації.

Методика «Класифікація предметів» (автор Забрамна С.Д.) дозволяє оцінити актуальний рівень сформованості узагальнюючих операцій і головну класифікаційну ознаку.

В ході виконання завдань констатуючого експерименту нами було встановлено, що у молодших школярів із затримкою психічного розвитку спостерігаються проблеми розумової діяльності в усіх компонентах структури мислення, а саме:

- в низькій мотивації, яка виражається у низькій пізнавальній активності;
- у відсутності умінь планувати дії і необхідності ставити цілі;
- у порушенні динамічних сторін розумових процесів;
- у недостатній розвиненості розумових операцій таких, як: синтез, аналіз, класифікація, абстрагування, узагальнення, порівняння.

Результати констатувального експерименту визначають шляхи корекції

мислення учнів із ЗПР. Метою формульованого експерименту стало дослідження впливу LEGO-технологій на корекцію мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку.

У формульованому експерименті нами використовувалася корекційна програма «Азбука творчості», яка включала 17 тем. Корекційна робота проводилася у трьох взаємопов'язаних напрямках: розвиток розумових операцій аналізу та синтезу, розвиток порівняння та класифікації у процесі виконання завдань з LEGO-конструктором. У процесі роботи діти використовували різні типи конструювання, виконували такі завдання: складання виробу відповідного розміру, кольору, тощо. Ознайомлення з різними темами поглиблювало уявлення дітей про довкілля. Стимулювання дітей до коментування своїх дій у процесі створення нової моделі, а потім стимулювання до розповіді про неї сприяло розвитку не тільки мислення, а і мовленню.

Усі корекційні заняття з LEGO були представлені за структурою:

Вступна частина, це — гімнастика або завдання, які проводяться з метою створення гарного настрою у дітей, також вона сприяє поліпшенню мозкового кровообігу, підвищує енергетику та активність дитини;

Основна частина, яка містить у собі завдання за темою заняття та вправи з конструктором «LEGO»;

Заключна частина — проведення релаксації.

При проведенні контрольного експерименту були використані ті ж методики, що і в констатувальному експерименті. Проведена заміна змісту стимульного матеріалу. Групи поділені за результатами констатувального експерименту. У кожній групі досліджено четверо з середнім рівнем розвитку мислення і по одному — з низьким.

Динаміка виконання контрольного завдання свідчить, що результати в експериментальній групі вищі, ніж у контрольній. В експериментальній групі досліджено: один випробуваний з високим

рівнем розвитку мислення, троє — із середнім і один випробуваний — з низьким результатом. У контрольній групі діти повторювали результати констатувального експерименту.

Слід зазначити, що в процесі виконання контрольного завдання діти експериментальної групи демонстрували вміння здійснювати аналіз та синтез більш глибоко, це значно покращило порівняння, тому що воно ґрунтується на аналізі.

Досліджено, що школярі експериментальної групи при виконанні завдань демонстрували вміння знаходити не тільки схожі ознаки, а й відмінності відповідно до внутрішніх ознак.

Значущість, за кожним рівнем розвитку мислення і особливостями виконання завдань встановлювалася за допомогою методу рангової кореляції Спірмена. Дані для всіх розглянутих випадків $\rho \approx 0,63$. Отже, між рівнями мислення і рівнями виконання завдань спостерігається позитивний зв'язок.

Результати експериментальних матеріалів, їх аналіз та узагальнення дозволили сформулювати певні рекомендації. Методичні рекомендації розраховані на вчителів та майбутніх учителів — здобувачів педагогічних спеціальностей.

Підставою для розробки рекомендацій стали:

1) аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми корекції мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку в процесі її конструювання;

2) отримані експериментальні дані свідчать про те, що програма «Азбука творчості» може використовуватися для корекції мислення молодших школярів із ЗПР.

Основні положення корекційної роботи з молодшими школярами із ЗПР для логопедів, дефектологів, психологів маємо презентувати наступним чином:

1. На кожному корекційному занятті важливим є створення сприятливих і комфортних умов для кожної дитини з урахуванням її психічних і фізіологічних індивідуальних особливостей.

2. Заняття проводяться як в індивідуальній, так і у груповій формах залежно від мети.

3. Кожне заняття розпочинається вправами, які мотивують учнів на роботу (фізкультхвилинка, пальчикові зарядки, вправи для зняття напруги).

4. Тривалість занять 45 хвилин. При цьому виконання завдань із конструктором має займати не менше 30 хвилин.

5. Завдання з конструктором спрямовані на розвиток розумових процесів (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення).

6. При виконанні завдань з конструктором педагог здійснює корекційну роботу за допомогою питань, бесіди, спільного виконання задач.

7. Робота з конструктором включає різні види конструювання:

- демонстрація прийомів побудови конструкції. Пояснення допомагають дітям засвоїти не тільки дії, необхідні для виконання конструкції, а і загальний порядок роботи. Перш ніж приступити до практичного виконання завдання, необхідно розглянути предмет або зразок, виділити основну і додаткову частини, потім продумати процес виготовлення, відібрати потрібний матеріал, підготувати його. При цьому визначають, з якою послідовністю необхідно виконувати конструкцію;

- зразок або картинка з зображенням предмета можуть бути використані на заняттях у тих випадках, коли виникає необхідність у дитини проконтролювати свою роботу, уточнити уявлення про предмет, або в кінці заняття в якості моделі найбільш вдалого і правильного рішення конструктивного завдання для порівняння з роботами дітей.

Аналіз і оцінка процесу роботи дітей та готового виробу також є необхідними, при цьому з'ясовуються особливості їх мислення. Елементи аналізу і контролю можуть мати місце в ході виконання дітьми роботи або після закінчення тієї чи іншої операції. Після виконання роботи треба перевірити, чи все виконано правильно, чому допущена та чи інша помилка, як її виправити.

 тримані результати дозволяють стверджувати, що заняття з LEGO-технологіями здійснюють важливий вплив на розвиток мислення молодших школярів із затримкою психічного розвитку, а також: збагачується словниковий запас дітей, вдосконалюються їхні граматичні вміння та зростає зв'язність мовлення.

Перспективами подальшого дослідження вважаємо вивчення ролі LEGO-технологій в розвитку мислення учнів 2-4 класів із затримкою психічного розвитку.

Література

1. *Войтко В.В.* Затримка психічного розвитку в контексті наукових досліджень // Журнал науковий огляд. 2016. № 9. С. 1–14
2. *Грицкова Ю. В.* Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання Інноваційна педагогіка // Наук. журн. Причорномор. н.-д. ін-т екон. та інновацій. Одеса : ПНДІЕІ, 2019. Вип. 12. Т. 2. С. 106–109.
3. *Дорожко І.І., Малихіна О.Є., Туріщева Л.В.* Заняття з використанням конструктора. 1–4 класи : посібник. Харків : ВГ "Основа", 2020. 144 с.
4. *Дорожко І.І., Туріщева Л.В.* Методичні рекомендації для психологів і вчителів початкової школи «Азбука творчості». Харків, 2017. 134 с. (Рекомендовано та надано гриф МОН України, державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти». Лист №21.1./12-Г-475 від 31.07.2017).
5. *Лесько О., Вісковатова Т., Решетило С., Трач В.* Формування і розвиток розумових здібностей у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку // Актуальні проблеми фізичної реабілітації Т.ІІ. 2008. С.220-224.
6. *Пеккер Т. В., Голота Н. М., Терещенко О. П., Резніченко І. Ю.* Програма розвитку конструктивних здібностей дітей дошкільного віку «ЛЕГО-конструювання». Київ, 2010. 20 с.
7. *Психологія дітей із затримкою психічного розвитку : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І.Ю. Ужченко ; держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 125 с.*
8. *Jie He, Kathryn Aney Degnan, Jennifer Martin McDermott, Heather A. Henderson.* (2010). Anger and Approach Motivation in Infancy: Relations to Early Childhood Inhibitory Control and Behavior Problems. *International Society on Infant Studies (ISIS)*, pp. 246-269.
9. *Ryan R. M., Lynch M. F., Vansteenkiste M., & Deci, E. L.* Motivation and autonomy in counseling, psychotherapy and behavior change: A look at theory and practice // *Counseling Psychologist*, В39 (2011), pp. 193-260.

10.01.2021

Відомості про авторів

Дорожко Ірина Іванівна — доктор філософських наук, професор, зав. кафедри філософсько-психологічної антропології; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: psychotherapy16@gmail.com; ORCID: 0000-0001-9339-7737; SCOPUS; Google Scholar.

Малихіна Олена Євгенівна — кандидат психологічних наук, доцент кафедри філософсько-психологічної антропології; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: malykhinaelena17@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9236-4906; Google Scholar.

Туріщева Людмила Василівна — кандидат психологічних наук, доцент кафедри філософсько-психологічної антропології; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; email: lturishева@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3265-2666; Google Scholar.

Використання навчально-мовленнєвих ситуацій на етапах навчання наукового стилю мовлення

Тетяна Дементьєва,

кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри мовної підготовки,
Харківський національний університет радіоелектроніки

Для іноземців, які прагнуть отримати професію у ЗВО у нашій країні, нерідна для них мова повинна стати не тільки засобом комунікації, але і засобом вивчення спеціальності. Тому врахування напрямку майбутньої спеціальності іноземних слухачів під час їхнього навчання на довузівській підготовці та специфіки формування в них мовленнєвих навичок і вмінь є головним завданням для викладача.

Аналіз наукової літератури [1, 7, 8, 14, 15] засвідчує, що ефективність проведення занять під час навчання усного мовлення іноземною мовою досягається використанням комунікативного і діяльнісного підходів.

Процес навчання з використанням комунікативного підходу повинен будуватися адекватно процесу реальної комунікації. Комунікативний підхід означає подібність процесу навчання і процесу комунікації лише за деякими параметрами, важливими з яких вважаються такі:

1) предметність процесу комунікації; ретельний добір мовленнєвих інтенцій, тем і ситуацій спілкування, що відображають практичні інтереси і потреби тих, хто навчається;

2) комунікативно-мотивована поведінка викладача і слухачів у ході навчання;

3) використання спеціальних прийомів навчання, які сприяють максимальній

реалізації комунікативної спрямованості занять;

4) використання засобів наочності і позааудиторних форм роботи [11, с.89].

Застосування діяльнісного підходу означає організацію процесу навчання як навчальної діяльності іноземних слухачів в оволодінні мовою, передовсім іншомовною мовленнєвою діяльністю. Іншими словами, об'єктом навчання з позиції названого підходу повинна бути мовленнєва діяльність [10, с.19].

Оскільки у процесі навчання важко відтворити реальні умови комунікації, логічним є висновок про необхідність організувати процес навчання з урахуванням вищезазначених підходів з використанням навчально-мовленнєвих ситуацій, які допоможуть наблизити навчальні заняття до природних умов комунікації. На основі стадій формування мовленнєвих умінь були виділені види навчально-мовленнєвих ситуацій. Усі назви навчально-мовленнєвих ситуацій подані умовно, відповідно до тих операцій, якими повинні оволодіти іноземні студенти в процесі їх розв'язання.

Зважаючи на все викладене вище, методологічною основою є триєдиний підхід до теорії навчання. Як і будь-який інший процес, навчання також можна розділити на кілька етапів, які йдуть один за одним, і жоден з них не можна пропустити для досягнення успіху у навчанні.

Якщо враховувати психологічні закономірності навчального процесу, то це дозволяє сконструювати навчання усного мовлення грамотно і чітко.

Група психологів на чолі з Н. О. Менчинською і Д. Н. Богоявленським, досліджуючи процес засвоєння знань, прийшла до висновку, що завершальним етапом у розвитку розумових операцій є реалізація розумових дій у практичній діяльності [2, с.166].

Інша група психологів на чолі з П. Я. Гальперініним встановила, що перехід зовнішньої практичної дії у внутрішню розумову дію є складним багатоетапним процесом. І якщо ми хочемо сформувати в іноземних слухачів повноцінні розумові дії, то повинні розгорнути процес утворення дій і провести їх через усі етапи цього процесу. А якщо навчання якої-небудь дії організується не розгорнуто, поза деякими етапами процесу інтеріоризації дії, то формуватимуться неповноцінні, помилкові дії [16, с.118].

Інтеріоризацією називають «перехід у результаті якого зовнішні за своєю формою процеси із зовнішніми, речовими предметами перетворюються у процеси розумового характеру; при цьому вони піддаються специфічній трансформації — узагальнюються, вербалізуються, скорочуються і головне, стають здатними до подальшого розвитку, який переходить межі можливостей зовнішньої діяльності» [16, с.95].

Завдання, як зазначається «полягає не просто в тому, щоб сформувати дії, а в тому, щоб сформувати їх з певними, наперед наміченими властивостями» [13, с.16].

Тому були визначені етапи, через які необхідно провести іноземних слухачів, для того, щоб у них сформувалися повноцінні дії:

1) попереднє ознайомлення з метою дії, створення необхідної мотивації;

2) укладання схеми орієнтовних дій (під орієнтовною основою вчені розуміють систему орієнтирів і вказівок, використовуючи які людина виконує якісь дії;

3) виконання дій у матеріальному або матеріалізованому вигляді (засвоювана

дія виконується як зовнішня практична дія з реальними предметами);

4) формування зовнішньо мовленнєвої дії без опори на матеріальні або матеріалізовані засоби (промовляння всіх операцій, виконуваних відповідно до орієнтовної основи дії);

5) формування дії в зовнішній мові про себе (виконувани операції промовляються про себе, завдяки цьому дія починає автоматизуватися, набуває розумової форми);

6) виконання розумових дій [16, с.118-119].

Ураховуючи класифікацію етапів формування в іноземних слухачів повноцінних розумових дій, можна виділити чотири етапи, через які необхідно провести іноземних слухачів, щоб сформувати в них мовленнєві вміння і навички в межах наукового стилю мовлення.

Мотиваційно-цільовий етап

Основне завдання етапу — націлити іноземних слухачів на вивчення наукового стилю мовлення і розвинути інтерес до цієї дисципліни, опанування якою дозволить їм брати участь у комунікації в навчально-професійній сфері і також частково підготує їх до професійної діяльності.

Згідно з головним дидактичним принципом, процес навчання повинен відбуватися на основі і з урахуванням особистої навчальної мети. Тому процес навчання необхідно починати з обговорення кінцевої мети не тільки на початковому етапі навчання, а й на подальших його етапах. Для того щоб націлити іноземних слухачів на вивчення наукового стилю мовлення на мотиваційно-цільовому етапі, необхідно:

1) допомогти слухачам створити цілісний образ наукового стилю мовлення (з'ясувати його сутність, важливість, особливості, його складові сформулювати найбільш цікаві для них питання);

2) для формування видів діяльності з нового предмета в майбутній навчально-професійній діяльності у ЗВО включити слухачів у вирішення навчально-мовленнєвих ситуацій, що моделюють вищезгадану діяльність;

3) через створені іноземними слухачами початкові освітні продукти і опробуванні ними види діяльності вивести їх на постановку індивідуальних завдань з предмета;

4) укласти навчальну програму з наукового стилю мовлення, включивши в неї особистісний компонент кожного іноземного слухача.

Як відомо з досвіду роботи, для початкового етапу навчання (перший семестр) характерна мотивація широкого типу, яка передбачає вивчення основ іноземної мови. Таким чином, початковий етап характеризується, як правило, високою природною навчально-пізнавальною мотивацією, створенню якої сприяють об'єктивні умови «виживання» в чужому мовному середовищі. На початковому етапі навчання наукового стилю мовлення (другий семестр) рівень мотивації падає, оскільки іноземні слухачі не бачать необхідності вивчення цього предмета, а також тому, що заняття перетворюються на сумовите рутинне тренування яких-небудь умінь, перевірку форм і конструкцій. Такий спосіб навчання наукового стилю мовлення не тільки знижує інтерес їх до предмета, але й заважає формуванню комунікативної компетенції в рамках навчально-професійної сфери в цілому.

У роботі О. О. Леонтьєва «Психологическое общение» справедливо зазначається, що «ми втрачаємо можливість керувати розвитком мотивів навчальної діяльності в період, коли ці мотиви стають особливо важливими...» [9, с.7]. Отже, не забезпечивши необхідного рівня мотивації, неможливо досягти формування вмінь та навичок усного мовлення в навчально-професійній сфері.

Створення необхідної мотивації на даному етапі необхідно реалізувати стимулюючими навчально-мовленнєвими ситуаціями. Ситуації цього виду передбачають залучення іноземних слухачів до різних дискусій, тобто обміну думками з якоїсь певної теми. У ході вирішення стимулюючих навчально-мовленнєвих ситуацій вони повинні висловлювати як свою точку зору, так і враховувати думки інших слухачів,

шукати вихід із ситуації, що склалася. Моделювання стимулюючих навчально-мовленнєвих ситуацій дає можливість не тільки прищепити інтерес до наукового стилю мовлення і побачити необхідність його вивчення, але дозволяє також слухачам більш глибоко зрозуміти ту або іншу обговорювану проблему, навчитися захищати свою позицію, враховувати точки зору інших. На початковому етапі навчання необхідно використовувати мікро-ситуації цього виду, в ході подальшого навчання іноземних слухачів як зміст, так і обсяг цих ситуацій повинен збільшуватися.

Створенню необхідної мотивації допомагають також проблемні навчально-мовленнєві ситуації. Моделюючи на заняттях ситуації цього виду, викладач не тільки демонструє результат вирішення проблеми, але й розкриває логічний підхід до того або іншого вирішення в його суперечностях і відхиленнях, показує джерела їх походження, аргументуючи кожен крок до вирішення проблеми [6, с.29]. І стимулюючі, і проблемні навчально-мовленнєві ситуації є головним засобом розвитку інтересу в іноземних слухачів до вивчення наукового стилю мовлення.

Мотиваційно-цільовий етап дуже важливий не тільки на початковій стадії навчання, але також і на подальших етапах, оскільки від мотиваційного стану залежить допуск до кори головного мозку тих або інших чуттєвих збуджень, їх посилення або послаблення. Ефективність зовнішнього стимулу залежить не тільки від його об'єктивних властивостей, але і від мотиваційного стану організму. Зовнішні подразники стають стимулами, тобто сигналами до дії лише при відповідному мотиваційному стані організму. Мозок при цьому моделює параметри об'єктів, необхідних для задоволення потреб, і схеми діяльності з оволодіння необхідним об'єктом [5, с.110].

Змістовно-підготовчий етап

Метою цього етапу навчання є створення в іноземних слухачів орієнтирів для розумової діяльності, тобто відбувається ознайомлення і закріплення граматичних

конструкцій наукового стилю мовлення і необхідної наукової лексики, на основі чого вони зможуть виконувати будь-які мовленнєві завдання. Необхідність знання граматики і лексики наукового стилю мовлення буде очевидною для слухачів, якщо їх засвоєння буде комунікативно-мотивованим, якщо буде показана здатність кожної мовної одиниці брати участь в реальній комунікації [12, с.7]. Тому основним засобом навчання на цьому етапі повинні стати навчально-мовленнєві ситуації, оскільки «ситуативне тренування граматичних явищ важливе не тільки тому, що форми і функції краще фіксуються у більш природному і змістовому контексті, але й тому, що при цьому можна уникнути застосування «мертвих» форм і становищ, нехтування вимовою, реалізуючи ту чи іншу справжню (істинну) форму висловлювання в тій чи іншій ситуації» [12, с.414].

III послідовність використання навчально-мовленнєвих ситуацій залежить від послідовності формування лексико-граматичних і мовленнєвих умінь [3, 4]. З огляду на зазначене, на цьому етапі необхідно використовувати: дублюючі навчально-мовленнєві ситуації, в основі яких лежить багаторазове прослуховування і вимовляння готових зразків; замінюючі навчально-мовленнєві ситуації, в основі яких лежить наповнення поданих зразків новою лексикою; поширено-замінюючі навчально-мовленнєві ситуації, сутність яких полягає в наповненні поданих граматичних конструкцій раніше вивченою лексикою; перетворюючі навчально-мовленнєві ситуації, що формують і розвивають уміння правильно оформлювати і використовувати різноманітні взаємозамінні конструкції; моделюючі навчально-мовленнєві ситуації, що забезпечують надання більшої самостійності іноземним студентам у доборі форми і передачі змістових відносин; комбіновані навчально-мовленнєві ситуації, які формують уміння поєднувати новий матеріал із раніше вивченим.

На цьому ж етапі формуються уміння діалогічного і монологічного мовлення, тому для засвоєння кожного з цих видів

мовлення необхідно використовувати певні навчально-мовленнєві ситуації. Під час навчання монологічного мовлення: дублюючі навчально-мовленнєві ситуації, як і на попередньому етапі, передбачають багаторазове прослуховування і відтворення пропонованих зразків; підготовчо-комунікативні навчально-мовленнєві ситуації, мета яких лежить у закріпленні умінь монологічного мовлення, отриманих раніше. Під час навчання діалогічного мовлення: дублюючі навчально-мовленнєві ситуації, що формують уміння точного відтворення поданих висловлювань; реагуючі навчально-мовленнєві ситуації, в основі яких лежить формування умінь реагувати на репліки співрозмовника; спонукаючі навчально-мовленнєві ситуації, які формують уміння стимулювати мовлення не тільки за допомогою питань, але також і за допомогою тверджень.

Комунікативно-діяльнісний етап

На цьому етапі іноземні слухачі беруть участь у комунікативній діяльності, прогнозуванні і плануванні мовленнєвого висловлювання, його продукуванні на основі вивчених граматичних конструкцій і необхідної наукової лексики, з використанням мовленнєвого етикету, реалізації умінь діалогічного і монологічного мовлення із використанням навчально-мовленнєвої термінології. Засобами навчання на цьому етапі виступають навчально-мовленнєві ситуації, спеціально дібрані викладачем для того, щоб іноземні слухачі застосували засвоєні знання і здобуті уміння. На цьому етапі пропонуємо використовувати такі навчально-мовленнєві ситуації: передрозмовні, мета яких полягає у наданні можливостей слухачам використовувати елементи творчості і самостійності у висловлюваннях і розмовні навчально-мовленнєві ситуації, що надають повну самостійність у висловлюваннях.

Аналітико-коригуючий етап

Це завершальний етап, на якому передбачається аналіз і корекція сформованості рівнів усного мовлення іноземних слухачів і реалізується через самостійну роботу над розмовними навчально-мов-

ленневими ситуаціями. На основі сформульованого завдання слухачі самостійно створюють навчально-мовленнєву ситуацію, імітують її, потім аналізують, добирають способи і шляхи її вирішення відповідно до поставленого завдання. З метою спонукання до активності і вдосконалення мовленнєвих умінь у навчально-професійній комунікації іноземні слухачі включаються в оцінку, самоконтроль і взаємоконтроль мовленнєвої діяльності. Для виконання цієї роботи слухачам необхідні сформовані знання і уміння.

Уважаємо, що застосування вищевказаних етапів з використанням навчально-мовленнєвих ситуацій у процесі навчання іноземних слухачів наукового стилю мовлення сприятиме підвищенню ефективності їх навчання, формуванню в них мовленнєвих автоматизмів, а також сприятиме побудові ситуативних і тематичних висловлювань на матеріалі наукового стилю мовлення.

Література

1. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении : учеб.-метод. пособие. Донецк : ЕАИ-пресс, 2001. 157 с.
2. Богоявленский Д. Н., Менчинская Н. А. Психология усвоения знаний в школе. Москва : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1959. 347 с.
3. Воронин Л. Г., Богданова И. И. Становление речевых навыков при обучении иностранным языкам // Новые исследования, сб. IX. Москва : Просвещение, 1966. 176 с.
4. Воронин Л. Г., Богданова И. И., Бурлаков Ю. А. Становление речевых навыков при обучении иностранному языку // Новые исследования, сб. VIII. Москва : Просвещение, 1966. С.151–155.
5. Еникеев М. И., Кочетков О. Л. Общая социальная и юридическая психоло-

гия. Краткий энциклопедический словарь. Москва : Юрид. лит., 1997. 448 с.

6. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва : Просвещение, 1978. 159 с.

7. Зубенко Т. В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови // Науковий вісник Миколаївського державного університету : Зб. наук. праць. Вип. 23: Педагогічні науки. Т. I за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв : МДУ, 2008. 200 с.

8. Король С. В. Комунікативний підхід у навчанні мови // Педагогічний дискурс. 2012. №11. С. 133–136.

9. Леонтьев А. А. Педагогическое обучение. Москва : Знание, 1979. 47 с.

10. Методика преподавания русского как иностранного для зарубежных филологов-русистов (включённое обучение) ; под ред. А. Н. Щукина. Москва : Рус. яз., 1990. 231 с.

11. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам. Москва : Рус. яз., 1977. 216 с.

12. Пифо Г. Э. Ситуация как поводы для языковой коммуникации на начальной ступени обучения английскому языку // Методика преподавания иностранного языка за рубежом. Вып. II. Москва : Прогресс, 1976. 144 с.

13. Психология. Словарь. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.

14. Стойко С. В. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов // Вісник Чернігів. нац. пед. ун-ту. Вип. 85 (Серія: Педагогічні науки). Чернігів: ЧДПУ, 2011. С. 220–223.

15. Фокин Ю. Г. Теория и технология обучения: деятельностный подход : учебное пособие для студентов. Москва : Изд. центр «Академия», 2008. 3-е изд. 240 с.

16. Фридман Л. М., Волков К. Н. Психологическая наука — учителю. Москва : Просвещение, 1985. 224 с.

11.12.2020

Відомості про автора

Дементьева Татьяна Іванівна — кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки, Харківський національний університет радіоелектроніки; email: tetiana.dementieva@nure.ua ; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8855-7556> ; Google Scholar ID: nHdwrO4AAAAJ&hl

Формування мотивації до самостійного учіння як чинник успішності навчання студентів в університеті

Віталія Носатова,

старший викладач кафедри мовної підготовки,
Харківський національний університет радіоелектроніки

Початковий етап навчання у закладах вищої освіти — це важливий період у процесі розвитку особистості майбутнього фахівця. Головною характеристикою даного етапу є процес адаптації студентів до навчання в університеті. Від успішного входження першокурсника в навчальний процес університету залежить спрямованість і ефективність його навчальної діяльності, становлення особистості в цілому. Тому сучасний розвиток освіти вимагає пошуку нових шляхів ефективного формування самостійності учіння студентів, які забезпечують успішність в навчанні та подальшій професійній діяльності. Ступінь розвитку і прояву умінь самостійно навчатися, усвідомлення цілей та сформованість мотивації, в подальшому визначають напрями, зміст і результат професійної діяльності людини. Отже, метою нашої статті є виявлення сутності та ролі мотивації студентів до самостійності учіння у ЗВО.

Успішне навчання студентів, насамперед, залежить від розвитку їхньої професійної спрямованості. Висока професійна орієнтація студентів, готовність свідомо формувати професійні якості є необхідною умовою підготовки компетентних фахівців. Стійкий і гнучкий інтерес до обраної професії стимулює прагнення

опанувати знаннями і досвідом викладачів та самостійну роботу студентів. І, навпаки, відсутність чіткої орієнтації призводить до нестійких життєвих планів, загальної незадоволеності навчанням у ЗВО, бажання змінити професію.

Первісний мотив вибору майбутньої професії багато в чому визначає інтерес, позитивне ставлення до обраної спеціальності під час навчання в університеті. Відомо, що первісний мотив вибору професії зберігається й в процесі навчання. Він може змінитися, але його структура залишиться незмінною. Це дозволяє говорити про стійкість впливу мотивації професійного вибору на самостійну роботу. Серйозність вибору абітурієнтом майбутньої професії істотно впливає на його відношення до навчання, структуру самостійної роботи, формування компетентного фахівця. Усе це підкреслює необхідність подальшого удосконалення професійної орієнтації абітурієнтів і студентської молоді [4, с.100].

Однак у першому семестрі першокурсник орієнтований на те, щоб закріпитися у статусі студента. Внаслідок цього виникає необхідність приділити увагу навчальній мотивації, яка впливає на ставлення до навчання і визначає оптимальний плин процесу адаптації студентів, включає оцінку

студентами різних аспектів навчального процесу з точки зору їхніх індивідуальних потреб і мотивів. І лише вони відповідають на запитання, заради чого здійснюється та чи інша діяльність. Ось чому задоволення власних потреб, інтересів, різних мотивів учіння забезпечує включення студентів у процес активного навчання, підтримує активність упродовж усіх етапів навчання.

Навчальна мотивація визначається як вид мотивації, що включена в навчальну діяльність і визначається низкою специфічних для цієї діяльності чинників. По-перше, вона формується самою системою освіти, закладом вищої освіти, де здійснюється навчальна діяльність. По-друге, — організацією освітнього процесу; по-третє, — власними особливостями студента (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, самооцінка, його взаємодія з іншими студентами і викладачами); по-четверте, — власними особливостями педагога і, нарешті, — специфікою навчального предмету, що викладається [2, с. 217].

О. Кочарян наголошує, що найпродуктивнішими є внутрішні мотиви, які відображують особистісний рівень регуляції навчальної діяльності (саморегуляції), та професійні мотиви, які виконують роль створення взаємозв'язку навчальної діяльності із майбутньою професійною діяльністю [3, с.14]. Отже, для того щоб студенти навчалися ретельно й ефективно, вони мають зацікавитись навчанням, виявити інтерес до нього. Це може бути безпосередній інтерес до учіння або до певної дисципліни, а також інтерес, пов'язаний усвідомленням того, які переваги надає навчання. В одних випадках цей інтерес має характер особистої зацікавленості, безпосереднього інтересу до знань; в інших — на перший план виступають суспільні мотиви: бажання набути знань для подальшої професійної діяльності. Мотиви, що визначають інтерес до навчання у тому або іншому ЗВО, різноманітні. Розглянемо деякі з них [1, с. 97]:

- упевненість у відповідності між власними інтересами, здібностями і про-

фесійним вибором, не відчувається серйозних внутрішніх перешкод для здійснення намірів. Найчастіше такі студенти мають досвід професійної діяльності;

- вибір, визначений в силу пізнавальних інтересів. Вибір ЗВО відбувається за принципом: улюблений шкільний предмет — відповідний факультет в університеті. У таких абітурієнтів, як правило, немає досвіду професійної діяльності, а інтерес до предмета вони схильні приймати за захопленість професією;

- абітурієнт може сумніватися щодо власних здібностей і правильного вибору майбутньої професії. Вступ до ЗВО у даному випадку не означає, що студент його закінчить. Серед таких студентів спостерігається зниження інтересу до навчання вже в першому семестрі;

- студенти, у яких вибір зроблений всупереч власному бажанню, часто через вимоги батьків. У цьому випадку вони швидко усвідомлюють безперспективність свого навчання і просто “тягнуть” до диплома;

- також вибір може бути зроблений випадково, в силу обставин: зручне розташування ЗВО; сімейні обставини; “за компанію” тощо. В такому випадку абітурієнт керується принципом “необхідно отримати вищу освіту”. У таких студентів відсутня чітка професійна спрямованість;

- абітурієнти, які обрали ЗВО з прагматичних розумінь: вигідність професії, кар'єрне зростання, високий дохід та ін. Такі студенти можуть виявляти професійну поінформованість, велику наполегливість і завзятість у здійсненні планів.

Безперечно, навчальна діяльність спонукується різними внутрішніми та зовнішніми мотивами: самоствердженням, престижністю, відповідальністю, необхідністю досягнення успіху та ін. Найбільший вплив на ефективність самостійного учіння відіграє потреба в досягненні успіху, під якою розуміється прагнення людини до поліпшення результатів своєї діяльності. Задоволеність навчанням залежить від ступеня задоволення цієї потреби. Це

змушує студентів більше концентруватися на навчанні й, у той же час, підвищує їхню соціальну активність.

Для навчальної діяльності також важливі мотиви інтелектуально-пізнавального плану. Вони усвідомлюються особистістю як необхідність знань, прагнення до розширення кругозору, систематизації знань. Керуючись подібними мотивами, не зважаючи на втому, час, інші відволікаючі чинники, студенти захоплено вчаться.

Чим свідоміше вибір професії та закладу вищої освіти, чим повніше цей вибір відповідає інтересам студента, тим більше часу приділяється самостійній роботі. Студенти, які зберігають «інфантильну» мотивацію, з часом втрачають інтерес до навчання. Їхня мотивація потребує зміни більш зрілою соціально зумовленою або професійною позицією [3, с. 32]. Серед студентів, які ще до зарахування у ЗВО виявили цікавість до професії, кількість студентів, які вчаться систематично, набагато вище, ніж серед тих, які вступили до ЗВО з інших причин [4, с. 101].

Усвідомлений мотив учіння впливає не тільки на характер самостійної роботи студентів, але і на її структуру. Це виявляється, насамперед, у більш серйозному підході до самостійного вивчення навчальної літератури. Студенти, які не мають чітких мотивів учіння, у два рази менше використовують у процесі самостійної підготовки до занять усю рекомендовану викладачем літературу. Такі студенти під час підготовки до занять найчастіше обмежуються лише підручником або конспектом лекцій [1, с. 102].

Про безсумнівний вплив мотивів навчання свідчить і подальша робота над конспектом лекцій, прагнення доповнити їх інформацією з підручника, додаткової літератури. Пасивне сприйняття знань на лекціях найбільш характерне для студентів, які не мають чітких мотивів навчання. Майже дві третини таких студентів звертаються до конспектів безпосередньо перед заліком або іспитом. Більш важливу роль в опануванні навчальним матеріалом відіграють конспекти лекцій для студен-

тів, які чітко уявляють, для чого вони вступили до ЗВО. Більшість з них свідомо й активно працюють над конспектами, доповнюючи їх інформацією з інших джерел [4, с. 105].

Отже, важливим завданням ЗВО є формування у студентів свідомого, стійкого інтересу до майбутньої трудової діяльності, внутрішньої потреби в засвоєнні знань і самостійної роботи. Важливість створення умов для виникнення інтересу до навчання і формування самого інтересу відзначалася багатьма вченими (С. Годник, В. Попов та ін.). Відповідно до їхніх досліджень, найважливішою передумовою створення інтересу в навчанні є виховання широких соціальних мотивів діяльності, розуміння їх змісту, усвідомлення важливості опанування відповідними вміннями. Головним напрямом цієї діяльності має бути постійне, широке інформування студентства, наприклад шляхом створення спецкурсу і розробкою методичних рекомендацій щодо навчання у ЗВО. Така робота сприяла б вдосконаленню навчання, прищеплювала б стійкий інтерес до майбутньої професії, розумінню кожним студентом необхідності одержання міцних знань та вмінь, формуванню фахівця з високим рівнем сформованості професійної компетентності, професійної кваліфікації і культури.

сновою самостійності в навчанні є підготовка студентів до теоретичної і практичної діяльності. Вона неможлива без усвідомлення власних потреб, що складаються в процесі навчання, та подальшого визначення нових освітніх цілей своєї діяльності. Тому вдосконалення вміння будувати свою діяльність цілеспрямовано, відповідно до своїх мотивів набуває першочергового значення.

У вирішенні проблеми формування вмінь самостійного учіння важливим є розвиток мотиваційно-орієнтаційної поінформованості про їх значущість і функції. На основі теоретичних знань про особливості навчально-виховного процесу ЗВО, цілей і користі відповідних вмінь змінюється ставлення студентів до учіння

та його організації. Така інформація надає можливість будувати його самостійно і свідомо. Аналіз досліджень із проблем розвитку особистості виявив, що для кожного вікового періоду характерне прагнення особистості реалізовувати нові можливості, здійснити на практиці те, що раніше уявлялося недосяжним. Вміння визначати нові цілі і послідовно досягати їх дозволяли студентам виступати в ролі самостійного організатора власної діяльності. Загальновідомо, що великий відсоток першокурсників на початку навчання відчують невпевненість і тривогу, які є причиною зниження рівня досягнень і самооцінки особистісних якостей. Переживання успіху-неуспіху в діяльності впливає на її якість і бажання надалі приділяти їй увагу. Тому в процесі заняття постійно звертали увагу студентів на формування вмінь керувати своїм самопочуттям.

 тже, можна стверджувати, що сформованість мотивації до самостійного учіння студентів усуває інертність в самоактивізації розумової діяльності та сприяє формуванню професійної мотивації. Призначення досліджуваного компоненту полягає в пошуку нових методів, форм, засобів учіння, що дозволяють першокурсникам реалізувати мотиви учіння, навчитися підтри-

мувати позитивне ставлення до процесу оволодіння і засвоєння знань. А його складовими частинами є: вміння підтримувати і реалізовувати в навчанні власні позитивні мотиви і потреби; знання особливостей навчально-виховного процесу ЗВО, основних функцій різних форм навчання; вміння будувати свою діяльність цілеспрямовано.

У подальшому дослідженні проблеми варто враховувати, що характер сформованості мотивів до самостійності в учінні студентів впливає не лише на успішність в університеті, а й сприяє більш якісній професійній діяльності людини.

Література

1. Годник С. Процесс преемственности высшей и средней школы. Воронеж, 1981. 208 с.
2. Зимняя И. Педагогическая психология. Москва, 1999. 384 с.
3. Кочарян О., Фролова В., Павленко В. Структура мотивації навчальної діяльності студентів. Харків, 2011. 40 с.
4. Попов В. Выбор профессии и самостоятельная работа студентов. Проблемы активизации самостоятельной работы студентов. Пермь, 1979. С. 100–105.

25.12.2020

Відомості про автора

Носатова Віталія Миколаївна — старший викладач кафедри мовної підготовки, Харківський національний університет радіоелектроніки; email: vitalia.nosatova@nure.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0590-5584>; Google Scholar ID: N2l794wAAAAJ&hl

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНООРІЄНТОВАНОГО МОВНОГО НАВЧАННЯ

Тетяна Лагута,

кандидат філологічних наук, доцент,

Ольга Вержанська,

кандидат філософських наук, доцент,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У методиці і практиці викладання української мови іноземним слухачам комунікативна компетенція містить мовну, мовленнєву та соціокультурну компетенції. Однак у світлі останніх досліджень в етнолінгвістиці, етнопсихології, соціолінгвістиці, культурології стає очевидним, що головна причина нерозуміння під час міжкультурного спілкування — це не відмінність мов, а відмінність національних свідомостей комунікантів. Одним із засобів формування комунікативної компетенції іноземних слухачів у вивченні нерідної мови є засвоєння елементів етнокультурного фону, до якого належать елементи мовленнєвої та немовленнєвої поведінки людей, знання стереотипів, традицій, звичаїв та особливостей мовленнєвого етикету, властивих певному етносу. Навчання української мови в аспекті формування міжкультурної компетенції іноземних слухачів становить соціально обумовлений ціннісно-орієнтований акт, тому має охоплювати вивчення не тільки вербальних засобів нерідної мови, але й соціолінгвістичні особливості іноземної та рідної мов, їхні подібності й відмінності щодо соціокультурного змісту, ціннісні категорії двох суспільств, обумовлені етнічною своєрідністю, а також ставлення до них носіїв цих мов.

В аспекті рішення глобальних завдань, пов'язаних зі створенням спільного

полікультурного освітнього простору на ґрунті багатостороннього діалогу культур, сучасній методиці викладання іноземної мови доводиться шукати найбільш ефективні методи навчання представників різних етносів із урахуванням їхніх культурних, релігійних, освітніх пріоритетів, особливостей менталітету, національного характеру й стереотипів поведінки.

Комунікативна етностилістика — галузь відносно нового наукового напрямку. Вона виникла як міждисциплінарний напрям на стику стилістики, психології, соціолінгвістики й теорії комунікації. Об'єкт її вивчення — мовленнєві стратегії носіїв різних культур, а предмет — комунікативний етностиль (культурні засоби комунікації в сукупності). Комунікативна етностилістика дає відповідь на питання про те, що з багатого арсеналу мовних засобів (вербальних і невербальних) і за яких умов є доречним, придатним, доцільним, а що — недоречним, непридатним, недоцільним. Із свого зародження комунікативна етностилістика намагалася виділити певні критерії для зіставлення різних культур між собою.

За визначенням Л.В. Куликової (2009), комунікативний етностиль, або стиль національний комунікативний, становить стійку сукупність комунікативних уявлень, правил і норм, опосередкованих культурою як макроконтекстом комуніка-

ції, що проявляються у відборі мовних засобів, організації сенсу й національно маркованій поведінці носіїв мови. Доміnantними уявленнями нації у формуванні національного комунікативного стилю є стереотипи та уявлення про час, простір, соціальну організацію суспільства, його ціннісні орієнтації. Національний комунікативний стиль набуває специфічних рис у різних соціально-комунікативних галузях кожної лінгвокультури, тобто в контекстах її інституційних дискурсів, зберігаючи базові культурно обумовлені комунікативно-мовні характеристики [3].

Аналізуючи стиль комунікації, слід говорити не тільки про вибір мовних засобів, але і про вибір переваги комунікативних стратегій, що мають те чи інше спрямування, які, у свою чергу, і визначають вибір мовних засобів. Комунікативна поведінка представників різних лінгвокультур має свої національно специфічні особливості не тільки через мовні відмінності, але й унаслідок відмінностей у механізмі вибору засобів, пропонованих мовною системою, який не є вільним. Національні особливості комунікативної поведінки, з якими ми зустрічаємося в міжкультурному спілкуванні, є колективними звичками народу, закріпленими традицією, що проявляються у виборі й перевазі вживання тих чи інших стратегій і засобів комунікації, унаслідок чого й виробляється національний стиль комунікації, або комунікативний етностиль.

Проблема етноорієнтованого підходу в навчанні іноземних слухачів нерідної мови постає актуальною, оскільки для них це є умовою успішного отримання знань і формування професійних компетенцій. Способи вирішення зазначеної проблеми мало вивчені й тому потребують подальших досліджень. Метою роботи є розгляд різних стилів національної комунікації, а також параметрів, що використовуються для опису національного стилю комунікації. Для досягнення мети передбачено виконання таких завдань: вивчити історію питання з теми етноорієнтованого на-

вчання мови, описати його особливості, обґрунтувати висновки щодо ефективності обраного підходу.

Умовно виділяють два типи освітніх систем: європейську та азійську. Це обумовлено специфікою національних психотипів, типів пам'яті, життєвих установок, традицій навчання, сформованих під час історичного й культурного становлення етносу. Урахування психологічних особливостей певної нації відіграє значущу роль у формуванні навчальної стратегії та виборі методів навчання іноземної мови, оскільки часто урахування психологічних аспектів є однією з головних причин успішного освоєння мови. Знання культурно-психологічних особливостей студентів дає методистам можливість використовувати найбільш ефективні прийоми в роботі з групою, об'єднаною певним психотипом. Педагогіка і психологія перебувають у тісному взаємозв'язку. Так, наприклад, викладачеві необхідно розуміти, який тип пам'яті найбільш розвинений у студентів, щоб підбирати максимально доступні форми введення нового матеріалу й відповідні методи реалізації функції контролю.

Важливу роль у методиці національно-мовної орієнтації відіграють національні традиції викладання іноземних мов. Для національної методики може бути типовим більш глибоке теоретичне вивчення й аналіз мовних явищ, тяжіння до системного подання мовного матеріалу або ж використання прийомів його механічного запам'ятовування та ін. Урахування національних традицій мовного навчання виявляється двома способами: 1) можна їх розвивати, наприклад, тенденцію до осмислення мовних фактів; 2) можна більше уваги приділяти способам представлення мовного матеріалу і прийомам його вивчення, що невластиві національній методиці й викликають певні труднощі у студентів, проте необхідні в навчанні іноземної мови.

Американський психолог У. Гудікунст виокремлює чотири стилі національної комунікації, заснованих на дихотомічному

протиставленні: прямий (direct)/непрямий (indirect), пов'язані з тим, наскільки повно та ясно в повідомленні мовця відображені його наміри. У прямому стилі комунікації мовець виражає свої інтенції прямо, безпосередньо, у відкритій, доступній формі. Типовим прикладом культури, що належить до цього стилю комунікації, є англо-американська культура. У непрямому стилі наміри мовця виражені непрямим способом, завуальовані, що є характерним для представників східних культур: китайців, японців та ін.

Складний (elaborate) / короткий (succinct) стилі співвідносяться з кількістю мовлення, яке вважається нормою у певній лінгвокультурі, а також з її виразністю. Складний стиль ґрунтується на пишномовному, багатослівному описі змісту висловлювання, на великій кількості метафоричних, порівняльних та ідіоматичних зворотів. Такий стиль спілкування особливо яскраво проявляється в низці арабських культур. Короткому комунікативному стилю властива небагатослівність, велика кількість пауз, що мають велике смислове навантаження. Зазначений стиль характеризує мовлення представників азійських лінгвокультур. Оскільки європейський, у тому числі й англо-американський, стиль комунікації займає проміжне місце між цими двома стилями комунікації, то для нього виділили окремий термін — «помірний, точний» (exacting).

Особистісно-орієнтований (personal) / контекстуальний або статусно-орієнтований (contextual) стилі виділяють залежно від того контексту, в якому відбувається комунікація, а також залежно від соціальних ролей, властивих комунікантам. Цей стиль притаманний індивідуалістичним культурам, де особлива увага фокусується на особистості, її персональних характеристиках і досягненнях, а лише потім на її соціальному статусі. У таких культурах у спілкуванні підтримуються неформальні відносини. У контекстуальних культурах, навпаки, велике значення надається соціальним станам, тому місцю

в суспільстві, що займає людина. Цей стиль комунікації пов'язаний із таким параметром культури, як дистанція влади, тому його іноді називають статусно-орієнтованим, характерним для колективістських культур.

Інструментальний (instrumental) / емоційно-афективний (affective) стилі комунікації пов'язані з різною цільовою настановою спілкування. В емоційно-афективному стилі спілкування перше місце посідає процес спілкування, велику роль відіграють невербальні засоби комунікації (міміка, жести, пози тощо). За емоційно-афективного стилю спілкування мовець налаштовується на хвилю настрою партнера з комунікації [10].

Для опису національного стилю комунікації Т.В. Ларіна пропонує виділити такі параметри: соціокультурні (дистантність / контактність; орієнтованість на статус / орієнтованість на особистість; симетричність / асиметричність відносин; аксіологічні (пріоритетні цінності певної культури, що впливають на процес комунікації: особиста автономія або інтимність; повага до статусу або рівність, справедливість, щирість або збереження особистості, молодість або старість); соціолінгвістичні (суб'єктно-об'єктна орієнтованість комунікантів; ступінь допустимості прямого комунікативного впливу; пряmolінійність / опосередкованість; ступінь формальності / неформальності у спілкуванні); психолінгвістичні (емоційна стриманість / емоційна відкритість; спрямованість і функціональна значущість емоцій; стиль мовленнєвої експресивності); лінгвістичні (наявність, вибір і перевага тих чи інших мовних засобів, особливості синтаксичної організації висловлювань, ступінь їхньої ритуалізованості); паравербальні (темп мовлення, гучність, тональність, допустимість і довжина пауз, допустимість і роль мовчання); невербальні, що містять проксемну (використання простору в комунікації), кінетичну (жести, пози й рухи тіла) і тактильну поведінку (допустимість дотиків, тактильні жести) [6, с. 8–9].

Н.М. Рум'янцева і Д.Н. Рубцова присвятили свою статтю [8] проблемам етноорієнтованого навчання студентів на початковому етапі, яке, на думку науковців, є одним із чинників підвищення якості навчання. Автори розглядають етноорієнтоване навчання на підготовчому етапі навчання не тільки з позицій етнолінгвістичних відмінностей рідної та нерідної мов, а й психолого-педагогічних, етнокультурних, етнопсихотипічних відмінностей слухачів. Вони описують два основних типи оволодіння мовою — комунікативний і некомунікативний, або «інтуїтивно-чуттєвий і раціонально-логічний». Слухачі комунікативного типу віддають перевагу інтуїтивному способу вивчення мови, легко засвоюють мову під час мовного спілкування. У більшості випадків вони не мають потреби в глибоких теоретичних поясненнях мовного матеріалу, успішно працюють, коли увага спрямована не так на власне процес навчання, а на його змістовий бік. Ці слухачі з великим інтересом виконують вправи мовленнєвого й комунікативного характеру, легко адаптуються до умов використання в мовному навчанні комунікативно-діяльнісного підходу. Вони добре застосовують на практиці мовну здогадку, легко прогнозують розвиток сюжету спілкування, пристосовуються до партнерів зі спілкування, люблять групові типи завдань, ігри тощо.

Студенти некомунікативного типу більш схильні до аналізу мовного матеріалу, до виявлення логіко-граматичних закономірностей у мові, вважаючи за краще свідомий шлях вивчення іноземної мови. Вони потребують ретельного осмислення вивченого мовного матеріалу, із задоволенням виконують мовні вправи. Під час оволодіння мовою такі слухачі прагнуть свідомо заучувати правила, мовленнєві зразки, тексти, ніж спілкуватися мовою, яку вони вивчають [2].

Організації ефективного навчального процесу в іноземній аудиторії та якісній

підготовці іноземних слухачів до успішної комунікації, поза сумнівом, сприяє урахування етнопсихологічних особливостей, менталітету, національно-культурного досвіду представників різних країн, який і визначає специфіку змісту навчання й особливостей методичних підходів під час викладання української мови.

Етноорієнтований підхід до навчання української мови як іноземної дозволить викладачам адекватно розуміти тих, кого вони навчають; визначити ефективність найбільш прийнятних для представників певного етносу форм і методів навчання; надати конкретну допомогу у вирішенні проблем адаптації до нового соціокультурного середовища; визначити труднощі, з якими зустрічаються представники різних етносів під час оволодіння мовою. Етноорієнтоване навчання охоплює взаємодію рідної та іноземної (української) мов у культурно-освітньому просторі.

Таким чином, національні традиції освіти й пов'язані з ними стилі оволодіння мовою, слід враховувати вже під час навчання української мови на початковому етапі, що дозволить оптимізувати процес оволодіння українською мовою. Очевидно, що для носіїв індоевропейських мов, пов'язаних «сімейними узами» з українською мовою, і носіїв слов'янських мов, для яких українська мова є близькоспорідненою, психологічно й методично вивчення української мови, безумовно, буде пов'язане з меншими труднощами, ніж для носіїв китайської, арабської, в'єтнамської, японської мов, які є типологічно далекими від української. Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні науково-практичної бази для створення нових інструментів ефективного навчання мови тієї чи іншої національної групи з урахуванням особливостей культури, психотипу, освітніх традицій, особливостей конкретної мовної системи іноземних слухачів.

Література

1. *Балыхина Т. М., Чжао Юйцзян.* От методики к этнометодике. Обучение китайцев русскому языку : проблемы и пути их преодоления : монография ; 2-е изд. Москва : РУДН, 2010. 344 с.
2. *Бобрышева И. Е.* Культурно-типологические стили учебно-познавательной деятельности иностранных учащихся в методике обучения русскому языку как иностранному. Москва : Флинта : Наука, 2004. 256 с.
3. *Жукова И. Н.* Словарь терминов межкультурной коммуникации / И. Н. Жукова, М. Г. Лебедько, З. Г. Прошина, Н. Г. Юзефович ; под ред. М. Г. Лебедько и З. Г. Прошиной. Москва : Флинта : Наука, 2013. 632 с.
4. *Куликова Л. В.* Коммуникативный стиль в межкультурном общении. Москва : Флинта : Наука, 2009. 263 с.
5. *Ларина Т. В.* Категория вежливости и стиль коммуникации: Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций. Москва : Языки славянских культур, 2009. 512 с.
6. *Ларина Т. В.* Этностилистика в ее коммуникативном аспекте // Известия РАН. Серия литературы и языка. 2007. № 3. С. 3–18.
7. *Пугачев И. А.* Этноориентированная методика в поликультурном преподавании русского языка иностранцам. Москва : РУДН, 2011. 284 с.
8. *Румянцева Н. М., Рубцова Д. Н.* Этноориентированное обучение — важная составляющая методики преподавания русского языка как иностранного // Известия Южного федерального университета. Филологические науки. №1. 2019. С. 196–207. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://philol-journal.sfedu.ru/index.php/sfuphilol/article/view/1254>
9. *Сконина Д. С.* Национальные стили коммуникативного поведения // Альманах современной науки и образования. Грамота, 2009. № 2 (21) : в 3-х ч. Ч. II. С. 137–139. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.gramota.net/materials/1/2009/2-2/58.html>
10. *Gudykunst William and Stella Ting-Toomey.* Culture and Interpersonal Communication // Interpersonal Communication. Sage Publications, 1990. № 8.

28.09.2020

Відомості про авторів

Лагута Тетяна Миколаївна — кандидат філологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, Україна; e-mail: tatianalaguta@gmail.com; ORCID: 0000-0002-7617-8038.

Вержанська Ольга Миколаївна — кандидат філософських наук, доцент, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, Україна; e-mail: Olga28tak@gmail.com; ORCID: 0000-0003-1798-5152.

Умови успішної адаптації іноземних студентів в Україні

Надія Северин,

кандидат філософських наук,
доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук,

Світлана Чернявська,

кандидат історичних наук,
доцент, завідувач кафедри української мови,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

В сьогоденному мультикультурному світі проблема успішної адаптації до умов іншомовного культурно-середовища є актуальною та потребує всебічного вивчення. Важливе з'ясування як чинників, що сприяють успішній адаптації, так і труднощів адаптаційного процесу, які здатні викликати дискомфорт, стрес, навіть порушення психічного здоров'я людини. Тому проблема адаптації є предметом досліджень не лише антропологів, психологів, психотерапевтів, лікарів, але й викладачів закладів вищої освіти з метою виявлення позитивних факторів, які допомагають іноземним студентам уникнути психологічного дискомфорту під час навчання в новій країні. Як стверджують вчені, дискомфорт може привести до нервових розладів та спричинити хворобу, яку швейцарський лікар І. Хофер назвав ностальгією.

Аналіз наукових досліджень показує, що інтерес до проблеми міжкультурної адаптації виник у психології на початку ХХ ст. Її досліджували Р. Редфілд, Р. Лінтон, М. Херсковіц, визначивши поняття акультурації як результат тривалого безпосереднього контакту груп з різними культурами, який змінює паттерни культури даних груп [6]. Цю проблему

з'ясовували і сучасні вчені С. Королінська, Л. Орбан-Лембрик, Ж. Ковалів, Г. Деркач, Т. Стефаненко, Н. Лебедева, Л. Кайдалова, О. Шлягіна, Ю. Платонов, В. Крисько та ін., розглядаючи психологічну акультурацію як входження індивіда в іншу культуру, яке супроводжується зміною ціннісних орієнтацій, рольової поведінки, соціальних установок особистості. Це підтверджує актуальність зазначеної проблеми та доцільність її більш детального розгляду у конкретних соціокультурних умовах. Також зауважимо, що створення комфортних умов проживання і навчання іноземців впливає як на кількість бажаючих здобувати освіту в Україні, так і на якість їх освіти. Отже, метою нашого дослідження стане з'ясування характерологічних особливостей іноземних студентів, які впливають на якісну успішність, та чинників, які сприяють ефективній і комфортній адаптації іноземців в умовах перебування в інокультурі.

Входження у середовище іншої культури завжди супроводжується певними труднощами, тому викладачам груп іноземних студентів необхідно враховувати їхні характерологічні особливості та дотримуватися певних рекомендацій щодо роботи з представниками різних регіо-

нальних груп. Важливо пам'ятати, що англомовним африканським студентам (Гана, Нігерія, Танзанія та ін.) властиві такі якості, як самовпевненість, незалежність, завищена самооцінка. З іншого боку, вони більш замкнуті, сором'язливі, мовчазні, заглиблені в себе. В результаті швидкої зміни настрою та емоційної нестійкості вони швидко збуджуються, роздратовуються, не стримують емоцій. Такі студенти повільніше засвоюють нову інформацію, не можуть швидко працювати, довго думають і повільно відповідають на уроках, вимагають від викладача терпіння та уповільненого темпу викладу нового матеріалу, тому їх не варто об'єднувати в одну групу з арабськими студентами, які швидко засвоюють матеріал. Франкомовні студенти з Африки (Мадагаскар, Кот-Д'Івуар, Конго, Гвінея тощо) більш контактні, готові до співпраці, але, з іншого боку, також замкнуті, невпевнені в собі. В емоційному плані вони нестійкі: маючи живий характер та будучи безтурботними, вони виявляються нетерплячими, схильними до роздратування. Такі студенти мають високий інтелект, вони самовпевнені, конкурентні, честолюбні, легко сприймають новий навчальний матеріал. Як правило, вони мають якісну базову підготовку, багату фантазію, проявляють цікавість до знань та оточуючої дійсності, тому їх варто навантажувати на уроках. Студенти з Близького Сходу та Північної Африки (Ліван, Марокко, Туніс, Лівія, Алжир, Єгипет, Іран та ін.) досить відкриті у спілкуванні, незалежні, не бояться вступати у товариські стосунки. Їм властиві недостатній контроль емоцій, мінливість настроїв, надмірна прямолінійність, що врешті може привести до конфліктів [1]. Студенти цього регіону мають розвинуте абстрактне мислення, тому легко засвоюють новий матеріал, швидко реагують на мовну й іншу навчальну інформацію, однак не мають навичок самостійної роботи. Вони конкурентні, комунікабельні, самовпевнені, рухливі, емоційні, не бояться робити помилки, вступаючи у діалог з будь-ким,

не замислюються над правилами етикету та можуть звертатися і до однолітків, і до викладачів на «ти». Завдяки таким якостям швидко знаходять друзів і подруг, навіть часто одружуються з українками, засновують і успішно ведуть бізнес у чужій країні, зазвичай займаються торгівлею, відкривають кафе. При роботі з такими студентами важливо контролювати виконання ними завдань, формувати у них навички самостійної роботи, уникати демократизму в спілкуванні, застерігати від зайвої емоційності, яка може привести до конфліктів з одногрупниками та в гуртожитку.

Студентам з країн Азії (Китай, В'єтнам, Непал, Пакистан тощо) властиві такі характерологічні якості, як сором'язливість, висока відповідальність та свідомість. Вони неконтактні, але честолюбні, наполегливі, вперті у досягненні своїх цілей. Вони добре виховані, контролюють свої емоції, чемно і ввічливо поведуться, турбуються про свою репутацію. Ці студенти мають розвинене абстрактне мислення, вміють працювати як на уроках, так і самостійно, виконують багато письмових робіт (іноді навіть більше, ніж задає викладач), працюють добросовісно, наполегливо і результативно, тому швидко (хоч і не завжди легко) засвоюють новий матеріал. Студенти цього регіону надають перевагу роботі наодинці, обережні у своїх вчинках, неконфліктні, дружать зазвичай з земляками, але якщо атмосфера в групі доброзичлива і товариська, залюбки спілкуються з представниками Японії та Туреччини (у цьогорічній групі). При формуванні навчальних груп слід враховувати високу працездатність студентів з Південно-Східної Азії та об'єднувати їх в одну групу, пам'ятаючи також про культурні відмінності між східною (азійською) та західною (європейською) культурами. Ці студенти виявляють зацікавленість до мистецтва й інтелектуальної творчості, мають систему цінностей і звичку виконувати вимоги, які до них висуваються. Отже, характерологічні особливості іно-

земних студентів відіграють важливу роль як при формуванні навчальних груп, так і в процесі їх адаптації до нових соціокультурних умов.

Факультет міжнародної освіти НТУ «ХПІ», як і підготовчі факультети інших закладів вищої освіти України, є першим та важливим етапом у системі підготовки іноземних кваліфікованих фахівців для зарубіжних країн. Тому викладачам конче необхідно правильно організувати поступове входження іноземних студентів у іншомовну культуру, допомогти звикнути до побутових та соціокультурних умов України, до нової системи освіти та нової мови. Ці першочергові завдання вирішують досвідчені фахівці кафедри гуманітарних наук, природничих наук, української мови факультету міжнародної освіти, які мають давні усталені традиції навчання іноземних студентів. В умовах сьогодення актуальності набуло навчання іноземців українською та англійською мовами, що пояснюється потребами часу та міжнародними відносинами. Як показує практика, потрапляння студентів у нове культурне середовище завжди викликає у них культурний шок. У зв'язку з цим викладачеві-куратору необхідно приділяти вирішенню цієї проблеми значну увагу та знаходити нові форми і методи роботи для успішного її подолання. Допомога викладача у процесі адаптації іноземних студентів до нових соціокультурних умов є головним фактором, що значною мірою впливає на успішність студентів та ефективність навчального процесу.

Перебуваючи в чужій країні, іноземні студенти часто стикаються з відмінностями у нормах поведінки, з новими традиціями, звичаями та цінностями місцевих жителів. Хоча занурення у нову культуру можна вважати позитивним процесом, він може викликати так званий «культурний шок». Поняття «культурний шок» розуміється як певний стан тривоги адаптанта, породжений незнайомими соціальними нормами і соціальними сигналами [1], що впливає на настрій та психічний стан

іноземців. Головним чинником у такій ситуації є різниця культур, супутніми чинниками виступають незнання мови, нові побутові умови, нова система освіти, відсутність сім'ї, самостійне забезпечення власних потреб, що загалом потребує значних адаптаційних зусиль.

Дослідники зазначають, що поняття культурного шоку визначив у 1960 році американський антрополог К. Оберг, воно пов'язане з несподіваною (часто неприємною або шоковою) зустріччю з новою культурою [7]. Він виділив шість аспектів культурного шоку: 1) напруженість, спричинена зусиллями, необхідними для досягнення психологічної адаптації; 2) почуття втрати (друзів, статусу, професії чи певної власності); 3) почуття свого несприйняття представниками нової культури; 4) невинуватості рольових очікувань, цінностей, почуттів та самоідентифікації; 5) несподівана тривога, відраза та злість у результаті усвідомлення культурних відмінностей; 6) відчуття своєї меншовартості від нездатності пристосуватися до нового середовища [5; 6]. Вчений зауважує, що відчуття людини в умовах, відмінних від її звичних, можуть викликати тривогу, навіть глибоке потрясіння. У такому випадку людина шукає підтримки у співвітчизників, представників своєї національності, які вже адаптувалися до нового культурного середовища. Таке явище трактується як теорія соціальної підтримки, яка допомагає уникнути психічних розладів та пом'якшити процес адаптації. Підтримка може бути інформаційна, «інструментальна» (поведінкова) та емоційна. Зазвичай інформаційна підтримка важлива на першому етапі перебування у іншомовному культурному середовищі, коли людина потребує допомоги купити необхідні товари, знайти правильні орієнтири у новому просторі (місті). Також важливо отримувати допомогу у поведінці, пораду, як краще вчинити у тій чи іншій ситуації. Згодом людина потребує емоційної підтримки — отримання позитивних емоцій від спілкування у освітньому і культур-

ному середовищі, що стимулює самоповагу та високу самооцінку, допомагає краще налагоджувати стосунки у новому політичному, культурному, соціальному, освітньому просторі.

Підтримки та допомоги у вирішенні повсякденних проблем потребують і студенти-іноземці нашого факультету. Це особливо важливо у сьогоденних умовах, пов'язаних з пізнім прибуттям іноземних студентів на навчання, що провокує створення стресових ситуацій та приводить до втрати інтересу до навчання. Зустріч на факультеті зі своїми земляками або студентами інших груп, які навчаються 3-4 місяці і вже володіють українською мовою та можуть самі вирішувати щоденні потреби, пригнічує нових студентів і приводить їх у стан тривоги та навіть розпачу. Тож з метою їх успішної адаптації до нових умов проживання та навчання викладачі-куратори, окрім навчальної роботи, мають здійснювати постійну і планомірну позааудиторну роботу. Куратор як наставник і керівник групи студентів покликаний навчати, наставляти, повчати, надавати постійну підтримку і допомогу своїм підопічним. Адже кураторство у широкому сенсі слова означає спостереження за процесом засвоєння студентами знань та надання їм допомоги в адаптації до нового соціокультурного середовища [3]. У межах університету успішній адаптації сприяють тематичні уроки, написання під керівництвом куратора тез на студентську наукову конференцію «Україна і світ», підготовка презентацій та виступів на пленарні засідання, знайомство з науковою бібліотекою університету, профорієнтаційні заходи, на яких видатні вчені — викладачі НТУ «ХПІ» знайомлять іноземців з різними спеціальностями, допомагаючи правильно обрати майбутню професію, та інші. Цього року на конференцію «Україна і світ» викладачі кафедри гуманітарних наук підготували зі своїми іноземними студентами такі доповіді: «Вивчення мов через національно-культурне середовище» (Ван Сіньюе, Китай), «Особливості

менталітету японців» (Хірума Токія, Японія), «Етно-психологічні особливості студентів з країн північної Африки» (Альфариаті Аїша, Марокко), «Advantages of getting higher education in Ukraine for international students» (Тунч Емре, Туреччина) та ін. Третього березня іноземці разом з викладачами кафедр гуманітарних та природничих наук відвідали кафедру зварювання, де побачили і дізналися багато цікавого про цей складний процес. На березень факультетом заплановано знайомство іноземних студентів з іншими кафедрами: інформатики та інтелектуальної власності, програмної інженерії та інформаційних технологій управління, гідравлічних машин, ливарного виробництва, автомобіле- і тракторобудування та ін. Безумовно, профорієнтаційні заходи посприяють росту інтересу студентів до певних спеціальностей та допоможуть їм обрати потрібну, а їх обговорення з викладачем допоможе знизити рівень тривоги та швидше адаптуватися до умов навчання в університеті.

Практика показує, що значно полегшують культурологічну адаптацію іноземних студентів такі заходи, як ознайомчі екскурсії містом, походи до парку культури та відпочинку імені Горького, відвідування театру опери та балету з переглядом балету, слуханням опери з наступним обговоренням, перегляд художніх та інших виставок, екскурсії на стадіон «Металіст», відвідування кафе «Пузата хата» та знайомство з українськими стравами тощо. Так, студенти відвідали виставку «Лялька як мистецтво: історія і сучасність», де познайомилися з ляльками різних часів, з костюмами, багато з яких виготовляли діти, з українським національним костюмом, у який були одягнуті ляльки. Виставка справила приємне враження і посприяла створенню невимушеної атмосфери та розширенню лексичного запасу студентів. Велику цікавість у іноземців викликала виставка живописних полотен відомого харківського художника В. Северина, яку вони разом з куратором відвідали 26

лютого 2021 р. Студенти з Японії, Китаю, Туреччини познайомилися з різними жанрами живопису (пейзаж, портрет, натюрморт), з графічними роботами (акварель, рисунок), з технікою письма, з кольорами, з назвами квітів, дерев, розповідали, що їм найбільше сподобалося, повідомляли про художників своїх країн. Такі заходи допомагають формувати у іноземних студентів позитивну мотивацію до навчання у новій країні та прискорюють їх соціокультурну адаптацію.

Важливо одночасно розвивати уміння навчатися і спілкуватися. З метою розвитку навчальних і комунікативних стратегій на факультеті міжнародної освіти НТУ «ХПІ» авторськими колективами створюються підручники і навчальні посібники, спрямовані на розвиток комунікативних здібностей і формування уявлень про культурні реалії країни, мова якої вивчається: «Про Україну — з любов'ю!» [4], «Видатні люди України» [2] тощо.

Соціокультурна адаптація є поступовим засвоєнням норм, цінностей і традицій нової культури. Завдяки спільним зусиллям всіх ланок навчально-виховного процесу можна досягти позитивних результатів у процесі адаптації іноземних студентів в Україні.

Відомості про авторів:

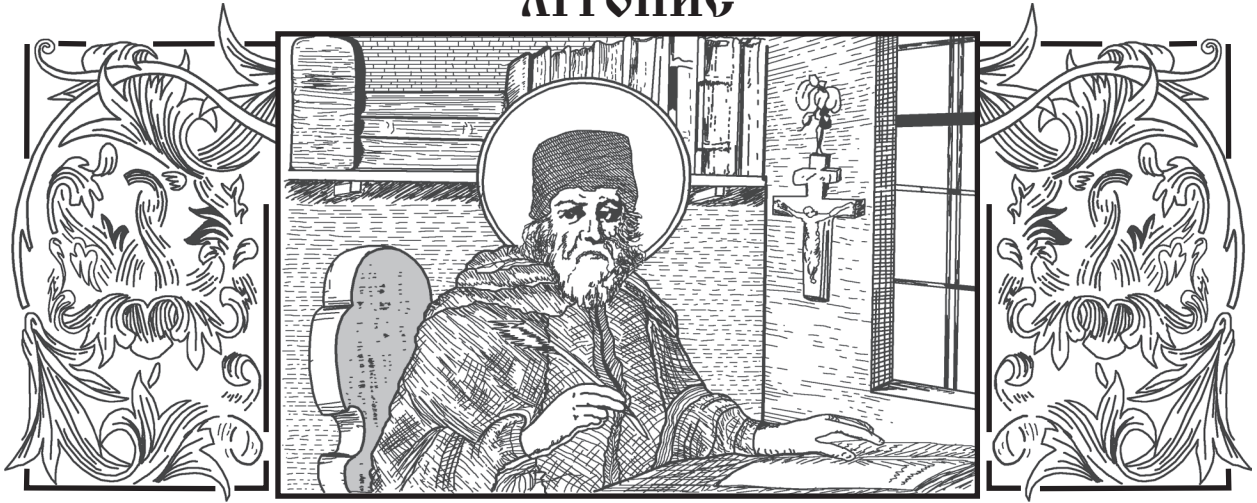
Северин Надія Василівна — кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук факультету міжнародної освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; e-mail: severin.nadiya@gmail.com; ORCID 0000-0002-4802-1738.

Чернявська Світлана Миколаївна — кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри української мови факультету міжнародної освіти, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; e-mail: Svitlana.Cherniavska@khp.edu.ua; ORCID 0000-0002-9438-6965.

Література:

1. *Кайдалова Л.Г.* Адаптация иностранных студентов к обучению в вузах: метод. рекомендации для преподавателей и студентов подготовительных факультетов / Л.Г. Кайдалова, Ж.В. Черкашина. Харьков : НфаУ, 2014. 48 с.
2. *Романёк Л.В.* Выдающиеся люди Украины : учеб.-метод. пособие по русскому языку для иностр. студ. / Л.В. Романёк, И.И. Снегурова, Т.А. Снегурова. Харьков : НТУ «ХПИ», 2007. 80 с.
3. *Северин Н.В.* Роль кураторства в учебном процессе / Н.В. Северин // Матер. міжнар. наук.-практ. семінару «Інновації та традиції у мовній підготовці студ., 13 груд. 2018. Харків : ХНУБА, 2018. С. 266-267.
4. *Снегурова Т.А.* Об Украине — с любовью! : учеб. пособ. по русскому языку для иностр. студентов / Т.А. Снегурова, Н.В. Северин, Н.И. Ковтун, Ю.А. Романов ; изд. 3-е, испр. и доп. Харьков : НТУ "ХПИ", 2017. 184 с.
5. *Стефаненко Т.Г.* Этнопсихология. Москва : Институт психологии РАН, "Академический проект", 1999. С. 279–300.
6. *Тарасюк І.В.* Культурний шок як один із чинників адаптації та реадaptaції мігрантів до нового соціокультурного середовища // Психологічні перспективи. 2011. № 17. С. 232-240.
7. *Bogardus E. S.* Social Distance. Yellow Springs, OH: Antioch, 1959. P. 37–42.

09.02.2021

УДК [373.31(410)]«18»

DOI:10.30837/nc.2021.1.119

З практики елементарної освіти Великої Британії ІХ ст. (просвітницька діяльність Р. Оуена)

Олена Мокроменко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

На етапі вдосконалення національної системи освіти і виховання в Україні педагогічна громадськість зосереджує увагу на проблемі пошуку нових напрямів, способів, форм і методів виховання і навчання підростаючого покоління. Розв'язання цих питань виражає ступінь розвитку суспільства та істотно залежить від міри громадських і приватних ініціатив у галузі просвітництва. А. Дістервег указував на два джерела, з яких людина черпає свої педагогічні пізнання, це знайомство з досвідом і думками людей, які жили раніше за нас, і власний розум, тобто традиція і міркування. Отже, система освіти втілює надбання педагогічної думки, поглядів відомих просвітян та практичний досвід наукових та освітніх організацій різних країн. Вивчення та критичний аналіз становлення та розвитку національних освітніх систем

країн світу дозволить якісно збагатити українське шкільництво на етапі реформування.

Підкреслимо, що для Великої Британії характерним є досвід створення мережі народних шкіл. Відкриття таких шкіл ставало у ХІХ ст. соціальним явищем, яке супроводжувалося широкою громадською дискусією та педагогічною критикою.

Просвітницька діяльність Р. Оуена, Дж. Ланкастера, Ен. Белла здійснювалася в межах загального просвітницького руху країни та підтверджує характер приватної ініціативи постановки шкільної справи у Великій Британії ХІХ ст.

Здійснений історіографічний пошук та аналіз праць, присвячених становленню національної системи освіти у Великій Британії ХІХ ст., дає підстави твердити, що ґрунтовно досліджували біографію, теоретичні погляди та просвітницьку

діяльність Р. Оуена британські вчені: Д. Оуен (1824, 1874), Макнаб (1819), Сомервіль (1843), Джонс (1889), Саймон (1905), Доллеанз (1905), Подмор (1923), Коул (1925), Колльман (1909), Мадер (1916), Анекштейн (1940).

Проведена джерелознавча робота дозволяє зробити висновок про малодосліджені аспекти цього питання, домінування загальнооглядових статей та відсутність педагогічного аналізу важливих фактів у сучасних вітчизняних публікаціях.

Мета статті — проаналізувати роль просвітницької діяльності Р. Оуена у процесі становлення елементарної системи освіти Великої Британії ХІХ століття.

Проведене дослідження засвідчило, що в просвітницькій діяльності Р. Оуена правомірно виділити три періоди, обумовлені зміною поглядів, пошуком нових напрямів та форм такої діяльності, друкуванням нових наукових праць [4; 6; 10]:

1) н'ю-ленаркський період (1800 — 1829);

2) (1829 — 1836) головною ідеєю просвітницької діяльності даного періоду є раціональне виховання, зв'язок виховання та навчання з організацією праці, участь вихованців общини у виробництві, у сільськогосподарській праці на фермах та полях, у шкільних майстернях; заснування шкіл-общин Нова гармонія, Індіана, США (1825 — 1828); Орбістон, Гласгоу (1826); Ралакін, Корк (1831); Квінсвуд, Хантс (1839); Гармонія-Хіл (1839-1845) [2, с. 183];

3) (1836 — 1858) заснування культурно-просвітніх закладів (соціальних інститутів — зал для науки) для робітників фабрик, заводів; започаткування профспілкового руху у Великій Британії.

Розглянемо детальніше просвітницьку діяльність Р. Оуена в н'ю-ленаркський період.

Важливим напрямом просвітницької діяльності Р. Оуена зазначеного періоду було пропагування ідеї посилення ролі держави у справах народної освіти. Вивчення першоджерел доводить, що він виступав з публічними промовами:

«Промова на відкритті нового інституту формування характеру» (1 січня 1816 р.), «Промова на обіді на честь Ланкастера» (1812 р.), «Звіт комітету асоціації допомоги біднякам» (1817 р.), «Звернення до поселенців Н'ю-Ленарк» (1816 р.), «Звіт графству Ленарк» (1820 р.), — в яких наголошував на необхідності загальної та безкоштовної освіти для всіх дітей країни, відкритті семінарій для підготовки вчителів, агітував за шкільну народну освіту, заснування та поширення шкіл у національному масштабі. Р. Оуен надрукував четверті «Дослідження з формування нового характеру» (1813 — 1814), адресуючи їх, головним чином, державі та уряду Великої Британії, в яких намагався переконати їх у необхідності створення національної системи виховання, введення національного плану виховання характеру, що вміщував би новітні розробки в області виховання [2, с.45; 3, с. 28].

Отже, громадська і просвітницька активність Р. Оуена була спрямована насамперед на привернення уваги громади, у першу чергу — британського уряду, на проблеми створення і діяльності народних шкіл, практичної реалізації ідеї всезагальної освіти. Це не втрачає актуальності в сучасних умовах у зв'язку з посиленням диференціації загальноосвітньої підготовки, недостатньому фінансуванні освітньої галузі.

Визнаючи питомий внесок просвітницької діяльності двох британських педагогів у постанову шкільної справи у Великій Британії до останньої третини ХІХ ст., Р. Оуен надавав матеріальну підтримку Дж. Ланкастеру та Ен. Беллу у справі відкриття народних шкіл [2, с.9].

Слід зазначити, що просвітницька діяльність Р. Оуена — власника текстильної фабрики — н'ю-ленаркського періоду була спрямована також на покращення умов праці і життя робітників власної фабрики. Перш за все, Р. Оуен запровадив технічне вдосконалення у справі поділу праці; заборонив на своїй фабриці працю дітей до 9 років та скоротив робочий день для підлітків і жінок до 10 годин 45 хви-

лин; організував фонд взаємодопомоги робітникам у випадках каліцтва, хвороби, старості [2, с.34].

Соціальний захист робітників та нововведення у виробництві зробили можливим поселенцям Н'ю-Ленарку здобувати загальну освіту, оскільки розвиток промислових потужностей країни передбачав і підвищення освітнього цензу працівників. На це наголошував Р. Оуен, закликаючи інших власників фабрик здійснити відповідні зміни на виробництві у своїх публічних промовах: «Письмо до директорів фабрик щодо працевлаштування дітей на виробництвах» (1818 р.), «Огляд нововведень у виробництві» (1815 р.), «Урегулювання робочого дня на фабриках» (1815 р.). Результатом активної громадської позиції просвітянина щодо заборони праці дітей на фабриках країни стала участь Р. Оуена в розробці британським урядом відповідних фабричних законодавчих актів (1802 — 1819 рр.), які увійшли складовою частиною у законодавчу базу становлення національної системи освіти Великої Британії ХІХ ст.

Перший фабричний акт дозволяв неповнолітнім працівникам-учням у перші чотири роки фабричного навчання у чітко визначені години з відривом від виробництва вчитися читання, письма, арифметики. Навчання відбувалося під керівництвом досвідченого вчителя, який, згідно з вказаним актом, мав отримувати платню. Проведений аналіз названого документу дозволив констатувати, що поряд з позитивним його значенням мали місце й суттєві недоліки. Зокрема виділено такі недоліки: розпорядження про виділення часу на навчання поширювалося тільки на дітей з робітничих будинків, відкритих на вовняних і бавовняних фабриках; декларативний характер документу ставав причиною частих випадків невиконання закону директорами фабрик. У ході дослідження з'ясовано, що законодавчий акт 1802 р. втратив чинність внаслідок скасування системи учнівства на виробництві (підготовки підмайстрів) у 1814 р.

Дослідженням встановлено, що елементи змісту проаналізованого акту 1802 р. про фабричне навчання увійшли у наступні законодавчі акти про роботу фабрик, затверджені у 1819, 1833, 1844 [5, с. 38].

Отже, головними здобутками фабричного законодавства першого етапу становлення елементарної освіти у Великій Британії вважаємо: унормування робочих навантажень дітей відповідного віку для створення можливості організувати елементарне навчання; призначення інспекторів для нагляду за виконанням цих законодавчих актів; відкриття робітничих шкіл при робітничих будинках фабрик.

Таким чином, Р. Оуен долучився до реалізації права всіх дітей країни здобувати освіту [6, с.402; 7, с. 32].

Р. Оуен, як теоретик-практик, спробував реалізувати свою ідею формування нового характеру в масштабах школи, держави, відкривши у 1816 р. Новий інститут формування характеру для працівників своєї фабрики на базі н'юленаркських шкіл. У промові на відкритті інституту Р. Оуен визначив перспективні цілі цього навчального закладу, які практично виявилися в тому, що:

Інститут став провідником освіти та виховання доброчесності серед поселення 2–3 тисяч людей у 1825 р., починаючи з 759 — у 1816 р.;

Інститут фактично приймав на навчання дітей місцевих фермерів та поселян на вільні місця.

Р. Оуен уважав, що Інститут стане зразком наслідування серед інших бізнесменів-фабрикантів по всій країні. Отже, Інститут став відкритим для відвідувачів та викликав зацікавлення у сучасників та отримував відгуки у публікаціях (Нарис про освіту в Н'ю-Ленарк у серпні 1822 р. — Із Дублінської газети, серпень 1822 р.; Д.Сміт. Екскурсія в Шотландію в 1820 р.; Д. Гріск. Рік у Європі: враження від н'ю-ленаркської школи для маленьких дітей) [2; 5].

Вивчення джерел з означеної теми аргументує, що Р. Оуен був засновни-

ком дитячого садку у Великій Британії в 1816 р. завдяки відкриттю Інституту, до структури якого входила дитяча школа з двома відділеннями для дітей у віці від 1 до 6 [1].

Слід зазначити, що для успішної організації освітньо-виховного процесу в Інституті Р. Оуен вивчав практичний досвід інших педагогів-практиків у їх книгах та відвідуючи їх навчальні заклади (так, у 1801 р. він відвідував школу Оберліна — засновника дитячого притулку та початкової школи у Франції).

Доведено, що просвітницька діяльність Р. Оуена спрямовувалася передусім на привернення уваги широких громадських кіл, у першу чергу — британського уряду до проблеми створення і діяльності елементарних шкіл; практичної реалізації ідеї всезагальної освіти; підтверджувала характер приватної ініціативи постановки шкільної справи у Великій Британії у ХІХ ст. та виконання просвітянами основних положень законодавчого акту 1803 р. про накладання обов'язків на заможних осіб щодо заснування благодійних елементарних шкіл по всій країні.

Викладений матеріал є свідченням вагомого внеску просвітницької діяльності Р. Оуена у становленні національної системи освіти у Великій Британії ХІХ ст. Перспективою подальших розвідок у даному напрямі є наступні: розгляд структури Інституту; систематизація змісту, методів та форм організації освітньо-виховного процесу в Інституті; детальний аналіз освітньо-виховного процесу початкової школи Інституту.

Література

1. Мокроменко О.В. Розвиток елементарної освіти у Великій Британії ХІХ ст. : дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.01. — Загальна педагогіка та історія педагогіки ; Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Харків, 2011.
2. Оуэн Р. Образование характера. Новый взгляд на общество / Роберт Оуэн; [По 3 изд. 1817 г. с объяснениями проф. Освальда Колльмана ; пер. С.К. под ред. В.В. Битнера.]. С.-П. : Вестник знаний, 1909. 64 с.
3. Флейшнер Л. История народного образования в Англии. Одесса, 1894. 40 с.
4. Barnard H. C. A History of English Education from 1760. London : University of London Press, 1961. 150 p.
5. Bedarida F. A Social History of England 1851–1990. [translated by A.S. Forster]. London, New York : Rontlege, 1991. 200 p.
6. Gardiner J., Wenborn N. The History today companion to British history. London : Collins & Brown, 1995. 839 p.
7. Leach A. F. Some results of research in the history of Education in England with suggestions for its continuance and extension. London published for the British Academy, 48 p.
8. Owen D. An Outline of the System of education of New-Lanark. Glasgow, 1824. 120 p.
9. Owen D. Threading my way. London, 1874. 96p.
10. Wardle D. English popular education 1780 — 1970. Cambridge : CUP, 1976. 197 p.

22.11.2020

Відомості про автора

Мокроменко Олена Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовної підготовки; Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, Україна; e-mail: olenavmokromenko@gmail.com; orchid.org/0000-0003-0824-3245; Google Scholar <https://scholar.google.com/citations?user=r=67n7agkAAAAJ&hl=en>; Researcher ID <http://www.researcherid.com/rid/I-7835-2016>

Анотації Аннотации Annotations

Освіта та суспільство

УДК 001.89-051(477.54)“19/20“:378

Бойчук Ю. Івану Федоровичу Прокопенку — 85!
// *Новий Коллегиум. 2021. № 1. С. 3–10.*

Стаття присвячена опису життєвого шляху доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України Івана Федоровича Прокопенка, який 40 років поспіль обіймав посаду ректора Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди — одного з провідних закладів вищої педагогічної освіти України з високим творчим потенціалом, де впроваджуються сучасні стандарти і технології, нова структура організації й управління навчально-виховним процесом, зміцнюється матеріально-технічна база, розширюються обсяги й якість підготовки науково-педагогічних кадрів.

Основним напрямом діяльності університету зі всі роки перебування І.Ф. Прокопенка на посаді ректора була підготовка педагогів-фахівців — національно свідомих громадян, патріотів і справжніх професіоналів.

Академік І. Ф. Прокопенко розробив та впровадив у практику вищої педагогічної освіти нову освітню систему підготовки майбутнього вчителя, яка реалізується через інноваційні педагогічні технології, спрямовані на розвиток особистості студента, його творчого потенціалу.

І. Ф. Прокопенко — взірець інтелегентної та порядної людини, талановитий і успішний організатор освітянської діяльності, досвідчений і принциповий педагог.

Ключові слова: І. Ф. Прокопенко; педагогічний університет; ректор, громадський діяч; патріот; педагог; науковець

УДК 001.89-051(477.54)“19/20“:378

Бойчук Ю. Івану Федоровичу Прокопенку — 85!
// *Новий Коллегиум. 2020. №1. С. 3–10.*

Стаття посвящена описанию жизненного пути доктора педагогических наук, профессора, академика НАПН Украины Ивана Федоровича Проко-

пенко, который в течение 40 лет занимал должность ректора Харьковского национального университета имени Г. С. Сковороды — одного из ведущих заведений высшего педагогического образования Украины с высоким творческим потенциалом, где внедряются современные стандарты и технологии, новая структура организации и управления учебно-воспитательным процессом, укрепляется материально-техническая база, расширяются объемы и качество подготовки научно-педагогических кадров.

Основным направлением деятельности университета в годы пребывания И. Ф. Прокопенко в должности ректора была подготовка педагогов-специалистов — национально сознательных граждан, патриотов и настоящих профессионалов.

Академик И. Ф. Прокопенко разработал и внедрил в практику высшего педагогического образования новую образовательную систему подготовки будущего учителя, которая реализуется через инновационные педагогические технологии, направленные на развитие личности студента, его творческого потенциала.

И. Ф. Прокопенко — образец интеллигентного и порядочного человека, талантливый и успешный организатор просветительской деятельности, опытный и принципиальный педагог.

Ключевые слова: И. Ф. Прокопенко; педагогический университет; ректор; общественный деятель; патриот; педагог; ученый.

UDC 001.89-051(477.54)“19/20“:378

Boychuk Yu. Ivan Fedorovich Prokopenko is 85 years old! // New Collegium. 2021. No1. P. 3–10.

The article is devoted to the description of the life path of the doctor of Pedagogy, professor, academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine Ivan Fedorovich Prokopenko, who has been working for 40 years as rector of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University — one of the leading higher pedagogical education institutions in Ukraine with high creative potential, where modern standards and technologies are being introduced, a new structure of organization and management of the

educational process, the material and technical base is being strengthened, the volumes and quality of scientific and pedagogical personnel training are expanding.

The main direction of the university's activity during all the years of I.F. Prokopenko's tenure as rector was the training of specialist teachers — nationally conscious citizens, patriots and real professionals.

Academician I.F. Prokopenko has worked out and provided a new educational system for training a future teacher into the practice of higher pedagogical education, which is implemented through innovative pedagogical technologies aimed at developing the student's personality, his creative potential.

I.F. Prokopenko is an example of an intelligent and decent person, a talented and successful organizer of educational activities, an experienced and principled educator.

Key words: I.F. Prokopenko; pedagogical university; rector; public figure; patriot; educator; scientist.

УДК 72.01

Черкасова К. Науково-практичні аспекти збереження архітектурно-містобудівної спадщини в розвитку сучасної архітектурно-реставраційної освіти // Новий Коллегіум. 2021. №1. С. 13–18.

Розглядаються історичні, теоретичні, науково-практичні аспекти архітектурно-реставраційної діяльності, простежені в напрямку формування та розвитку архітектурно-реставраційного освіти на Україні. Розгляд питань підготовки фахівців з реставрації нерухомої спадщини є актуальним напрямком вищої архітектурної освіти через необхідність відтворення кадрів для розвитку науково-проектної та виробничої сфер діяльності. Взаємозумовленість науки, практичної діяльності та освіти є необхідною умовою збереження культурної спадщини, що в даний час існує як один із важливих показників культурної політики держави. Проблема освоєння архітектурно-містобудівної спадщини складається з необхідності врахування двох протилежних тенденцій: охорони первинної унікальності архітектурної пам'ятки і розвиток історичного міського середовища із залученням прийомів сучасної архітектури, в результаті чого поступово втрачається історична автентичність і міське середовище набуває все більш універсальний і інтернаціональний характер. У сучасному проектуванні ця проблема вирішується на стадії розробки містобудівної документації і детального плану території історичних ареалів, які враховують систему обмежень архітектурно-містобудівної діяльності в зонах охорони об'єктів культурної спадщини різного режиму використання. Освітні програми кафедри реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів ХНУБА розроблені з урахуванням професійних компетентностей, спрямованих на освоєння світового досвіду досягнень в області архітектурно-реставраційної освіти при збереженні традицій, що склалися за роки існування архітектурної освіти в Харкові. Утворена на початку 1996 р. кафедра реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів об'єднала фахівців, що мають досвід наукової та практичної діяльності за напрямками містобудівної реставрації, реставрації пам'яток архітектури, архітектурної археології, реконструкції історичних об'єктів.

Ключові слова: архітектура; реставрація; освіта; пам'ятка; історія; дослідження; охорона; компетентності

УДК 72.01

Черкасова Е. Научно-практические аспекты сохранения архитектурно-градостроительного наследия в развитии современного архитектурно-реставрационного образования // Новий Коллегіум. 2021. №1. С. 13–18.

Рассматриваются исторические, теоретические, научно-практические аспекты архитектурно-реставрационной деятельности, прослеженные в аспекте формирования и развития архитектурно-реставрационного образования в Украине. Рассмотрение вопросов подготовки специалистов по реставрации недвижимого наследия является актуальным направлением высшего архитектурного образования по причине необходимости воспроизводства кадров для развития научно-проектной и производственной сфер деятельности. Взаимообусловленность сфер науки, практической деятельности и образования является необходимым условием сохранения культурного наследия, что в настоящее время является одним из важных показателей культурной политики государства. Проблема освоения архитектурно-градостроительного наследия состоит в необходимости учета двух противоположных тенденций: охраны первичной уникальности архитектурного памятника и развитие исторической городской среды с привлечением приемов современной архитектуры, в результате чего постепенно утрачивается историческая аутентичность и городская среда приобретает все более универсальный и интернациональный характер. В современном проектировании эта проблема решается на стадии разработки градостроительной документации и детальных планов территории исторических ареалов, учитывающих систему ограниченный архитектурно-градостроительной деятельности в зонах охраны объектов культурного наследия разного режима использования. Образовательные программы кафедры реконструкции, реставрации архитектурных объектов ХНУСА разработаны в учетом профессиональных компетентностей, направленных на освоение мирового опыта в области архитектурно-реставрационного образования при сохранении традиций, сложившихся за годы существования архитектурного образования в Харькове. Созданная в начале 1996 г. кафедра реконструкции, реставрации архитектурных объектов объединила специалистов, имеющих опыт научной и практической деятельности по направлениям градостроительной реставрации, реставрации памятников архитектуры, архитектурной археологии, реконструкции исторических объектов.

Ключевые слова: архитектура; реставрация; образование; памятник; история; исследование; охрана; компетентности.

UDC 72.01

Cherkasova K. Scientific and practical aspects of preservation of architectural and urban heritage in the development of modern architectural and restoration education // New Collegium. 2021. No1. P. 13–18.

The historical, theoretical, scientific and practical aspects of architectural and restoration activities,

which have observed in the aspect of the formation and development of architectural restoration education in Ukraine are considering within the article. Training issues of restoration specialists of real estate consideration is an important area of architectural higher education due to the need to replenish personnel for the development of scientific-, design- and professional activity spheres. The interdependence of the spheres of science, practice and education is a necessary condition for the preservation of cultural heritage, which currently exists as one of the important indicators of the state's cultural policy. The problem of mastering the architectural and urban planning heritage consists in the need to consider two opposing tendencies: the protection of the primary uniqueness of an architectural monument and the development of a historical urban environment with the involvement of modern architecture techniques, as a result of which historical authenticity is gradually lost and the urban environment is acquiring an increasingly universal and international character. In contemporary architectural design this problem is solved at the stage of developing urban planning documentation and detailed plans for the territory of historical areas, considering the system of restrictions on architectural and urban planning activities in the protection zones of cultural heritage objects of different use modes. The educational programs of the KhNUCEA Department of Reconstruction and Restoration of Architectural Objects have been developed considering professional competencies, aimed at mastering the world experience of achievements in the field of architectural and restoration education while maintaining the traditions that have developed over the years of the architectural education existence in Kharkov. The Department of Reconstruction and Restoration of Architectural Objects, formed in 1996, has united in its team specialists with experience in scientific and practical activities in the areas of urban planning restoration, restoration of architectural monuments, architectural archeology, reconstruction of historical objects.

Key words: architecture; restoration; education; monument; history; research; protection; competence.

УДК 617.7

Семенець В., Салеева А., Аврунін О., Гриценко В., Карпенко І., Солнцева І. Досвід організації в Україні системи підготовки фахівців для протезної промисловості за міжнародними стандартами // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 19–28.

Сьогодні актуальною є проблема підготовки кадрів для суміжних галузей у системі виробництва, експлуатації виробів та надання послуг. Це характерно для медицини й тих суміжних галузей, які займаються виробництвом і експлуатацією біотехнічних пристроїв та систем, електронних засобів медичного призначення та наданням реабілітаційних послуг у системах охорони здоров'я та соціального захисту населення.

Висвітлюється досвід щодо основних етапів підготовки сучасних фахівців для протезної промисловості за міжнародними стандартами. Розглянуто основні підходи до формування навчальних планів, організації практичної підготовки та наукової складової програми підготовки фахівців з протезування

та ортезування. За результатами співпраці ХНУРЕ та УкрНДІ протезування у 2001 р. створена система підготовки фахівців з протезування та ортезування за освітніми рівнями "бакалавр" і "спеціаліст". З 2001 по 2012 рр. за цією програмою пройшли навчання п'ять груп здобувачів вищої освіти первинної підготовки бакалаврів і спеціалістів загальною кількістю 72 випускники, перепідготовку пройшли чотири групи з загальною кількістю 65 випускників. Для реалізації проекту "Створення протезної та ортопедичної освіти в Україні" на основі міжнародної угоди між УкрНДІ протезування, ХНУРЕ й Школою реабілітаційних наук (HS) почала діяти програма підготовки викладачів-тренерів з протезування та ортезування за освітньою програмою "Ортопедичні технології та інженерія", розробленою відповідно до міжнародного стандарту ISPO категорії II.

Перспективою роботи є розробка сучасного навчального контенту для підготовки висококваліфікованих фахівців різних рівнів освіти за спеціалізацією "Ортопедичні технології та інженерія" відповідно до сучасних світових стандартів.

Ключові слова: опорно-руховий апарат; ортопедія; протезування; біомедична інженерія; технології; фізична реабілітація.

УДК 617.7

Семенець В., Салеева А., Аврунін О., Гриценко В., Карпенко І., Солнцева І. Опыт организации в Украине системы подготовки специалистов для протезной промышленности согласно международным стандартам // Новый Коллегиум. 2021. №1. С. 19–28.

Сегодня актуальна проблема подготовки кадров для смежных отраслей в системе производства, эксплуатации изделий и услуг. Это характерно для медицины и тех смежных отраслей, занимающихся производством и эксплуатацией биотехнических устройств и систем, электронных средств медицинского назначения и предоставлением реабилитационных услуг в системах здравоохранения и социальной защиты населения.

Освещается опыт основных этапов подготовки современных специалистов для протезной промышленности по международным стандартам. Рассмотрены основные подходы к формированию учебных планов, организации практической подготовки и научной составляющей программы подготовки специалистов по протезированию и ортезированию. С 2001 по 2012 гг. по результатам сотрудничества ХНУРЭ и УкрНИИ протезирования прошли обучение пять групп соискателей высшего образования первичной подготовки бакалавров и специалистов общей численностью 72 выпускника и переподготовку прошли четыре группы по общему количеству 65 выпускников. Для реализации проекта "Создание протезной и ортопедической образования в Украине", на основе международного соглашения между УкрНИИ протезирования, ХНУРЭ и Школой реабилитационных наук (HS) с января 2018 г. начала действовать программа подготовки преподавателей-тренеров (по терминологией HS) по протезированию и ортезированию по образовательной программе "Ортопедические технологии и инженерия", разработанной в соответствии с международным стандартом ISPO категории III.

Перспективою роботи является разработка современного учебного контента для подготовки высококвалифицированных специалистов различных уровней образования по специализации "Ортопедические технологии и инженерия" по современным мировым стандартам.

Ключевые слова: опорно-двигательный аппарат; ортопедия; протезирование; биомедицинская инженерия; технологии; физическая реабилитация.

UDC 617.7

Semenets V., Salieieva A., Avrunin O., Grishchenko V., Karpenko I. Experience of the organization in Ukraine of the system of training of specialists for prosthetic industry according to international standards // New Collegium. 2021. No1. P. 19–28.

At the present stage, the problem of training for related industries in the system of production, operation of products and provision of services is especially relevant. To a large extent, this is typical of medicine and related industries that are engaged in the production and operation of biotechnological devices and systems, electronic medical devices and the provision of rehabilitation services in health and social protection systems.

Training of specialists in the field of prosthetics and orthoses for the manufacture of means for the rehabilitation of patients with musculoskeletal disorders. The aim of the work is to highlight the experience of the main stages of training of modern specialists for the prosthetic industry according to international standards. To do this, it is necessary to consider the main approaches to the formation of curricula, the organization of practical training and the scientific component of the training program for prosthetics and orthoses. From 2001 to 2012 according with cooperation program between KNURE and the Ukrainian Research Institute of Prosthetics 5 groups of bachelors and specialists with a total of 72 graduates underwent training under this program, 4 groups with a total of 65 graduates underwent retraining. In order to implement the project "Creation of prosthetic and orthopedic education in Ukraine", based on an international agreement between the Ukrainian Research Institute of Prosthetics, Kharkiv National University of Radio Electronics and the School of Rehabilitation Sciences (NS) began in January 2018 a training program for teachers-trainers for prosthetics and orthoses according to the educational program "Orthopedic Technologies and Engineering", developed in accordance with the international standard ISPO category II. The main stages of cooperation, practical and scientific parts for master's training in the specialty "Orthopedic Technologies and Engineering" in the specialty 163 — "Biomedical Engineering" are considered. In accordance with the international standard ISPO, a program for training specialists in prosthetics and orthoses according to the scientific plan "Orthopedic Technologies and Engineering" has been created and started to operate. The perspective of the work is the development of modern educational content for the training of highly qualified specialists of different levels of education in "Orthopedic Technologies and Engineering" in accordance with modern world standards.

Key words: orthopedics; prosthetics; biomedical engineering; technologies; physical rehabilitation; musculoskeletal system.

УДК 378

Рязанцев О., Шилин В. Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології: деякі питання сучасності та підготовки фахівців // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 29–34.

Розглядаються сучасні проблеми та проблеми, що існують в даний час в гідротехніці та гідроенергетиці, проблеми земельних та водних ресурсів, а також проблеми підготовки фахівців, здатних вирішити ці проблеми

Розглянуто аспекти підготовки фахівців з гідротехніки та водного машинобудування, здатних вирішити ці проблеми галузі сьогодні, та тих, які стикнуться з ними найближчим часом. Здатність компетентного фахівця передбачати наслідки будь-якої дії повинна бути невід'ємною її частиною. Звертається увага на необхідність застосування концептуально нових підходів до вирішення проблем будівництва нових гідроелектростанцій, експлуатації та реконструкції існуючих об'єктів.

Ключові слова: гідротехніка; водна інженерія; антропогенний вплив; навколишнє середовище; підготовка фахівців; фахові компетентності.

UDC 378

Riazantsev O., Shylin V. Hydrotechnical construction, water engineering and water technologies: some modern issues and training of professionals // New Collegium. 2021. No1. P. 29–34.

The article considers modern problems and problems that currently exist in hydraulic engineering and hydropower, problems of land and water resources. And also problems of training of experts. able to solve these problems

Recently, the problems caused by existing large hydraulic structures are increasingly mentioned. The main problem is that the nodes of hydraulic structures often form artificial reservoirs of a large plane. It often happens that the depths of reservoirs are insignificant. This situation is very unsatisfactory because the land is used irrationally, which is a valuable resource and has a high cost and can be used effectively for agriculture. Creation of hydraulic structures, complexes of hydraulic structures significantly change the hydrological, biological, salt and thermal regimes of the river on which they are built, the regime of groundwater movement, cause climate change in the surrounding areas. Cascades of hydraulic structures have a special influence. As an example, we can cite the Dnieper cascade of hydroelectric power plants and compare the area of its reservoirs and the amount of electricity generated by its power plants with the world's largest hydroelectric power plants.

In addition, shallow water bodies cause a significant deterioration in water quality. And since reservoirs are often a source of water supply for settlements and industrial enterprises, this situation is controversial. Intensive construction of hydraulic structures and their complexes took place during the twentieth century, many of them exhausted their resources and needed either reconstruction or decommissioning. The reasons for this state of affairs are the development of technology, the emergence and development of other alternative energy sources for thermal and nuclear power plants, other than hydraulic. Also, since the construc-

tion of many buildings, approaches to determining their profitability and efficiency have changed.

Aspects of training specialists in hydraulic engineering and water engineering, able to solve these problems of the industry today, and those that will face them in the near future are considered. The ability of a competent professional to anticipate the consequences of any action must be an integral part of it. Attention is drawn to the need to apply conceptually new approaches to solving problems of construction of new hydraulic and hydropower facilities, operation and reconstruction of existing facilities.

Key words: hydraulic engineering, water engineering, anthropogenic impact, environment, training of specialists, professional competencies

Організація та управління

УДК 378.091.212.74 — 027.543: 378.6: 61(477.54 — 25)ХНМУ

Капустник В., М'ясоєдов В., Стащак А. Академічна мобільність як один із вимірів інтернаціоналізації: досвід Харківського національного медичного університету // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 35–40.

Розглядається міжнародна академічна мобільність як один з ключових інструментів інтернаціоналізації вищої освіти на прикладі досвіду Харківського національного медичного університету. Висвітлюються основні етапи формування системи академічної мобільності в закладі вищої освіти. Проводиться аналіз ризиків, пов'язаних з налагодженням процесу мобільності та аналіз особливостей створення програм обміну для здобувачів вищої освіти відповідно до сучасних потреб розвитку вищої медичної освіти.

Ключові слова: міжнародна академічна мобільність; інтернаціоналізація; вища освіта; освітні програми; проект; науково-освітній простір.

УДК 378.091.212.74 — 027.543: 378.6: 61(477.54 — 25)ХНМУ

Капустник В., Мясоєдов В., Стащак А. Академическая мобильность как один из ключевых инструментов интернационализации: опыт Харьковского национального медицинского университета // Новый Коллегиум. 2021. №1. С. 35–40.

Рассматривается международная академическая мобильность как один из ключевых инструментов интернационализации высшего образования на примере опыта Харьковского национального медицинского университета. Освещаются основные этапы формирования системы академической мобильности в высшем учебном заведении. Проводится анализ рисков, связанных с налаживанием процесса мобильности и особенностей создания программ обмена для студентов в соответствии с учетом современных потребностей развития высшего медицинского образования.

Ключевые слова: международная академическая мобильность; интернационализация; высшее образование; образовательные программы; проект; научно-образовательное пространство.

UDC 378.091.212.74 — 027.543: 378.6: 61(477.54 — 25)KNMU

Kapustnik V., Myasodov V., Stashchak A. Academic mobility as one of the key tools for the internationalization of higher education on the example of the experience of the Kharkiv National Medical University // New Collegium. 2021. No1. P. 35–40.

In this article, international academic mobility is reviewed as one of the key tools in the process of internationalization of higher education on the example of the experience of Kharkiv National Medical University. The main stages in formation of the system of academic mobility in a higher education institution are recovered. There was an analysis made regarding the risks associated with the establishment of the mobility process and the peculiarities of creating exchange programs for students in accordance with the current needs of higher medical education was made.

Key words: international academic mobility; internationalization; higher education; educational programmes; project; scientific and educational space.

УДК 378

Даньшева С., Дитюк С., Ігнатова В., Тесаловська О. Аналіз проблем адаптації здобувачів ЗВО до on-line навчання // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 41–45.

Розглядаються нові вимоги до вищої освіти, до вдосконалення сучасних освітніх технологій — таких як навчальні курси та дистанційні освітні технології, та вивчення та виявлення труднощів здобувачів закладу вищої освіти під час кризи, що виникла у зв'язку з пандемією. На сьогодні накопичено певний обсяг знань, важливих для постановки і вирішення проблеми адаптації здобувачів закладу вищої освіти під час онлайн навчання. Констатуючи активну розробку різних аспектів проблеми, що нами досліджується, можна зробити висновок, що проблема адаптації здобувачів ЗВО до онлайн навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій і труднощі, які виникають при цьому, поки не стала предметом спеціального дослідження. Питання про ефективність дистанційного або змішаного навчання та ролі особистісних якостей викладачів навчальних дисциплін та кураторів в освітньому процесі визначаються першорядною важливістю проблем виховання та навчання на даному етапі розвитку сучасної України. У статті зроблений аналіз та визначено соціально-психологічний стан здобувачів та проблеми, що виникають у них під час дистанційного навчання шляхом анкетування (з використанням Google Forms) та зроблені висновки, яким чином можна вирішувати ці проблеми.

Ключові слова: дистанційні освітні технології; виявлення труднощів здобувачів ЗНО; психо-емоційний стан, особистісні якості викладачів навчальних дисциплін та кураторів в освітньому процесі; взаємодійності викладача і здобувачів ЗНО.

UDC 378

Dansheva S., Dytiuk S., Ihnatova V., Tesalovskaya O. Adaptations of students to on-line format in of higher learning // New Collegium. 2021. No1. P. 41–45.

The article considers new requirements for higher education, the improvement of modern educational tech-

nologies such as training courses and distance learning technologies, and the study and identification of difficulties of students during the crisis caused by the pandemic. To date, a certain amount of knowledge important for formulating and solving the problem of adaptation of students during online education has been accumulated. Stating the active development of various aspects of the problem that we are investigating, we can conclude that the problem of adaptation of students to online learning using distance learning technologies and the difficulties that arise in this case have not yet become the subject of a special study. Questions about the effectiveness of distance or blended learning and the role of personal qualities of teachers and curators in the educational process are determined by primary importance of the problems of education and training at this stage of development of modern Ukraine. The article analyzes and identifies the socio-psychological state of the students and the problems they encounter during distance learning through questionnaires using Google Forms, and draws conclusions on how to solve these problems.

Key words: distance educational technologies; identification of difficulties of students; psycho-emotional state; personal qualities of teachers of educational disciplines and curators in educational process; mutual relations of teacher and students.

УДК 378.1

Солошенко О. Виховна робота як провідна компонента діяльності кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 46–53.

Стисло надаються основні етапи історії кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, аналізується багаторічний досвід кафедри через призму її освітньо-виховної діяльності. Звертається увага на роль суспільно-гуманітарних дисциплін в процесі формування загальних та універсальних компетентностей сучасного фахівця. Soft skills мають достатню широкоту коло: мовні, громадські, підприємницькі, комунікативні, життєві когнітивні та інформаційні та інші. Автор детально аналізує шляхи формування цих компетентнісних складових у студентів при вивченні дисциплін гуманітарного циклу.

Наголошується, що всі навчальні дисципліни, що викладаються на кафедрі, мають та вдало реалізують виховну компоненту. Аналізуються заходи щодо реалізації національно-патриотичного, духовного, правового, морального та інших видів виховання в сучасному університеті як в період навчання, так і в поза аудиторний час. Робиться акцент на співпраці з Центром військово-патриотичного виховання ХНУБА, зокрема, реалізацію принципу історичної і соціальної пам'яті. Центр гендерної освіти доповнює виховний процес висвітленням питань гендерного спрямування.

Актуальними складовими виховання сучасного студентства, які втілює кафедра шляхом проведення круглих столів в межах роботи Студентського наукового товариства кафедри «Кліо», бесід в гуртожитках та інформування під час аудиторних занять, є висвітлення процесу євроінтеграції, важливості протидії расизму, ксенофобії та екстремізму. Підкреслюється важливість інституту кураторів-наставників у виховній роботі зі студентами.

За всю історію виховна компонента роботи кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін залишалася незмінною — формування у молоді вічних людських цінностей, гідної людини і громадянина України.

Ключові слова: компетентності; гуманізація; виховання; духовність; культура; патріотизм; самосвідомість.

УДК 378.1

Солошенко Е. Воспитательная работа как ведущая компонента деятельности кафедры общественно-гуманитарных дисциплин // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 46–53.

Кратко освещаются основные этапы истории кафедры общественно-гуманитарных дисциплин, анализируется ее многолетний опыт через призму учебно-воспитательной деятельности. Обращается внимание на роль общественно-гуманитарных дисциплин в процессе формирования общих и универсальных компетентностей современного специалиста. Soft skills имеют достаточно широкий круг: языковые, общественные, предпринимательские, коммуникативные, жизненные когнитивные и информационные и др. Анализируются пути формирования этих компетентностных составляющих у студентов при изучении дисциплин гуманитарного цикла. Отмечается, что все учебные дисциплины, которые преподаются на кафедре, имеют и удачно воплощают воспитательную составляющую. Анализируются мероприятия, которые способствуют реализации национально-патриотического, духовного, правового, морального и других видов воспитания в современном университете во время занятий и во внеаудиторное время. Делается акцент на сотрудничестве с Центром военно-патриотического воспитания ХНУСА, в частности, реализацию принципа исторической и социальной памяти. Центр гендерного образования дополняет воспитательный процесс освещением вопросов гендерной проблематики. Актуальными аспектами воспитания современного студенчества, которые воплощает кафедра путем проведения круглых столов Студенческим научным обществом кафедры «Клио», бесед в общежитиях и информирования во время аудиторных занятий, является освещение процесса евроинтеграции, важности противодействия расизму, ксенофобии и экстремизму. Подчеркивается необходимость института кураторов-наставников в воспитательной работе со студентами. За всю историю воспитательная компонента работы кафедры общественно-гуманитарных дисциплин оставалась неизменной — формирование вечных человеческих ценностей, достойного человека и гражданина Украины.

Ключевые слова: компетентности; гуманизация; воспитание; духовность; культура; патриотизм; самосознание.

UDC 378.1

Soloshenko E. Educational work as a leading component of the activities of the department of social and humanitarian disciplines // New Collegium. 2021. No 1. P. 46–53.

The main stages of the history of the department of social and humanitarian disciplines are briefly sanctified, its long-term experience is analyzed through the prism of teaching and educational activities. Attention is drawn to the role of social and humanitarian disci-

plines in the process of forming general and universal competencies of a modern specialist. Soft skills have a fairly wide range: linguistic, social, entrepreneurial, communicative, life cognitive and informational, etc.

The ways of formation of these competence components in students in the study of the disciplines of the humanitarian cycle are analyzed. It is noted that all academic disciplines that are taught at the department have and successfully embody the educational component. The author analyzes the activities that contribute to the implementation of national-patriotic, spiritual, legal, moral and other types of education in a modern university both during classes and outside the classroom.

Emphasis is placed on cooperation with the Center for Military-Patriotic Education of KNUSA, in particular, the implementation of the principle of historical and social memory. The Gender Education Center complements the educational process with coverage of gender issues. Relevant aspects of the education of modern students, which the department embodies by holding round tables by the Student Scientific Society of the Clio Department, conversations in dormitories and informing during classrooms, is the coverage of the process of European integration, the importance of countering racism, xenophobia and extremism.

The necessity of the institution of curators-mentors in educational work with students is emphasized. Throughout its history, the educational component of the work of the Department of Social and Humanitarian Disciplines has remained unchanged — the formation of eternal human values, a worthy person and citizen of Ukraine.

Key words: competence; humanization; education; spirituality; culture; patriotism; self-awareness.

УДК 378.091.212:61:364–322

Капустник В., Летик І. Деякі аспекти волонтерської діяльності у виховній роботі зі студентами-медиками // Новий Колегіум. 2021. № 1. С. 54–57.

Розглядаються актуальні питання волонтерської роботи студентів Харківського національного медичного університету, її основні напрямки, мета заходів, обґрунтовується важливість виховання у студентів почуття самовідданості, громадянської відповідальності, небайдужого ставлення до проблем суспільного життя. Розглядаються аспекти волонтерської діяльності у сфері виховання у студентів шанобливого ставлення до історії і традицій ХНМУ, обраної спеціальності, розуміння професійної медичної майстерності та етики. Аргументується актуальність волонтерської діяльності для створення умов для досягнення секретів професії, зацікавленого ставлення до навчання, орієнтації на моральні якості, творчу активність і самостійність студентів.

Ключові слова: виховна робота; студенти-медики; відповідальне ставлення до навчання; волонтерська діяльність; громадянська відповідальність; творча активність.

УДК 378.091.212:61:364–322

Капустник В., Летик І. Некоторые аспекты волонтерской деятельности в воспитательной работе со студентами-медиками // Новый Коллегиум. 2021. № 1. С. 54–57.

Рассматриваются актуальные вопросы волонтерской деятельности студентов Харьковского национального медицинского университета, ее основные направления, цель мероприятий, обосновывается важность воспитания у студентов чувства самоотверженности, гражданской ответственности, неравнодушного отношения к проблемам общественной жизни. Рассматриваются аспекты волонтерской деятельности в плане воспитания у студентов уважительного отношения к истории и традициям ХНМУ, их специальности, понимания профессионального медицинского мастерства и этики. Аргументируется актуальность волонтерской деятельности для создания условий сознательного постижения тайн профессии, заинтересованного отношения к учебе, оттачивается ориентация на моральные качества, творческую активность и самостоятельность студентов.

Ключевые слова: воспитательная работа; студенты-медики; волонтерская деятельность; гражданская ответственность; творческая активность.

UDC 378.091.212:61:364–322

Kapustnyk V., Letik I. Some aspects of volunteering in educational work with medical students // New Collegium. 2021. No 1. P. 54–57.

Topical issues of volunteer work of Kharkiv National Medical University students are considered. Its main directions, the purpose of the measures, the importance of educating students in a sense of self-sacrifice, civic responsibility, indifference to the problems of public life are substantiated. Aspects of volunteer activity in the field of education of students with respect for the history and traditions of KhNMU, the chosen specialty, understanding of professional medical skills and ethics are considered. The value of volunteering to create conditions for understanding the secrets of the profession, an interested attitude to learning, focus on moral qualities, creative activity and independence of students is argued.

Key words: educational work; medical students; responsible attitude to education; volunteering; civic responsibility; creative activity.

УДК 378

Каменев О., Лисечко В. Шляхи підвищення ефективності підготовки здобувачів вищої освіти в сучасних умовах // Новий Колегіум. 2021. № 1. С. 58–61.

Сучасні тенденції розвитку освітньої галузі вимагають значних змін у підходах, методах, техніках та завданнях навчання. Потрібно вирішити виникаючі виклики, що дадуть змогу підвищити конкурентоспроможність здобувачів вищої освіти, як наслідок, поліпшити конкурентоспроможність самого вищого навчального закладу. Завданнями, що виникають, є: зміна підходу до освітнього процесу науково-педагогічних працівників, який повинен полягати в інтересах самих вчителів покращити якість освітніх послуг, які вони надають; зміна підходу до навчального процесу тих, хто навчається — студентів, слухачів, курсантів тощо — тобто необхідно перетворити тих, кого навчають, на тих, хто вчиться; визначення критеріїв ефективності освіти, що, очевидно, полягає не лише у досягненні результатів навчання за програмою.

Сформульовано основні критерії ефективності навчальної діяльності. Очевидно, що ці критерії — це не лише обсяг та сила знань та вмій, компетенції та результати навчання за програмою. Використовуючи лише такі критерії, неможливо повністю оцінити сучасні вимоги до ефективності освіти. В умовах ринкових відносин, економічної кризи, глобальної ментальної перебудови головним критерієм ефективності підготовки фахівця є можливість працевлаштування його на різні посади після закінчення навчання, а можливо і під час навчання. Що важливіше — це здатність шукача роботи самовдосконалюватися та опановувати різні компетенції при зміні функціональних обов'язків. Тобто студент вищої освіти повинен мати широкий спектр компетенцій, що дозволить йому розвиватися за певних умов при виконанні функціональних обов'язків. Такі завдання дадуть змогу задіяти елементи дуальної освіти, дистанційних технологій із використанням сучасних технологічних рішень та мотивацію учасників навчального процесу до саморозвитку.

Робиться висновок, що взаємне поєднання дуальної освіти з дистанційними технологіями навчання має врешті-решт вирішити нагальну проблему підготовки досвідченого фахівця з високим рівнем компетентності, який зможе виконувати виробничі завдання без додаткового стажування чи навчання після закінчення навчання.

Ключові слова: дуальна освіта; мотивація; дистанційні технології; компетентність; функціональні обов'язки; конкурентоспроможність.

UDC 378

Kamenev O., Lysechko V. Ways to increase of the training efficiency for higher education accessories in modern condition // New Collegium. 2021. No1. P. 58–61.

Current trends in the development of the education sector require significant changes in approaches, methods, techniques and tasks of training. The challenges that arise need to be addressed, which will make it possible to increase the competitiveness of higher education seekers after their graduation, and, as a consequence, to improve the competitiveness of the higher education institution itself. The tasks that arise are: a change in the approach to the educational process of research and teaching staff, which must consist in the interest of teachers themselves to improve the quality of educational services they provide; a change in the approach to the educational process of learners — students, listeners, cadets, etc. — that is, it is necessary to transform those who are taught into those who learn; definition of criteria for the effectiveness of education, which is obviously not only in achieving program learning outcomes.

The main criteria of efficiency of educational activity are formulated in the article. These criteria are obviously not only the amount and strength of knowledge and skills, competencies and program learning outcomes. Using only such criteria, it is impossible to fully assess the current requirements for the effectiveness of education. In the conditions of market relations, economic crisis, global mental restructuring, the main criterion for the effectiveness of training of the specialist is the ability to employ him in various positions after

graduation, and possibly during training. What is more important is the ability of the job seeker to self-improve and master various competencies when changing functional responsibilities. That is, a higher education student must have a wide range of competencies, not only deep ones, which will enable him to develop under certain conditions in the performance of functional duties. Such tasks make it possible to solve the use of elements of dual education, distance technology using modern technological solutions and motivation of participants in the educational process to self-development.

The article concludes that the mutual combination of dual education with distance learning technologies should ultimately solve the urgent problem of training an experienced specialist with a high level of competence who will be able to perform production tasks without additional internship or training after graduation.

Key words: dual education; motivation; remote technologies; competence, functional responsibilities; competitiveness.

УДК 378: 001.89

Попова Л. Напрями розвитку освіти і науки в Україні в умовах сучасності // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 62–66.

Досліджено основні причини, що гальмують розвиток вищої освіти та науки в Україні в сучасних умовах, а саме: розрив між середньою та вищою освітою країни, а також вищою освітою і науково-технічною сферою; високий відсоток міграції населення України, зокрема, молодих кадрів до інших країн; недостатній рівень фінансування наукових досліджень; відсутність партнерських відносин між бізнесом та закладами вищої освіти, що в результаті сприяє утворенню дисбалансу попиту та пропозиції на ринку праці тощо. Запропоновані напрями розвитку вищої освіти і науки в Україні, що вирішують існуючі проблеми в сфері сучасної вищої освіти і науки в умовах сучасності.

Особливе місце відведено необхідності забезпечення умов універсального дизайну в освіті і науці для маломобільних груп населення, зокрема людей з інвалідністю, а також забезпеченні умов доступності до об'єктів соціальної інфраструктури (зокрема, закладів освіти і науки). Наголошено на тому, що в умовах сучасного розвитку цивілізації, коли особлива увага приділяється захисту прав людини і громадянина в усіх сферах життєдіяльності, доцільно впроваджувати більш дієві заходи у сфері освіти і науки для людей з інвалідністю та інших представників маломобільних груп населення. Проаналізовано законодавчу базу, що регламентує вимоги створення безперешкодного доступу до об'єктів соціальної інфраструктури для маломобільних груп населення та зазначено, що в Україні не здійснюється дотримання вказаних вимог, хоча будівництво в країні здійснюється досить активно. Наголошено на тому, що Україні як розвинутій європейській країні також необхідно дбати про права кожного та забезпечити доступну освіту і науку.

Ключові слова: вища освіта; наука; розвиток; фінансування; дослідження; умови доступності; безперешкодний доступ; соціальна інфраструктура.

УДК 378: 001.89

Попова Л. *Направления развития высшего образования и науки в Украине в условиях современности* // *Новый Коллегиум*. 2021. №1. С. 62–66.

Исследованы основные причины, тормозящие развитие высшего образования и науки в Украине в современных условиях. Среди таких причин автор указал следующие: разрыв между средним и высшим образованием страны, а также высшим образованием и научно-технической сферой; высокий процент миграции населения Украины, в частности молодых кадров, в другие страны; недостаточный уровень финансирования научных исследований; отсутствие партнерских отношений между бизнесом и высшими учебными заведениями, что в результате способствует образованию дисбаланса спроса и предложения на рынке труда и т. п. Автором предложены направления развития высшего образования и науки в Украине, решающие существующие проблемы в сфере современного высшего образования и науки в условиях современности.

Особое место отведено необходимости обеспечения условий универсального дизайна в образовании и науке для маломобильных групп населения, в частности людей с инвалидностью, а также обеспечении условий доступности к объектам социальной инфраструктуры (в частности, учебных заведений и науки). Отмечено, что в условиях современного развития цивилизации, когда особое внимание уделяется защите прав человека и гражданина во всех сферах жизнедеятельности, целесообразно внедрять более эффективные меры в сфере образования и науки для людей с инвалидностью и других представителей маломобильных групп населения. Проанализирована законодательная база, регламентирующая требования создания беспрепятственного доступа к объектам социальной инфраструктуры для маломобильных групп населения и отмечено, что в Украине не осуществляется соблюдение указанных требований, хотя строительство в стране осуществляется достаточно активно. Отмечено, что Украине как развитой европейской стране также необходимо заботиться о правах каждого и обеспечить доступное образование и науку.

Ключевые слова: высшее образование; наука; развитие; финансирование; исследования; условия доступности; беспрепятственный доступ; социальная инфраструктура.

UDC 378: 001.89

Popova L. *REAS OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION AND SCIENCE IN UKRAINE IN THE MODERN CONDITIONS* // *New Collegium*. 2021. No 1. P. 62–66.

The article investigates the main reasons that hinder the development of higher education and science in Ukraine in the present conditions. Among these reasons, the author stated the following: the gap between secondary and higher education in the country, as well as higher education and scientific and technical sphere; high percentage of migration of the population of Ukraine; insufficient level of funding for research; lack of partnerships between business and higher education institutions, which as a result contributes to the imbalance of supply and demand in the labor market, etc.

The author proposes the directions of development of higher education and science in Ukraine, which solves the existing problems in the field of modern higher education and science in the present conditions.

Special attention is given to the need to provide universal design in education and science for low-mobility groups (in particular, people with disabilities), as well as to ensure accessibility to social infrastructure (in particular, educational and scientific institutions). It is emphasized that in the conditions of modern development of civilization, when special attention is paid to the protection of human rights and the citizen in all spheres of life, it is advisable to introduce more effective measures in the field of education and science for people with disabilities and other representatives of the low-mobility population groups. The legislative framework regulating the requirements for creating unimpeded access to social infrastructure facilities for low-mobility groups of population is analyzed. It is noted that Ukraine does not comply with these requirements, although construction in the country is quite active. It is emphasized that Ukraine, as a developed European country, also needs to take care of everyone's rights and provide accessible education and science.

Key words: higher education; science; development; financing; research; accessibility; unhindered access; social infrastructure.

УДК 37.09

Могильна Ю. *Стан професійної орієнтації школярів в сучасній українській школі* // *Новий Коллегиум*. 2021. №1. С. 67–70.

Аналізується стан визначеної проблеми. Виявлено, що професійна орієнтація в сучасних школах України проводиться на низькому рівні, є неефективною та для її проведення використовується вузьке коло методів. Шляхи реалізації профорієнтації є здебільшого теоретичними та не надають достатнього обсягу знань для свідомого вибору професії. Відсутність реалізації практичних шляхів позбавляє можливості формування в учнів старшої школи глибокого розуміння обраної професії, здатності провести самоаналіз та зіставити особистісні можливості та хист з вимогами до спеціальності.

Профорієнтація зводиться до агітаційної роботи закладів вищої освіти. Відвідування школярів студентами та інші заходи, що організують ЗВО, здебільшого спрямовані на ознайомлення школярів з особливостями навчання у конкретному ЗВО, його перевагами перед іншими закладами освіти. Але такі заходи не можна вважати профорієнтаційними, адже вони не надають достатнього обсягу інформації про професії, а лише ознайомлюють майбутніх абітурієнтів зі специфікою навчання та надають загальну інформацію про відповідні професії.

Окрім того, в Україні відсутній взаємозв'язок між Державним центром зайнятості та професійною орієнтацією школярів. Це призводить до дисбалансу між попитом та пропозицією на ринку праці, що своєю чергою негативно впливає на економічний стан країни через підвищений рівень безробіття. Також це негативно впливає й на соціальний розвиток, адже особистість, що не змогла реалізувати себе не може бути соціально активним та задоволеним життям

громадянином, який полюбляє свою країну. Через професійну невизначеність та нерозуміння молоддю відповіді на питання «Хто я?» втрачається хист та здібності, розвиток яких міг би принести країні переваги, перемоги, економічну незалежність.

Аналіз профорієнтаційної роботи в школах за кордоном демонструє, що профорієнтація в школах України знаходиться на низькому рівні, позбавлена низки важливих компонентів та не має позитивного впливу на суспільне та економічне життя країни.

Ключові слова: професійна орієнтація; професійне самовизначення; школа; учні; випускники шкіл; ринок праці.

УДК 37.09

Могильная Ю. Состояние профессиональной ориентации школьников в современной украинской школе // Новый Коллегиум. 2021. №1. С. 67–70.

Анализируется состояние представленной проблемы. Выявлено, что профессиональная ориентация в современных школах Украины проводится на низком уровне, неэффективна и для ее проведения используется узкий круг методов. Пути реализации профориентации в большинстве являются теоретическими и не предоставляют достаточного объема знаний для сознательного выбора профессии. Отсутствие реализации практических путей лишает возможности формировать у учащихся старших классов глубокое понимание выбранной профессии, способность к самоанализу, умение сопоставлять личностные возможности с требованиями к специальности.

В основном, профориентация сводится к агитационной работе высших учебных заведений. Посещение студентами школьников и другие мероприятия, которые организывают вузы, в основном направлены на ознакомление школьников с особенностями обучения в конкретном вузе, его преимуществами перед другими учебными заведениями. Но такие мероприятия нельзя считать профориентационными, ведь они не дают достаточного количества информации о профессиях, а только знакомят будущих абитуриентов со спецификой обучения и предоставляют общую информацию о соответствующих профессиях.

Кроме того, в Украине отсутствует взаимосвязь между Государственным центром занятости и профессиональной ориентацией школьников. Это приводит к дисбалансу между спросом и предложением на рынке труда, что в свою очередь негативно влияет на экономическое положение страны из-за повышенного уровня безработицы. Это негативно влияет и на социальное развитие, ведь личность, которая не смогла реализовать себя, не может быть социально активным и довольным жизнью гражданином, любить свою страну. Из-за профессиональной неопределенности и непонимания молодежью ответа на вопрос «Кто я?» теряется талант и способности, развитие которых могли бы принести стране преимущества, победы, экономическую независимость.

Анализ профориентационной работы в школах за рубежом показывает, что профориентация в школах Украины находится на низком уровне, лишена ряда важных компонентов и не имеет положительного влияния на общественную и экономическую жизнь страны.

Ключевые слова: профессиональная ориентация; профессиональное самоопределение; школа; ученики; выпускники школ; рынок труда.

UDC 37.09

Mohylna Y. The state of professional orientation of schoolchildren in the modern Ukrainian school // New Collegium. 2021. No 1. P. 67–70.

The article analyzes the state of the identified problem. It was found that vocational guidance in modern schools of Ukraine is conducted at a low level, is ineffective and uses a narrow range of methods. Ways to implement career guidance are mostly theoretical and do not provide sufficient knowledge for a conscious choice of profession. Lack of implementation of practical ways deprives high school students of a deep understanding of the chosen profession, the ability to conduct self-analysis and compare personal abilities and skills with the requirements for the specialty.

For the most part, career guidance is reduced to the propaganda work of higher education institutions. Student visits by students and other activities organized by universities are mostly aimed at acquainting students with the peculiarities of studying in a particular university, its advantages over other educational institutions. However, such measures cannot be considered career guidance, as they do not provide sufficient information about professions, but only acquaint future entrants with the specifics of training and provide general information about the relevant professions.

In addition, in Ukraine there is no relationship between the State Employment Center and the vocational guidance of schoolchildren. This leads to an imbalance between supply and demand in the labor market, which in turn negatively affects the economic situation of the country due to higher unemployment. It also has a negative impact on social development, because a person who has not been able to realize himself cannot be a socially active and life-satisfied citizen who loves his country. Due to professional uncertainty and misunderstanding by young people of the answer to the question "Who am I?" loss of flair and abilities, the development of which could bring the country advantages, victories, economic independence.

Analysis of career guidance work in schools abroad shows that career guidance in schools in Ukraine is at a low level, lacks a number of important components and does not have a positive impact on the social and economic life of the country.

Key words: professional orientation; professional self-determination; school; students; school graduates; labor market.

Методологія освіти

УДК 378.091.21 — 025.14

Бойчук Ю., Опанасенко Я. Технологічні та педагогічні вимоги до функціонування системи змішаного навчання у сфері вищої освіти в Україні // Новий Коллегиум. 2021. №1. С. 71–76.

Технологізація та інформатизація суспільства створюють нові уявлення про процес вищої освіти та

її результати, яких неможливо досягнути в умовах традиційної освіти. Впровадження новітніх технологій, створення інформаційно-освітнього середовища, залучення методів активного навчання, проектних та дистанційних технологій відкривають нові перспективи для підвищення ефективності навчального процесу. Водночас недоліки, які виникають під час застосування нових технологій, особливо дистанційних, знижують продуктивність навчання через незвичність та потребу в адаптації обох сторін освітнього процесу. Реальне спілкування, емоційний контакт, використання матеріальних об'єктів і приладів є невід'ємною частиною ефективної змішаної освіти.

Подолати зазначені недоліки та підвищити продуктивність освітнього процесу можна завдяки впровадженню змішаного навчання, яке дає змогу поєднати переваги традиційного (очного) та дистанційного навчання, раціонально використовувати навчальний час, підвищити підготовку студентів за рахунок оптимального співвідношення онлайн-занять та занять в аудиторії. Системи змішаного навчання вже впроваджувалися на Заході, результати існуючих досліджень підтверджують високу ефективність такої моделі освіти, що відкриває новий простір можливостей як для студентів, так і для викладачів, виводячи ефективність вищої освіти на новий рівень. Проте такий результат є можливим лише за умови задоволення технічних та педагогічних вимог, яким і присвячена дана стаття.

Досліджено основні вимоги до ефективного функціонування змішаного навчання у сфері вищої освіти. Виділено складові педагогічної компетентності викладача, які є необхідними для впровадження системи змішаного навчання та приведено потенційні шляхи їх розвитку. Перелічено переваги та недоліки змішаного навчання у нинішньому стані. Проаналізовано роль педагогічного проектування навчальних курсів.

Ключові слова: змішане навчання; дистанційне навчання; педагогічна компетентність; платформа; уніфікація.

УДК 378.091.21 — 025.14

Бойчук Ю., Опанасенко Я. Технологические и педагогические требования к функционированию системы смешанного обучения в сфере высшего образования в Украине // Новый Коллегиум. 2021. №1. С. 71–76.

Технологизация и информатизация общества создают новые представления о процессе высшего образования и его результатах, которых невозможно достичь в условиях традиционного образования. Внедрение новейших технологий, создание информационно-образовательной среды, использование методов активного обучения, проектных и дистанционных технологий открывают новые перспективы для повышения эффективности учебного процесса. В то же время недостатки, которые возникают при применении новых технологий, особенно дистанционных, снижают продуктивность обучения из-за необычности и потребности в адаптации обеих сторон образовательного процесса. Живое общение, эмоциональный контакт, использование материальных объектов и приборов - неотъемлемая часть эффективного смешанного образования.

Преодолеть указанные недостатки и повысить производительность образовательного процесса

можно благодаря внедрению смешанного обучения, которое позволяет объединить преимущества традиционного (очного) и дистанционного обучения, рационально использовать учебное время, повысить подготовку студентов за счет оптимального соотношения онлайн и очных занятий. Системы смешанного обучения уже внедрялись на Западе, результаты существующих исследований подтверждают высокую эффективность такой модели образования, открывая новое пространство возможностей для студентов и для преподавателей и выводя эффективность высшего образования на новый уровень. Однако такой результат возможен только при условии удовлетворения технических и педагогических требований, которым и посвящена данная статья.

Исследованы основные требования к эффективному функционированию смешанного обучения в сфере высшего образования. Выделены составляющие педагогической компетентности преподавателя, необходимые для внедрения системы смешанного обучения и приведены потенциальные пути их развития. Перечислены преимущества и недостатки смешанного обучения в нынешнем состоянии.

Ключевые слова: смешанное обучение; дистанционное обучение; педагогическая компетентность; платформа; унификация.

UDC 378.091.21 — 025.14

Boychuk Y., Opanasenko Y. Technological and pedagogical requirements for the functioning of the system of mixed learning in the field of higher education in Ukraine // New Collegium. 2021. No1. P. 71–76.

Technologization and informatization of society create new ideas about the process of higher education and its results, which cannot be achieved in traditional education. The introduction of new technologies, the creation of information and educational environment, the involvement of active learning methods, design and distance technologies open new prospects for improving the efficiency of the educational process. At the same time, the shortcomings in using new technologies, especially distance learning, reduce the productivity of learning due to the unusualness and the need to adapt both sides of the educational process. Real communication, emotional contact, use of material objects and devices are an integral part of effective mixed education.

These shortcomings can be overcome and the productivity of the educational process can be increased through the introduction of blended learning, which allows combining the advantages of traditional (full-time) and distance education, rational use of study time, increase student preparing through the optimal ratio of online and classroom activities. Mixed learning systems have already been implemented in the West, the results of existing research confirm the high efficiency of this model of education, which opens a new space for both students and teachers, bringing the effectiveness of higher education to a new level. However, such a result is possible only if the whole list of technical and pedagogical requirements to which this article is devoted is satisfied.

The article examines the basic requirements for the effective functioning of mixed learning in higher education. The components of pedagogical competence

of the teacher, which are necessary for the implementation of the system of mixed learning, are identified and the potential ways of their development are given. The advantages and disadvantages of mixed learning in the current state are listed.

Key words: mixed education, distance learning, pedagogical competence, platform, unification.

УДК 378.147.111

Спольник О., Гайдусь А., Калиберда Л. Сучасні методи викладання фізики в вузах // Новий Колеґіум. 2021. №1. С. 77–83.

Аналізуються труднощі, з якими стикаються викладачі фізики вищих навчальних закладів. Розглянуто сучасні інформаційно-комунікаційні та освітні технології, що дозволяють підвищити якість викладання фізики і засвоюваність дисципліни студентами. Акцентується роль дистанційного навчання (ДН) в умовах обмеженої кількості годин, що відводяться на фізику. Розглянуто глобальні тенденції розвитку дистанційної форми навчання, аналізуються роль цієї форми навчання в сучасному освітньому процесі та фактори, що впливають на розвиток ДН. Звертається увага на труднощі реалізації віртуального лабораторного практикуму, без якого неможливо реалізувати повноцінне навчання фізики дистанційним чином. Використання віртуальних робіт дозволяє дотримуватися основного принципу дидактики — наочність. Наочність забезпечує оптимальне засвоєння матеріалу за рахунок підвищення емоційного сприйняття матеріалу і використання всіх видів мислення у студентів. Підкреслюється необхідність високої реалістичності експериментів в віртуальних лабораторіях, точності відтворення фізичних законів і сутності дослідів і явищ, а також високого ступеня інтерактивності. Це дозволяє формувати у студентів навички експериментальної роботи.

Розглянуто найбільш доступні програмні засоби для створення віртуального практикуму. Аналізуються сучасні технології навчання, застосування яких докорінно змінює підхід до освітнього процесу. Розглянуто такі популярні і результативні бренди освітніх технологій, як адаптивні веб-ресурси Cerego, Grockit, Smart Sparrow, а також адаптивні технології на базі систем дистанційного навчання — Blackboard, Desire2Learn, ILIAS, Lotus Learning Space, Moodle дозволяють аналізувати рівень засвоєння студентом навчального матеріалу. Відзначається високий потенціал, яким володіють мобільні технології в середовищі ДН. У статті аналізуються труднощі, з якими стикаються викладачі фізики вищих навчальних закладів. Розглянуто сучасні інформаційно-комунікаційні та освітні технології, що дозволяють підвищити якість викладання фізики і засвоюваність дисципліни студентами. Акцентується роль дистанційного навчання в умовах обмеженої кількості годин, що відводяться на фізику.

Ключові слова: фізика; інформаційні та комунікаційні технології; освітні технології; дистанційне навчання; адаптивність, кейс-технологія.

УДК 378.147.111

Спольник А., Гайдусь А., Калиберда Л. Современные методы преподавания физики в вузах // Новый Коллегиум. 2021. №1. С. 77–83.

Анализируются трудности, с которыми сталкиваются преподаватели физики высших учебных заведений. Рассмотрены современные информационно-коммуникационные и образовательные технологии, позволяющие повысить качество преподавания физики и усвояемость дисциплины студентами. Акцентируется роль дистанционного обучения (ДО) в условиях ограниченного количества часов, отводимых на физику. Рассмотрены глобальные тенденции развития дистанционной формы обучения, анализируются роль этой формы обучения в современном образовательном процессе и факторы, влияющие на развитие ДО. Обращается внимание на трудности реализации виртуального лабораторного практикума, без которого невозможно реализовать полноценное обучение физике дистанционным образом. Использование виртуальных работ позволяет соблюдать основной принцип дидактики — наглядность. Наглядность обеспечивает оптимальное усвоение материала за счет повышения эмоционального восприятия материала и использования всех видов мышления у студентов. Подчеркивается необходимость высокой реалистичности экспериментов в виртуальных лабораториях, точности воспроизведения физических законов и сущности опытов и явлений, а также высокой степени интерактивности. Это позволяет формировать у студентов навыки экспериментальной работы.

Рассмотрены наиболее доступные программные средства для создания виртуального практикума. Анализируются современные технологии обучения, применение которых коренным образом изменяет подход к образовательному процессу. Рассмотрены такие популярные и результативные бренды образовательных технологий, как адаптивные веб-ресурсы Cerego, Grockit, Smart Sparrow, а также адаптивные технологии на базе систем дистанционного обучения — Blackboard, Desire2Learn, ILIAS, Lotus Learning Space, Moodle позволяющие анализировать уровень усвоения студентом учебного материала. Отмечается высокий потенциал, которым обладают мобильные технологии в среде ДО.

Ключевые слова: физика; информационные и коммуникационные технологии; образовательные технологии; дистанционное обучение; адаптивность; кейс-технология.

UDC 378.147.111

Spolnik O., Gaidus A., Kaliberda L., Modern methods of teaching physics in universities // New Collegium. 2021. No1. P. 77–83.

The article analyzes the difficulties faced by physics teachers in higher educational institutions. The modern information-communication and educational technologies are considered, which make it possible to improve the quality of teaching physics and the assimilation of the discipline by students. The role of distance learning (DL) is emphasized in the context of a limited number of hours devoted to physics. The article examines the global trends in the development of distance learning, analyzes the role of this form of education in the modern educational process and the factors affecting the development of DL. Attention is drawn to the difficulties of implementing a virtual laboratory practice, without which it is impossible to

implement full-fledged teaching of physics remotely. The use of virtual works allows observing the main principle of didactics — visualization.

Visibility provides optimal assimilation of the material by increasing the emotional perception of the material and the use of all types of thinking in students. The need for high realism of experiments in virtual laboratories, accuracy of reproduction of the physical laws and the essence of experiments and phenomena. This allows students to develop skills in experimental work.

The implementation of high variability in the conduct of experiments and initial data allows you to increase the efficiency of using a laboratory practice in computer classes. The paper discusses the most available software tools for creating.

In the article analyzes modern teaching technologies, the application of which radically changes the approach to the educational process. In the article discusses such popular and effective brands of educational technologies as adaptive web resources Cerego, Grockit, Smart Sparrow, as well as adaptive technologies based on distance learning systems — Blackboard, Desire2Learn, ILIAS, Lotus Learning Space, Moodle allowing to analyze the level of learning student teaching material. The high potential possessed by mobile technologies in the distance-learning environment is noted.

Key words: physics; information and communication technologies; educational technologies; distance learning; adaptability; case technology.

УДК 378.091.3:[373.2.015.31:316.42]

Бакай С. Педагогіка партнерства з соціальними інституціями як вагомий чинник взаємодії учасників освітнього процесу між ВНЗ та ЗДО при підготовці майбутніх вихователів // Новий Колегиум. 2021. №1. С. 84–89.

Розглядаються аспекти педагогічного партнерства між учасниками освітнього процесу ВНЗ та ЗДО як ефективного фактору взаємодії. Аналізуються принципи, можливості та шляхи педагогіки партнерства як системи ефективної взаємодії педагогів, вихователів і батьків з метою особистісного розвитку учасників освітнього процесу. Розкриваються поняття «партнерство», «педагогіка партнерства», «соціальні інституції» в системі взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (педагогів, майбутніх вихователів, працівників закладів дошкільної освіти, батьків). Акцентується увага на критеріях, що визначають ефективність ідеї розвитку стосунків партнерства як найпродуктивнішої системи відносин в умовах педагогічної взаємодії.

Висвітлюється соціально-педагогічне партнерство як окрема форма соціальної взаємодії закладу освіти з фізичними особами та вагомість визначальної ролі вищого навчального закладу в реалізації його особистісно-розвивальних функцій при підготовці майбутніх вихователів, що включає в себе сім'ю, педагогів, адміністрацію закладів освіти. Розглядається мета і завдання соціально-педагогічного партнерства як встановлення партнерських відносин між учасниками освітнього процесу для визначення ціннісних орієнтирів спільної діяльності та шляхів досягнення партнерства.

Окреслюються питання організації та соціально-педагогічного партнерства як найефективнішої форми залучення батьків у структуру технології проєктування моделі партнерської взаємодії між ЗДО та сім'єю при підготовці майбутніх вихователів.

Ключові слова: педагогіка партнерства; партнерська взаємодія; соціальні інституції; учасники освітнього процесу; соціально-педагогічне партнерство; взаємодія між ЗДО та батьками; модель партнерської взаємодії; підготовка майбутніх вихователів.

УДК 378.091.3:[373.2.015.31:316.42]

Бакай С. Педагогическое партнерство с социальными учреждениями как важный фактор взаимодействия участников образовательного процесса между вузом и дошкольным учреждением при подготовке будущих воспитателей // Новый Коллегиум. 2021. №1. С. 84–89.

Рассматриваются аспекты педагогического партнерства между участниками образовательного процесса высших учебных заведений и дошкольными учреждениями как эффективного фактора взаимодействия. Анализируются принципы, возможности и способы педагогики партнерства как системы эффективного взаимодействия педагогов и родителей с целью личного развития участников образовательного процесса. Выявлены понятия «партнерство», «педагогика партнерства», «социальные институты» в системе отношений между всеми участниками образовательного процесса (педагоги, будущие воспитатели, работники дошкольных образовательных учреждений, родители). Основное внимание в работе уделяется критериям, определяющим эффективность идеи развития партнерских отношений как наиболее продуктивной системы отношений в условиях педагогического взаимодействия.

Подчеркивается социально-педагогическое партнерство как отдельная форма социального взаимодействия учебного заведения с отдельными лицами и важность определяющей роли высшего учебного заведения в реализации его личных функций в подготовке будущих педагогов, в том числе семьи, педагогов, управления учебными заведениями. Целью и задачами социально-педагогического партнерства считается налаживание партнерских отношений между участниками образовательного процесса для определения ценностных ориентиров совместной деятельности и путей достижения партнерства. Вопросы организации и социально-педагогического партнерства изложены как наиболее эффективная форма участия родителей в структуре технологии разработки модели партнерства между дошкольным учреждением и семьей при подготовке будущих воспитателей.

Ключевые слова: педагогика партнерства; партнерское взаимодействие; социальные учреждения; участники образовательного процесса; социально-педагогическое партнерство; взаимодействие между УДО и родителями; модель партнерского взаимодействия; подготовка будущих воспитателей.

UDC 378.091.3:[373.2.015.31:316.42]

Bakay S. Pedagogy of partnership with social institutions as a significant factor of interaction of participants in the educational process between educational institutions and preschool institutions in the

training of future educators // New Collegium. 2021. No1. P. 84–89.

The article considers aspects of pedagogical partnership between participants in the educational process in educational institutions and preschool institutions as an effective factor of interaction. The article analyzes the principles, opportunities and ways of partnership pedagogy as a system of effective interaction between teachers, educators and parents for the purpose of personal development of participants in the educational process. The concepts of "partnership", "partnership pedagogy", "social institutions" in the system of relations between all participants in the educational process (teachers, future educators, employees of preschool educational institutions, parents) are revealed. The paper focuses on the criteria that determine the effectiveness of the idea of developing partnership relations as the most productive system of relations in the context of pedagogical interaction.

The article highlights the social and pedagogical partnership as a separate form of social interaction of an educational institution with individuals and the importance of the determining role of a higher educational institution in the implementation of its personal and developmental functions in the training of future educators, which includes family, teachers, and the administration of educational institutions. The article considers the purpose and objectives of social and pedagogical partnership as the establishment of partnership relations between participants in the educational process to determine the value orientations of joint activities and ways to achieve partnership. The issues of organization and social and pedagogical partnership as the most effective form of involving parents in the structure of technology, designing a model of partnership interaction between educational institutions and family in the training of future educators are outlined and justified.

Key words: partnership pedagogy; partnership interaction; social institutions; participants in the educational process; social and pedagogical partnership; future educators; interaction between educational institutions and family; model of partnership interaction, training of future educators.

УДК 378.018.43

Зміївський Г., Петрук О., Пугач В. Деякі аспекти використання інфографіки для підвищення ефективності онлайн-тестування з тактичних дисциплін // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 90–94.

Розглядаються можливості тестового контролю з використанням інфографіки. Приводяться результати аналізу та узагальнення досвіду розроблення та застосування онлайн-тестів з інформаційно-графічними завданнями. Пропонуються шляхи підвищення ефективності онлайн-тестів з тактичних дисциплін: включення до тестів завдань у графічній формі; застосування адаптивних тестів; виключення заповнення схем (ілюстрацій) до завдань з навчальної літератури; орієнтування завдань на практичну складову отриманих знань; використання для онлайн-контролю окрім закритих тестів практичних завдань у відкритій формі та ін.

Ключові слова: ефективність онлайн-тестування; інфографіка; інформаційно-графічні компетентності; методичні рекомендації; адаптивні тести.

УДК 378.018.43

Змієвской Г., Петрук О., Пугач В. Некоторые аспекты использования инфографики для повышения эффективности онлайн-тестирования по тактическим дисциплинам // Новый Коллегиум. 2021. №1. С. 90–94.

Рассматриваются возможности тестового контроля с использованием инфографики. Приводятся результаты анализа и обобщения опыта разработки и применения онлайн-тестов с информационно-графическими заданиями. Предлагаются пути повышения эффективности онлайн-тестов по тактическим дисциплинам: включение в тесты заданий в графической форме; применение адаптивных тестов; исключение заимствования схем (иллюстраций) к заданиям с учебной литературы; ориентирование заданий на практическую составляющую полученных знаний; использование для онлайн-контроля кроме закрытых тестов практических заданий в открытой форме и др.

Ключевые слова: эффективность онлайн-тестирования; инфографика; информационно-графические компетентности; методические рекомендации; адаптивные тесты.

UDC 378.018.43

Zmiivskiy H., Petruk O., Puhach V. Some aspects of using infographics to improve the effectiveness of online testing in tactical disciplines // New Collegium. 2021. No1. P. 90–94.

Considered the possibilities of test control with the use of infographics are considered, which allow: to take into account specific features of the discipline; solve the problem of improving the perception, understanding and memorization of information; compactly provide large amounts of information; to strengthen the motivation to study the discipline; intensify the learning process; to realize the creative potential of cadets (students) and teachers through educational material.

The analysis results and generalization are presented of the experience of conducting online testing of the level of formation of information and graphic competencies of cadets (students) are given. The advantages and disadvantages of closed-loop testing are analyzed. Technological and methodical recommendations on development and application of online tests with tasks in the graphic form are formulated.

There is a positive impact of online testing using elements of infographics not only on the quality of control of knowledge, skills and abilities, but also on the formation of professional culture of future military lawyers in the process of training in the specialty.

The ways of improving the effectiveness of online tests in tactical disciplines are proposed: including tasks in graphical form in tests; the use of adaptive tests; exclusion of borrowing schemes (illustrations) to tasks from educational literature; orientation of tasks to the practical component of the acquired knowledge; use for online control, in addition to closed tests, practical tasks in an open form, etc.

Key words: effectiveness of online testing; infographics; information and graphic competencies; methodical recommendations; adaptive tests.

УДК 159.922.72

Дорожко І., Малихіна О., Турищева Л. Використання Lego-технології при корекції мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку // *Новий Колегіум*. 2021. №1. С. 95–99.

Стаття містить аналіз психологічних досліджень з проблеми мислення молодших школярів із затримкою психічного розвитку. Подано характеристику видів конструювання, теоретичне обґрунтування ефективності корекції мислення у молодших школярів у процесі LEGO-технологій, розкрито вплив занять з конструктором на розвиток розумових процесів у молодших школярів із затримкою психічного розвитку. Розроблено та апробовано програму з корекції мислення для роботи з молодшими школярами із затримкою психічного розвитку.

Ключові слова: мислення; молодші школярі; затримка психічного розвитку; конструювання, конструктор «LEGO».

УДК 159.922.72

Дорожко И., Малихина Е., Турищева Л. Использование Lego-технологии при коррекции мышления у младших школьников с задержкой психического развития // *Новый Коллегиум*. 2021. №1. С. 95–99.

Представлен анализ психологических исследований по проблеме развития мышления младших школьников с задержкой психического развития. Рассмотрена характеристика видов конструирования, проанализирована эффективность коррекции мышления у младших школьников в процессе Lego-технологий, раскрыто влияние занятий с конструктором на развитие мыслительных процессов у младших школьников с задержкой психического развития. Разработана и апробирована программа по коррекции мышления для работы с младшими школьниками с задержкой психического развития.

Ключевые слова: мышление; младшие школьники; задержка психического развития; конструктор «LEGO».

UDC 159.922.72

Dorozhko I., Malychina O., Turishcheva L. Using LEGO-technologies for the correction of misinformation among young schoolchildren because of the mental development // *New Collegium*. 2021. No 1. P. 95–99.

Scientific work contains an analysis of psychological research on the problem of thinking of younger schoolchildren with mental retardation. The characteristics of the types of construction are presented, a theoretical substantiation of the effectiveness of the correction of thinking in younger schoolchildren in the process of LEGO technologies is given, the influence of classes with a designer on the development of thought processes in younger students with mental retardation is revealed. A correction program for working with younger schoolchildren with mental retardation has been tested.

Key words: thinking; junior schoolchildren; mental retardation; construction; LEGO construction set.

УДК 378. 147:81/271

Дементьева Т. Використання навчально-мовленнєвих ситуацій на етапах навчання наукового стилю мовлення // *Новий Колегіум*. 2021. №1. С. 100–104.

Розглядаються етапи навчання наукового стилю мовлення іноземних слухачів на довузівській підготовці з використанням навчально-мовленнєвих ситуацій. Акцентується увага про необхідність організувати процес навчання з урахуванням комунікативного і діяльнісного підходів з використанням навчально-мовленнєвих ситуацій, які допоможуть наблизити навчальні заняття до природних умов комунікації. На основі аналізу наукової літератури виділяються чотири етапи, через які необхідно провести іноземних слухачів, щоб сформувані в них мовленнєві вміння і навички в межах наукового стилю мовлення: мотиваційно-цільовий, змістовно-підготовчий, комунікативно-діяльнісний, аналітико-коригуючий. Робиться висновок про те, що використання навчально-мовленнєвих ситуацій на виділених етапах у процесі навчання іноземних слухачів наукового стилю мовлення сприятиме підвищенню ефективності їх навчання.

Ключові слова: етапи навчання; науковий стиль мовлення; мотиваційно-цільовий; змістовно-підготовчий; комунікативно-діяльнісний; аналітико-коригуючий; навчально-мовленнєва ситуація.

УДК 378. 147:81/271

Дементьева Т. Использование учебно-речевых ситуаций на этапах обучения научному стилю речи // *Новый Коллегиум*. 2021. №1. С. 100–104.

Рассматриваются этапы обучения научному стилю речи иностранных слушателей на довузовской подготовке с использованием учебно-речевых ситуаций. Акцентируется внимание на необходимости организовывать процесс обучения с учетом коммуникативного и деятельностного подходов с использованием учебно-речевых ситуаций, которые помогут приблизить учебные занятия к реальным условиям коммуникации. На основе анализа научной литературы выделяются четыре этапа, через которые необходимо провести иностранных слушателей, чтобы сформировать у них речевые умения и навыки в рамках научного стиля речи: мотивационно-целевой, содержательно-подготовительный, коммуникативно-деятельностный, аналитико-корректирующий. Делается вывод о том, что использование учебно-речевых ситуаций на выделенных этапах в процессе обучения иностранных слушателей научному стилю речи будет способствовать повышению эффективности их обучения.

Ключевые слова: этапы обучения; научный стиль речи; мотивационно-целевой; содержательно-подготовительный; коммуникативно-деятельностный; аналитико-корректирующий; учебно-речевая ситуация.

UDC 378. 147:81/271

Dementieva T. The use of educational and speech situations at the stages of learning the scientific style of speech // *New Collegium*. 2021. No 1. P. 100–104.

This article considers the stages of teaching the scientific style of speech of foreign students in pre-university training. Based on the analysis of the scientific literature, it is concluded that the effectiveness of classes in teaching oral language in a foreign language is achieved through the use of communicative and activity approaches, as well as the use of learning and speech situations that will help bring learning closer to

natural communication. Therefore, the methodological basis is a threefold approach to learning theory. Given the classification of stages of formation in foreign listeners of full-fledged mental actions, four stages were identified, through which it is necessary to conduct foreign listeners in order to form in them speech skills and abilities within the scientific style of speech. The main task of the first stage (motivational-target) is to direct foreign students to study the scientific style of speech and develop interest in this discipline, mastering which will allow them to participate in communication in the educational and professional sphere and also partially prepare them for professional activity. At the content-preparatory stage, foreign students create guidelines for mental activity, ie there is an acquaintance and consolidation of grammatical constructions of scientific style of speech and the necessary scientific vocabulary, on the basis of which they will be able to perform any speech tasks. At the communicative stage, foreign students participate in communicative activities, forecasting and planning of speech, its production based on the studied grammatical constructions and the necessary scientific vocabulary, using speech etiquette, realization of skills of dialogic and monologue speech using educational speech terminology. At the final analytical-corrective stage the analysis and correction of formation of levels of oral speech of foreign listeners is provided and is realized through independent work on conversational educational and speech situations.

Key words: stages of teaching; scientific style of speech; motivational-target; content-preparatory; communicative-activity; analytical-corrective; educational-speech situation.

УДК 378

Носатова В. М. Формування мотивації до самостійного учіння як чинник успішності навчання студентів в університеті // Новий Колегіум. 2021. №1. С. 105–108.

Розглядається сутність, призначення та складові мотивації до самостійного учіння студентів. Аналізуються мотиви, які спонукають майбутніх вчителів до самостійності у навчанні. Розглядаються напрями, які сприяють формуванню у студентів свідомого, стійкого інтересу до самостійного учіння та подальшої професійної діяльності.

Ключові слова: мотивація; мотив; самостійне учіння; навчальна діяльність.

УДК 378

Носатова В. Н. Формирование мотивации к самостоятельному учению как фактор успешности обучения студентов в университете // Новый Колегіум. 2021. №1. С. 105–108.

Рассматривается сущность, значение и составляющие мотивации к самостоятельному обучению студентов. Анализируются мотивы, которые побуждают студентов к самостоятельности в обучении. Рассматриваются эффективные пути формирования у студентов сознательного, стойкого интереса к самостоятельному обучению и дальнейшей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: мотивация; мотив; самостоятельное обучение; учебная деятельность.

UDC 378

Nosatova V. Formation of motivation for independent learning as a factor in the success of student learning at the university // New Collegium. 2021. No 1. P. 105–108.

This article shows us the ways which help to form student's skills of self-education. It analyses motives which induce future teachers to independence in the training in the university. Successful learning of students, first of all, depends on the development of their professional orientation. High professional orientation of students, readiness to consciously form professional qualities is a necessary condition for training competent professionals. However, in the first semester the student is focused on gaining a foothold as a student. As a result, there is a need to pay attention to learning motivation which affects the attitude to learning and determines the optimal course of the process of adaptation of students. Therefore, in order for students to study carefully and effectively, they must be interested in learning, show interest in it. It is well known that a large percentage of freshmen at the beginning of training feel insecurity and anxiety, which are the reason for lowering the level of demands and self-esteem of personal qualities. The experience of success-failure in the activity affects its quality and desire to continue to pay attention to it. The formation of motivation for independent learning of students eliminates inertia in the self-activation of mental activity and promotes the formation of professional motivation. Its components are: the ability to maintain and implement their own positive motives and needs in learning; knowledge of the peculiarities of the educational process in university, the main functions of various forms of education; the ability to build their activities purposefully.

Key words: motivation; motive; independent learning; learning activity.

УДК 811.161.1'243'38:378.147

Лагута Т., Вержанська О. Особливості етноорієнтованого мовного навчання // Новий Колегіум. 2021. № 1. С. 109–113.

Стаття присвячена особливостям етноорієнтованого мовного навчання іноземних слухачів. Подано визначення комунікативної етностилістики, розглянуто її об'єкт і предмет. Метою роботи є розгляд різних стилів національної комунікації, а також параметрів, що використовуються для опису національного стилю комунікації. Розглянуто два основних типи оволодіння мовою — комунікативний і некомунікативний. Підкреслено те, що облік етнопсихологічних особливостей, менталітету, національно-культурного досвіду представників різних країн сприяє організації ефективного навчального процесу в іноземній аудиторії та якісній підготовці іноземних слухачів до успішної комунікації. Зроблено висновок про те, що національні традиції освіти й пов'язані з ними стилі оволодіння мовою необхідно враховувати вже в навчанні української мови на підготовчому етапі, що дозволить оптимізувати процес вивчення української мови.

Ключові слова: етноорієнтоване навчання; іноземний слухач; комунікативна етностилістика; стиль комунікації; українська мова як іноземна.

УДК 811.161.1'243'38:378.147

Лагута Т., Вержанская О. Особенности этноориентированного языкового обучения // *Новый Коллегиум*. 2021. № 1. С. 109–113.

Статья посвящена особенностям этноориентированного языкового обучения иностранных слушателей. Дано определение коммуникативной этностилистики, рассматриваются её объект и предмет. Целью работы является рассмотрение разных стилей национальной коммуникации, а также параметров, которые используются для описания национального стиля коммуникации. Рассматриваются два основных типа овладения языком — коммуникативный и некоммуникативный. Подчёркивается, что учёт этнопсихологических особенностей, менталитета, национально-культурного опыта представителей разных стран способствует организации эффективного учебного процесса в иностранной аудитории и качественной подготовке иностранных слушателей к успешной коммуникации. Делается вывод о том, что национальные традиции образования и связанные с ними стили овладения языком необходимо учитывать в обучении украинскому языку на подготовительном этапе, что позволит оптимизировать процесс изучения украинского языка.

Ключевые слова: иностранный слушатель; коммуникативная этностистика; стиль коммуникации; украинский язык как иностранный; этноориентированное обучение.

УДК 811.161.1'243'38:378.147

Laguta T., Verzhanskaya O. Features of ethno-oriented language learning // *New Colegium*. 2021. No1. P. 109–113.

The article is devoted to the peculiarities of ethno-oriented language teaching of foreign students. The definition of communicative ethnistics is given, its object and subject are considered. The urgency of the problem is substantiated. The aim of the work is to consider different styles of national communication, as well as the parameters that are used to describe the national style of communication. Two main types of language acquisition are considered — communicative and non-communicative. Listeners of the communicative type prefer an intuitive way of learning the language, they easily learn the language during verbal communication. In most cases, they do not need deep theoretical explanations of the language material; they work successfully when attention is directed not to the learning process itself, but to its content side. Students of the non-communicative type are more inclined to analyze linguistic material, to identify logical and grammatical patterns in the language. It is emphasized that taking into account the ethnopsychological characteristics, mentality, national and cultural experience of representatives of different countries contributes to the organization of an effective educational process in a foreign audience and high-quality preparation of foreign students for successful communication. It is concluded that the national traditions of education and the associated styles of language acquisition must be taken into account already in teaching the Ukrainian language at the preparatory stage, which will optimize the process of learning the Ukrainian language. An ethno-oriented approach to teaching Ukrainian as a foreign language

will allow teachers to adequately understand foreign students; to determine the effectiveness of the most acceptable forms and methods of teaching for representatives of a certain ethnic group; provide concrete assistance in solving problems of adaptation to a new socio-cultural environment; identify the difficulties that representatives of different ethnic groups face during language acquisition. Ethno-oriented education covers the interaction of the native and foreign (Ukrainian) languages in the cultural and educational space.

Key words: communication style; communicative ethnistics; ethno-oriented education; foreign listener; Ukrainian as a foreign language.

УДК 811.161.1

Северин Н., Чернявська С. Умови успішної адаптації іноземних студентів в Україні // *Новий Коллегиум*. 2021. №1. С. 114–118.

Статтю присвячено проблемі адаптації іноземних студентів до умов проживання та навчання в Україні. Проведено стилістичний огляд і аналіз наукової літератури з проблеми дослідження труднощів адаптаційних процесів особистості та визначення характеру прояву і тривалості дії «культурного шоку» на іноземців. Мета роботи — з'ясування характерологічних особливостей іноземних студентів, які впливають на якісну успішність, та чинників, які сприяють ефективній і комфортній адаптації іноземців в умовах перебування в інокультурі. Їх слід враховувати також при формуванні навчальних груп. Факультет міжнародної освіти НТУ «ХП» є важливим етапом у системі підготовки іноземних кваліфікованих фахівців для зарубіжних країн. Тому викладачам необхідно правильно організувати поступове входження іноземних студентів у іншомовну культуру, допомогти звикнути до побутових та соціокультурних умов України, до нової системи освіти та нової мови. Потрапляння студентів у нове культурне середовище завжди викликає у них «культурний шок». У зв'язку з цим викладачеві-куратору необхідно приділяти вирішальної цієї проблеми значну увагу та знаходити нові форми і методи роботи для успішного її подолання. Допомога викладача у процесі адаптації іноземних студентів до нових соціокультурних умов є головним фактором, що значною мірою впливає на успішність студентів та ефективність навчального процесу. Створення підручників і навчальних посібників сприяє розвитку комунікативних здібностей і формуванню уявлень про культурні реалії країни, мова якої вивчається. Успішній адаптації сприяють тематичні уроки, написання під керівництвом куратора тез на студентську наукову конференцію «Україна і світ», підготовка презентацій та виступів, профорієнтаційні заходи тощо. Прискорюють культурологічну адаптацію іноземних студентів ознайомчі екскурсії містом, походи до парку культури та відпочинку імені Горького, відвідування театру опери та балету, перегляд художніх та інших виставок, знайомство з українськими стравами та інші. Вдале поєднання навчальної та позааудиторної роботи дозволяє значно полегшити входження іноземців в українське соціокультурне середовище.

Ключові слова: соціокультурна адаптація; культурний шок; куратор; навчальна екскурсія; студентська конференція.

UDC 811.161.1

Severyn N., Cherniavska S. *Conditions for Successful Adaptation of Foreign Students in Ukraine* // *New Collegium*. 2021. No 1. P. 114–118.

The article is devoted to the problem of foreign students' adaptation to the living and study conditions in Ukraine. A brief review and an analysis of scientific literature on the problem of studying the difficulties of the individual's adaptive processes and determining the nature of the phenomenon and duration of the 'culture shock' effect on foreigners are carried out. The aim of the work is to find out the foreign students' particular features that affect the quality of academic performance, and factors that contribute to the effective and comfortable adaptation of foreigners in conditions of stay in a foreign culture. International education faculty of NTU "KhPI" is an important stage in the system of training foreign qualified specialists for foreign countries. Therefore, curators need to properly organize the gradual entry of foreign students into a foreign language culture, help them get used to the living and socio-cultural conditions of Ukraine, the new education system and the new language. Getting students into a new cultural environment always causes them "culture shock". In this regard, the lecturer-curator needs to pay considerable attention to solving this problem and finding new forms and methods of work to successfully overcome it. The lecturer's assistance in the process of adapting international students to new socio-cultural conditions is the main factor that significantly affects the success of students and the effectiveness of the educational process. Preparing textbooks and manuals contributes to the development of communication skills and the formation of ideas about the cultural realities of the country of the studied language. Successful adaptation is facilitated by thematic lessons, writing abstracts for the student scientific conference "Ukraine and the World" under the curator's supervision, preparing presentations and speeches, vocational-guidance events, etc. City presentation tours, trips to the Maxim Gorky Central Park for Culture and Recreation, visiting the opera and ballet theater, viewing art and other exhibitions, getting acquainted with Ukrainian dishes, etc speed up the cultural adaptation of foreign students. A successful combination of academic and extracurricular activities can significantly facilitate the entry of foreigners into the Ukrainian socio-cultural environment.

Key words: socio-cultural adaptation, culture shock, curator, educational tour, student conference.

Літопис

УДК [373.31(410)]«18»

Мокроменко О. *З практики елементарної освіти Великої Британії ХІХ ст. (просвітницька діяльність Р. Оуена)* // *Новий Колегіум*. 2021. №1. С. 119–122.

Стаття аналізує роль просвітницької діяльності Р. Оуена у процесі становлення елементарної системи освіти Великої Британії ХІХ століття. Визначено міру громадсько-приватної та державної ініціативи у діяльності закладів елементарної освіти у Великій Британії у зазначений період. Основну увагу приділено вивченню основних напрямків просвітницької діяльності Р.Оуена.

Ключові слова: просвітницька діяльність; Роберт Оуен; заклади елементарної освіти; громадсько-приватна ініціатива; державна ініціатива; становлення елементарної системи освіти; Велика Британія; ХІХ століття.

УДК [373.31(410)]«18»

Мокроменко Е. *Из практики элементарного образования Великобритании ХІХ ст. (просветительская деятельность Р.Оуэна)* // *Новый Коллегиум*. 2021. №1. С. 119–122.

Статья анализирует роль просветительской деятельности Р. Оуэна в процессе становления элементарной системы образования Великобритании ХІХ века. Определена мера общественной, частной и государственной инициативы в деятельности учебных заведений в Великобритании в данный период. Особое внимание уделено изучению основных направлений просветительской деятельности Р. Оуэна.

Ключевые слова: просветительская деятельность; Роберт Оуэн; учебные заведения элементарного образования; общественная и частная инициатива; государственная инициатива; Великобритания; ХІХ век.

UDC [373.31(410)]«18»

Mokromenko O. *Examples from practice of the elementary education in Great Britain of the 19th century (R. Owen's private initiative on people education)* // *New Collegium*. 2021. No1. P. 119–122.

The article studies the issue of the theory and practice of the elementary education development in Great Britain of the 19th century. A correlation between private initiative and State assistance in the formation process of the elementary schools net has been defined and proved by the samples from the history of the elementary education development. Special attention is given to the investigation of R.Owen's private initiative on people education activity. Three periods in this activity have been identified according to changing R.Owen's philosophy, publishing new works, searching for new forms of his private initiative on people education activity. New Lenark's period in his education activity has been considered. The main trends of R.Owen's education activity in the denoted period have been characterized. The goal of R.Owen's public and education activity has been determined as paying attention of people and British government to the issue of creating and activity of elementary education schools. Assistance for two British educational specialists has been defined as one of the main trends in R.Owen's education activity. Taking a part in the creating standards base of the elementary education development including Factory Acts (1802-1819) has been described as a considerable contribution in R.Owen's education activity. R.Owen as a founder of kindergarten in Great Britain in 1816 (a part of his Institute) has been ascertained in the investigation. R.Owen's studying both native and foreign educational specialists experience has been pronounced the significant part of his education activity. It is concluded that elementary education school activity in Great Britain of the 19th century is characterized by private initiative. R.Owen's education activity has received recognition in the elementary education development in Great Britain of the 19th century.

Key words: private initiative on people education; Robert Owen; Elementary Education schools; private initiative; state assistance; Great Britain; 19th century.